

5

ESEURI MONETARE
ÎN TRADIȚIA
ȘCOLII AUSTRIECE

WALTER
BLOCK

HANS-HERMANN
HOPPE

JESÚS
HUERTA DE SOTO

JÖRG GUIDO
HÜLSMANN

EDITORI:

BOGDAN
GLĂVAN

TUDOR
SMIRNA

CINCI ESEURI MONETARE
ÎN TRADIȚIA ȘCOLII AUSTRIECE

CINCI ESEURI MONETARE

ÎN TRADIȚIA ȘCOLII AUSTRIECE

DE:

WALTER BLOCK
HANS-HERMANN HOPPE
JESÚS HUERTA DE SOTO
JÖRG GUIDO HÜLSMANN

EDITORI:

BOGDAN GLĂVAN
TUDOR SMIRNA

MISES
ROMÂNIA

În acest volum:

Hans-Hermann Hoppe

How Is Fiat Money Possible – or, The Devolution of Money and Credit

© 1994 Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama.

Hans-Hermann Hoppe, Jörg Guido Hülsmann, Walter Block
Against Fiduciary Media

© 1998 Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama.

Jesús Huerta de Soto

A Critical Analysis of Central Banks and Fractional-Reserve Free Banking from the Austrian School Perspective

© 1994 Jesús Huerta de Soto.

Jörg Guido Hülsmann

Optimal Monetary Policy

© 2003 Ludwig von Mises Institute, Auburn, Alabama.

Walter Block

Radical Privatization of the Gold Standard: A Critique of Friedman, Mundell, Hayek and Greenspan

© 1999 Emerald.

© 2011 Institutul Ludwig von Mises România pentru prezentul volum.

Published with permission from the rights holders.

ISBN: 978-973-0-10079-2

Institutul Ludwig von Mises România

mises.ro

Centrul de Economie Politică și Afaceri Murray Rothbard

Universitatea Româno-Americană

www.rothbard.rau.ro

CUPRINS

<i>Cinci eseuri monetare în tradiția școlii austriece</i>	7
Prefață de Bogdan Glăvan	
1	
<i>Cum sunt posibili banii discreționari?</i>	11
Hans-Hermann Hoppe	
2	
<i>Împotriva mijloacelor fiduciare</i>	47
Hans-Hermann Hoppe, Jörg Guido Hülsmann, Walter Block	
3	
<i>Băncile centrale și sistemul de free-banking cu rezerve fracționare</i>	103
Jesús Huerta de Soto	
4	
<i>Politica monetară optimă</i>	127
Jörg Guido Hülsmann	
5	
<i>Etalonul-aur</i>	177
Walter Block	

CINCI ESEURI MONETARE ÎN TRADIȚIA ȘCOLII AUSTRIECE

PREFAȚĂ DE BOGDAN GLĂVAN

C artea de față cuprinde cinci eseuri despre teoria monetară scrise de careul de ași al Școlii Austriece de economie contemporane: Walter Block, Hans-Hermann Hoppe, Jesús Huerta de Soto și Jörg Guido Hülsmann. În selecția celor cinci texte am urmărit să surprindem poziția Școlii asupra celor mai importante două probleme ale teoriei monetare: rolul monedei și al activității bancare. Înainte de a vă introduce în substanța cărții, autorii incluși aici merită o scurtă prezentare.

PATRU MINȚI SCLIPITOARE

Dacă ar fi să capturez într-un cuvânt personalitatea și sfera interesului intelectual al fiecăruia dintre cei patru economiști ai Școlii Austriece prezenți în acest volum, i-aș numi astfel: Hans-Hermann Hoppe – filozoful, Jesús Huerta de Soto – istoricul, Jörg Guido Hülsmann – economistul; lui Walter Block i-aș asocia simplu, așa cum a făcut-o Lew Rockwell, titlul *Mr. Libertarian*, deținut cândva de Murray Rothbard. Dar toți patru excelează în aceste domenii și nu numai.

Walter Block nu are nevoie de prezentare, el merită citit, văzut și ascultat. Google întoarce 6,4 milioane de rezultate la căutarea numelui său (aproape la fel de multe cât Karl Marx). Articolul său „Etalonul-aur: critica lui Friedman, Mundell, Hayek și Greenspan din perspective filosofiei liberale” ocupă un loc important în întreaga contribuție la gândirea economică a autorului (fiind de altfel recent inclus în antologia de texte *Bulding Blocks for Liberty: Critical Essays by Walter Block*).

Hans-Hermann Hoppe s-a distins prin contribuția la epistemologia științei economice și – inspirat de Habermas (îndrumătorul tezei sale de doctorat în filozofie) – prin încorporarea eticii argumentării în fundamentarea drepturilor și libertăților individuale. Profesorul de economie Hans-Hermann Hoppe este prezent în acest volum cu cele mai importante studii ale sale în domeniul monetar.

Jesús Huerta de Soto este considerat unul dintre cei mai importanți gânditori ai Școlii Austriece de economie. Activitatea sa științifică prolifică și talentul pedagogic remarcabil i-au adus o amplă recunoaștere internațională. Tratatul său fundamental *Moneda, creditul bancar și ciclurile economice*, este considerat de mulți economiști din Școala Austriacă drept cea mai însemnată contribuție la teoria monetară de la *Theory of Money and Credit* (Ludwig von Mises, 1912) încoace. Include probabil cea mai bună istorie a activității bancare, atât din punct de vedere juridic cât și economic, și o critică comprehensivă a intervenției guvernului în domeniul monetar-bancar, pe linia paradigmei dezvoltate de un alt corifeu al Școlii Austriece, Friedrich Hayek. Articolul inclus în cele ce urmează reprezintă un rezumat al acestei contribuții.

Jörg Guido Hülsmann – profesor de economie la rândul său licențiat și în filozofie – reprezintă poate cea mai elocventă dovadă că Școala Austriacă produce în continuare economiști remarcabili. Specializat în teorie monetară, Guido Hülsmann contribuie la lucrarea de față cu o pledoarie „de manual” în favoarea *laissez-faire* în domeniul monetar, adunând într-o

veritabilă manieră enciclopedică argumentele utilitariste pro și contra.

TEORIE MONETARĂ 5.0

Cartea apare într-un context cum nu se poate mai potrivit. În prezent, poate mai mult decât oricând pe parcursul ultimelor decenii, economiștii au început să își pună din nou întrebări în legătură cu funcționarea instituțiilor financiare și monetare existente. Sistemul financiar este văzut aproape în unanimitate la rădăcina crizei actuale. Chiar dacă discuția cauzelor problemelor economice pe care le traversăm implică și alți factori, comportamentul băncilor și al autorităților monetare este considerat crucial, atât în propagarea exceselor cât și a declinului. Din nefericire, dezbateră – care urmărește să clarifice rolul statului în acest domeniu, respectiv meritele pieței libere *versus* avantajele intervenției guvernului – este purtată oarecum haotic și nici un rezultat satisfăcător nu se întrevede. Responsabilă pentru această situație este diluarea științei economice, a teoriei monetare mai precis, care a pierdut limpezimea conceptuală și claritatea ideilor clasice: ce anume reprezintă „piața liberă”, respectiv intervenția statului, nu este clar deloc; de asemenea, chiar dacă manualele moderne excelează în ceea ce privește prezentarea detaliilor practice ale operațiunilor îndeplinite de instituțiile monetar-bancare, ele păcătuiesc la capitolul claritate teoretică: subiecte precum rolul monedei, dobânzii, cursului de schimb (pentru a da câteva exemple) sunt tratate confuz.¹ Pe scurt, școala convențională parcă pregătește tehnicienii monetari, nu economiști. Spre deosebire, așa cum cititorul poate observa cu ușurință din

¹ De exemplu, rata dobânzii este determinată când de economisire, când de confruntarea dintre volumul depozitelor și cel al creditelor bancare, când de cererea și oferta de bani. Uneori, citim propoziții de-a dreptul amuzante: „Rata dobânzii este în general pozitivă” (J. Stiglitz și C. Walsh, *Economie*, Ed. Economică, București, 2005, p. 181).

volumul de față, Școala Austriacă este intens preocupată de precizia definițiilor, conceptelor și teoriilor cu care operează.

Cele cinci articole cuprinse în acest volum se concentrează pe două probleme fundamentale ale teoriei monetare, în absența elucidării cărora economiștii nu pot emite pretenția că stăpânesc sau înțeleg toate celelalte subiecte de discuție asociate în mod uzual domeniului financiar-monetar. Prima dintre ele vizează rolul monedei discreționare, de hârtie (*fiat money*): originea banilor de hârtie, avantajele/dezavantajele banilor de hârtie în comparație cu banii-marfă, efectele politizării producției monetare ș.a. A doua problemă este cea a activității bancare cu rezerve fracționare și se referă concret la (in)compatibilitatea dintre practicarea rezervelor fracționare și principiile economiei de piață, efectele dezechilibrante ale emisiunii de mediu fiduciar, dinamica intervenționismului în activitatea bancară ș.a.

Primele trei eseuri constituie probabil cea mai încheagată critică la adresa activității bancare cu rezerve fracționare. Dezbaterea „rezerve fracționare – rezerve 100%” este veche. Economiști aparținând celor mai diverse curente de gândire au apreciat meritele practicării de către instituțiile bancare a unui coeficient de rezerve de 100% la depozite, printre ei numărându-se laureați ai premiului Nobel precum Milton Friedman, Maurice Allais, James Tobin sau Edward Prescott. Totuși, doar Școala Austriacă a oferit o tratare exhaustivă a subiectului, din dublă perspectivă, economică și etică. Eseul lui Jörg Guido Hülsmann reprezintă o excelentă critică la adresa banilor de hârtie și politicii monetare, în special din perspectivă utilitaristă. Ultimul articol, al cărui autor este Walter Block, extinde sfera discuției și abordează argumentele unor faimoși teoreticieni monetari, precum Milton Friedman, Alan Greenspan, Robert Mundell și Friedrich Hayek.

La finalul acestei succinte prezentări, cititorul se află în fața unui eșantion cu adevărat reprezentativ din literatura Școlii Austriece contemporane. Lectură plăcută!

1

CUM SUNT POSSIBILI BANII DISCREȚIONARI? – SAU DEGENERAREA BANILOR ȘI A CREDITULUI

HANS-HERMANN HOPPE

Moneda discreționară reprezintă termenul utilizat pentru un mijloc de efectuare a schimburilor care nu este nici marfă comercială, bun de consum sau de producție, nici titlu asupra unei asemenea mărfi: ea nu reprezintă altceva decât bani de hârtie neramburabili. Spre deosebire de aceasta, moneda - *marfă* desemnează un mijloc de efectuare a schimburilor ce este fie o marfă comercială, fie un titlu asupra acesteia.

Nu există nici o îndoială că existența monedei discreționare este *posibilă*. Eventualitatea teoretică a apariției sale a fost recunoscută de mult timp, iar din 1971, când ultimele rămășițe ale unui fost etalon aur-marfă internațional au fost abolite, toți banii de pretutindeni nu erau, în realitate, nimic altceva decât niște bucăți de hârtie inconvertibile.

Chestiunea pe care o vom discuta în această lucrare se referă mai degrabă la *cum* sunt posibili banii discreționari? Mai concret, pot să apară banii discreționari ca produsul natural al interacțiunilor dintre indivizi aflați în urmărirea propriilor

Tradus după „How Is Fiat Money Possible – or, The Devolution of Money and Credit”, *The Review of Austrian Economics*, vol.7, nr.2, 1994, p.49-74.
Traducere de Bogdan Glăvan.

interese? Sau: este posibil să-i introducem fără a încălca principiile de justiție ori eficiența economică?

Se va susține că răspunsul la ultima întrebare trebuie să fie negativ și că banii discreționari nu pot niciodată să apară în mod „inocent” sau „ireproșabil”. Argumentele ce avansează această teză vor fi constructive și sistematice. Totuși, dat fiind faptul că teza a fost frecvent pusă la îndoială, pe parcurs vor fi criticate diversele contraargumente. Și anume, vor fi respinse argumentele *monetariștilor*, în special ale lui Irving Fisher și Milton Friedman și ale unor „free banker” *austrieci*, în special Lawrence White și George Selgin, aduse în sprijinul etic și/sau economic al banilor complet sau parțial discreționari.

ORIGINEA BANILOR

Omul participă la o economie de schimb (în loc să rămână într-o izolare autarhică) în măsura în care preferă mai multe bunuri decât mai puține și este capabil să recunoască productivitatea mai ridicată a unui sistem de diviziune a muncii. Aceeași inteligență focalizată și interesul propriu sunt suficiente pentru a explica apariția unor – și în cele din urmă doar a uneia singure – monede-marfă și a unei – și în cele din urmă doar a uneia singure, la scară globală – economii monetare¹. Descoperind că tranzacțiile la care participă în calitate de vânzători și cumpărători sunt limitate la cazurile de dublă coincidență a nevoilor, adică A vrea ce are B și B vrea ce are A, fiecare persoană poate și mai mult să-și extindă propria piață, și astfel să profite într-o mai mare măsură de avantajele diviziunii largite a muncii, dacă este dispus să accepte în schimb nu

¹ Despre următoarele, vezi în special Carl Menger, *Principles of Economics* (New York: New York University Press, 1981); idem, *Geld*, în Carl Menger, *Gesammelte Werke*, vol. 4, F. A. Hayek ed., (Tübingen: Mohr, 1970); Ludwig von Mises, *Theory of Money and Credit* (Irvington-on-Hudson, W. Y.: Foundation for Economic Education, 1971), idem, *Human Action: A Treatise on Economics*, (Chicago: Regnery, 1966).

doar bunurile direct folositoare, ci și bunurile cu un grad mai ridicat de vandabilitate decât cele predate. Chiar dacă ele nu au o valoare directă de folosință pentru un actor, deținerea în proprietate a unor bunuri relativ mai vandabile implică, prin definiție, că asemenea bunuri pot fi, la rândul lor, vândute mai ușor în tranzacții ulterioare, pentru a obține alte bunuri utile în mod direct și deci că proprietarul lor s-a apropiat de atingerea obiectivului ultim, imposibil de atins prin schimb direct.

Motivați numai de propriul interes și bazându-se pe observația că bunurile tranzacționate în schimbul direct posedă diferite grade de vandabilitate, unii indivizi încep să ceară anumite bunuri nu de dragul acestora, ci în scopul folosirii lor ca mijloc de efectuare a schimburilor. Adăugând o componentă nouă cererii preexistente pentru bunurile respective (în regimul de barter), vandabilitatea lor este intensificată și mai mult. Pornind de la înțelegerea acestui fapt, ceilalți participanți la piață aleg din ce în ce mai mult aceleași bunuri pentru stocul lor de mijloace de efectuare a schimburilor, fiindcă este în interesul lor să selecteze pentru aceasta acele mărfuri care sunt *deja* folosite de către alții în același scop. Inițial, felurite bunuri pot fi cerute ca mijloace uzuale de efectuare a schimburilor. Totuși, deoarece un bun este cerut ca mijloc de efectuare a schimburilor – și nu în scopul consumului sau producției – pentru a facilita achizițiile viitoare ale bunurilor direct folositoare (adică pentru a te ajuta să cumperi mai ieftin) și, simultan, pentru a lărgi piața celui ce vinde bunuri și servicii direct utile (adică pentru a-l ajuta să vândă mai scump), cu cât o marfă este folosită mai mult ca mijloc de efectuare a schimburilor, cu atât mai bine își va îndeplini funcția. Pentru că fiecare participant la piață preferă în mod natural achiziția unui bun mai vandabil – și, în cele din urmă, a unui mijloc de efectuare a schimburilor universal vandabil – celei a unui bun mai puțin sau non-universal vandabil, „ar exista tendința inevitabilă ca cele mai puțin vandabile din seria de bunuri întrebuintate ca mijloace de efectuare a schimburilor să fie respinse unul câte unul, până când, în cele din urmă, ar rămâne o singură marfă

care să fie folosită ca mijloc de efectuare a schimburilor; într-un cuvânt, monedă”².

O dată cu aceasta și, din perspectivă istorică, o dată cu stabilirea etalonului internațional aur în cursul secolului al XIX-lea (până în 1914), scopul dorit prin cererea fiecărui participant la piață pentru mijlocul de efectuare a schimburilor este complet realizat. Cu prețuri pentru toate bunurile de consum și de capital exprimate într-o singură marfă, cererea și oferta se pot desfășura la scară globală, fără a fi limitate de absența dublei coincidențe a nevoilor. Grație acceptabilității sale universale, contabilitatea exprimată într-o astfel de monedă conține expresia cea mai completă și clară a costurilor de oportunitate ale producătorului. În același timp, cu o singură monedă universală în circulație – în loc de mai multe cu acceptabilitate limitată – cheltuielile participanților la piață (adică cedarea de bunuri direct folosite) în vederea achiziționării de mijloace de efectuare a schimburilor (doar indirect folosite) sunt reduse la minim; iar cu cheltuieli pe bunuri indirect folosite astfel diminuate, averea reală, adică averea sub forma stocului de bunuri de producție și de consum, este la rândul ei optimizată.

Conform unei lungi tradiții – spaniolă - franceză - austriacă - americană – a teoriei monetare³, funcția originală a banilor – izvorând din existența incertitudinii – este cea de *mijloc de efectuare a schimburilor*. Moneda *trebuie* să apară ca monedă-*marfă*, deoarece un obiect poate fi cerut ca mijloc de efectuare a schimburilor numai dacă beneficiază de o cerere de barter preexistentă (într-adevăr, trebuie să fi fost o marfă de barter foarte vandabilă), iar concurența dintre monede *qua* mijloace de efectuare a schimburilor duce inevitabil la o

² Mises, *Theory of Money and Credit*, p. 32-33.

³ Vezi Murray N. Rothbard, „New Light on the Prehistory of the Austrian School”, în *The Foundation of Modern Austrian Economics*, E. G. Dolan, ed. (Kansas City: Sheed and Ward, 1976); Joseph T. Salerno, „Two Traditions in Modern Monetary Theory”, *Journal des Economistes et des Etudes Humaines*, 2, no. 2/3 (1991).

tendință de convergență către o *singură* monedă – ca marfa cea mai lesne de vândut și cea mai ușor acceptată.

În lumina acestor considerații, mai multe idei populare ale teoriei monetare sunt imediat dezvăluite drept incorect aplicate sau eronate.

Ce se poate spune despre ideea unei monede având ca rezervă o marfă? Pot avea coșurile de bunuri sau titlurile asupra acestora calitatea de bani⁴? Nu, deoarece coșurile alcătuite din diferite bunuri sunt prin definiție mai greu vandabile decât cea mai ușor vandabilă dintre diversele sale componente și, prin urmare, coșurile de mărfuri sunt deosebit de *nepotrivate* pentru a îndeplini funcția unui mijloc de efectuare a schimburilor (astfel, nu este doar un accident că nu există exemple istorice ale unor asemenea bani).

Dar ideea – friedmaniană – a „monedelor naționale” liber fluctuante ori a „zonelor monetare optime”⁵? Ea trebuie privită ca fiind absurdă, cu excepția cazului în care reprezintă doar un pas intermediar în dezvoltarea unei monede internaționale. Strict vorbind, un sistem monetar compus din monede rivale ale căror cursuri de schimb fluctuează liber reprezintă încă un sistem de barter parțial, suferind de problema necesității dublei coincidențe a nevoilor pentru ca schimburile să aibă loc. Existența îndelungată a unui astfel de sistem lezează însuși obiectivul banilor: și anume acela de a facilita schimbul, nu de a-l îngreuna, și de a extinde aria tranzacțiilor unui individ, nu de a o restrânge. Nu există monede ori zone monetare – locale,

⁴ Despre propunerile referitoare la rezerva-marfă, vezi B. Graham, *Storage and Stability* (New York: McGraw Hill, 1937); F. D. Graham, *Social Goals and Economic Institutions* (Princeton: Princeton University Press, 1942); de asemenea F. A. Hayek, „A Commodity Reserve Currency”, *Economic Journal*, 210 (1943); Milton Friedman, „Commodity-Reserve Currency”, *Journal of Political Economy* (1951).

⁵ Vezi Milton Friedman, „The Case for Flexible Exchange Rates” în Friedman, *Essays in Positive Economics* (Chicago: University of Chicago Press, 1953); idem, *A Program for Monetary Stability* (New York: Fordham University Press, 1959); de asemenea *Policy Implications of Trade and Currency Zones: A Symposium* (Kansas City: Federal Reserve Bank of Kansas City, 1991).

regionale, naționale sau multinaționale – „optime”, așa cum nu există „zone comerciale optime”. În schimb, câtă vreme o avuție sporită este preferată uneia mai reduse și cât timp există incertitudine, exact cum singura zonă comercială „optimă” este piața mondială, tot astfel moneda „optimă” este unică, și singura zonă monetară „optimă” – întregul glob.

Ce să mai spunem despre ideea, centrală gândirii monetariste de la Irving Fisher încoace, conform căreia moneda este o „măsură a valorii” și despre conceptul de „stabilizare” monetară⁶? Ea reprezintă un amestec de confuzie și minciună. În primul rând, și cel mai important, în timp ce există un motiv, un scop pentru subiecți de a dori să dețină mijloace de efectuare a schimburilor, nu se poate descoperi nici un motiv, scop sau nevoie pentru a vrea să deții un etalon al valorii. Acțiunea și schimbul exprimă *preferințe* – fiecare persoană evaluează ceea ce dobândește mai mult decât ceea ce cedează – și *nu* identitate sau echivalență. Nimeni nu are nevoie vreodată să măsoare valoarea. Este ușor de explicat de ce actorii ar dori să utilizeze numere cardinale – pentru a calcula – și să construiască instrumentele de măsurare – pentru a măsura spațiul, greutatea, masa și timpul: într-o lume a determinării cantitative, adică într-o lume a rarității, în care lucrurile pot oferi numai efecte strict limitate, calculul și măsurarea sunt condiții esențiale pentru reușita acțiunii. Dar ce nevoie imaginabilă, tehnică sau economică, ar putea fi pentru o măsurare a *valorii*?

În al doilea rând, lăsând deoparte pentru moment aceste dificultăți și presupunând că moneda măsoară într-adevăr valoarea (astfel că prețul bănesc plătit pentru un bun reprezintă măsura cardinală a valorii respectivului bun) în același fel în care o riglă măsoară spațiul, rezultă alte probleme insurmontabile. Se pune atunci întrebarea „care este valoarea acestui etalon al valorii”? Cu siguranță trebuie să aibă o valoare, exact

⁶ Vezi Irving Fisher, *The Purchasing Power of Money* (New York: Augustus Kelley, 1963); idem, *Stabilizing the Dollar* (New York: Macmillan, 1920); idem, *The Money Illusion* (New York: Adelphi, 1929); Milton Friedman, „A Monetary and Fiscal Framework for Economic Stability”, *American Economic Review* (1948).

cum o riglă trebuie să aibă o valoare, altfel nimeni nu ar vrea să dețină niciuna. Însă ar fi evident absurd să răspunzi că valoarea unei unități monetare – a unui dolar – este unu. Unu din ce? O asemenea replică ar fi la fel de lipsită de sens ca și a răspunde la întrebarea privind valoarea unui metru spunând „un metru”. Valoarea unei măsurii cardinale nu poate fi exprimată în însăși această măsură. Mai degrabă, valoarea *sa* trebuie exprimată în termeni ordinali: este mai bine să ai la dispoziție numere cardinale și măsurii ale lungimii ori ale greutateii decât măsurii ordinale. De asemenea, este mai bine dacă, grație existenței unui mijloc de efectuare a schimburilor, poți să recurgi la numere cardinale în contabilizarea costurilor, decât să fii nevoit să te bazezi în întregime pe proceduri de contabilitate ordinale, cum ar fi cazul în economia de barter. Dar este imposibil să exprimi în termeni cardinali *cu cât* sunt mai valoroase primele tehnici în comparație cu ultimele. Numai judecățile ordinale sunt posibile. În consecință, tocmai în acest sens trebuie privite numerele ordinale – ordonarea, preferința – ca mai fundamentale decât cele cardinale, iar valoarea să fie considerată o mărime ireductibil subiectivă, non-cuantificabilă.

Mai mult, dacă funcția banilor ar fi într-adevăr să servească drept măsură a valorii, trebuie să ne întrebăm de ce cererea pentru un asemenea lucru ar trebui să depășească sistematic o unitate pentru o persoană. Cererea pentru rigle, balanțe și ceasuri, de exemplu, depășește unitatea pentru o persoană doar din cauza diferențelor de localizare (accesibilitate) sau a posibilității de spargere sau defectare. În afară de asta, în orice moment în timp și spațiu, nimeni nu ar vrea să dețină mai mult de un instrument de măsurare de calitate omogenă, fiindcă un *singur* instrument de măsurare poate efectua *toate* serviciile de măsurare posibile. Un al doilea instrument de felul său ar fi inutil.

În al treilea rând, în orice caz, oricare ar fi trăsătura specifică a monedei, moneda este un *bun*. Dar dacă e un bun, atunci se supune legii utilității marginale, iar această lege *con-*

trazice orice concept de bun evaluat în mod stabil sau constant. Legea decurge din propoziția că fiecare actor, în orice moment, acționează în conformitate cu scara sa subiectivă de preferințe și alege să facă ceea ce el anticipează – corect sau greșit – că-l satisface mai mult decât celelalte alternative și că, în acest scop, el trebuie invariabil să folosească drept mijloace unități cantitativ determinate (limitate) din niște bunuri calitativ distincte. Astfel, pe cale de consecință, el trebuie să poată recunoaște adăugarea la și scăderea de unități din oferta sa de mijloace. Din această propoziție incontestabil adevărată rezultă: (1) că un actor preferă întotdeauna o ofertă mai mare dintr-un bun în locul uneia mai mici, adică ordonează utilitatea marginală a unei unități mai mari mai sus decât o unitate mai redusă din același bun; și (2) că orice creștere a ofertei unui bun cu o unitate suplimentară – de orice mărime considerată și percepută de către actor ca relevantă – va fi ordonată mai jos (va fi mai puțin apreciată) decât orice unitate de aceeași mărime a acestui bun aflată *deja* în posesia lui. Aceasta întrucât ea poate fi folosită ca mijloc doar pentru îndepărtarea unei neplăceri socotită mai puțin urgentă decât cea mai puțin urgentă satisfăcută *în prezent* cu o unitate de aceeași mărime din bunul în cauză, adică utilitatea marginală a unei unități de mărime dată dintr-un bun scade (sporește) pe măsură ce oferta acestor unități sporește (scade). Fiecare schimbare în oferta unui bun duce, așadar, la modificarea utilității marginale a acestui bun. Orice modificare în oferta bunului A, așa cum este ea percepută de actorul X, duce la reevaluarea de către X a lui A. X atașează acum lui A un rang de valoare *diferit*. Din acest motiv căutarea unui bun evaluat în mod stabil sau constant este evident iluzorie de la început, la fel ca și dorința de a da cercului formă pătrată, căci fiecare acțiune implică un schimb, și fiecare schimb modifică oferta unui bun: fie determină diminuarea ofertei unui bun (ca în cazul consumului pur), fie duce la diminuarea unuia și sporirea altuia (ca în cazul producției sau schimbului interpersonal). În ambele cazuri, deoarece ofertele sunt modificate în cursul

a acțiunii, la fel sunt și valorile bunurilor implicate. A acționa înseamnă a *modifica* intenționat valoarea bunurilor. De aceea un bun – monedă sau orice altceva – evaluat în mod stabil trebuie să fie considerat o imposibilitate praxeologică sau una ce rezultă din însăși natura acțiunii umane.

În fine, cât privește ideea unei monede – a unui dolar – cu o putere de cumpărare constantă, există întâi problema fundamentală că puterea de cumpărare a banilor *nu poate fi măsurată* și că formarea indicilor de prețuri – a oricăror indici – este arbitrară din punct de vedere științific, adică la fel de bună sau proastă ca oricare alta. (Ce bunuri trebuie să fie incluse? Ce pondere relativă trebuie atașată fiecăruia? Dar problema că actorii individuali evaluează aceleași lucruri într-o manieră diferită și sunt interesați de diferite coșuri de mărfuri sau că același individ evaluează același coș într-o manieră diferită în momente diferite? Ce trebuie făcut cu schimbarea calității bunurilor sau cu produsele complet noi⁷). Mai mult, ce este atât de nemaipomenit, la urma urmei, la o putere de cumpărare „stabilă” (oricum s-ar defini arbitrar termenul)? Fără doar și poate, este evident preferabil să ai o monedă „stabilă” decât una „inflaționistă”. Dar cu siguranță o monedă a cărei putere de cumpărare pe unitate *crește* – o monedă „deflaționistă” – ar fi preferabilă uneia „stabilă”.

Ce să mai spunem despre teza că, în absența oricăror restricții legale, moneda - banii gheață nepurtători de dobândă – ar fi complet înlocuită de către titlurile financiare purtătoare de dobândă⁸? O asemenea înlocuire este de conceput doar în starea de echilibru, unde nu există incertitudine și, în consecință, nimeni nu ar putea obține nici o satisfacție

⁷ Mises, *Theory of Money and Credit*, p. 187-194; idem, *Human Action*, p. 219-223.

⁸ Vezi N. Wallace, „A Legal Restrictions Theory of the Demand for «Money»”, *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review* (1983); E. Fama, „Financial Intermediation and Price Level Control”, *Journal of Monetary Economics* (1983); pentru o critică, vezi Lawrence White, „Accounting for Non-Interest-Bearing Currency”, *Journal of Money, Credit and Banking* (1987).

din pregătirea pentru evenimente întâmplătoare viitoare, din moment ce acestea sunt din ipoteză excluse. În condiția umană omniprezentă de incertitudine totuși, chiar dacă toate restricțiile legale asupra liberei intrări pe piață ar fi înlăturate, ar persista neapărat o cerere pentru bani-gheață ce nu aduc dobândă – distinctă de cererea pentru titluri asupra capitalului sau pentru creanțe (acțiuni comune, obligațiuni, acțiuni la fonduri mutuale). Căci, oricare ar fi natura specifică a acestor titluri, ele reprezintă titluri asupra bunurilor de *producție*, altminteri *nu ar putea* aduce dobândă. Însă chiar și cel mai lesne convertibil factor de producție trebuie să fie mai puțin vandabil decât cel mai vandabil din produsele sale finale. Prin urmare, nici cel mai lichid titlu de valoare nu poate îndeplini vreodată același serviciu de pregătire a posesorului său pentru evenimentele întâmplătoare viitoare ca cel oferit de cel mai vandabil produs *final* nepurtător de dobândă: moneda. Toate acestea ar putea fi diferite numai dacă s-ar presupune – așa cum procedează tacit Wallace, în conformitate cu predispozițiile egalitariste ale școlii de la Chicago – că toate bunurile sunt la fel de vandabile. În aceste condiții, prin definiție nu ar exista nici o diferență între vandabilitatea banilor-gheață și cea a titlurilor financiare. Totuși, toate bunurile trebuie atunci să fie presupuse identice între ele și, dacă așa ar sta lucrurile, nici diviziunea muncii, nici piețele nu ar putea exista.

DE LA MONEDA-MARFĂ LA MONEDA DISCREȚIONARĂ: DEGENERAREA BANILOR

Dacă moneda trebuie să apară ca monedă-marfă, atunci cum poate ea deveni discreționară? Acest lucru se poate realiza doar prin apariția substitutelor monetare (titluri de hârtie asupra monedei-marfă) – dar numai în mod fraudulos și numai cu prețul ineficienței economice.

Într-un etalon monedă-marfă, precum etalonul-aur până în 1914, banii „au circulat”, pe de o parte, sub forma lingourilor standardizate și a monezilor de aur de diverse denumiri, tranzacționate reciproc la rate de schimb fixe, potrivit greutateii și purității lor. Pe de altă parte, pentru a economisi costul depozitării (păstrării în siguranță) și transferării (compensării) banilor, printr-o evoluție similară cu cea a titlurilor de proprietate transferabile – inclusiv certificatele asupra acțiunilor și obligațiunilor – ca mijloace de facilitare a schimbului spațial și temporal de bunuri *non*-monetare, alături de banii propriu-zisi au servit ca mijloc de efectuare a schimburilor și certificatele asupra aurului. Acestea erau titluri de proprietate (creanțe) asupra unor cantități specificate de aur, depozitate la instituții recunoscute ca atare (bănci). Această coexistență a banilor propriu-zisi (aur) și a substitutelor monetare (creanțe asupra banilor) nu afectează nici oferta totală de bani – pentru fiecare certificat introdus în circulație, este retrasă din circulație (depozitată) o cantitate echivalentă de aur – nici venitul și distribuția interpersonală a averii. Dar, fără îndoială, coexistența banilor și a substitutelor monetare, precum și posibilitatea de a deține bani în ambele forme și în combinații variabile ale acestora constituie un avantaj suplimentar pentru indivizii participanți la piață. În acest fel pot dobândi putere de cumpărare bucățele de hârtie, care nu au nici o utilitate ca atare. Dacă și în măsura în care ele reprezintă un titlu necondiționat asupra banilor, și dacă și în măsura în care nu încapă nici o îndoială că sunt valide și pot fi într-adevăr rambursate în orice moment, biletele de hârtie sunt cumpărate și vândute *ca și cum* ar fi bani veritabili – sunt tranzacționate la paritate cu moneda propriu-zisă. O dată ce au dobândit în acest mod putere de cumpărare și sunt depozitate, *ulterior*, de caracterul de creanțe asupra banilor (prin suspendarea, într-o modalitate oarecare, a convertibilității), ele pot *continua* să funcționeze ca bani. După cum scrie Mises : „înainte ca un bun economic să înceapă să fie utilizat ca monedă, trebuie să posede deja o valoare de schimb baza-

tă pe o altă cauză decât funcția sa monetară. Însă banii care funcționează deja ca atare își pot păstra valoarea, chiar după ce sursa originară a valorii lor de schimb a încetat să existe”.⁹

Ar *dori* totuși indivizii, mânați de propriile interese, să deposedeze biletele de hârtie de caracterul lor de titluri asupra banilor? Ar *vrea* ei să suspende convertibilitatea și să adopte ca bani bucați de hârtie fără nici o utilitate ca atare? Campionii banilor de hârtie, precum Milton Friedman, pretind că așa stau lucrurile și, de obicei, citează argumentul economisirii ca rațiunea înlocuirii banilor-marfă cu bani discreționari: și anume, etalonul-aur implică risipă socială, deoarece necesită extracția aurului și baterea monedelor. Resurse considerabile trebuie dedicate producției banilor¹⁰. Cu bani de hârtie, practic fără costuri de producție, în loc de aur, o asemenea risipă ar dispărea, iar resursele ar fi eliberate pentru producerea bunurilor de producție sau de consum direct folositoare. Așadar, eficiența economică mai ridicată a banilor discreționari este cea care explică abandonarea actuală universală a banilor-marfă! Așa să fie oare? Este triumful banilor discreționari într-adevăr rezultatul unei economisiri nevinovate? Se poate măcar concepe că ar putea fi astfel? Ar *dori* indivizii motivați de propriile interese cu adevărat să economisească așa cum presupun campionii banilor discreționari ?

O cercetare mai atentă dezvăluie că acest lucru este imposibil și că instituția banilor discreționari necesită o presupuziție referitoare la un motiv foarte diferit – nu inofensiv, ci sinistru. Să presupunem o economie monetară cu (cel puțin) o bancă și bani propriu-zisi („outside money” în jargonul modern), precum și substitute monetare („inside money”) în circulație. Dacă participanții la piață ar *vrea* într-adevăr să diminueze cheltuielile de producere a banilor-marfă (cu scopul ultim de a demonetiza aurul și de a monetiza hârtia), ne-am aștepta ca, în primul rând – ca o aproximare a acestui scop – ei să doreas-

⁹ Mises, *Theory of Money and Credit*, p. 111.

¹⁰ Friedman, *Essays in Positive Economics*, p. 210; idem, *A Program for Monetary Stability*, p. 4-8; idem, *Capitalism and Freedom* (Chicago: University of Chicago Press, 1962), p. 40.

că să renunțe la utilizarea banilor propriu-zisi (aurul). Toate tranzacțiile ar trebui să fie încheiate în substitute monetare (hârtie), și toți banii propriu-zisi să fie depozitați într-o bancă și, astfel, scoși complet din circulație. (Altfel, cât timp banii veritabili ar mai rămâne în circulație, acei indivizi ce utilizează monezi de aur ar demonstra negreșit – chiar prin acțiunea lor – că *nu* vor să economisească costurile asociate).

Dar este posibil ca substituttele monetare să scoată de pe piață și astfel să înlocuiască banii autentici ca mijloc de efectuare a schimburilor? Nu; chiar numeroși teoreticieni ai monedei forte au admis prea repede această posibilitate. Motivul este că substituttele monetare sunt *substitute* și prezintă un dezavantaj permanent și decisiv în comparație cu banii propriu-zisi. Bancnotele (creanțe asupra banilor) sunt rambursabile la paritate doar în măsura în care s-a plătit o taxă de depozitare instituției în cauză. Furnizarea serviciilor de păstrare în siguranță și de compensare este o afacere costisitoare, iar taxa de depozitare reprezintă prețul plătit pentru protejarea banilor. Dacă biletele de hârtie sunt prezentate spre rambursare după data până la care taxele de protecție au fost plătite de către deponentul inițial sau cel anterior, instituția depozitară ar trebui să impună o taxă de rambursare, iar biletele ar fi atunci tranzacționate cu un rabat în schimbul banilor autentici. Dezavantajul substituttelor monetare este că ele trebuie să fie continuu redeponitate și reemise în scopul păstrării caracterului lor de bani – a vandabilității lor la paritate – și, astfel, că funcționează ca bani doar temporar și discontinuu. Numai banii propriu-zisi (monezile de aur) sunt permanent adecvați să îndeplinească funcția de mijloc de efectuare a schimburilor. În consecință, în loc ca substituttele monetare să înlocuiască vreodată banii propriu-zisi, ne așteptăm că folosirea primelor va fi în permanență în mod serios limitată – și anume restrânsă în special la tranzacțiile cu sume foarte mari de bani și la afacerile dintre comercianții obișnuiți. Aceasta, în vreme ce partea covârșitoare a populației ar întrebuița banii propriu-zisi pentru majoritatea cumpărărilor și vânzărilor,

demonstrându-și astfel preferința de a *nu* dori să economisească în felul închipuit de Friedman¹¹.

Mai mult, chiar dacă am presupune că în circulație se află doar substitute monetare, în timp ce toți banii veritabili sunt depozitați într-o bancă, dificultățile pentru susținătorii banilor discreționari nu se opresc aici. Fără doar și poate, în opinia lor, chestiunea e destul de simplă: toți banii-marfă stau neutilizați la bancă. N-ar fi mai eficient dacă tot acest aur ar fi, în schimb, folosit pentru consum ori producție – pentru dentistică sau bijuterii – în timp ce funcția de mijloc de efectuare a schimburilor ar fi preluată de către banii discreționari mai puțin costisitori – într-adevăr, practic fără costuri? Deloc.

În primul rând, demonetizarea vizată a aurului nu poate însemna, cu siguranță, că prin aceasta banca preia proprietatea întregului stoc de bani, în vreme ce publicul păstrează bancnotele. Nimeni, cu excepția proprietarului băncii, nu ar fi de acord cu așa ceva! Nimeni nu ar vrea *asemenea* economisiri. De fapt, aceasta nici nu ar fi economisire, ci exproprierea publicului de către și în unicul avantaj al băncii. Nimeni nu ar putea *dori* să fie expropriat de altcineva. (Însă exproprierea de către guverne și băncile lor centrale a banilor-marfă aflați în proprietate privată este singura metodă prin care aceștia au

¹¹ Într-adevăr, din perspectivă istorică, aceasta a fost situația: în mod tradițional, bancnotele au fost mereu privite cu neîncredere, iar acceptabilitatea lor, comparată cu cea a banilor veritabili, precum monezile de aur și argint, a fost strict limitată. Pentru a crește popularitatea substitutelor monetare, au fost necesare două măsuri complementare: în primul rând, instituția depozitară emitentă de bancnote a trebuit să-și supravalueze notele față de banii autentici și, în acest scop, fie nu a cerut taxă de depozitare, fie a plătit chiar dobândă la depozite. În al doilea rând, deoarece păstrarea în siguranță a banilor *nu* este deloc necostisitoare, iar banii depozitați *nu* au cum să genereze dobândă, banca, pentru a-și acoperi pierderile, de altfel inevitabile, a fost nevoită să se angajeze într-o activitate cu rezerve fracționare, adică a trebuit să emită și să pună în circulație bilete de depozit suplimentare, care, deși nu puteau fi deosebite de alte bancnote, nu erau de fapt acoperite cu bani autentici.

Despre statutul etic și economic al practicării rezervelor fracționare, vezi secțiunea, „De la activitatea de depozitare și de creditare la activitatea bancară cu rezerve fracționare: degenerarea creditului”, de mai jos.

fost înlocuiți cu banii discreționari). În schimb, fiecare deponent ar vrea să păstreze proprietatea depozitelor sale și să-și ia aurul înapoi.

Cu toate acestea, apare o problemă insurmontabilă: indiferent de cine – banca sau publicul – deține acum bancnotele, ele nu reprezintă alteceva decât hârtie inconvertibilă. Anterior, costul asociat cu producția acestei hârtii nu era în nici un caz doar cel al tipăririi biletelor de hârtie, ci, mai important, cel al atragerii deponenților de aur prin furnizarea unor servicii de păstrare în siguranță și de compensare. Acum, cu hârtie inconvertibilă, nu mai e nimic care să merite păzit. Costul producției banilor scade aproape de zero, reducându-se doar la costurile tipăririi. Înainte, când hârtia reprezenta creanțe asupra auru-
lui, bancnotele dobândiseră putere de cumpărare. Dar acum, cum poate banca ori publicul să le vândă, adică să găsească pe cineva care să le accepte? Ar fi ele cumpărate și vândute în schimbul unor bunuri non-monetare la ratele de schimb anterior stabilite? Evident, nu; sau cel puțin nu atât timp cât nu există bariere legale la intrarea în activitatea de producere a bancnotelor. Aceasta întrucât, în condiții concurențiale de liberă intrare, dacă prețul (non-monetar) plătit pentru bancnotele de hârtie ar depăși costul de producție, producția ar fi imediat extinsă până la nivelul la care prețul banilor ar atinge costul de producție. Rezultatul ar fi hiperinflația. Nimeni nu ar mai accepta bani de hârtie și s-ar instaura fuga în *valori reale*. Economia monetară s-ar destrăma complet, iar societatea s-ar întoarce la o economie de barter primitivă și foarte ineficientă. Din barter apoi, ar apărea iarăși o nouă monedă-marfă, cel mai probabil din aur (iar producătorii de bancnote, pentru a câștiga posibilitatea de a fi acceptate, ar începe iarăși să le acopere cu această monedă). Ce mai mod de a realiza economisiri!

Pentru ca înlocuirea banilor-marfă cu banii discreționari să reușească, trebuie îndeplinită o cerință suplimentară: libera intrare în afacerea de producere a bancnotelor trebuie restricționată și trebuie înființat un *monopol* asupra banilor.

Un singur producător de bani de hârtie este suficient pentru a cauza hiperinflație și prăbușirea monetară. Totuși, în măsura în care este apărât oficial de concurență, un monopolist poate cu bună știință și în siguranță să-și limiteze producția bancnotelor, iar în acest mod să se asigure că ele își păstrează puterea de cumpărare. După cât se poate presupune, el și-ar asuma sarcina *preschimbării* vechilor bancnote la paritate cu cele noi, precum și pe cea de furnizare a serviciilor de protecție și compensare, prin acceptarea depunerilor de bancnote în schimbul emiterii de substitute ale bancnotelor – conturi la vedere și depozite la cerere (*checkbook money*) – contra unei taxe de depozitare.

Apar mai multe întrebări legate de acest scenariu. În trecut, cu monedă-marfă, fiecărei persoane i se permitea să intre în mod liber în activitatea de extracție a aurului și de bătăre a monezilor – în concordanță cu presupuziția referitoare la actorii motivați de propriile interese, care își maximizează averea. Spre deosebire de aceasta, pentru ca „dividendul (friedmanian) al banilor discreționari” să apară, ar trebui interzisă concurența în domeniul producției banilor și înființat un monopol. Dar cum poate fi împăcată existența monopolului oficial cu ipoteza interesului personal? Se poate concepe ca actorii motivați de interesul propriu să poată conveni asupra stabilirii unui monopol al banilor discreționari, în același fel în care pot conveni, în mod natural, asupra participării la diviziunea muncii și a utilizării uneia și aceleiași mărfi ca mijloc de efectuare schimburilor? Dacă actorii nu sunt de acord, nu demonstrează aceasta că costul asociat cu un astfel de monopol trebuie considerat mai ridicat decât toate economisirile de resurse?

A pune aceste întrebări înseamnă a da un răspuns. Monopolul și urmărirea interesului propriu sunt incompatibile. Fără doar și poate, există un motiv pentru care cineva ar vrea să devină monopolistul banilor. La urma urmelor, netrebuind să depozitezi, să păzești și să rambursezi o marfă valoroasă, cheltuielile de producție sunt dramatic reduse, iar

monopolistul ar putea obține astfel un profit suplimentar; fiind protejat prin lege de orice viitoare concurență, acest profit de monopol ar fi imediat „capitalizat”, adică s-ar reflecta permanent într-o evaluare mai ridicată a activelor monopolului, și, pe lângă valoarea umflată a activelor sale, i s-ar garanta rata normală a beneficiului (a dobânzii). Dar a spune că un asemenea aranjament ar fi avantajos pentru monopolist nu înseamnă a spune că ar fi avantajos pentru toți ceilalți și, prin urmare, că ar apărea în mod natural. De fapt, nu există nici un motiv pentru care cineva să nu se dorească *decât pe el însuși* în situația monopolistului și, în consecință, nu ar fi posibil nici un acord asupra selectării vreunui monopolist anume. Poziția unui monopolist poate fi doar arogată – decretată împotriva voinței tuturor non-monopolistilor excluși. Prin definiție, monopolul creează o distincție între două clase de indivizi de calitate legal diferite: acei indivizi privilegiați, cărora li se permite să producă bani, și cei subordonați, cărora, în avantajul exclusiv al primilor, li se interzice acest lucru. O asemenea instituție *nu poate* fi sprijinită în același mod voluntar, precum instituțiile diviziunii muncii și banilor-marfă. Ea *nu este*, ca celelalte, rezultatul „natural” al interacțiunilor reciproc avantajoase, ci al unui act de expropriere (abrogare) unilateral avantajos. În consecință, în loc să-și sprijine continuarea existenței pe suportul și cooperarea voluntară, monopolul necesită amenințarea cu violența fizică¹².

¹²S-ar putea susține că un acord de monopol ar fi posibil (ar putea fi conceput) dacă banca monopolistă de emisiune ar fi deținută de toată lumea, iar profiturile sale distribuite fiecăruia. N-ar profita fiecare atunci, nu doar monopolistul, de economisirea obținută prin înlocuirea aurului cu hârtia?

De fapt, un asemenea acord este iluzoriu. Proprietatea comună a băncii monopoliste ar însemna că trebuie emise și distribuite acțiuni tranzacționabile. Însă cine ar trebui să dețină acțiuni și câte? Clienții băncii, potrivit mărimii depozitului lor? Dar toți deținătorii de bancnote ajută la economisirea aurului și ar dori să fie incluși printre proprietarii băncii, conform volumului de bancnote deținut. Și cum rămâne cu deținătorii și vânzătorii de bunuri non-monetare? Demonstrându-și voința de a accepta hârtie în loc de aur, au și ei un rol în economisirea resurselor. Dar cum poate oare cineva să determine câte acțiuni să le acorde, când contribuția

Mai mult, incompatibilitatea interesului propriu și a monopolului nu se sfârșește o dată cu statornicirea ultimului, ci continuă atâta timp cât funcționează monopolul. El nu poate să opereze decât ineficient și pe seama non-monopoliștilor excluși. În primul rând, într-un regim de concurență liberă (intrare liberă), fiecare producător în parte se află sub presiunea constantă de a produce ceea ce produce cu costuri minime, căci, dacă *nu* procedează astfel, își atrage riscul de a fi scos din concurență de către noii participanți care produc bunul în chestiune cu costuri mai scăzute. Spre deosebire, monopolistul, apărat de concurență, nu suferă nici o astfel de presiune. De fapt, întrucât costul producerii banilor include propriul salariu al monopolistului, precum și toate recompensele sale non-monetare, interesul „natural” al monopolistului este de a-și *crește* costurile. De aceea, ar trebui să ne așteptăm ca, în regim monopolist, costul banilor de hârtie furnizați să-l *depășească* foarte curând, dacă nu chiar de la început, pe cel asociat cu banii-marfă furnizați concurențial.

În plus, se poate prezice că prețul banilor de hârtie oferii în regim monopolist va crește constant, adică puterea de cumpărare a unității monetare și, în consecință, calitatea ei vor scădea permanent. Protejat de noi concurenți, fiecare mono-

lor constă în diverse cantități de bunuri de consum și de producție eterogene? Aici, în fine, ar fi imposibil de ajuns la un acord.

Mai mult, de ce-ar dori un nou participant la piață – un posesor ulterior de depozit, bancnote și/sau alte bunuri non-monetare, care *nu* a fost înzestrat inițial cu acțiuni ale băncii, să consimtă și să sprijine acest acord? De ce ar trebui el să *plătească* pentru acțiunile băncii, când acestea s-au distribuit pe gratis proprietarilor inițiali, chiar dacă este acum implicat în economisirea resurselor la fel de mult pe cât au fost ultimii? Un astfel de acord ar implica redistribuirea sistematică a venitului și avuției în favoarea tuturor proprietarilor inițiali și pe seama celor ulteriori. Dar dacă s-ar emite acțiuni suplimentare pentru fiecare nou posesor de depozit, bancnote sau alte bunuri, asemenea acțiuni nu ar avea, de la început, nici o valoare, iar banca ce le oferă va eșua.

În plus, așa cum se va explica mai jos, indiferent de cum este rezolvată problema proprietății, însăși funcționarea băncii va avea în mod *necesar* efecte asupra distribuției interpersonale a venitului și avuției, adică nu este neutră față de aceasta.

polist este întotdeauna tentat să mărească prețul și să scadă calitatea. Iar acest lucru este cu deosebire adevărat în cazul unui monopolist al banilor. În vreme ce alți monopolști trebuie să se gândească la posibilitatea ca mărirea prețului (ori scăderea calității), datorită unei cereri elastice pentru produsul lor, să poată duce de fapt la reducerea veniturilor, monopolistul banilor poate fi sigur că cererea pentru produsul său – mijlocul generalizat de efectuare a schimburilor – va fi foarte inelastică. Într-adevăr, în afară de cazul unei hiperinflații, când cererea de bani dispare în întregime, monopolistul banilor se află practic întotdeauna în poziția de a presupune că venitul său din vânzarea banilor va crește, chiar dacă el mărește prețul banilor (le reduce puterea de cumpărare). În condițiile ipotezei de urmărire a propriului interes, ar trebui presupus că banca monopolistă, dotată cu dreptul exclusiv de a produce bani, se va angaja în creșterea constantă a ofertei de bani: în timp ce o ofertă sporită de bani de hârtie nu adaugă nimic la avuția socială – cantitatea existentă de bunuri de consum și de producție direct folositoare – ci doar cauzează inflație (scade puterea de cumpărare a banilor), cu fiecare bancnotă suplimentară introdusă în circulație monopolistul își poate crește venitul său real (pe seama scăderii celui al publicului non-monopolist). El poate tipări bancnote cu costuri, practic, zero și apoi poate reveni și cumpăra active *reale* (bunuri de consum sau de producție) sau poate folosi bancnotele pentru rambursarea datoriilor *reale*. Avuția reală a publicului va fi redusă – ei dețin mai puține bunuri și mai mulți bani cu o putere de cumpărare redusă. Totuși, avuția reală a monopolistului va crește – el deține mai multe bunuri non-monetare (și are mereu câți bani vrea). Cine, în această situație, cu excepția îngerilor, nu s-ar angaja în expansiunea constantă a ofertei de bani și deci în deprecierea continuă a monedei?

Se poate dovedi instructiv să comparăm teoria banilor discreționari, așa cum a fost schițată mai sus, cu opiniile lui Milton Friedman, remarcabilul campion modern al banilor discreționari.

În timp ce mai tânărul Friedman nu a dat o atenție sistematică problemei originii banilor, mai vârstnicul Friedman recunoaște, ca fapt istoric, că toate monedele și-au făcut apariția ca monede-marfă (și toate substitutele monetare își au originea în titluri de depozit asupra banilor-marfă) și este, pe bună dreptate, sceptic față de propunerea târzie a lui Friederich A. Hayek referitoare la monedele discreționare emise concurențial¹³. Cu toate acestea, indus în eroare de metodologia sa pozitivistă, Friedman nu reușește să priceapă că banii (și substitutele monetare) *nu pot* apărea în nici un alt mod și, în consecință, propunerea lui Hayek *trebuie* să eșueze.

Spre deosebire de opiniile dezvoltate aici, Friedman susține, în întreaga sa operă, că o monedă-marfă ar fi, la rândul ei, înlocuită „natural” de un regim al unei monede discreționare – mai eficient, ce economisește resursele. În mod uimitor totuși, el nu aduce nici un suport argumentativ pentru această teză, evită toate problemele teoretice, iar orice argument sau observație empirică pe care o oferă îi *contrazice* concluzia. Nu există, în primul rând, nici un indiciu că Friedman este conștient de limitarea fundamentală a înlocuirii banilor propriu-ziși cu substitute monetare. Dar dacă banii propriu-ziși nu pot dispărea din circulație, cum poate fi tăiată legătura dintre hârtie și o marfă-monedă, exceptând un act de expropriere? Circulația continuă a banilor propriu-ziși demonstrează că ei nu sunt priviți drept niște bani inferiori; iar faptul că exproprierea este necesară pentru privirea banilor de caracterul lor marfar demonstrează că banii discreționari nu reprezintă un fenomen natural!

Interesant, după ce evită problema explicării cum poate fi considerată naturală sau eficientă suspendarea convertibilității, Friedman recunoaște explicit – destul de corect – că banii discreționari nu pot fi furnizați în regim concurențial, din motivele enumerate mai sus, ci necesită un monopol. De aici,

¹³Vezi Milton Friedman and Anna Schwartz, „Has Government Any Role in Money?” *Journal of Monetary Economics* (1986); pentru propunerea lui Hayek, vezi *Denationalization of Money* (London: Institute of Economic Affairs, 1976).

el afirmă că „producția monedei discreționare este, așa cum a și fost, un monopol natural”¹⁴. Totuși, din faptul că banii discreționari necesită un monopol, nu rezultă că acesta ar fi în vreun fel „natural”, și Friedman nu aduce absolut nici un argument ca să arate cum poate fi considerat monopolul, în general, ca produs natural al interacțiunilor indivizilor motivați de propriile interese. Mai mult, în special mai tânărul Friedman pare să ignore complet economia politică clasică și argumentele ei anti-monopoliste: axioma că, dacă acorzi cui-va un privilegiu, respectivul îl va folosi, și de aici concluzia că fiecare producător monopolist va fi ineficient (în termeni de costuri, precum și în termeni de preț și calitate). În lumina acestor argumente, trebuie privită drept surprinzător de naivă atitudinea lui Friedman, în primul rând, de a apăra stabilirea unui monopol guvernamental al banilor, și apoi de a aștepta ca acest monopol să *nu-și* folosească puterile, ci să opereze cu cele mai mici costuri posibile și să inflaționeze oferta de bani doar cu precauție (într-un ritm de 3%-5% pe an). Aceasta ar presupune că, o dată cu câștigarea poziției de monopol, ar avea loc o transformare fundamentală a naturii umanității de a-și urmări propriile interese.

Nu este surprinzător că mai vârstnicul Friedman, posedând o largă experiență cu propriul său ideal al unei lumi cu monede pur discreționare, așa cum s-a întâmplat după 1971, și privind înapoi la argumentul său central – de economisire a resurselor – în favoarea banilor discreționari furnizați în regim monopolist, cu aproape patru decenii în urmă, nu poate decât să admită că predicțiile sale s-au dovedit în mod clar false¹⁵. El observă că, de la abolirea ultimelor rămășițe ale etalonului monedei-marfă aur, tendințele inflaționiste au sporit dramatic la scară globală; predictibilitatea mișcărilor viitoare ale prețurilor a scăzut puternic; piața obligațiunilor pe termen lung (de exemplu, a titlurilor de stat) a fost în bună măsură dis-

¹⁴Vezi Friedman, *Essays in Positive Economics*, p. 216; de asemenea, Friedman și Schwartz, „Has Government Any Role in Money?”.

¹⁵Vezi Milton Friedman, „The Resource Cost of Irredeemable Paper Money”, *Journal of Political Economy* (1986).

trusă; numărul consilierilor pe probleme de investiții și „bani forte” și resursele atrase în aceste afaceri au crescut drastic; fondurile ce acționează pe piața monetară și operațiunile cu devize pe piețele *futures* s-au dezvoltat și au absorbit cantități semnificative de resurse reale, care altminteri – în lipsa sporirii inflației și a imprevizibilului – nu s-ar fi întâmplat deloc sau, cel puțin, nu ar fi presupus niciodată aceeași importanță pe care o au acum; în fine, se pare că chiar costurile directe ale resurselor dedicate producției aurului acumulat în stocurile private, pentru a servi drept ancoră contra inflației, au sporit¹⁶. Dar ce concluzie trage Friedman din această evidență empirică? Conform metodologiei sale pozitivistice, potrivit căreia știința înseamnă predicție, iar falsele predicții falsifică teoria, ar trebui să ne așteptăm ca, în cele din urmă, Friedman să-și catalogheze teoria ca irecuperabil eronată și să apere revenirea la moneda-marfă. Nu s-a întâmplat astfel. În schimb, printr-o remarcabilă etalare a ignoranței (sau aroganței), el concluzionează insistent că nici una din aceste mărturii nu ar trebui interpretată drept „o pledoarie pentru întoarcerea la etalonul-aur ... Din contră, privesc întoarcerea la etalonul-aur ca nefiind nici de dorit, nici fezabilă”¹⁷. Acum ca și atunci, el susține ideea că atracția etalonului-aur este doar „non-rațională, emoțională” și că numai o monedă discreționară este „eficientă din punct de vedere tehnic”¹⁸. Potrivit lui Friedman, pentru a depăși deficiențele evidente ale regimului actual de bani discreționari, este nevoie să găsim „o ancoră care să ofere predictibilitatea pe termen lung a prețurilor, un înlocuitor pentru convertibilitatea într-o marfă sau, alternativ, un dispozitiv care să facă predictibilitatea de prisos. S-au sugerat numeroa-

¹⁶ Monetariștii au prezis că, drept rezultat al demonetizării aurului și tranziției la un sistem de bani pur discreționari, prețul aurului va scădea, de la cursul oficial de atunci de 35\$ uncia la o valoare non-monetară estimată, de aproximativ 6\$. În realitate, prețul aurului a crescut. El a atins la un moment dat 850\$ uncia, și în majoritatea timpului a zăbovit între 300\$ și 400\$. La momentul în care scriu, prețul este 375\$.

¹⁷ Friedman, „The Resource Cost of Irredeemable Paper Money”, p. 646.

¹⁸ Friedman, *Essays in Positive Economics*, p. 250.

se ancore și dispozitive, de la reguli de creștere monetară, la etaloane statistice și până la separarea mijlocului de efectuare a schimburilor de unitatea de cont. Însă, deocamdată, nu s-a ajuns la nici un consens între ele”¹⁹.

¹⁹ Friedman, „The Resource Cost of Irredeemable Paper Money”, p. 646; de asemenea, idem, *Money Mischief: Episodes in Monetary History* (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1992), cap. 10.

Printre sugestiile referitoare la o „ancoră” monetară discreționară alternativă, recent analizate de Friedman, „regula înghețării bazei monetare” merită un scurt comentariu (vezi Friedman, „Monetary Policy for the 1980s”, în *To Promote Prosperity*, J. H. Moose, ed., Stanford: Hoover Institution, 1984). Într-o anumită privință, această regulă reprezintă un progres față de principiul său anterior, de creștere monetară cu 3-5 procente. Susținerea ultimei reguli s-a bazat, în esență, pe ideea – proto-keynesiană – eronată, conform căreia banii constituie o parte a capitalului social, astfel încât economia nu poate crește cu 3%-5% decât ajutată de o sporire proporțională a ofertei de bani. Spre deosebire de aceasta, regula înghețării bazei monetare indică recunoașterea vechii premise, umane, că orice ofertă de bani este la fel de optimă sau, cu cuvintele lui Friedman, „utilitatea banilor pentru o comunitate ca întreg nu depinde de cât de mulți bani există” (Friedman, *Money Mischief*, p. 28). Din alte puncte de vedere, propunerea nu reprezintă nici un progres. Cum oare se poate aștepta ca monopolistul să urmeze regula înghețării bazei monetare mai mult decât pe cea mai puțin stringentă, de creștere cu 3%-5%?

Mai mult, chiar dacă printr-un miracol s-ar rezolva această problemă, încă nu s-ar schimba caracterul monopolului de instrument de expriere unilaterală și de redistribuire a venitului și averii. Fiindcă monopolistul, în afară de oferirea serviciilor de depozitare și compensare (pentru care clienții săi i-ar plăti o taxă), ar trebui de asemenea să îndeplinească funcția, deopotrivă pentru clienți și non-clienți, de înlocuire a vechilor bancnote, uzate, cu unele noi, identice, fără să perceapă taxă (altminteri, cine ar dori să înlocuiască o monedă-marfă permanentă cu o monedă discreționară perisabilă?). Deși costurile asociate acestei sarcini pot fi scăzute, fără doar și poate ele nu sunt zero. În consecință, pentru a evita pierderile și pentru a recupera cheltuielile, monopolistul nu poate decât să sporească baza monetară și ne-am întoarce, așadar, în mod fundamental la vechea regulă de creștere a bazei monetare.

DE LA ACTIVITATEA BANCARĂ DE DEPOZITARE ȘI CREDITARE
LA SISTEMUL REZERVELOR FRAȚIONARE: DEGENERAREA
CREDITULUI

Băncile îndeplinesc două sarcini strict separate, dintre care doar una a fost analizată până acum²⁰. Pe de o parte, ele servesc drept instituții de depozitare, oferind servicii de păstrare în siguranță și de compensare. Ele acceptă depuneri de bani (marfă) și emit creanțe asupra banilor (chitanțe de depozit; substitute monetare) în favoarea deponenților, rambursabile la paritate și la cerere. Pentru fiecare creanță asupra banilor emisă de ele, băncile păstrează la îndemână o sumă echivalentă de bani autentici, pregătiți în caz de rambursare (activitate bancară cu 100% rezerve). Nu se plătește dobândă la depozite. Deponenții sunt cei care plătesc o taxă băncii pentru serviciile de păstrare în siguranță și de compensare oferite. În condițiile liberei concurențe – ale liberei intrări în industria bancară – taxa de depozitare, care constituie venitul băncii și sursa posibilă de profit, tinde să fie minimă. Veniturile din dobânda câștigată în activitatea bancară tind să fie aceleași ca în orice altă industrie.

Pe de altă parte, inițial separate complet de instituțiile de depozitare, băncile servesc de asemenea ca intermediari între cei ce economisesc și cei ce investesc – ca bănci care acordă credite. În această calitate, în primul rând, ele oferă și încheie contracte la termen cu cei ce economisesc. Respectivii dau bani cu împrumut băncii pe o perioadă de timp – mai scurtă

²⁰ Despre cele ce urmează, vezi în special Murray N. Rothbard, *The Mystery of Banking* (New York: Richardson and Synder, 1983); idem, *The Case for 100 Percent Gold Dollar* (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1991); Mises, *Theory of Money and Credit*; idem, *Human Action*; de asemenea Walter Block, „Fractional Reserve Banking: An Interdisciplinary Perspective”, în *Man, Economy, and Liberty: Essays in Honor of Murray N. Rothbard*, Walter Block and Llewellyn H. Rockwell, Jr., eds. (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1988); J. Koch, *Fractional Reserve Banking: A Practical Critique* (Master's thesis, University of Nevada, Las Vegas, 1992).

sau mai lungă – specificată, în schimbul obligației contractuale din partea băncii de a-i rambursa în viitor, plătind în plus o dobândă. Din punctul de vedere al primilor, ei schimbă bani prezenți pentru o promisiune de bani viitori: beneficiul din dobândă constituie recompensa lor pentru îndeplinirea funcției de așteptare. Dobândind astfel temporar proprietatea asupra economisirilor, banca acordă din nou cu împrumut aceiași bani investitorilor (inclusiv ei înșiși), în schimbul obligației ultimilor de a-i rambursa în viitor și de a plăti în plus dobândă. Diferența de dobândă – diferența dintre dobânda plătită celor ce economisesc și cea încasată de la debitori – reprezintă prețul intermedierei între primii și ultimii și constituie venitul băncii de împrumuturi. Cât privește activitatea bancară de depozite și taxa pentru depozitare, în condiții concurențiale costurile intermedierei tind să fie, de asemenea, minime, iar profiturile din activitatea bancară de împrumuturi tind să fie la fel ca cele ce pot fi câștigate în altă parte.

Nici activitatea de depozitare, nici cea de împrumuturi, caracterizate aici, nu implică sporirea ofertei de bani ori redistribuția unilaterală a venitului sau a avuției. Pentru fiecare notă de depozit nou emisă este retrasă din circulație o cantitate echivalentă de bani (numai *forma* banilor se modifică, nu și cantitatea lor), iar în cursul acordării de împrumuturi aceeași sumă de bani trece pur și simplu în alte mâini, în mod repetat. Toate schimburile – între deponenți și instituția depozitară, ca și între cei ce economisesc, banca intermediară și investitori – sunt reciproc avantajoase.

Spre deosebire de aceasta, activitatea bancară cu rezerve fracționare implică un amestec deliberat între funcția de depozitare și cea de acordare de împrumuturi. Ea implică creșterea ofertei de bani și duce la redistribuirea unilaterală a venitului în favoarea băncii, precum și la ineficiențe economice, sub forma ciclului afacerilor de tip expansiune-contrație (boom-bust).

Amestecarea funcțiilor băncii este dovedită prin faptul că, în cadrul sistemului rezervelor fracționare, deponenților li se

plătește dobândă (în loc să li se ceară să plătească o taxă) și/sau celor care economisesc li se acordă dreptul de a-și retrage pe loc banii (în loc să fie nevoiți să aștepte cu cererea de rambursare până la o dată viitoare stabilită). Din punct de vedere tehnic, posibilitatea unei bănci de a se angaja în asemenea practici izvorăște din faptul că deținătorii de depozite la vedere (creanțe asupra banilor, rambursabile la cerere, la paritate) de obicei *nu*-și exercită simultan dreptul, astfel încât toți să înainteze băncii cererea de rambursare în același timp. În consecință, o bancă de depozit va deține, în mod normal, o cantitate de rezerve (de bani propriu-zii) mai mare decât retragerile zilnice. Astfel, devine fezabil pentru bancă să dea cu împrumut aceste rezerve „în exces” debitorilor, câștigând un venit din dobândă (pe care îl poate transfera apoi parțial deponenților, sub forma dobânzii plătite la depozitele la vedere).

Sușținătorii rezervelor fracționare pretind, de obicei, că practica de a deține mai puțin de 100% rezerve reprezintă doar o inofensivă „economisire” a banilor și le place să sublinieze că nu doar banca profită de pe urma ei, ci și deponenții (care primesc dobândă) și cei care economisesc (care primesc dreptul de retragere pe loc). În realitate, activitatea bancară cu rezerve fracționare suferă două slăbiciuni fatale corelate și nu este în nici un caz inofensivă și benefică tuturor. Mai întâi, ar trebui observat că activitatea de depozitare cu rezerve mai mici de 100% implică ceea ce s-ar putea numi o imposibilitate legală. Folosindu-și rezervele în exces pentru acordarea de credite, banca transferă de fapt, temporar, proprietatea asupra lor unui debitor, în vreme ce deponenții, îndreptățiți să ceară răscumpărarea pe loc, își păstrează proprietatea asupra acelorași fonduri. Dar este imposibil ca, pentru o perioadă de timp, deponentul și debitorul să fie îndreptățiți la controlul exclusiv asupra acelorași resurse. Doi indivizi *nu pot* fi proprietarii exclusivi ai unuia și aceluiași lucru în același timp. Prin urmare, orice bancă ce pretinde contrariul – asumându-și pasive la cerere ce depășesc rezervele curente – trebuie să fie

considerată ca acționând fraudulos. Obligațiile sale contractuale *nu pot* fi îndeplinite. De la început banca trebuie privită ca inerent falimentară – așa cum arată faptul că nu poate, contrar propriei presupoziii, să reziste la o posibilă panică bancară.

În al doilea rând, dând cu împrumut rezervele în exces, banca sporește oferta de bani, indiferent dacă debitorii primesc aceste rezerve sub forma banilor propriu-ziși ori în cea a depozitelor la vedere (a conturilor operabile prin cec). Dacă împrumutul ia forma banilor autentici, atunci cantitatea de bani propriu-ziși din circulație este mărită, fără a se retrage o cantitate echivalentă de substitute monetare; iar dacă ia forma unui cont operabil prin cec, atunci cantitatea substitutelor monetare este sporită fără a se scoate din circulație o sumă corespunzătoare de bani autentici. În ambele cazuri, vor exista mai mulți bani acum decât înainte, ceea ce determină reducerea puterii de cumpărare (inflația) și, în cursul acestui proces, redistribuirea sistematică a venitului real în favoarea băncii și a clienților săi debitori, pe seama publicului și a celorlalți clienți ai băncii. Banca primește un venit suplimentar din dobândă, în timp ce nu aduce absolut nici o contribuție suplimentară la avuția reală a publicului (cum ar fi cazul dacă beneficiul din dobândă ar fi rezultatul reducerii cheltuielilor băncii, adică al economisirilor); iar debitorii dobândesc cu fondurile lor active reale, non-monetare, reducând, pe această cale, în aceeași proporție avuția reală a restului populației.

Mai mult, în măsura în care banca nu cheltuiește pur și simplu rezervele în exces pe propriul consum, ci, în schimb, le dă cu împrumut pretinzând dobândă, este declanșat invariabil un ciclu al afacerilor²¹. Cantitatea creditului oferit este mai mare decât înainte. În consecință, prețul creditului – dobânda pretinsă pentru împrumuturi – va scădea sub nivelul la care altminteri s-ar fi situat. La un preț mai redus, este luat mai

²¹ Despre teoria ciclului afacerilor, vezi în special Ludwig von Mises, *Gelwertstabilisierung und Konjunkturpolitik* (Jena: Gustav Fischer, 1928); idem *Human Action*, cap. 20; F. A. Hayek, *Prices and Production* (London: Routledge & Kegan Paul, 1931); Murray N. Rothbard, *America's Great Depression* (Kansas City: Sheed & Ward, 1975).

mult credit. Deoarece banii nu se pot înmulți, cei care iau cu împrumut, pentru a putea câștiga un beneficiu din dobândă – și un profit pur pe lângă acesta – vor trebui să-și transforme fondurile împrumutate în investiții, adică vor trebui să cumpere ori să închirieze factori de producție – pământ, muncă și, posibil, bunuri de capital (factori de producție produși) – capabili să producă o cantitate viitoare de bunuri, a cărei valoare (preț) să o depășească pe cea a input-ului. În consecință, cu un volum extins al creditului, mai multe resurse disponibile în prezent vor fi alocate producției de bunuri *viitoare* (în loc să fie folosite pentru consumul curent) decât s-ar fi întâmplat altminteri; și în vederea terminării tuturor proiectelor de investiții în curs, este nevoie de mai mult timp decât cel necesar ducerii la bun sfârșit doar a acelor proiecte care ar fi început fără expansiunea creditului. Trebuie produse toate bunurile viitoare care ar fi fost create fără expansiunea creditului, plus cele care se adaugă din cauza expansiunii creditului.

Totuși, spre deosebire clară de situația în care rata dobânzii scade datorită scăderii ratei preferinței temporale, respectiv a gradului în care bunurile prezente sunt preferate celor viitoare, și deci în care publicul de fapt a economisit, pentru a lăsa un fond mai ridicat de bunuri prezente la dispoziția investitorilor în schimbul promisiunii lor de obținere a bunurilor viitoare, în situația analizată nu a avut loc nici o astfel de modificare a preferinței temporale și a economisirilor. Publicul *nu* a economisit mai mult și, în consecință, volumul suplimentar de credit acordat de bancă nu reprezintă *credit-marfă* (credit acoperit cu bunuri, altele decât bani, pe care publicul s-a abținut să le consume), ci *credit de circulație* sau *fiduciar* (credit care a fost creat practic din nimic, fără nici un sacrificiu corespunzător din partea creditorului, sub forma bunurilor non-monetare neconsumate)²². Dacă creditul suplimentar ar fi fost credit-marfă, extinderea volumului activităților de investiții ar fi fost justificată. Ar fi existat o ofertă suficient de bogată de bunuri

²² În legătură cu distincția fundamentală dintre creditul-marfă și creditul de circulație, vezi Mises, *Theory of Money and Credit*, p. 263 ș.u.

prezente care puteau fi dedicate producției bunurilor viitoare, astfel încât toate proiectele de investiții – cele vechi, cât și cele nou începute – ar fi putut fi încheiate cu succes și s-ar fi atins un nivel mai ridicat al consumului în viitor. Totuși, dacă expansiunea creditului este datorată acordării creditului de circulație, volumul rezultat al investițiilor trebuie să se dovedească, de fapt, supra-ambitios. Păcăliți de o rată mai scăzută a dobânzii, investitorii acționează *ca și cum* economisirea ar fi crescut. Ei retrag o proporție mai mare din resursele disponibile în prezent pentru proiecte de investiții, ce urmează a fi transformate în bunuri de capital viitoare, decât se justifică în lumina economisirii curente. Prin urmare, prețurile bunurilor de capital vor crește inițial în raport cu prețurile bunurilor de consum, dar imediat ce rata preferinței temporale a publicului începe din nou să se impună, va apărea o penurie sistematică de bunuri de consum. În consecință, rata dobânzii se va ajusta în sensul creșterii, iar acum prețurile bunurilor de consum sunt cele care cresc față de prețurile bunurilor de capital, necesitând lichidarea unei părți din investiții ca investiții greșite, imposibil de susținut. Avântul de mai devreme se va transforma în contracție economică, reducând standardul de viață viitor sub nivelul care altminteri ar fi fost atins.

Printre susținătorii recentii ai sistemului bancar cu rezerve fracționare, cazul lui Lawrence White și George Selgin²³ merită câteva comentarii critice, dacă nu pentru alt motiv, măcar pentru acela că amândoi sunt critici ai monetarismului friedmanian și se ancorează, în schimb, în tradiția austriacă și în special în teoria monetară misesiană²⁴. Idealul lor monetar

²³ Vezi Lawrence White, *Competition and Currency* (New York: New York University Press, 1989); George Selgin, *The Theory of Free Banking* (Totowa, N. J.: Rowman & Littlefield, 1988).

²⁴ Pentru o critică a lui White și Selgin ca interpretând greșit nucleul fundamental al teoriei despre monedă și bănci a lui Mises, vezi Joseph Salerno, „The Concept of Coordination in Austrian Macroeconomics”, în *Austrian Economics: Perspectives on the Past and Prospects for the Future*, Richard Ebeling, ed. (Hillsdale, Mich.: Hillsdale College Press, 1991); idem „Mises and Hayek Dehomogenized”, *Review of Austrian Economics* 6, no. 2 (1993), p. 113-146.

este o monedă-marfă universală, de exemplu, un etalon-aur internațional și, bazat pe acesta, un sistem bancar concurențial care, pretind ei, s-ar angaja – și ar trebui să i se permită să o facă, atât din motive de eficiență economică, cât și de justiție – într-o activitate cu rezerve fracționare și în acordarea de credit fiduciar.

Referitor la problema justiției, White și Selgin nu oferă decât un argument destinat să arate caracterul pretins non-fraudulos al rezervelor fracționare: interzicerea acestei practici ar implica încălcarea principiului libertății contractuale, împiedicând „băncile și pe clienții lor să încheie orice fel de acorduri contractuale reciproc acceptate”²⁵. Acesta este însă cu siguranță un argument prost. Mai întâi, ca o chestiune de fapt istoric, băncile cu rezerve fracționare nu și-au informat nicio dată deponenții că o parte sau toate depozitele lor ar fi, de fapt, date cu împrumut și, în consecință, nu ar putea fi rambursate în orice moment. (Chiar dacă banca ar trebui să plătească dobândă la depozitele la vedere și, prin urmare, ar fi *trebuit* să fie limpede că banca *trebuie* să dea cu împrumut depozitele, aceasta nu înseamnă că vreunul dintre deponenți înțelege ce se întâmplă. Într-adevăr, nu greșim când spunem că puțini înțeleg, chiar dintre cei care nu sunt analfabeți în economie). Băncile cu rezerve fracționare nu și-au informat debitorii că o parte sau tot creditul ce le este acordat a fost creat din nimic și era expus anulării în orice clipă. Atunci, cum poate fi numită practica lor altfel decât fraudă și delapidare!

În al doilea rând, și mai decisiv, a crede că activitatea bancară cu rezerve fracționare ar trebui privită ca aparținând principiului libertății contractuale și fiind protejată de acesta implică o totală neînțelegere a conținutului acestui principiu. Libertatea contractuală nu înseamnă că *orice* contract reciproc avantajos ar trebui permis. Dacă A și B convin să-l jefuiască pe C, aceasta în mod clar *nu* ar fi conform principiului. În schimb, libertatea contractuală înseamnă că lui A

²⁵ White, *Competition and Currency*, p. 156, de asemenea p. 55-56; George Selgin, „Short-Changed in Chile: The Truth about the Free-Banking Episode”, *Austrian Economics Newsletter* (Winter/Spring, 1990): 5.

și B ar trebui să li se îngăduie să încheie orice contract *privitor la proprietățile lor*. Însă activitatea bancară cu rezerve fracționare implică încheierea de contracte privind proprietatea unor terțe părți. Ori de câte ori banca dă cu împrumut rezervele sale „în exces” unui debitor, un astfel de contract bilateral afectează proprietatea terților din trei puncte de vedere. În primul rând, crescând oferta de bani, este redusă puterea de cumpărare a tuturor celorlalți deținători de bani; în al doilea rând, sunt prejudiciați toți deponenții, deoarece probabilitatea de a-și recupera proprietatea este micșorată; și în al treilea rând, toți debitorii – cei care au luat cu împrumut credit-marfă – sunt prejudiciați, fiindcă injecția de credit fiduciar afectează siguranța întregii structuri a creditului și sporește riscul falimentului pentru fiecare investitor ce folosește creditul-marfă.

Pentru a depăși aceste obiecții la pretenția că activitatea bancară cu rezerve fracționare se potrivește cu principiul libertății contractuale, și ca o ultimă linie de apărare, Selgin și White se retrag pe poziția conform căreia băncile pot atașa bancnotelor o „clauză opțională”, prin care informează deponenții că își pot suspenda ori amâna rambursarea în orice moment și avertizează debitorii că creditele lor pot fi anulate pe loc²⁶. Deși o asemenea practică ar înlătura, într-adevăr, acuzația de fraudă, ea este expusă unei alte observații critice fundamentale, căci bancnotele respective nu ar mai fi *bani*, ci o formă specială de *bilete de loterie*²⁷. Funcția banilor este aceea de a servi ca cel mai vandabil și larg acceptabil bun, pentru a-l pregăti pe posesorul său în vederea efectuării achizițiilor de bunuri de consum ori de producție, direct sau indirect folositoare, la momente viitoare încă necunoscute; de aceea, orice lucru ce ar servi ca monedă, pentru a fi imediat vandabil la orice moment viitor, trebuie să fie ceva care îi acordă posesorului un drept de proprietate *absolut* și *necon condiționat*. Spre deosebire de aceasta, proprietarul unei

²⁶ White, *Currency and Competition*, p. 157; Selgin, *The Theory of Free Banking*, p. 137.

²⁷ Vezi Block, „Fractional Reserve Banking: An Interdisciplinary Perspective”, p. 30.

bancnote căreia îi este atașată o clauză opțională *nu* posedă un titlu de proprietate necondiționat. Mai degrabă, seamănă tor deținătorului unui „bilet de parcare cu rezervă fracționară“ (unde se vând mai multe bilete decât există locuri de parcare disponibile, iar spațiile sunt alocate conform regulii „primul venit, primul servit“), el este doar îndreptățit să participe la tragerea anumitor premii, constând în servicii de proprietate sau de închiriere a unor bunuri specificate, potrivit unor reguli definite. Dar ca și drepturile de tragere – în loc de titluri de proprietate necondiționate – ele posedă numai o valoare *condiționată temporal*, respectiv *până la* tragere, și care își pierd valoarea imediat ce premiile au fost alocate posesorilor de bilete; astfel, ele ar fi extrem de *nepotrivite* să servească drept mijloc de efectuare a schimburilor.

Cât privește o a doua controversă, că activitatea bancară cu rezerve fracționare este eficientă din punct de vedere economic, este important să atrag atenția că White, deși este fără îndoială familiarizat cu teza austriac-misesiană, conform căreia *orice* injecție de mijloc fiduciar trebuie să determine un ciclu de tip expansiune-contrație (*boom-bust*), nicăieri nu menționează, cel puțin, problema ciclului afacerilor. Doar Selgin discută problema. Oricum, în încercarea sa de a arăta că sistemul rezervelor fracționare *nu* cauzează cicluri ale afacerilor, Selgin cade pripit în greșeala keynesiană fundamentală de a încurca cererea de bani (determinată de utilitatea banilor) și economisirea (determinată de preferința temporală)²⁸.

Potrivit lui Selgin, „a păstra substitute monetare înseamnă a te angaja într-o economisire voluntară“; în consecință, „o creștere a cererii de bani justifică o sporire a creditelor bancare și a investițiilor“. Căci, „ori de câte ori o bancă își extinde pasivele în procesul de efectuare a unor noi împrumuturi și investiții, deținătorii pasivelor sunt cei care acordă în ultimă

²⁸ Pentru o critică a acestei erori, vezi Rothbard, *America's Great Depression*, p. 39-43; Hans-Hermann Hoppe, „Theory of Employment, Money, Interest, and the Capitalist Process: The Misesian Case Against Keynes“, în *The Economics and Ethics of Private Property*, Hoppe, ed. (Boston: Kluwer, 1993), p. 119-120, 137-138.

instanță creditul, iar ceea ce dau cu împrumut sunt resursele reale pe care le-ar fi putut dobândi dacă, în loc să păstreze banii, i-ar fi cheltuit²⁹. Bazându-se pe această concepție a păstrării banilor ca reprezentând o economisire, iar cererea sporită de bani ca fiind același lucru cu economisiri sporite, Selgin începe apoi să critice drept „confuză” teza lui Mises că *orice* emisiune de mijloace fiduciare, scăzând rata dobânzii sub nivelul său „natural”, trebuie să cauzeze un ciclu al afacerilor. „Nici o consecință nefavorabilă nu rezultă din emiterea de mijloace fiduciare ca răspuns la o mai mare cerere pentru rezerve de substitute monetare”³⁰.

Dar confuzia îi aparține lui Selgin. În primul rând, este pur și simplu fals să spui că deținerea banilor, adică actul de a nu-i cheltui, este echivalent cu economisirea. Am putea spune de asemenea – și aceasta ar fi la fel de greșit – că a cheltui banii este echivalent cu a *nu-i* economisi. De fapt, a economisi înseamnă a nu consuma, iar cererea de bani nu are nimic de-a face *nici* cu economisirea, *nici* cu non-economisirea. Cererea de bani reprezintă lipsa voinței de a cumpăra sau închiria bunuri non-monetare – și acestea includ bunurile de consum (bunuri prezente) și bunurile de capital (bunuri viitoare). A nu cheltui bani înseamnă a nu cumpăra *nici* bunuri de consum, *nici* bunuri de investiții. Contrar lui Selgin, problema este după cum urmează: indivizii își pot folosi activele monetare în unul din trei moduri. Le pot cheltui pe bunuri de consum; le pot cheltui pe investiții; ori le pot păstra sub formă de bani gheață. Nu există alte alternative. În vreme ce o persoană trebuie, în orice moment, să ia decizii privind trei opțiuni deodată, rezultatul este determinat invariabil de doi factori distincți și fără legătură din punct de vedere praxeologic. Raportul consum/investiții, adică decizia referitoare la câți bani să fie cheltuiți pe consum și câți pe investiții, este determinat de preferința temporală a persoanei, respectiv de gradul în care preferă consumul prezent consumului viitor. Pe

²⁹ Selgin, *The Theory of Free Banking*, p. 54-55.

³⁰ *Ibid.*, p. 61-62.

de altă parte, sursa cererii sale pentru bani gheață este utilitatea atașată banilor, adică satisfacția personală obținută din faptul că banii îi permit cumpărarea imediată a bunurilor de consum sau de producție, direct ori indirect folositoare, la momente viitoare incerte.

Prin urmare, dacă cererea de bani crește, în timp ce stocul social de bani este dat, această cerere suplimentară poate fi satisfăcută numai sublicitând prețurile bănești ale bunurilor non-monetare. Puterea de cumpărare a banilor va crește, valoarea *reală* a deținerilor monetare individuale va fi mărită, iar cererea și oferta de bani se vor echilibra din nou la o putere de cumpărare mai ridicată a unității monetare. Prețul relativ al banilor față de non-bani se va fi schimbat. Dar, *în afară de cazul în care* preferința temporală este presupusă a se fi modificat în același timp, consumul *real* și investițiile *reale* vor rămâne la fel ca înainte: cererea suplimentară de bani este satisfăcută reducând consumul nominal și cheltuielile de investiții conform aceluiași raport preexistent consum/investiții, reducând prețurile bănești atât ale bunurilor de consum, cât și ale bunurilor de producție și lăsând consumul și investițiile reale exact la vechile nivele. Totuși, dacă preferința temporală este presupusă a se fi modificat concomitent cu sporirea cererii de bani, atunci orice este posibil. Într-adevăr, dacă s-ar reduce exclusiv cheltuielile de investiții, sporirea cererii de bani ar putea chiar merge în paralel cu creșterea ratei dobânzii și reducerea economiilor și investițiilor. Însă acest fapt, sau rezultatul opus, la fel de posibil, nu s-ar fi datorat modificării cererii de bani, ci exclusiv schimbării (creșterii sau scăderii) configurației generale a preferinței temporale. În orice caz, dacă sistemul bancar ar trebui să urmeze sfatul lui Selgin și să *satisfacă* o cerere sporită de bani gheață prin emisiunea de credite fiduciare, rata socială a preferinței temporale ar fi falsificată, ar rezulta investiții excesive și s-ar declanșa un ciclu de tip expansiune-contracție, determinând ca practica rezervelor fracționare să fie atât frauduloasă, cât și ineficientă economic.

Propunerea lui White și Selgin referitoare la un sistem bancar concurențial cu rezerve fracționare, bazat pe o monedă-marfă, (la o monedă parțial discreționară) nu este nici justă (și, prin urmare, termenul „free banking” este nepotrivit), nici nu produce stabilitate economică. Nu reprezintă o îmbunătățire fundamentală în comparație cu realitatea monetaristă a monedelor pur discreționare, emise în regim monopolist. Într-o anumită privință, propunerea banilor pur discreționari a lui Friedman conține, într-adevăr, o analiză mai realistă și mai corectă decât cea a lui White și Selgin, deoarece Friedman recunoaște ceea ce se obișnuia a se numi „instabilitatea inerentă” a activității bancare cu rezerve fracționare. El înțelege că această instabilitate inerentă a activității bancare concurențiale cu rezerve fracționare va sfârși, mai devreme sau mai târziu, într-o „criză de lichiditate” și va conduce apoi oricum la regimul său favorit – o monedă pur discreționară furnizată de către guvern³¹.

Numai un sistem cu monedă-marfă universală (aurul), bănci concurențiale și o activitate de depozitare cu 100% rezerve, cu o separare funcțională strictă între activitatea de creditare și cea de depozitare este în conformitate cu justiția, poate asigura stabilitatea economică și reprezintă un veritabil răspuns la actualul fiasco monetar.

³¹ Vezi Friedman and Schwartz, „Has Government Any Role in Money?”.

2

ÎMPOTRIVA MIJLOACELOR FIDUCIARE

HANS-HERMANN HOPPE,
JÖRG GUIDO HÜLSMANN,
WALTER BLOCK

A proape toți economiștii austrieci contemporani sunt uniți în opoziția lor față de sistemul băncii centrale și în apărarea unui sistem al liberei concurențe bancare. Asistăm, cu toate acestea, la o dezbatere aprinsă cu privire la semnificația precisă a expresiei „liberă concurență bancară” (*free competitive banking*). Presupune sistemul *free banking* menținerea unei rezerve de 100% în activitatea bancară de depozitare, sau îngăduie, ba chiar necesită, rezerve fracționare? Într-un articol recent apărut în *Review of Austrian Economics*, George A. Selgin și Lawrence White (1996), cei mai de seamă susținători austrieci contemporani ai „free banking”-ului ca un sistem bancar cu rezerve fracționare, au întreprins o încercare sistematică de a răspunde numeroșilor critici austrieci, partizani ai activității bancare de depozitare acoperite cu rezerve 100%¹.

Împotriva acuzațiilor avansate de critici, Selgin și White încearcă să fundamenteze două teze. În primul rând, ei pre-

Tradus după „Against Fiduciary Media”, *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, vol. 1, nr. 1, 1998, p. 19-50. Traducere de Bogdan Glăvan.

¹ Selgin și White (1996, p. 83-107). Toate paginile citate în text fac referire la acest articol.

tind să arate că practicarea rezervelor fracționare, adică emisiunea de mijloace fiduciare, nu constituie o fraudă, ci este justificată de principiul libertății contractuale și, mai ales, susțin că rezervele fracționare sunt conforme cu teoria contractului ca transfer de titluri, dezvoltată de Murray N. Rothbard. (Astfel încât Rothbard, care susține că sistemul bancar bazat pe rezerve fracționare *este* fraudulos, se vede că nu a reușit să-și înțeleagă propria teorie). În al doilea rând, ei încearcă să arate că producerea mijloacelor fiduciare nu duce neapărat la ineficiențe economice și la o proastă coordonare, ci poate ajuta realmente la împiedicarea unei crize, altminteri inevitabilă, și astfel poate îmbunătăți performanța economică. În cele ce urmează, vom demonstra că nici pretenția normativă principală, nici pretenția pozitivă secundară nu sunt întemeiate².

Curios, în replică la diverșii lor critici, Selgin și White au selectat drept țintă centrală un articol al lui Hoppe (1994), care are doar o legătură fugară cu poziția lor. Alți critici austrieci ai sistemului rezervelor fracționare, tratați de o manieră explicită în articolul lui Selgin și White, îi includ pe Block (1988) și de Soto (1995). Murray N. Rothbard, cel mai proeminent critic al rezervelor fracționare, este avut în vedere doar indirect; și cu toate că mai multe din lucrările sale sunt menționate la bibliografie, ultimele scrieri ale lui Rothbard despre acest subiect (1988; 1992; 1995) nu sunt amintite. De asemenea, observațiile critice ale lui Salerno (1991a; 1991b; 1993) sunt ignorate în întregime. Selgin și White nu răspund, și în acest caz nu ar fi putut să o facă, nici celor mai recente și vaste observații aduse lucrării lor de către Hülsmann (1996).

² Ca problemă doctrinară, Selgin și White sugerează, de asemenea, că viziunea lor despre sistemul rezervelor fracționare coincide cu viziunea lui Ludwig von Mises; de aceea, se auto-intitulează misesieni (și pretind că partizanii sistemului bancar cu 100% rezerve sunt deviaționiști). Această pretenție poate fi respinsă. De fapt, Selgin (1998, p. 60-63) a recunoscut deschis că părerea sa și cea a lui Mises privind mijloacele fiduciare sunt contradictorii, iar încercările lui White de a-l revendica pe Mises drept un susținător al *free banking*-ului cu rezerve fracționare i-a răspuns Salerno (1993). Este suficient să oferim aici un citat din Mises (1978, p.438, 448):

„Principala problemă este ca guvernul să nu mai fie în măsură să crească cantitatea de bani în circulație și valoarea totală a carnetelor de cecuri care nu sunt complet – adică 100% – acoperite prin depozitele deschise de public Nici unei bănci nu trebuie să i se permită să extindă valoarea totală a depozitelor sale operabile prin cec sau

PROBLEMA FRAUDEI I:

BANI, SUBSTITUTE MONETARE, MIJLOACE FIDUCIARE ȘI TEORIA CONTRACTULUI CA TRANSFER DE TITLURI

Pentru a răspunde la întrebarea dacă sistemul rezervelor fracționare constituie sau nu o fraudă, vor trebui clarificate, de la început, câteva presupoziii factuale și probleme terminologice. Din fericire, asupra acestor chestiuni există un acord aproape complet de ambele părți ale dezbaterii, și astfel putem fi extrem de succinți. Bani nu-și pot avea originea decât într-o marfă, precum aurul. Prin urmare, aurul, ca monedă, este definit drept „mijlocul general acceptabil de efectuare a schimburilor” și, ca atare, este caracterizat în mod singular prin „suprema sa vandabilitate în comparație cu toate celelalte active” (astfel încât „deținerea sa ne pune în poziția de a putea face orice achiziție potențială cu minimum de inconveniență”) (White 1989, p. 247). Substitutele monetare, la rândul lor, sunt definite ca drepturi sau titluri asupra unor anumite sume de bani (aur). Dacă substitutele monetare (bancnotele de hârtie) sunt integral acoperite cu rezerve de bani (aur), acestea sunt numite de Mises „certIFICATE monetare”, iar noi ne vom referi aici la ele, pe scurt, ca la substitute monetare. Dacă, în schimb, substitutele monetare (bancnotele de hârtie) nu sunt acoperite cu bani (aur), ne vom referi la ele cu termenul de mijloace fiduciare³.

valoarea unor asemenea depozite ale oricărui client individual ... altfel decât prin primirea de depozite lichide ... sau prin primirea unui cec plătitibil de către o altă bancă indigenă supusă aceleiași constrângeri. Aceasta înseamnă păstrarea unei rezerve de 100% pentru toate depozitele viitoare; adică toate depozitele încă inexistente în prima zi a reformei”.

Vezi, de asemenea, notele 7, 14, 22, 27, 28 de mai jos.

³Vezi Salerno (1994, p. 76). Selgin și White subliniază faptul că Hoppe îi numește susținători ai „banilor parțial discreționari”, însă, în cele din urmă, sunt obligați să admită că, de fapt, el nu a prezentat deformat poziția lor de apărători ai sistemului bancar cu rezerve fracționare, bazat pe un etalon

Plecând de la aceste presupoziii și definiții, ne putem întoarce acum la întrebarea dacă emisiunea de mijloace fiduciare constituie sau nu o fraudă. Din fericire, discutarea acestei probleme este facilitată de faptul că Selgin și White acceptă explicit teoria rothbardiană a contractului ca transfer de titluri. În legătură cu faptul că emiterea de mijloace fiduciare este inerent frauduloasă, așa cum susțin Rothbard și Hoppe, Selgin și White îl găesc

„imposibil de reconciliat cu teoria rothbardiană a contractului ca transfer de titluri ... pe care o acceptăm și pe care, de altfel, Rothbard o folosește pentru a apăra libertatea indivizilor

aur. Protestul lor nu înseamnă nimic mai mult decât o dispută legată de semantică. Și noi o vom trata ca atare aici și ne vom concentra, în schimb, numai pe dezacordurile substanțiale.

De fapt, există mai multe argumente în sprijinul acuzației că în articolul respectiv Selgin și White apără banii discreționari. Deoarece, în „sistemul free banking matur”, potrivit lui Selgin și White (dar în contrast cu analiza funcționării unui asemenea sistem oferită de Mises), este presupusă apariția situației în care

„la limită, dacă plățile între casele de compensare ar fi efectuate în întregime cu alte active (poate cu drepturi asupra unei super-case de compensare, care ea însăși posedă o cantitate neglijabilă de bani-marfă) și dacă publicul ar renunța complet la rezervele de bani-marfă, cererea activă pentru demodații bani marfă ar fi în întregime non-monetară“. (White 1989, p. 235).

Astfel, notează Salerno (1994, p. 76, n. 7), referitor la obiectivul ultim al lui Selgin și White, „publicul ar fi, după câte se pare, eliberat în cele din urmă din lanțurile sale de aur, pentru a se bucura de virtuțile unor bani discreționari privați, generați de o mână invizibilă“. Mai mult, în ceea ce privește inovațiile semantice și deviațiile de la terminologia ortodoxă misesiană și, astfel, sursele potențiale de confuzie, trebuie să luăm în considerare propriile lucrări ale lui Selgin și White. Referindu-se la bani și la substitutele monetare ca la „outside money” și, respectiv, „inside money”, vorbind despre „base money”, „basic money”, „bank money”, „high-powered money”, „low-powered money” și (în sfârșit!) despre dolarul de aur „ca substitut pentru depozitele bancare”, ei etalează un grad neobișnuit de creativitate semantică. Mai mult, sugerând, prin selecția termenilor, că toate aceste lucruri sunt, într-un fel sau altul, în egală măsură „bani”, lucrările lor au devenit de fapt o sursă de confuzie. Vezi, despre asta, Hülsmann (1996, p. 5 ș.u.).

ce împărtășesc dorința de a se angaja în acțiuni capitaliste cu proprietatea lor (deținută în mod just). Rothbard ... definește fraudă drept „eșecul de a realiza un transfer de proprietate, asupra căruia s-a convenit în mod voluntar”. Acordurile privind rezervele fracționare nu pot fi, prin urmare, frauduloase în mod *inevitabil* ori *inerent*. Dacă banca comite sau nu o fraudă prin păstrarea de rezerve fracționare trebuie să depindă de condițiile acordului privitoare la transferul de titluri dintre bancă și clienții săi (p. 86-87).

Dacă este sau nu fraudulos să păstrezi rezerve fracționare în schimbul unui pasiv bancar nu depinde *per se* de faptul că datoria este la cerere sau la termen, ci doar de faptul că banca și-a fabricat ea însăși o imagine deformată, conform căreia posedă 100% rezerve. Caracteristica unei anumite creanțe emise de către bancă de a putea fi preschimbată, adică opțiunea contractuală a deținătorului de a o preschimba în orice moment, nu constituie *per se* o dovadă că banca păstrează 100% rezerve pentru toate drepturile emise. Rothbard ... susține contrariul, fiind de părere că depozitele la vedere ale unei bănci sunt neapărat „chitanțe de depozit”, și nu datorii. Nu înțelegem de ce banca și clientul nu pot conveni să specifice în contract că sunt datorii, și nu chitanțe de depozit, și credem că, din punct de vedere istoric, chiar așa au și făcut” (p. 87, n.8)

Cu toate că acest argument poate părea plauzibil la prima vedere, el nu rezistă la o investigație mai serioasă. De fapt, pasajul citat dezvăluie că lecția de bază privind proprietatea și contractul a fost scăpată din vedere. După cum a formulat-o Hoppe (1994, p. 67), „doi indivizi nu pot fi proprietarii exclusivi ai unuia și aceluiași lucru în același timp”⁴. Acesta este un principiu imuabil; este o lege a acțiunii și a naturii, pe care nici un contract nu o poate schimba ori invalida. Mai degrabă, orice acord contractual ce implică prezentarea a doi indivizi diferiți ca proprietari simultan ai aceluiași lucru (sau invers, a

⁴ Este, de asemenea, „imposibil ca, pentru un timp, deponentul și debitorul să dețină controlul exclusiv asupra aceluiași resurse” (Hoppe 1994, p. 67).

aceluiasi lucru ca fiind în mod simultan deținut de mai mult decât de o singură persoană) este în mod obiectiv fals, și astfel fraudulos⁵. Dar aceasta este tocmai ceea ce implică un acord, între bancă și client, bazat pe rezerve fracționare.

În emiterea și acceptarea unei bancnote fiduciare (la un preț neapărat diminuat), și banca, și clientul au fost, *de fapt*, de acord, indiferent de ceea ce pot crede sau gândi referitor la tranzacție, să se prezinte – în mod fraudulos – drept proprietarii unuia și aceluiasi obiect, în același timp. De fapt, ei s-au înțeles să creeze titluri și drepturi adiționale asupra aceleiași proprietăți existente. Prin emiterea bancnotelor fiduciare ei nu produc – și nici nu pot produce – mai multă proprietate. Într-adevăr, nici un contract nu poate mări dimensiunea proprietății existente, ci poate numai transfera (redistribui) proprietatea respectivă de la o persoană la alta. Volumul proprietății existente poate fi mărit numai prin apropiere și producție adițională (și un volum astfel lărgit de proprietate poate, la rândul său, conduce la creșterea corespunzătoare a numărului de titluri de proprietate). Dar sistemul rezervelor fracționare și emiterea mijloacelor fiduciare, pe lângă faptul că nu crește și nu poate crește proprietatea totală existentă, nici nu implică (așa cum toate celelalte contracte o fac) transferul interpersonal al proprietății existente ori al titlurilor asupra proprietății existente. Nici emiterea și acceptarea unei bancnote fiduciare nu semnifică un transfer de proprietate de la bancă la client, sau *viceversa*. Fără doar și poate, drept consecință a unei emisiuni fiduciare, distribuția activelor și pasivelor în conturile băncii și ale clientului se modifică. Dar nici un volum de proprietate nu se transferă, de fapt, de la bancă la client, ori în sens invers, iar volumul total de proprietate existent rămâne neschimbat. Mijloacele fiduciare reprezintă, mai de-

⁵Chiar și asociații în afaceri nu pot deține simultan *același* lucru. A și B pot fiecare deține jumătate dintr-o gospodărie sau jumătate din acțiunile acesteia, însă fiecare deține o jumătate *diferită*. Din punct de vedere logic, pentru ei este la fel de imposibil să dețină aceeași jumătate, ca pentru doi oameni să ocupe același spațiu. Da, A și B se pot afla amândoi în New York City în același timp, dar numai în părți diferite ale lui.

grabă, titluri sau drepturi noi și suplimentare asupra unui stoc de proprietate neschimbat. Ele nu sunt rezultatul dovedit al unei oferte suplimentare de proprietate din partea băncii ori a clientului său. În schimb, ele reprezintă o ofertă adițională de *titluri* de proprietate, în timp ce oferta de *proprietate* a rămas constantă. Tocmai în acest sens se poate spune despre mijloacele fiduciare că sunt create din nimic. Ele reprezintă titluri fără proprietate, în căutare de proprietate. Aceasta constituie în sine o fraudă, atât în conformitate cu definiția rothbardiană a termenului, ca „eșecul de a îndeplini un transfer de proprietate convenit de bună voie”, cât și în conformitate cu propria definiție a lui Selgin și White, ca „o înșelăciune *voită* sau *deliberată* în scopul câștigului”. Fiecare emitent și fiecare cumpărător al unei bancnote fiduciare (un titlu bănesc neacoperit cu bani), indiferent de ceea ce poate crede, se angajează de fapt – în mod obiectiv – într-o reprezentare deformată, în scopul câștigului personal. Banca și clientul său au consimțit să se prezinte, deformat, drept proprietarii unui volum de proprietate pe care nu-l dețin și care nu există; și, ori de câte ori cumpără o proprietate existentă în schimbul titlurilor asupra unei proprietăți inexistente, ei devin invariabil și inevitabil vinovați de un act de apropiere frauduloasă⁶.

⁶De Soto (1995, p. 33) asemuiește, în mod corect, efectul sistemului bancar cu rezerve fracționare cu cel al așa-numitei tragedii a comunelor. Selgin și White (p. 92-93, n. 12) obiectează la analogia lui de Soto, pe motivul că tragedia comunelor se referă „la un tip special de externalitate tehnologică”, care implică „o interferență directă, fizică sau de altă natură, cu consumul sau producția cuiva”, și reprezintă o „interacțiune în afara pieței”. Spre deosebire de aceasta, scriu Selgin și White, „externalitatea mijloacelor fiduciare” este un efect pecuniar inofensiv „asupra averii cuiva, transmis prin sistemul prețurilor”, adică prin schimbările în sistemul prețurilor relative, și reprezintă „o interdependență în cadrul pieței”. Selgin și White greșesc: un obiect și un titlu asupra unui obiect nu sunt același lucru.

Prin punerea la oalaltă a banilor și a substitutelor monetare sub denumirea comună de „bani”, ca și cum ar fi același lucru, Selgin și White nu reușesc să priceapă că emiterea mijloacelor fiduciare – sporirea titlurilor de proprietate – nu este același lucru cu o ofertă mai mare de proprietate și că schimbările prețurilor relative declanșate de emiterea mijloacelor fi-

Eșecul lui Selgin și White de a recunoaște acest fapt și credința lor în inocența etică a sistemului bancar cu rezerve fracționare se datorează unei duble confuzii. Pe de o parte, așa cum deja s-a menționat, ei nu recunosc că nici un obiect – și nici o cantitate de bani (aur) – nu poate fi deținut de mai mult de un anumit individ la un moment dat și că nici un contract nu poate crește volumul existent al proprietății, astfel încât orice pretenție contrară este inerent frauduloasă. Pe de altă parte, și în strânsă legătură cu aceasta, Selgin și White nu recunosc diferența praxeologică fundamentală dintre proprietate și titluri de proprietate. Punând banii (aurul) și substituttele monetare (bancnotele) în aceeași categorie de „bani”, mai degrabă ei estompează încontinuu această distincție. Dacă banii (aurul) și titlurile bănești (bancnotele) sunt la fel definite drept „bani”, atunci într-adevăr pare să rezulte că nu are nici o importanță dacă ceea ce crește este oferta de bani sau oferta de bancnote. Amândouă constituie „bani” și deci, prin definiție, în ambele cazuri a avut loc același eveniment – creșterea ofertei de bani. Dar asta nu schimbă faptele; doar le definește fictiv.

Bineînțeles, după cum notează pe bună dreptate Selgin și White, fiecare este liber să adopte orice definiție și să facă orice distincție dorește. Însă definițiile nu creează distincții reale; ele totuși le pot face să dispară. Ele pot fie să reflecte asemenea distincții, fie să le ignore și să le încurce; și, în mod clar, a face referire atât la bani, cât și la substitute monetare, fără deosebire, numindu-i bani, înseamnă a ascunde diferența dintre două

duciare sunt o problemă de „externalitate” complet diferită de schimbările prețurilor efectuate printr-o creștere a ofertei de proprietate. Cu această distincție fundamentală dintre proprietate și titlu de proprietate clarificată, analogia lui de Soto dintre sistemul rezervelor fracționare și tragedia comunelor capătă un înțeles perfect. Ca și în scenariul tragediei comunelor, fiecare emisiune de mijloace fiduciare – de titluri în căutare de proprietate – pune în mișcare o cursă, care începe întotdeauna cu banca și clientul său, pentru umplerea acestor tichete goale cu proprietatea existentă; și în cursul acestui asalt, primii veniți se vor îmbogăți invariabil (prin însușirea proprietăților existente), pe seama sărăcirii corespunzătoare a celor ce ajung mai târziu, al căror volum de proprietate este diminuat, pe măsură ce au fost lăsați cu un număr mai mare de tichete de proprietate.

fenomene și stări de lucru categoric – praxeologic – distincte. Un titlu bănesc și o sporire a titlurilor nu este același lucru cu banii și o sporire a banilor. Mai degrabă, spre deosebire de creșterea cantității de bani (aur) sau de creșterea cantității de titluri acoperită de către o creștere corespunzătoare a banilor, orice creștere a cantității de titluri bănești neînsoțită de o creștere a cantității de bani implică neapărat că una și aceeași cantitate de bani este deținută de mai mult de o persoană în același timp; și, din moment ce asemenea lucru este, din punct de vedere fizic, imposibil – cantitatea de bani este neschimbabilă și toți banii existenți trebuie să se afle, la momentul prezent, în proprietatea cuiva – atunci fiecare răscumpărare a unui titlu fiduciar, fie în bani, fie în oricare altă formă de proprietate reală, implică un act de însușire ilicită.

Să presupunem că există atât proprietatea în sine, cât și titlurile de proprietate (bancnotele). Alături de proprietatea în bunuri de consum, bunuri de producție și bani, se presupune că există și titluri asupra bunurilor de consum, titluri asupra bunurilor de producție și titluri bănești. Originea titlurilor de proprietate, în plus față de existența proprietății înseși, promovează certitudinea legală și reduce și facilitează disputele juridice, reprezentând, prin urmare, fără îndoială o evoluție (naturală) benefică. Mai mult, ea îngăduie două inovații. Pe de o parte, devine posibil de separat actul transferului dreptului de proprietate de actul transferului proprietății. Adică devine posibilă predarea sau dobândirea dreptului de proprietate asupra unor obiecte, fără ca, simultan, să se efectueze predarea sau dobândirea posesiei, dispoziției și controlului asupra obiectelor respective. În cazul banilor, devine posibil ca, în timp ce proprietatea cantităților existente de bani (aur) să se mute de la o persoană la alta, întreaga cantitate de bani să poată rămâne – neschimbabilă – în mâinile uneia și aceiași bănci (ca administrator al banilor altora). Pe de altă parte, o dată cu dezvoltarea titlurilor de proprietate, schimburile intertemporale vor fi sistematic facilitate. Proprietatea existentă (prezentă) ori titlurile asupra acesteia pot fi transferate în

schimbul titlurilor asupra proprietății viitoare (drepturi de creanță); așadar, se va presupune că, pe lângă titlurile asupra proprietății existente (bunuri de consum, bunuri de producție și bani), titlurile (de creanță) asupra bunurilor de consum viitoare, bunurilor de producție viitoare și banilor viitori există și fac obiectul schimbului.

Ca urmare a acestor evoluții, sunt posibile următoarele tranzacții (contracte) între oricare două părți A (client) și B (bancă). A își poate pune banii (aurul) la dispoziția lui B, și prin asta fie (1) *nu renunță* la proprietatea asupra lor, fie (2) *renunță* la proprietate. *Nu există o altă posibilitate.* În cazul (1), A păstrează titlul de proprietate asupra sumei de bani transferate lui B; B nu are un titlu asupra ei, dar acționează ca un depozitar de bani (custode) pentru A (în calitate de persoană ce încredințează banii unui custode). *Nu există o altă posibilitate.* În cazul (2), B dobândește titlul asupra cantității de bani puse la dispoziția sa de către A; A primește în schimb de la B fie (a) o cantitate prezentă – existentă – de bunuri de consum și/sau de bunuri de producție anterior posedată și aflată în proprietatea lui B; fie (b) un titlu asupra unei cantități prezente – existente – de bunuri de consum și/sau producție aflate în posesia lui B (dar deținute acum de către A) (acțiuni); fie (c) un titlu asupra unei cantități de bunuri de consum și/sau producție viitoare și/sau bani viitori (un drept de creanță). *Din nou, nu există o altă posibilitate.* Adică A nu poate să păstreze proprietatea și, în același timp, să o transfere lui B.

Dintre toate tranzacțiile posibile, nici una nu ar avea ca rezultat emiterea unei bancnote fiduciare. Mijloacele fiduciare, în conformitate cu propria definiție a lui Selgin și White, sunt „acea parte a substitutelor monetare acoperite cu alte active decât monedă propriu-zisă“ (p.85). Există bani (aur) și substitute monetare (titluri asupra banilor), titluri asupra unor bunuri non-monetare (acțiuni) și titluri asupra unor bunuri viitoare inexistente încă (drepturi de creanță). Evident, nimic de genul „substitutelor monetare acoperite cu alte active decât monedă propriu-zisă“ nu ar apărea din aceste tranzacții.

Selgin și White *presupun* existența mijlocului fiduciar (și *presupun*, pur și simplu, că absența mijloacelor fiduciare trebuie să fie rezultatul restricțiilor legale), însă nu oferă o explicație și o reconstrucție praxeologică a apariției unei asemenea stări de lucru ciudate. În schimb, ei întreabă numai: de ce nu? „Nu înțelegem de ce banca și clientul nu pot conveni să transforme depozitele la vedere și bancnotele în creanțe, și nu în chitanțe de depozit”. *De ce* nu pot exista – și nu ar trebui să existe – substitute monetare acoperite cu alte active decât bani? Din același motiv pentru care nu pot exista și nu ar trebui să existe titluri de proprietate asupra mașinilor sau caselor, acoperite cu alte active decât mașini sau case, pentru care nu pot și nu ar trebui să existe titluri asupra capitalului, acoperite cu alte active decât capital și pentru care nu pot și nu ar trebui să existe active – bani, capital sau creanțe – deținute (acoperite) de mai mult de o persoană la un anumit moment. Titlurile asupra banilor sunt și ar trebui să fie acoperite cu bani în același fel și din același motiv pentru care titlurile asupra mașinilor sunt și ar trebui să fie acoperite cu mașini. Aceasta este ceea ce le definește ca titluri de proprietate. Este în conformitate cu (și reflectă) natura proprietății și a titlurilor de proprietate. Spre deosebire de aceasta, un titlu asupra banilor acoperit cu alte active decât bani este o contradicție în termeni, iar emiterea și folosirea sa implică același tip de prezentare obiectiv deformată, precum emiterea unui titlu asupra unei mașini acoperit cu alte active decât o mașină (părți din avioane sau biciclete, de exemplu)⁷.

⁷Confuzii logico-semantice asemănătoare se produc atunci când Selgin și White încearcă să reducă diferența dintre creanțele la cerere și la termen la una de grad, și nu la una de natură (p. 90). Selgin explică (1988, p. 62): „Deținătorii de creanțe la cerere sunt ofertanți de credit, exact ca deținătorii de creanțe la termen. Singura diferență este că, în primul caz, durata împrumuturilor individuale este nespecificată. Ele sunt împrumuturi („call loans”) ce pot deveni scadente în orice moment”; iar „Mises”, care are o părere opusă, „încurcă o diferență de grad cu una de substanță”. În realitate, Selgin este cel care confundă.

Cineva ar putea spune, fără doar și poate, că este doar o chestiune de grad dacă un împrumut (al unei mașini sau al unor bani) ajunge la

Motivul pentru care acordurile privind rezervele fracționare nu sunt permise din punct de vedere etic și pentru care nu pot exista contracte care să transforme chitanțele de depozit în creanțe este că asemenea acorduri și contracte contrazic (neagă) natura lucrurilor. Orice astfel de contract este de la început – a priori – invalid. Selgin și White încearcă să eludeze această concluzie inevitabilă, adoptând, cu bună

scadență într-o oră, o zi, o săptămână sau o lună. La fel de sigur totuși, aceasta nu schimbă deosebirea categorică dintre bunurile prezente (existente) și bunurile viitoare (încă) inexistente. În orice moment, o mașină ori o sumă de bani (aur) ori există, ori nu există. Și nici nu modifică realitatea praxeologică conform căreia nimeni, niciodată, nu poate acționa decât cu bunuri prezente. Bunurile viitoare reprezintă scopul acțiunilor, dar, pentru a ajunge la ele, fiecare actor trebuie să folosească, la început, în mod invariabil mijloace (bunuri) prezente. Observația lui Selgin referitoare la gradele de temporalitate nu afectează nici în cea mai mică măsură condiția umană fundamentală a rarității. Oferta de bunuri prezente este tot timpul limitată, iar cantitatea limitată de bunuri prezente restrânge, la rândul ei, cantitatea de potențiale bunuri viitoare.

În timp ce Mises recunoaște distincția dintre bunurile prezente și bunurile viitoare ca o categorie praxeologică universală, încercarea lui Selgin de a amesteca depozitele la vedere și cele la termen (deosebinduse astfel fundamental de Mises) implică negarea existenței unei deosebiri fundamentale dintre bunurile prezente (existente) și bunurile viitoare (inexistente) (sau că existența lor diferă doar ca grad). Contrar lui Selgin, dacă o mașină sau o sumă de bani există sau nu în prezent și dacă le deține cutare sau cutare persoană nu sunt chestiuni de grad, ci de natură. Ori există, ori nu există și ori le deține A, ori altcineva. În consecință, dacă un titlu de proprietate (o bancnotă emisă în baza unui depozit la vedere) stipulează că o anumită persoană este proprietara unei mașini prezente sau a unor bani prezenți, iar mașina sau banii nu există, ori mașina sau banii sunt în prezent deținuți de altcineva, aceasta nu reprezintă un grad de adevăr, ci o minciună. Așa cum explică Mises (1978, p. 268):

„Deponentul unei sume de bani, care dobândește în schimbul ei o creanță convertibilă în bani în orice moment, ce va îndeplini exact aceleași servicii ca suma la care se referă, nu a schimbat un bun prezent pe un bun viitor. Dreptul pe care l-a dobândit prin depozitul său este pentru el de asemenea un bun prezent. Depozitarea banilor nu înseamnă în nici un caz că el a renunțat la dispoziția imediată asupra utilității pe care o deține”.

Vezi, de asemenea, următoarele două note.

știință sau nu, o concepție ultra-subiectivistă a contractelor și acordurilor. Potrivit acestei concepții, însuși faptul că un acord voluntar este atins și/sau un contract este încheiat demonstrează că acordul și contractul respectiv trebuie să fie valide – adevărate ori permisibile. Dar această concepție nu este numai falsă, ci și incompatibilă cu teoria rothbardiană a contractului ca transfer de titluri, pe care acești autori pretind că au acceptat-o. Acordurile și contractele *per se* nu implică nimic referitor la validitatea lor, din motivul fundamental că acordurile și contractele nu creează realitate, ci mai degrabă o presupun. Mai exact, contractele nu dau naștere la proprietate, ci mai degrabă recunosc și transferă proprietatea existentă. De aceea, ca în sistemul etic al lui Rothbard, teoria proprietății trebuie să preceadă analiza contractelor. Contractele și teoria contractului presupun și sunt constrânse de proprietate și teoria proprietății. Adică spectrul contractelor posibile (valide) este limitat și restrâns de volumul (stocul) de proprietate existent și de natura lucrurilor, și nu invers. Astfel, acordurile privind elefanți zburători, centauri, cercuri pătrate și *perpetuum mobile* sunt contracte invalide. Ele nu pot – prin legile biologice, fizice sau matematice – fi îndeplinite și sunt de la început false și frauduloase.

În vreme ce Selgin și White pot confirma acest lucru, ei nu reușesc să înțeleagă că un acord referitor la activitatea bancară cu rezerve fracționare implică o imposibilitate și o fraudă la fel de mari ca cele implicate în comerțul cu elefanți zburători sau cercuri pătrate. De fapt, imposibilitatea implicată în sistemul bancar cu rezerve fracționare este chiar mai mare. Fiindcă, pe când imposibilitatea contractelor privind elefanții zburători, de exemplu, este doar una contingentă și empirică (nu este de neconceput ca în altă lume, undeva și cândva, elefanții zburători să poată exista în realitate, asemenea contracte fiind astfel posibile), imposibilitatea contractelor bancare cu rezerve fracționare este una necesară și categorică. Adică este de neconceput – imposibil din punct de vedere praxeologic – ca o bancă și un client să se înțeleagă să transforme substitutele

monetare (bancnotele, depozitele la vedere) în creanțe, în loc de chitanțe de depozit. Ei pot afirma sau argumenta contrariul, bineînțeles, exact așa cum cineva poate spune că triumphiurile sunt pătrate. Dar ceea ce spun ar fi în mod obiectiv fals. Așa cum triumphiurile ar rămâne triumphiuri și ar fi diferite de pătrate, tot așa substitutele monetare ar fi încă substitute monetare (titluri asupra banilor prezenți), distincte de drepturile de creanță (titluri asupra unor bunuri viitoare încă inexistențe) și drepturile la capital [acțiunile – n.t.] (titluri asupra unei proprietăți existente, alta decât bani). A spune contrariul nu schimbă realitatea, ci o reprezintă în mod obiectiv deformat.

Realizând ceea ce Selgin și White cred că au realizat clienții și banca – o înțelegere de a transforma chitanțele de depozit în creanțe – deponentul A primește de la banca B un drept asupra unor *bani* prezenți, în loc de o creanță ori un titlu asupra capitalului. Adică A *nu* renunță, de fapt, la proprietatea asupra banilor depozitați (așa cum ar fi fost cazul dacă ar fi primit de la B o creanță sau un drept de capital). În timp ce A păstrează titlul asupra depozitului bănesc, B nu tratează totuși depozitul lui A ca pe un gaj, ci ca pe un împrumut, și îl înscrie ca pe un activ în propriul bilanț (compensat cu pasive la cere de valoare egală). Chiar dacă aceasta poate părea inițial o simplă și nevinovată practică contabilă, ea implică de la început o reprezentare deformată a realității⁸. Din moment ce B și

⁸Vezi, în această chestiune, Rothbard (1983b). „Ce legătură”, întreabă Rothbard,

„au aceste tranzacții cu chitanțe de depozit cu bilanțul contabil al băncii depozitare? În mod just, nici una. Când depozitez o piesă de mobilier valorând 5000\$ la un depozit, în mod legal și just mobila nu apare ca un activ al depozitului pe perioada cât o păstrez acolo. Societatea de depozit nu-și adaugă 5000\$ la activele și pasivele sale, fiindcă nu deține în nici un fel mobila; nici nu se poate spune că am dat mobila cu împrumut societății depozitare pentru o perioadă de timp nedefinită. Mobila este și rămâne a mea. Eu doar o păstrez acolo pentru a fi în siguranță și, prin urmare, sunt îndreptățit din punct de vedere legal și moral să o răscumpăr când vreau. În consecință, nu sunt creditorul băncii; ea nu-mi datorează bani, pe care să-i pot încasa la un moment dat. Deci, nu există nici o datorie de înscris la

A consideră simultan în activele lor aceeași cantitate de bani, ei de fapt au conspirat să se reprezinte în rapoartele financiare ca deținând un volum mai mare de proprietate decât dețin în realitate: adică au devenit niște impostori financiari⁹. Deși fraudulos, faptul nu ar conta foarte mult, dacă totul ar rămâne la acest stadiu. Totuși, imediat ce B acționează ca și cum lucrurile ar sta în felul în care el le prezintă în bilanț – ca și cum banca ar deține banii depuși și ar avea numai obligația de a răscumpăra la cerere chitanțele de depozit – simpla reprezentare deformată se transformă în deturnare de fonduri. Dacă B, conform reprezentării sale deformată, dă cu împrumut banii ori, mai probabil, emite chitanțe de depozit suplimentare pentru bani și le dă cu împrumut unui terț C, așteptând să i se ramburseze în cele din urmă suma împrumutată și dobânda, banca se angajează într-o însușire ilicită, pentru că ce

pasiv în registrul contabil. Din perspectivă legală, toată tranzacția nu este un împrumut, ci păstrare în custodie”. (p. 88-89; de asemenea p. 94-95)

Interesant, în vreme ce Selgin și White manifestă o puternică tendință pozitivistă (sistemul rezervelor fracționare este recunoscut de către tribunale, așadar, totul trebuie să fie în regulă; despre această tendință, vezi „Problema fraudei III”, mai jos), ei nu se pun de acord cu realitatea juridică. Fiindcă dacă depozitele bănești sunt datorii, de ce nu aplică tribunalele același raționament tuturor celorlalte mărfuri fungibile, precum grâul? De ce chitanțele de depozitare a grâului nu sunt considerate de către tribunale datorii (ci păstrare în custodie)? De ce este acest tratament specific banilor și afacerilor bancare? Mai mult, de ce tribunalele, chiar dacă consideră în mod fals depozitele bănești drept datorii, insistă totuși că ele sunt mai mult decât datorii obișnuite, iar relația deponentului cu banca nu este identică cu cea a unui creditor obișnuit? Vezi Rothbard (1983, p. 275).

⁹Vezi, de asemenea, Jevons (1905, p. 206-212, 221), care a deplâns existența depozitelor generale, deoarece „a devenit posibil să crezi o ofertă fictivă pentru o marfă, adică să faci oamenii să creadă că o ofertă există, când ea nu există”. Pe de altă parte, depozitele speciale, precum conosamentele, bonurile de amanet, certificatele de depozitare portuară sau certificatele ce stabilesc proprietatea unui obiect definit” sunt superioare, pentru că „ele nu pot fi emise în exces față de bunul depozitat în realitate, decât prin fraudă clară”. Și Jevons a concluzionat că „se obișnuia să se menționeze, ca regulă juridică generală, că acordarea sau repartizarea curentă a unor bunuri inexistente este nulă”.

dă cu împrumut lui C – bani sau titluri asupra banilor – nu este de fapt proprietatea sa, ci a altcuiva (A). Acest fapt – că titlul transferat de la B la C privește o proprietate pe care B nu o deține – este cel care face sistemul bancar cu rezerve fracționare de la început fraudulos.

Nu este adevărat, așa cum se pretinde, că fraudă (încălcarea contractului) este comisă numai dacă B, banca cu rezerve fracționare, nu poate satisface toate solicitările de răscumpărare care apar. Frauda se comite de fiecare dată când B își îndeplinește obligațiile de răscumpărare. Deoarece, ori de câte ori B convertește o bancnotă parțial acoperită în bani (aur) (ori de câte ori posesorul unei bancnote intră în posesia proprietății sale), ea face acest lucru cu banii altcuiva: dacă B convertește bancnota lui C, o face cu banii deținuți de A, iar dacă A își vrea și el banii, B îl plătește cu banii deținuți de D și așa mai departe. Ca apărători ai mijloacelor fiduciare și ai sistemului bancar cu rezerve fracționare, Selgin și White ar trebui să susțină că nu apare nici o încălcare a contractului, atât timp cât B își poate îndeplini obligațiile contractuale cu proprietatea (banii) *altcuiva*. Dar asta este evident greșit și vine în clară contradicție cu teoria rothbardiană a contractului ca transfer de titluri, pe care Selgin și White pretind că au acceptat-o. Conform teoriei contractului a lui Rothbard, indivizii sunt îndreptățiți să încheie contracte referitoare numai la transferul *proprietății lor*. Spre deosebire de aceasta, sistemul bancar cu rezerve fracționare, prin însăși natura sa (chiar dacă este practicat cu succes), implică încheierea de contracte privind transferul *proprietății altor oameni*. Prin urmare, această practică – emiterea mijloacelor fiduciare – este din principiu (inerent) incompatibilă cu teoria contractului ca transfer de titluri – și se dovedește, deloc surprinzător, că Rothbard, iar nu cei doi interpreți ai săi, este cel care demonstrează, în cele din urmă, o mai bună înțelegere a propriei teorii a contractului.

PROBLEMA FRAUDEI II :
SISTEMUL BANCAR CU REZERVE FRAȚIONARE ȘI LIBERTATEA
CONTRACTUALĂ

Caracterizarea de către Murray Rothbard a sistemului bancar cu rezerve fracționare drept fraudă a fost rezultatul unui lung și susținut studiu al eticii și, în special, al teoriei drepturilor de proprietate. Selgin și White privesc pe bună dreptate economia ca independentă și separată, din punct de vedere intelectual, de etică. Ea poate fi studiată fără o cunoaștere prealabilă a teoriei proprietății și a drepturilor de proprietate. Cu toate acestea, ei nu ezită să se angajeze în ample declarații etice. În apărarea morală a rezervelor fracționare, Selgin și White rareori menționează proprietatea, lăsând la o parte schițarea unei teorii a proprietății. Aceasta are drept consecințe o serie de erori și probleme fundamentale: confuzia privind distincția dintre proprietate și titlurile de proprietate; confuzia referitoare la (im)posibilitatea ca ceva (o proprietate) să fie deținut simultan de mai mult de un proprietar; confuzia privind antecedenta logică a proprietății și teoriei proprietății față de contract și teoria contractului; și confuzia privind necesitatea îndeplinirii obligațiilor contractuale cu propria proprietate (nu cu a altcuiva).

Aceste dificultăți apar în discutarea de către autori a problemei „libertății contractuale”. Argumentul este simplu.

„Dacă o bancă nu se auto-definește sau nu se obligă explicit să păstreze 100% rezerve, atunci rezervele fracționare nu violează acordul contractual dintre bancă și clientul său ... Interzicerea acordurilor contractuale voluntare care permit păstrarea de rezerve fracționare constituie, astfel, o intervenție asupra pieței, o restrângere a libertății contractuale, care este un aspect esențial al drepturilor de proprietate privată“ (p. 87)

Acest pasaj dezvăluie, o dată în plus, deja amintitul ultra-subiectivism al lui Selgin și White. Potrivit acestei concepții,

acordurile voluntare sunt cele care constituie și definesc un contract valid. Contractele valide sunt totuși înțelegeri privind transferul proprietății reale; prin urmare, spectrul contractelor valide este în principal limitat de către natura lucrurilor și a proprietății (și doar apoi de către acord). Astfel, Hoppe (1994, p. 70) a explicat că

„libertatea contractuală nu înseamnă că *orice* contract mutual avantajos ar trebui permis ... Libertatea contractuală înseamnă, în schimb, că lui A și B ar trebui să li se îngăduie să încheie orice contract *privind proprietățile lor*, însă sistemul bancar cu rezerve fracționare implică încheierea de contracte privind proprietățile unor terțe părți.”

Selgin și White se referă la această acuzație oarecum eronată, ca la „externalități” (p. 92) și i se opun, acuzându-l la rândul lor pe Hoppe de o confuzie elementară în ceea ce privește natura proprietății și a drepturilor de proprietate. Ei afirmă, în primul rând, că

„externalitățile negative cauzate de acțiunile altora asupra *valorii* proprietății lui C ... sunt un fenomen inevitabil al pieței libere, și nu o violare a drepturilor de proprietate privată ale lui C, pe când *încălcarea fizică* a proprietății lui C ... este, bineînțeles, incompatibilă cu protejarea drepturilor de proprietate ale lui C. Ar trebui să fie evident că, dacă A și B sunt opriți să încheie o tranzacție care doar afectează *valoarea de piață* a posesiunilor lui C, fără agresiune fizică sau amenințare a justei proprietăți a lui C, atunci principiile proprietății private, libertății contractuale și liberei concurențe sunt complet distruse. Trebuie oprit B să ofere spre vânzare lui A înregistrări pe compact disc, doar fiindcă în felul acesta reduce valoarea de piață a înregistrărilor pe vinil ale lui C?” (p. 92-93)

În al doilea rând, ei susțin că reducerea puterii de cumpărare a banilor, care, admit ei, trebuie să rezulte din orice emisiune de mijloace fiduciare, este, ca atare, un efect deloc dăunător asupra valorii, și astfel „nu oferă nici o justificare pentru stoparea oficială a activității băncii”. Prin urmare, con-

cluzionează că argumentul lui Hoppe este „invalid” (și incompatibil cu teoria proprietății a lui Rothbard).

Contraargumentul lui Selgin și White conține două erori. În primul rând, deși premisa majoră este corectă, este fals că Hoppe greșește în ceea ce o privește. Hoppe a scris din abundență despre teoria drepturilor de proprietate și este nu numai conștient de distincția menționată de Selgin și White, dar oferă chiar și o apărare praxeologică a ei; deci, nu există nici o diferență de opinie între Rothbard și Hoppe în această privință¹⁰.

În al doilea rând, premisa minoră este demonstrabil falsă (și, prin urmare, la fel este și concluzia). Selgin și White pretind că o scădere a puterii de cumpărare a banilor rezultând din emiterea mijloacelor fiduciare este un eveniment la fel de inofensiv precum scăderea prețului a orice altceva (cauzată de schimbările ofertei și/sau cererii). Pierderea de către proprietarii banilor a unei puteri de cumpărare drept rezultat al sistemului bancar cu rezerve fracționare, pretind ei, nu reprezintă o situație diferită de cea în care proprietarii de cartofi sau mașini suferă o pierdere de valoare datorită unei oferte mai mari sau unei cereri reduse pentru cartofi și mașini.

Aici, iarăși, Selgin și White amestecă banii (aurul) – adică proprietatea – și substitutele monetare (bancnotele) – adică titlurile de proprietate. Fără doar și poate, emisiunea de mijloace fiduciare nu duce la avarierea fizică a proprietății reale. La urma urmelor, o bancnotă este doar o bucată de hârtie, iar hârtia nu exercită nici un efect fizic relevant asupra lumii externe. Dar la fel se poate spune și despre emisiunea de titluri fiduciare asupra cartofilor sau mașinilor (titluri acoperite cu alte active decât cartofi sau mașini). Și ele sunt doar bucăți de hârtie și, ca atare, nu au nici un impact asupra lumii reale. Însă există o diferență importantă între schimbările în avuția unui proprietar de cartofi sau mașini datorate, pe de o parte, modificărilor ofertei și cererii de cartofi sau mașini și, pe

¹⁰Vezi, de exemplu, Hoppe (1988, p. 69 ș.u.); și recenzia lui White (1990) despre Hoppe.

de altă parte, modificărilor ofertei și cererii de titluri asupra unor cantități inexistente (neschimbate) de cartofi sau mașini. Cu siguranță, proprietarii de cartofi sau mașini sunt afectați în mod diferit în cele două cazuri. În primul caz, dacă prețul cartofilor sau mașinilor scade datorită unei oferte mai ridicate de cartofi sau mașini, toți proprietarii existenți de cartofi sau mașini rămân (invariabil) în posesia aceleiași cantități de proprietate (cartofi sau mașini). Nu este diminuată proprietatea fizică a nimănui. De asemenea, dacă prețul scade deoarece cumpărătorii de cartofi sau mașini vor să ofere cantități mai reduse din alte bunuri în schimbul cartofilor sau mașinilor, acest fapt nu are, în sine, nici un efect asupra cantităților fizice de cartofi sau mașini deținute de proprietarii lor. Spre deosebire de aceasta, în al doilea caz, emiterea și vânzarea unui titlu suplimentar asupra unei cantități neschimbate de cartofi sau mașini *duce* la diminuarea cantitativă a proprietății fizice a unora dintre proprietarii de cartofi sau mașini. Ea nu are doar un efect valoric: scade puterea de cumpărare a titlurilor asupra cartofilor sau mașinilor. Are și un efect fizic: emitentul și vânzătorul titlului fiduciar asupra cartofilor sau mașinilor deturneză cartofii și mașinile altor oameni. El își însușește proprietatea altora, fără a renunța la vreuna din proprietățile sale (în schimbul unui titlu lipsit de proprietate)¹¹.

¹¹Vezi, de asemenea, nota 4 de mai sus. Vom arăta de asemenea că, pentru acești autori, semnificația cererii (și ofertei) de bani este prost înțeleasă. O cerere sporită de bani (sau de cartofi sau de mașini) nu reprezintă doar o dorință de a avea mai mulți bani (sau cartofi), ci o mai mare cerere efectivă.

PROBLEMA FRAUDEI III:
DEMONSTRAȚIA PRIN EXISTENȚĂ
SISTEMUL BANCAR CU REZERVĂ FRAȚIONARĂ ȘI FORMAREA
STATULUI

Nici teoria contractului ca transfer de titluri, nici principiul libertății contractuale nu sprijină pretenția că emiterea mijloacelor fiduciare și sistemul bancar cu rezerve fracționare sunt justificate din punct de vedere etic. Din contră, doar un singur argument mai rămâne în sprijinul afirmației că activitatea bancară cu rezerve fracționare reprezintă o formă legitimă de afaceri.

Argumentul se reduce la demonstrația prin existență: x, y ori z există; nu ar exista dacă nu ar fi folositor; deci, ar trebui să existe (iar interzicerea sa ar fi dăunătoare și greșită din perspectivă morală).

Astfel, Selgin și White afirmă (p. 95):

„grupul de oameni de a căror libertate contractuală suntem preocupați aici nu este unul mic și excentric, ci este marea masă a oamenilor care au demonstrat că preferă băncile ce operează cu rezerve fracționare ... Deponenții continuă să frecventeze aceste bănci, demonstrându-și preferința pentru ele ... Conform principiului preferinței demonstrate, trebuie să presupunem că deponenții beneficiază de pe urma pachetului pe care l-au acceptat, a riscului și a tuturor celorlalte condiții. (p. 93)

[În consecință,] dacă vreo persoană preferă cu bună știință să-și pună mai degrabă banii într-un cont (purtător de dobândă) cu rezerve fracționare decât într-un cont (cu taxă de depozitare) cu 100% rezerve, atunci prohibirea legală generală a sistemului bancar cu rezerve fracționare este o restrângere legală imperativă a libertății contractuale pe piața serviciilor bancare. (p. 88)

Mai mult, se înmulțesc beneficiile deponenților și deținătorilor de bancnote, care primesc dobândă și servicii

plătite din venitul suplimentar obținut de bancă prin acordarea cu împrumut a unei părți din datoriile sale. Se înmulțesc beneficiile debitorilor băncii, care se bucură de o ofertă mai bogată de credit, și ale oricărei persoane ce lucrează cu stocul de capital al economiei, acum mai ridicat. Trebuie să crească și beneficiile acționarilor băncii, care ar putea alege ca banca să nu emită datorii răscumpărabile la cerere, dacă ar constata că nu merită riscul”. (p. 94)

Selgin și White au pus aici carul înaintea boilor. Existența unei practici, oricât de răspândită, nu are nici o legătură cu întrebarea dacă este ea justificată sau nu. Să analizăm mai întâi, pentru a ilustra acest fapt, următoarea analogie referitoare la acceptarea etică a statului, adică a unui monopol teritorial al legii și ordinii (sau al justiției și protecției)¹².

În exprimarea lui Selgin și White (aplicată aici într-un context diferit și parafrazată), grupul de oameni de a căror libertate contractuală ne preocupăm nu este unul mic și excentric, ci este marea masă a oamenilor care au demonstrat că preferă statele (judecători și protectori) ce operează pe o bază monopolistă. Locuitorii continuă să patroneze aceste state, demonstrându-și preferința pentru ele. Conform principiului preferinței demonstrate, trebuie să presupunem că locuitorii beneficiază de pe urma pachetului pe care l-au acceptat, a riscului și tuturor celorlalte. În consecință, dacă vreo persoană preferă, cu bună știință, să-și pună banii mai degrabă într-un cont de stat, purtător de impozite, decât într-un cont cu taxă de protecție la agențiile furnizoare de justiție și protecție, ce nu percep impozite, atunci prohibirea legală generală a constituirii statelor este o restricție legală imperativă a libertății contractuale pe piața serviciilor de justiție și protecție. Mai mult, se înmulțesc beneficiile deponenților la stat și ale deținătorilor de titluri de stat, care primesc dobândă și servicii plătite din

¹²Pentru a evita o neînțelegere, termenul de monopol este folosit aici în sensul său rothbardian, ca un privilegiu exclusiv (sau absența liberei intrări). Un monopol al legii și ordinii înseamnă că te poți adresa pentru justiție și protecție doar unei singure părți – statului – și că numai această parte stabilește conținutul justiției și protecției.

venitul suplimentar obținut de stat prin folosirea unei părți a depozitelor pentru colectări suplimentare de impozite. Se înmulțesc beneficiile debitorilor statului, care se bucură de o ofertă mai bogată de credit, și ale fiecărei persoane ce lucrează cu stocul de capital al economiei, acum mai ridicat. Trebuie să crească și avantajele acționarilor statului, care ar putea alege ca statul să nu se angajeze în impozitare, dacă ar constata că nu merită riscul.

Date fiind propriile convingeri libertariene, Selgin și White probabil ar respinge această analogie ca falsă și nepotrivită. Dar de ce ar face-o? Ce invalidează a doua *dovadă*, însă nu și pe prima? Ce anume face prohibirea generală (sau îngăduirea) sistemului bancar cu rezerve fracționare în mod categoric diferită de prohibirea (sau îngăduirea) constituirii și funcționării statului?

Răspunsul – că nu există o asemenea diferență și că ambele dovezi sunt la fel de invalide – se poate găsi în principiul preferinței demonstrate al lui Rothbard. Deși Selgin și White invocă acest principiu în sprijinul concluziei lor privind acceptarea etică a activității bancare cu rezerve fracționare, îi omit implicațiile. Principiul preferinței demonstrate, explicat de Rothbard în celebra sa „Către o reconstrucție a utilității și a economiei bunăstării”, *presupune* drepturi de proprietate. Nu toate preferințele demonstrate sunt permisibile din perspectivă etică ori folositoare din punct de vedere social. În schimb, singurele preferințe de acest gen care sunt permisibile și care sporesc bunăstarea sunt cele care se exprimă prin chiar proprietatea cuiva, și prin nimic altceva. Orice demonstrare a preferinței cu ajutorul proprietății altuia este neacceptabilă și nefolositoare.

În ceea ce privește preferința demonstrată pentru state, ea intră în conflict cu principiul lui Rothbard. În analiza lui Rothbard, care se presupune a fi acceptată de către participanții ambelor tabere ale prezentei dezbateri, violarea poate fi rapid localizată. Proprietatea privată, ca rezultat al acțiunilor de apropiere originală și/sau producție, implică

dreptul proprietarului la jurisdicție exclusivă cu privire la proprietatea sa, incluzând dreptul de a folosi această proprietate în scopul apărării împotriva posibilelor invazii și invadatori. Într-adevăr, nu poate exista proprietate fără dreptul proprietarului la apărare fizică, iar scopul proprietății private este acela de a stabili domenii separate de jurisdicție exclusivă. Nici un deținător de proprietate privată nu-și poate preda altcuiva dreptul la ultimă jurisdicție asupra (și în apărarea) proprietății sale – doar dacă nu își vinde ori transferă în alt fel proprietatea (caz în care altcineva va avea jurisdicție exclusivă asupra ei). Adică, atâta timp cât ceva (un bun) nu a fost abandonat, se presupune că proprietarul său și-a păstrat aceste drepturi; și în ceea ce privește relațiile lui cu alții, fiecare proprietar se limitează la participarea la avantajele diviziunii muncii și la căutarea unei protecții mai bune a drepturilor sale permanente de proprietate prin cooperarea cu alți proprietari. Fiecare proprietar poate cumpăra, vinde sau încheia orice alt contract cu oricine, referitor la servicii de protecție și securitate suplimentare. Însă fiecare proprietar poate, de asemenea, oricând să întrerupă unilateral orice asemenea cooperare cu alții. Spre deosebire de această situație, existența unui monopol teritorial al protecției și jurisdicției – un stat – cere ca fiecărui proprietar să i se interzică întreruperea cooperării cu protectorul său și ca nimeni (cu excepția monopolistului) să nu poată exercita jurisdicție ultimă asupra proprietății sale. Ci fiecare, cu excepția monopolistului, și-a pierdut dreptul la apărare și este astfel lăsat fără apărare față de propriul protector. Evident, o asemenea instituție vine în contradicție cu preferința demonstrată a fiecărui proprietar de a nu renunța la proprietatea sa. Contrar preferinței lor demonstrate, monopolistul interzice oamenilor să-și folosească proprietatea în scopul apărării împotriva posibilei încălcări de către el și agenții săi. Un monopol de protecție și jurisdicție se bazează astfel, de la început, pe un act inacceptabil de expropriere (impozitare) și oferă monopolistului și agenților săi autorizația de a expropria și de a impozita pe mai departe. Spectrul acțiunilor permisibile

fiecărui proprietar referitoare la proprietatea sa și, prin urmare, la valoarea proprietății sale este diminuat, pe când raza de acțiune și control a monopolistului este mărită în mod corespunzător, iar privilegiul său exclusiv se reflectă în creșterea valorii proprietății sale (capitalizarea profitului de monopol).

În prezent, pretutindeni există state și aproape fiecare om se află sub *protecția* statului. Indiferent de această demonstrație a preferinței, totuși nu este nimic greșit, din punct de vedere etic sau economic, cu o protecție generală împotriva formării statului. Nimeni nu poate forma un stat, pentru același motiv pentru care nimeni nu poate expropria sau jefui pe altcineva. Într-un tribunal ar fi suficient ca un singur proprietar să obiecteze față de existența monopolului, și monopolistul ar trebui să-și înceteze funcția curentă de agenție de protecție clădită pe perceperea de impozite și să se întoarcă la statutul legal de agenție ce oferă servicii de securitate și justiție în schimbul unui comision (o firmă normală specializată). O agenție de protecție ce percepe impozite este o contradicție în termeni – un protector invadator – și trebuie interzisă, fără a ține seama de beneficiile deponenților statului, debitorilor statului și proprietarilor statului. Această interdicție nu constituie o restricție legală a libertății contractuale pe piața serviciilor de protecție și justiție, ci însăși presupuziția libertății contractuale și a justiției. Oricine își pune bani sau alte resurse într-un cont de protecție alimentat prin impozite se angajează într-o acțiune ilicită și pasibilă de pedeapsă.

Băncile cu rezerve fracționare există pretutindeni, asemenea statelor, iar în prezent practic fiecare bancă operează cu rezerve fracționare. Care este diferența, dacă există vreuna, dintre statutul unui stat și cel al unei bănci cu rezerve fracționare? De ce băncile cu rezerve fracționare nu ar trebui scoase în afara legii, exact cum statele au scos în afara legii agențiile de protecție? Cu siguranță, nu încapă nici o îndoială în privința cererii pentru servicii bancare, exact așa cum nu încapă nici o îndoială în privința cererii pentru servicii de protecție. Dar cererea pentru servicii de protecție, pe care

deținătorii de proprietate privată o pot demonstra, nu include cererea pentru servicii de protecție finanțate prin impozitare, așa cum am văzut. Ea permite numai cererea pentru agențiile de protecție pe bază de comision. De ce nu ar fi adevărată o distincție analoagă pentru serviciile bancare? De ce nu ar trebui să fie la fel de inacceptabilă cererea pentru depozite la vedere purtătoare de dobândă, precum cererea pentru protecție finanțată prin impozite, pe motivul că atât depozitele la vedere cu dobândă, cât și protecția finanțată prin impozitare a proprietății sunt contradicții în termeni? De ce nu ar trebui ca funcțiile unui depozitar de bani, ale unei instituții de compensare (sistemul bancar cu 100% rezerve) și cele ale unui intermediar de credit (activitățile bancare de economii și credite) să fie singurele forme juste de activitate bancară (exact cum agențiile de protecție pe bază de comision sunt singura formă legitimă de protecție)?

Răspunsul depinde dacă preferința demonstrată pentru serviciile bancare cu rezerve fracționare, adică emiterea și acceptarea mijloacelor fiduciare, implică numai și exclusiv proprietatea celor două părți contractante sau nu. În orice moment, volumul de proprietate (bunurile însușite) – fie bunuri de consum, bunuri de producție sau bani – este dat. Activitatea bancară cu rezerve fracționare nu crește volumul proprietății existente (bani sau altceva), nici nu transferă proprietatea existentă de la o parte la alta. Mai degrabă, implică producerea și vânzarea unei cantități sporite de titluri asupra unui stoc neschimbat de proprietate bănească (aur); adică oferta și cererea pentru bani contrafăcuți și apropiere ilegală. Ca în orice alt caz de contrafacere (falsificare) – a certificatelor asupra mărfurilor și a valorilor imobiliare, a bancnotelor, a titlurilor funciare, a lucrărilor de artă originale, etc. – emiterea și vânzarea de copii bănești (bancnote) neacoperite cu bani originali (aur) va diminua fizic sau va spolia proprietatea de bani autentici (respectiv mărfuri, pământ, lucrări de artă). Dar falsificatorul de bani este deosebit de periculos și insinuant, din cauza trăsăturii definitive a banilor ca cel mai

ușor vandabil și larg acceptabil dintre bunuri: imitația *bănească* deschide vânzătorului ei, în scopul însușirii ilegiteime, cel mai larg spectru posibil de obiecte (de la bani la aproape orice altă formă de proprietate reală).

Astfel, nu e de mirare că, dintre toate formele de falsificare, contrafacerea banilor a exercitat mereu atracția cea mai mare. Atâta timp cât există bani, va exista și o cerere durabilă pentru bani falsificați. Indiferent de această atracție și cerere, prohibirea deplină a rezervelor fracționare nu reprezintă o eroare. Nimeni nu poate opera o bancă cu rezerve fracționare, din același motiv pentru care nimeni, în orice altă afacere, nu se poate angaja în contrafacere, adică în producerea și vânzarea titlurilor sau copiilor unor proprietăți ori obiecte autentice inexistente. Într-un tribunal, ar fi suficient ca un singur proprietar de bani sau de altceva să depună plângere împotriva unei bănci cu rezerve fracționare ca fabricant de bani falși, iar banca ar fi obligată să-și înceteze imediat operațiunile curente și să se rezume la cele două funcții originare: primirea de depozite și acordarea de credite. O bancă ce practică primirea de depozite purtătoare de dobândă (mai degrabă decât purtătoare de taxă) este o contradicție în termeni: este un depozitar ce falsifică bani și trebuie scos în afara legii, fără a ține seama de beneficiile ce revin deponenților, debitorilor și proprietarilor băncii. Acest lucru nu este o restrângere a libertății contractuale pe piața serviciilor bancare, ci cerința unei activități bancare legitime. Oricine își pune banii sau alte resurse în depozite purtătoare de dobândă se angajează într-o însușire improprie și nelegitimă¹³.

¹³Rothbard (1995, p. 77) explică:

„Campionii liberei concurențe în falsificare ripostează, spunând că pur și simplu așa funcționează piața, că piața înregistrează o „cerere de expansiune a creditului” și că bancherii privați, acei întreprinzători kirznerieni, sunt pur și simplu „atenți” la asemenea cereri. Ei bine, pe piață există întotdeauna, bineînțeles, o „cerere” de fraudă și de delapidare și vor exista mereu o mulțime de escroci „atenți”, dornici și nerăbdători să ofere aceste bunuri. Dar dacă definim „piața” nu doar ca oferta bunurilor și serviciilor dorite, ci ca oferta unor astfel

Relația dintre state și băncile cu rezerve fracționare este chiar mai intimă și, în orice caz, destul de diferită de cea sugerată de Selgin și White. Ei pretind că, dacă statul ar interzice activitatea bancară cu rezerve fracționare, ar fi un amestec nelegitim în funcționarea pieței libere. De fapt, sistemul rezervelor fracționare este rezultatul interferenței nelegitime a statului cu piața, iar prohibirea lui doar ar repara această intervenție anterioară. Selgin și White recunosc că în evoluția sistemului *free banking*, activitatea de depozitare cu 100% rezerve și, separată din punct de vedere funcțional, activitatea de creditare trebuie (din perspectivă praxeologică) să precedă sistemul rezervelor fracționare. În opinia lor, sistemul rezervelor fracționare este produsul natural al unui sistem anterior de rezerve 100%. Totuși, ei nu oferă o explicație pentru această tranziție ca soluție naturală la o problemă ce nu poate fi rezolvată în sistemul bancar anterior, cu 100% rezerve (în maniera în care austriecii concep banii drept soluția naturală la problema lipsei coincidenței nevoilor în cadrul sistemului de barter precedent). Ei afirmă doar că tranziția a avut loc.

Deși oricine poate înțelege cu ușurință de ce și cum ar putea dori un bancher să profite de pe urma posibilității de contrafacere, este la fel de limpede că orice asemenea încercare nu ar persista fără a fi rapid și continuu reclamată. Cu siguranță, autorii actuali și miile de teoreticieni de dinaintea ai științelor juridică și economică ar fi acuzat băncile cu rezerve fracționare de contrafacere și le-ar fi intentat acțiune judiciară. Cursul ulterior al evoluției băncilor ar depinde atunci de decizia tribunalului. Dacă tribunalul ar decide că emiterea mijloacelor fiduciare, *qua* titluri asupra banilor neacoperite cu bani, constituie contrafacere, băncile cu rezerve fracționare nu ar fi apărut; și numai dacă el ar decide altfel, ar apărea. Nimic în această evoluție nu este natural; totul pare mai degrabă deliberat. Rezultatul unor asemenea procese nu ar fi în mod normal pe gustul lui Selgin și White. Din contră, dacă cineva ar pre-

de bunuri *în cadrul* drepturilor sacre de proprietate, atunci vedem o imagine foarte diferită.”

supune că băncile cu rezerve fracționare ar fi judecate pentru acuzațiile de contrafacere în fața unui juriu format din semeni de-ai lor (din alți oameni de afaceri), îndrăznim să spunem că, empiric, numărul covârșitor al acestor procese ar sfârși prin declararea vinovăției (în ciuda mărturiei lui Selgin și White). De ce, atunci, dominarea aproape completă a activității bancare cu rezerve fracționare?

Răspunsul este că tribunalele care decid aceste chestiuni sunt pretutindeni tribunale de *stat*. Doar în cazul în care un singur tribunal posedă un monopol teritorial de jurisdicție este posibil ca disputa în cauză să poată fi rezolvată o dată pentru totdeauna. Și faptul că a fost uniform rezolvată în felul în care a fost, adică permițând, și nu interzicând activitatea bancară cu rezerve fracționare, decurge din interesul fiecărui tribunal și judecător *qua* tribunal de stat și judecător de stat. Proprietarii și agenții statului cunosc foarte bine, la fel ca și bancherii, potențialul falsificării banilor ca sursă de venit. Permițând bancherilor să emită mijloace fiduciare (în loc să interzică practica drept contrafacere), băncile sunt subordonate statului. Ele pot funcționa numai pentru că statul, datorită monopolului său teritorial de jurisdicție, le apără de acțiunile judiciare având ca motiv contrafacerea; iar statul face asta doar cu condiția ca băncile să împartă cu el venitul suplimentar și creditul ce derivă din legalizarea contrafacerii. Deci, permițând rezervele fracționare, statul creează, de fapt, o primă formă preliminară de cartel falsificator mixt – bancă-stat – aflat sub controlul său ultim.

O dată ce practicarea rezervelor fracționare primește protecția statului, rezultă în mod evident că băncile cu rezerve fracționare vor scoate de pe piață băncile cu 100% rezerve. Nu din cauză că ele sunt mai bune și mai eficiente, așa cum declară Selgin și White (p. 97-98), ci pentru motivul că, o dată permisă falsificarea banilor, băncile care se angajează în ea tind să le scoată din concurență pe celelalte. Identificăm aceeași evoluție și în alte situații: o dată permisă poluarea industrială a aerului, un producător de oțel poluant va tinde să

scoată din concurență un producător de oțel care nu poluează; analog, o agenție de protecție cu puteri de impozitare, un stat, va tinde să scoată din concurență agențiile de protecție fără putere de impozitare. Altfel spus, nu întotdeauna lucrul bun îl înlocuiește pe cel prost. Așa se întâmplă numai atâta timp cât sunt respectate drepturile de proprietate privată. Dacă sunt încălcate și există agenți sau agenții privilegiate, excepție de la respectarea regulilor universale privind apropierea, producția și transferul proprietății, atunci acestea vor tinde să scoată din concurență alți agenți obișnuiți. În această situație, lucrul prost îl înlocuiește pe cel bun. Astfel, este complet greșit să interpretăm succesul empiric al sistemului bancar cu rezerve fracționare drept o dovadă a eficienței sale economice mai ridicate. Succesul sistemului de depozite bancare cu rezerve fracționare asupra celui cu rezerve 100% nu este un fenomen al pieței, așa cum nu este nici succesul agențiilor de protecție finanțate prin impozite, al statelor, asupra producătorilor de securitate concurențiali și care nu percep impozite. Este fals să sugerezi, așa cum fac Selgin și White, că sistemul rezerveilor fracționare a trecut testul pieței și că reprezintă produsul alegerii voluntare a consumatorilor. La urma urmei, băncile de depozit cu 100% rezerve nu sunt interzise, iar consumatorii sunt liberi să încheie contracte cu ele, și nu cu băncile cu rezerve fracționare, dacă așa preferă. Or, ar susține ei la fel că producătorul de oțel poluant a trecut testul pieței deoarece, la urma urmei, consumatorii sunt liberi să cumpere oțel de la producătorii nepoluanți, sau că statele și-au dovedit eficiența pe piață deoarece, la urma urmei, consumatorii sunt liberi să cumpere securitate și de la agențiile fără puteri jurisdicționale și de impozitare¹⁴?

¹⁴O confuzie similară caracterizează concepția lui Selgin și White despre relația dintre banii propriu-ziși (aur) și bancnote. Ei îl critică pe Hoppe fiindcă a pretins că, pe o piață complet liberă, majoritatea oamenilor ar folosi mai degrabă bani propriu-ziși decât bancnote (fără a menționa rațiunea teoretică a lui Hoppe). „Faptele”, pretind ei, „sunt altele” (p. 99). Însă aceste fapte – succesul istoric al bancnotelor asupra banilor autentici – sunt rezultatul unui amestec anterior al statului în drepturile de proprietate

Mai mult, pe când sistemul bancar cu 100% rezerve este rezistent la crize, sistemul bancar cu rezerve fracționare, după cum chiar Selgin și White admit, nu este. De fapt, așa cum putem indica doar succint aici, un sistem *free banking* cu rezerve fracționare va duce, conform teoriei intervenționismului a lui Mises, la alte intervenții ale statului și la degradarea succesivă a banilor. *Free banking* cu rezerve fracționare – a se citi

privată (legalizarea activității bancare cu rezerve fracționare). Așa cum a observat Mises [Acțiunea umană] (1966, p. 438, 442, 447):

„Adevărul este că, în afara unui mic număr de oameni de afaceri capabili să distingă între băncile sănătoase și cele nesănătoase, bancnotele au fost întotdeauna privite cu neîncredere. Ceea ce a făcut ca aceste suspiciuni să dispară treptat au fost statutele speciale (*special charters*) acordate de guverne băncilor privilegiate. (p.438)

În ochii lor, principala sarcină a băncilor era de a împrumuta bani trezoreriei. Substitutede monetare erau privite favorabil, ca înaintemergătoare ale banilor de hârtie emiși de stat. Bancnota convertibilă nu era decât primul pas pe calea către bancnota neconvertibilă. O dată cu progresul statolatriciei și cu politica intervenționismului, aceste idei s-au generalizat, încetând de a mai fi puse la îndoială de către cineva. (p.442)

Guvernele nu au favorizat întrebuițarea bancnotelor pentru a le scuti de inconveniente pe doamnele care fac cumpărături. Ideea lor era de a reduce rata dobânzii și de a deschide o linie ieftină de credit pentru trezoreriile lor. În ochii lor, augmentarea cantității de mijloace fiduciare era un mijloc de promovare a bunăstării. Bancnotele nu sunt indispensabile. Toate reușitele economice ale capitalismului ar fi existat și dacă ele n-ar fi apărut niciodată.” (p.447)

În consecință, concepția lui Mises privind moneda sănătoasă este complet diferită de cea a lui Selgin și White. Pe când ultimii cred că aurul ar dispărea în cele din urmă total din circulație (vezi nota 3, mai sus), Mises (1978, p. 450-451) a considerat drept o cerință a unui sistem monetar sănătos că

„aurul trebuie să fie în deținerile monetare ale oricărui individ. Fiecare trebuie să vadă cum monedele de aur trec din mână în mână, trebuie să fie obișnuit să aibă monede de aur în buzunare, să primească monede de aur când își încasează cecul de plată, și să cheltuiască monede de aur când face cumpărături într-un magazin.”

conurență în falsificare, protejată de stat – va duce la o întrecere serioasă între bănci de a testa viabilitatea menținerii unor rezerve din ce în ce mai scăzute. Acest fapt este menit să ducă la crize bancare, iar acestea vor fi folosite de guvern pentru introducerea sistemului băncii centrale. Sistemul băncii centrale duce la o și mai mare falsificare, la abolirea banilor-marfă și la adoptarea monedelor naționale discreționare. În cele din urmă, concurența internațională – între băncile centrale – în falsificarea banilor va duce la falimentul statelor, iar neîndeplinirea de către acestea a obligațiilor financiare va fi folosită de către cele mai puternice dintre statele ce supraviețuiesc pentru înființarea unui guvern, a unei bănci centrale și a unei monede discreționare mondiale.

Prin urmare, soluția propusă de Selgin și White la dezordinea monetară actuală, adică un sistem *free banking* bazat pe aur, cu rezerve fracționare, este de fapt cauza intervenționistă inițială a practic tuturor problemelor monetare contemporane¹⁵.

¹⁵Despre relația dintre stat, monedă, bănci și centralizarea politică, vezi Hoppe (1990) și Hülsmann (1997). Selgin și White susțin:

„Noi respingem, de asemenea, părerea ... că băncile *conurențiale* emitente de datorii răscumpărabile pot crea credit „din nimic”. Prin natura bilanțului contabil, toate creditele acordate de bancă trebuie să fie acoperite cu datorii sau capital. Nici una din sursele de fonduri nu poate fi creată din nimic. Nimeni nu este forțat să dețină datoriile răscumpărabile ale unei bănci ori să-i cumpere acțiunile; oricine poate deține, în schimb, drepturi asupra altor bănci sau asupra niciuneia. O bancă concurențială trebuie, prin urmare, să-și *cheltuiască resursele reale pentru a atrage clientela* prin oferirea de dobândă și servicii. Părerea că o bancă își poate extinde creditul în mod gratuit este validă numai cu privire la creditele inframarginale ale unei bănci de monopol sau la emitentul unei monede obligatorii; ea nu se aplică în cazul unei bănci într-un sistem concurențial. (p. 94, n. 13)

Astfel, concurența ar presa profiturile pe capitalul investit în băncile cu rezerve fracționare până când banca marginală ar câștiga doar rata normală a profitului.” (p. 97)

Nu avem nici o dificultate în a accepta distincția trasată aici între băncile concurențiale și băncile monopoliste, dar nici una din ele nu are

TEORIA ECONOMICĂ A MIJLOACELOR FIDUCIARE:
DEȚINERILE MONETARE, AJUSTAREA PREȚURILOR,
ECONOMISIREA ȘI INVESTIȚIILE

Din natura mijloacelor fiduciare – titluri asupra unor cantități de bani (aur) inexistente, titluri asupra banilor, acoperite cu alte lucruri decât bani, sau bani falși – ar părea să de-

vreo legătură cu problema discutată, respectiv validitatea analogiei dintre state și băncile cu rezerve fracționare ca organizații ilegale. În primul rând, statele concurează pentru clienți (rezidenți). Într-adevăr, concurența dintre state (sau bănci) pentru clienți se sfârșește complet numai o dată cu stabilirea unui singur stat mondial (ori bancă centrală mondială). Iar concurența intra-statală între băncile cu rezerve fracționare este, după cum s-a explicat, o concurență în interiorul unei industrii privilegiate de stat, adică o concurență monopolistă (exact cum concurența inter-state este un exemplu de concurență monopolistă). În al doilea rând, și mai important, diferența dintre băncile ori statele concurențiale și cele monopoliste, oricât de interesantă ar fi altminteri, nu afectează câtuși de puțin trăsătura lor comună de bănci cu rezerve fracționare (ori state). Falsificarea și impozitarea nu-și schimbă natura pentru că sunt întreprinse în mod concurențial.

Eroarea poate fi dezvăluită prin analogie. Parafrazându-i pe Selgin și White: Noi respingem, de asemenea, părerea că statele concurențiale emitente de datorii fiscale pot crea impozite din nimic. Prin natura bugetelor statelor, toate cheltuielile trebuie să fie acoperite prin cucerire, jaf sau furt. Nici una din sursele de fonduri nu poate apărea din nimic. Nimeni nu este forțat să dețină datoriile fiscale ale vreunui stat ori să-i cumpere acțiunile; oricine poate pleca și plăti impozite altui stat sau nici unuia. Un stat concurențial trebuie, prin urmare, să-și *cheltuiască resursele reale pentru a atrage* clientela prin oferirea de protecție și servicii. Părerea că un stat își poate crește impozitele în mod gratuit este validă numai cu privire la impozitele inframarginale ale unui stat de monopol; ea nu se aplică în cazul unui stat într-un sistem concurențial. Astfel, concurența ar presa profiturile pe capitalul investit în state până când statul marginal ar câștiga doar rata normală a profitului.

Potrivit lui Selgin și White, ar părea să rezulte că impozitarea (precum falsificarea banilor) nu trebuie considerată o problemă, până la apariția unui singur stat monopolist mondial. Până atunci, în condiții concurențiale, impozitele nu reprezintă altceva decât un venit normal de piață.

curgă că sistemul bancar cu rezerve fracționare nu poate duce la nimic altceva decât la o redistribuire continuă a averii și a venitului. Pe măsură ce substitutele monetare neacoperite se revarsă de la banca emitentă și debitorii săi în toată economia și, prin urmare, măresc succesiv prețurile a tot mai multor bunuri, averia (proprietatea) reală este transferată și redistribuită în favoarea băncii emitente și a celor care primesc și vând primii acești bani, pe seama celor care îi primesc și vând târziu, ori niciodată. După cum explică Rothbard (1993, p. 851),

„primii beneficiari ai noilor bani câștigă cel mai mult, următorii câștigă ceva mai puțin, etc., până când se atinge punctul de mijloc, după care fiecare persoană ce încasează noii bani pierde din ce în ce mai mult pe măsură ce sporește perioada de așteptare. Aceasta întrucât prețurile de vânzare ale primilor indivizi cresc, în vreme ce prețurile de cumpărare rămân aproape la fel; dar mai târziu prețurile de cumpărare au crescut, în vreme ce prețurile de vânzare rămân neschimbate”.

Totuși, potrivit lui Selgin și White, mijloacele fiduciare pot realiza mult mai mult. În loc să redistribuie numai proprietatea existentă, emiterea mijloacelor fiduciare poate, în anumite condiții, să ducă la creșterea averii (proprietății) reale. I-am citat deja spunând că „se înmulțesc beneficiile debitorilor băncii, care se bucură de o ofertă mai bogată de credit, și ale fiecărei persoane ce lucrează cu stocul de capital acum mai ridicat al economiei”. Ei se fereșc să o spună deschis, însă ceea ce pretind este că, în anumite condiții, creșterea titlurilor asupra unui stoc neschimbat de bunuri va determina cumva acest stoc să crească sau îl va împiedica să scadă.

Când și cum se poate realiza un asemenea miracol? Potrivit lui Selgin și White, modificările (neanticipate) ale cererii de bani duc la un „dezechilibru monetar pe termen scurt” ori „temporar”, ce implică o „alocare eronată de proporții a resurselor” – *cu excepția cazului în care aceste modificări sunt susținute prin practicile activității bancare cu rezerve fracționare* (p.101). Ei declară:

„pe termen lung, prețurile nominale se vor ajusta pentru a echilibra oferta și cererea de dețineri monetare, oricare ar fi cantitatea nominală a banilor. Nu rezultă totuși că fiecare (și orice) modificare a ofertei și cererii de bani va duce imediat la un nou echilibru pe termen lung, deoarece ajustările necesare ale prețurilor au nevoie de timp. Ele au nevoie de timp pentru că nu toți agenții sunt imediat și perfect conștienți de schimbările stocului de bani ori ale cererii de bani și pentru că unele prețuri sunt costisitor de ajustat și, prin urmare, „rigide”. Rezultă că, pe termen scurt (din punct de vedere empiric, într-un număr de luni), modificările neanticipate complet ale ofertei și cererii de bani pot da naștere la un dez-echilibru monetar ... Este, prin urmare, o trăsătură atractivă a sistemului free banking cu rezerve fracționare aceea că existența o tendință de ajustare a cantității nominale a banilor emiși de bănci, pentru a compensa modificările vitezei banilor. (p. 100-101).

Dacă sistemul bancar nu reușește să mărească cantitatea de bani, iar nivelul prețurilor nu scade rapid, apare un exces al cererii de bani (presupunând, de asemenea, că nu se manifestă o creștere imediată a bazei monetare [*base money*]). Apare un exces corespunzător al ofertei de bunuri: bunurile de consum nevândute se îngrămădesc pe rafturile vânzătorilor (aceasta este, bineînțeles, ceea ce în mod nemijlocit presează în jos prețurile, până când, în cele din urmă, prețurile bunurilor au scăzut suficient). Afacerile stagnează până când puterea de cumpărare a banilor revine la echilibru”¹⁶. (p. 105)

¹⁶ Așa cum s-a exprimat Roger Garrison, un alt adept al sistemului free banking cu rezerve fracționare, „în termenii ecuației schimburilor [$MV=PQ$], putem spune că sistemul free banking se ajustează pentru a compensa modificările lui V ; dar M permite modificărilor lui Q să fie ajustate prin modificările lui P ”. Garrison (1996, p. 117-118) descrie „dezechilibrul monetar” pe termen scurt într-un mod aproape identic:

„O sporire a cererii de bani presează în jos prețurile produselor și ale factorilor în general. Dacă nu ar exista un răspuns din partea ofertei de bani, ar urma un declin general al activității economice, căci prețurile și salariile nu s-ar putea ajusta complet și instantaneu la noile condiții ale pieței. Bunurile, în general, ar rămâne nevândute; producția ar fi redusă; muncitorii ar fi concediați ... Cu un sistem

De la început trebuie să cercetăm însăși existența problemei dezechilibrului monetar (ca să nu mai vorbim despre soluție). În citatul de mai sus, putem substitui banii cu orice alt bun: televizoare, oțel, bere sau covrigi. Cantitățile acestor bunuri sunt de asemenea fixate în mod rigid (precum cantitatea de aur), însă modificările (neanticipate) ale cererii de televizoare, oțel, bere sau covrigi nu duc la un dezechilibru temporar, la alocări eronate masive ale resurselor. Sau, în orice caz, ele nu cauzează probleme ce ar necesita inventarea unui instrument special – precum producția fracționară de televizoare sau bere.

Nu este clar nici de ce trebuie să credem că „este important să distingem între implicațiile pe termen scurt și cele pe termen lung ale schimbării configurației generale a cererii de bani ori a stocului de bani” (p. 100) sau, în orice caz, de ce această distincție ar trebui să aibă o importanță sau semnificație diferită în cazul banilor, decât în cazul a orice altceva. Fără doar și poate, e nevoie de timp pentru ca o creștere neașteptată a cererii de televizoare și bere, de exemplu, să-și epuizeze toate efectele asupra sistemului prețurilor relative și pentru ca să se stabilească o nouă structură ajustată a producției. Dar asta nu înseamnă că ajustările prețurilor durează, cauzând între timp probleme de scurtă durată. Din contră, ajustările prețurilor se produc imediat și fără întârziere. Orice schimbare a ofertei și a cererii afectează prețurile în mod instantaneu. Acest fapt este scăpat din vedere, din cauza unei preocupări ne-austriece față de artefacte macroeconomice, precum nivelul general al prețurilor, echilibrul pe termen lung și viteza banilor. Totuși, privind problema din perspectiva individualistă corectă, nu poate încăpea nici o îndoială în legătură cu urgența ajustărilor

al prețurilor imperfect flexibil, presiunile deflaționiste generale pot împinge economia sub potențialul său în perioada în care prețurile se ajustează la cererea monetară mai ridicată. Și faptul că unele prețuri și salarii sunt mai flexibile decât altele înseamnă că perioada de ajustare va declanșa schimbări în prețurile relative ce nu reflectă schimbări în raritățile relative. Acesta este exact tipul de probleme ... pe care capacitatea de reacție a sistemului free banking la sporirea cererii de bani le evită.”

prețurilor și integrarea praxeologică a termenului scurt cu cel lung.

În termeni individualiști, cererea sporită de bani este rezultatul acțiunilor intenționate ale indivizilor, adică al intenției oamenilor de a-și crește deținerile monetare individuale. În acest sens, o persoană trebuie să-și restrângă cumpărările și/sau să-și crească vânzările. În oricare din aceste cazuri, rezultatul este scăderea imediată a unor prețuri. Ca rezultat al restrângerii cumpărărilor bunurilor x , y sau z , prețurile bănești ale lui x , y , z vor fi micșorate imediat (în comparație cu ce ar fi fost altminteri); la fel, prin creșterea vânzărilor bunurilor a , b sau c , prețurile lor vor scădea instantaneu. Nimeni nu este interesat de nivelul general al prețurilor sau de puterea generală de cumpărare a banilor. În schimb, fiecare este întotdeauna interesat de anumite prețuri și de puterea de cumpărare a banilor privind aceste bunuri specifice (și fiecare individ este interesat de propriul tablou specific de prețuri și de propria putere de cumpărare). Restrângându-și cumpărările specifice și/sau sporindu-și vânzările specifice, fiecare actor realizează exact și imediat ceea ce vrea: anumite prețuri pe care le consideră prea ridicate sunt scăzute, puterea de cumpărare a unității monetare sporește, valoarea reală a deținerilor sale monetare crește și cererea și oferta sa de bani sunt readuse imediat la echilibru (iar el nu dorește să dețină nici mai mulți, nici mai puțini bani decât deține de fapt¹⁷).

Ajustarea nivelului general al prețurilor (concept, de altfel, lipsit de sens din punct de vedere praxeologic), ajustare cerută

¹⁷ Astfel, Mises (1990, p. 61) scrie:

„Cumpărătorii și vânzătorii de pe piață nu sunt niciodată interesați de elementele ecuației schimburilor, dintre care două – viteza de circulație și nivelul prețurilor – nici măcar nu există înainte ca părțile să acționeze, iar celelalte două – cantitatea de bani (în întreaga economie) și suma tranzacțiilor – nu ar putea fi cunoscute părților. Doar importanța pe care diverșii actori de pe piață o atașează, pe de o parte, menținerii unei dețineri monetare de o anumită mărime și, pe de altă parte, posesiei diverselor bunuri în chestiune determină formarea relației de schimb dintre bani și bunuri.”

de cererea sporită de bani, nu este nimic altceva decât însumarea unei serii de nenumărate ajustări intenționate și imediate ale deținerilor monetare individuale. Dacă cererea sporită de bani este întâmpinată de o emisiune de mijloace fiduciare, așa cum susțin Selgin și White, acest proces de ajustare nu va fi facilitat, ci întârziat¹⁸.

Viteza ajustării prețurilor depinde de așteptările participanților la piață referitoare la cantitatea de bani dată. Dacă este rezonabil să presupunem că băncile cu rezerve fracționare își vor crește emisiunile fiduciare ca răspuns la creșterea neanticipată a cererii de bani, atunci ajustarea va avea nevoie de *mai mult* timp. Producția s-ar ajusta și ar începe *mai devreme*, fără influența suplimentară a inflației¹⁹.

¹⁸ Mai mult, dintr-o perspectivă individualistă, cererea sporită de bani aparține unor anumiți actori, în anumite momente și locuri. Nu este suficient ca băncile să satisfacă o oarecare cerere abstractă sporită de bani cu mai mulți bani; ci ajustarea ar trebui să vizeze oamenii și locurile potrivite. Dacă nu se întâmplă astfel, cu greu se poate vorbi de o ajustare, ci de o distorsiune suplimentară. Această dificultate a fost recunoscută de Hayek din perioada timpurie (1935, p. 124):

„pentru a elimina toate influențele monetare asupra formării prețurilor și structurii producției, nu ar fi suficient doar să adaptăm cantitativ oferta de bani la aceste schimbări ale cererii, ar fi de asemenea necesar să vedem că ea ajunge în mâinile celor care o cer cu adevărat, adică în acea parte a sistemului unde s-a produs acea schimbare în organizarea afacerilor sau în obiceiurile de plată.”

Cu Hayek de mai târziu, te poți întreba cum ar putea oare băncile să aibă cunoașterea necesară îndeplinirii acestei misiuni.

¹⁹ În ceea ce privește rigiditatea prețurilor și consecințele redistributive ale unei cereri sporite de bani referitoare la o arie de prețuri cu grade variate de rigiditate, problemă pe care Selgin și White, precum și Garrison o consideră însemnată, este extrem de important să recunoaștem că prețurile sunt rezultatul acțiunii deliberate – și așa este și rigiditatea lor. Adică, flexibilitatea ori inflexibilitatea prețurilor diverselor produse și servicii nu este întâmplătoare, ci o parte intenționată a acestor produse și servicii. Contrar pretenției lui Garrison, rigiditatea prețurilor afectează și este legată de raritățile reale relative. Dacă mai multe prețuri rigide au de suferit mai mult, ca să zicem așa, atunci așa să fie; asta le va învăța să fie mai puțin rigide în viitor – în cazul în care deținătorii proprietății în chestiune acționează într-un mod compatibil cu acest scop.

Mai mult, soluția propusă la pretinsa problemă a dezechilibrului monetar pe termen scurt conține o confuzie fundamentală, referitoare la conceptele de cerere și ofertă și, în special, la relația dintre cererea de bani, economisiri și investiții. În primul rând, o cerere sporită de bani (asemănător celei de televizoare, bere sau covrigi) nu reprezintă doar o dorință de a avea mai mulți bani (televizoare, bere, etc.), ci este o cerere *efectivă*. Adică, o cerere sporită de bani (ca de orice altceva) poate fi satisfăcută numai dacă cel care cere este doritor să-și crească oferta și/sau să-și reducă cererea pentru un alt bun. De asemenea, ofertantul (vânzătorul) de bani își poate crește oferta de bani numai dacă își reduce simultan oferta (sau cererea de rezervă) de altceva. Autorii au scăpat din vedere legea lui Say: toate bunurile (proprietatea) sunt cumpărate cu alte bunuri, nimeni nu poate cere nimic fără să ofere altceva și nimeni nu poate cere sau oferi mai mult din ceva, decât dacă cere sau oferă mai puțin din altceva. Dar *nu* acesta este cazul în această situație, ori de câte ori o bancnotă fiduciară este oferită și cerută. Cererea sporită de bani este satisfăcută, fără ca cumpărătorul să ceară și ofertantul să ofere mai puțin din altceva. Prin emisiunea și vânzarea de mijloace fiduciare, sunt satisfăcute dorințele, nu cererea efectivă. Proprietatea este dobândită (cerută efectiv), fără a fi oferită altă proprietate în schimb. Prin urmare, acesta nu este un schimb de piață – care este guvernat de legea lui Say – ci un act de însușire nelegitimă. Ar fi oare o soluție eficientă la problema penuriilor de scurtă durată de televizoare, bere sau covrigi dacă producătorii de televizoare, bere și covrigi ar satisface o astfel de cerere sporită „temporar” prin emiterea și vânzarea de titluri suplimentare asupra televizoarelor, berii și covrigilor, dar nu a acestor bunuri?

În al doilea rând²⁰, Selgin și White continuă să interpreteze greșit natura banilor și cererea de bani, susținând o pretenție

²⁰Eroarea de a confunda proprietatea cu titlurile stă, de asemenea, la baza încercărilor lui Selgin și White de a separa analitic cererea de bani propriu-ziși de cererea de substitute monetare, ca și cum acestea ar fi două feluri diferite de bani, cu două cereri diferite și independente.

extraordinară: că emiterea mijloacelor fiduciare „*corespunzătoare cererii sporite de a deține mijloace fiduciare*” nu numai că nu are efect dezechilibrant (p. 102), dar în realitate va aduce economiei „un stoc mai ridicat de capital”, deoarece

„menținerea de rezerve fracționare din banii emiși de bănci nu doar amână consumul pe o perioadă mai lungă sau mai scurtă (așa cum se întâmplă în cazul deținerii de monedă forte *base money*), dar și *împrumută temporar fonduri* băncii emitente în cauză. Perioada împrumutului nu este specificată ... dar dacă banca poate estima cu destulă precizie durata de timp pentru care creanțele sale la vedere vor rămâne în circulație ..., poate face în siguranță investiții de o durată *corespunzătoare*”. (p. 103)

Urmându-l pe Rothbard, Hoppe a criticat această concepție, esențial keynesiană, referitoare la relația dintre cererea de bani și economisire (fonduri ce pot fi date cu împrumut)²¹, subliniind că:

²¹ Selgin (1988, p. 55) explică aceeași teză astfel:

„Ori de câte ori o bancă își extinde datoriile în procesul de efectuare a unor noi credite și investiții, deținătorii datoriilor sunt cei care acordă de fapt creditele, și ceea ce dau ei cu împrumut sunt resursele reale pe care le-ar putea dobândi dacă, în loc să păstreze banii, i-ar cheltui. Când expansiunea și contracția datoriilor băncii se desfășoară astfel încât este mereu compatibilă cu modificarea cererii de bani forte, cantitatea fondurilor de capital real oferită de bănci celor ce iau cu împrumut este egală cu cantitatea de bani oferită voluntar băncilor de către public. În aceste condiții, băncile sunt doar intermediari de fonduri împrumutabile.”

Cât despre John Maynard Keynes (1936, p. 82), el scrisese în *Teoria Generală* că:

„Idea potrivit căreia crearea de credit de către sistemul bancar permite să se efectueze investiții cărora nu le corespund „nici un fel de economisiri autentice””, adică „ideea că economiile și investițiile ... pot fi mărimi diferite trebuie explicată, după părerea mea, printr-o posibilă iluzie”. (Ibid, p. 81). „Economisirile realizate în urma unor asemenea decizii sunt la fel de autentice precum orice alte economisiri. Nimeni nu poate fi silit să păstreze în posesia sa sumele de bani suplimentare, corespunzătoare noului credit bancar, dacă nu preferă

„banii necheltuiți nu sunt destinați cumpărării *nici* de bunuri de consum, *nici* de bunuri de investiții ... Indivizii își pot folosi activele monetare în unul din următoarele trei moduri: ei le pot cheltui pe bunuri de consum, le pot cheltui pe investiții ori le pot păstra în formă lichidă. Nu există alte alternative ... Proporția dintre consum și investiții, adică decizia privind cât de mult se cheltuiește pe consum și cât pe investiții, este determinată de preferința temporală a persoanei respective, adică de gradul în care preferă consumul prezent în locul consumului viitor. Pe de altă parte, sursa cererii sale de lichidități este utilitatea atașată banilor, adică satisfacția personală obținută din faptul că banii îi îngăduie să cumpere imediat bunuri de consum sau de producție, direct, respectiv, indirect folositoare, la date viitoare incerte.

De aceea, dacă cererea de bani crește, în timp ce stocul social de bani este dat, această cerere suplimentară nu poate fi satisfăcută decât licitând mai puțin, în termeni monetari, pentru celelalte bunuri non-monetare. Puterea de cumpărare a banilor va crește, valoarea *reală* a deținerilor monetare individuale va spori, iar cererea și oferta de bani se vor echilibra din nou la o putere de cumpărare mai ridicată a unității monetare. Prețul relativ al banilor față de non-bani se va fi schimbat. Dar, dacă nu presupunem că preferința temporală s-a modificat în același timp, consumul *real* și investițiile *reale* vor rămâne la fel ca înainte: cererea suplimentară de bani este satisfăcută prin reducerea atât a consumului nominal, cât și a cheltuielilor de investiții în conformitate cu aceeași proporție preexistentă dintre consum și investiții, micșorând prețurile bănești atât ale bunurilor de consum, cât și ale celor

cu bună știință un plus de bani deținerii vreunei alte forme de avuție” (Ibid, p. 83). Într-adevăr, Selgin (1988, p. 59) recunoaște că „mulți keynesiști ar putea accepta rețeta pentru echilibrul monetar oferit de el. Cei care nu privesc capcana lichidității ca pe o posibilitate factuală importantă ar accepta, probabil, că este în întregime adecvată”.

Henry Hazlitt (1983, p. 227) a remarcat, referitor la această idee keynesiană, că „pe baza aceluiași raționament putem crea peste noapte orice cantitate de noi „economisiri” dorim, doar tipărint acea cantitate de noi bani de hârtie, pentru că *cineva* va deține neapărat acei noi bani de hârtie”.

de producție și lăsând consumul și investițiile reale exact la vechile lor niveluri.” (Hoppe, 1994, p. 72-73)

În consecință, concluzionează Hoppe, nu se justifică *niciodată* să satisfaci o cerere sporită de bani prin emiterea de credit fiduciar²². De fapt, acest lucru va conduce – în măsura în care creșterea cantității de mijloace fiduciare nu este anticipată, iar rata dobânzii de pe piață scade temporar sub rata naturală a dobânzii – ori la un ciclu de tip boom-bust; ori – în

²² Vezi, de asemenea, Hoppe (1993, p. 119-120, 137-138) și argumentul original al lui Rothbard (1993, p. 167 ș.u., 667 ș.u.; 1983a, p. 39 ș.u.) din *Man, Economy, and State*.

Cât despre pretenția lui Selgin și White de a fi misesieni, merită să-l cităm pe Mises referitor la

„rolul pe care deținerile monetare îl joacă în procesul economisirii și acumulării capitalului ... Dacă un individ folosește o sumă de bani nu pentru consum, ci pentru cumpărarea de factori de producție, economisirea se transformă direct în acumulare de capital. Dacă individul își folosește economiile suplimentare pentru a-și crește deținerile monetare, deoarece acesta este, în opinia sa, cel mai avantajos mod de a le utiliza, el dă naștere unei tendințe de scădere a prețurilor mărfurilor și de creștere a puterii de cumpărare a unității monetare. Dacă presupunem că oferta de bani de pe piață nu se schimbă, acest comportament al celui ce economisește nu va influența direct acumularea de capital și folosirea sa pentru extinderea producției. Efectul economisirii, adică surplusul de bunuri produse comparativ cu bunurile consumate, nu dispăre din cauza tezurizării. Prețurile bunurilor de capital nu cresc până la nivelul pe care l-ar fi atins în absența unei asemenea tezurizări. Dar faptul că mai multe bunuri de capital sunt disponibile nu este afectat de străduința unui număr de oameni de a-și spori deținerile monetare. Dacă nimeni nu folosește bunurile – al căror nonconsum a provocat economisirea suplimentară – pentru o extindere a cheltuielilor de consum, ele rămân ca un spor în cantitatea bunurilor de capital disponibile, oricare le-ar fi prețul. Cele două procese – deținerea sporită de bani de către unii oameni și acumularea sporită de capital – au loc concomitent. O scădere a prețurilor mărfurilor, *ceteris paribus*, cauzează o scădere a exprimării monetare a capitalului diverșilor indivizi. Însă acest fapt nu este sinonim cu reducerea ofertei de bunuri de capital și nu necesită o ajustare a activităților de producție la o pretinsă pauperizare. El modifică doar numerele de utilizat în calculul monetar.” (Mises 1966, p. 521-522).

măsura în care schimbarea monetară apărută în sistemul bancar este anticipată, iar rata de piață a dobânzii este supralicită (din cauza anticipării unor prețuri de vânzare mai ridicate) în conformitate cu nivelul ratei naturale – va realiza doar o redistribuire a averii și a venitului printre diverșii membri ai societății. Din punct de vedere praxeologic este imposibil totuși ca emisiunea de mijloace fiduciare să ducă la un „stoc mai ridicat de capital”.

În încercarea lor de a respinge acest argument, Selgin și White admit mai întâi chestiunea teoretică principală: „Suntem de acord că preferința temporală și cererea de bani sunt distincte și că modificarea uneia nu implică modificarea celeilalte” (p. 102). De asemenea:

„Faptul că deținerea de bani este o formă de economisire nu înseamnă că sporirea cererii de bani este identică cu sporirea economisirii totale. O cerere sporită de bani poate însoți o cerere redusă pentru deținerea altor active, și nu o reducere a consumului; prin urmare, ea poate reprezenta o schimbare în modalitatea de economisire, fără a modifica economisirile totale”. (p.103)

Totuși, dacă o cerere sporită de bani *nu* este identică cu o creștere a economisirii totale, atunci este imposibil să afirmi că ea furnizează un volum mai ridicat de fonduri ce pot fi date cu împrumut și o formare sporită de capital (o alungire a structurii producției). De aceea, pentru a-și salva teza referitoare la creșterea economică, imediat după acordarea acestei concesi, Selgin și White încearcă să o retragă iarăși, susținând:

„Cu toate acestea [în ciuda deosebirii dintre preferința temporală și cererea de bani], a deține bani înseamnă a-i păstra pentru a-i cheltui mai târziu, chiar dacă nu se știe cât de târziu (și momentul nu a fost încă decis de posesorul banilor). A păstra bani pentru a-i cheltui mai târziu, în loc să-i cheltuiești pe consum acum, amână într-adevăr consumul în viitor. Așa cum Hoppe însuși ... accentuează, cererea de deținere monetare se naște din ușurința pe care o procură în cumpărarea de „bunuri de consum sau de producție, la mo-

mente *viitoare* incerte” ... Așa că dezacordul nostru aici este poate doar unul de limbaj.” (p.102)

Din nefericire, această sugestie este nefondată. Mai degrabă decât un joc de cuvinte, dezacordul este unul substanțial, referitor la natura banilor.

Este greu să nu interpretezi cele două declarații anterioare ca fiind contradictorii. Selgin și White încearcă să scape de această concluzie printr-o schimbare semantică *ad hoc*, și anume caracterizând banii drept un bun *viitor*. În mod esențial, argumentul lor este că, în vreme ce cererea sporită de bani nu implică economisiri sporite, ea susține cu toate acestea un fond de creditare mai ridicat, fiindcă banii sunt păstrați numai pentru a fi cheltuiți „la momente *viitoare* incerte” (sublinierea lor), astfel că o cerere sporită de bani reprezintă mereu și în același timp o creștere a cererii de bunuri *viitoare*²³. Dar categoric banii *nu* sunt un bun *viitor*. De fapt, când sunt cheltuiți – în *viitor* – ei își pierd toată utilitatea pentru actualul posesor. Ei au utilitate numai cât timp și în măsura în care *nu* sunt cheltuiți, iar caracterul lor de bun prezent se naște din condiția umană omniprezentă de *incertitudine*²⁴.

Greșeala de a considera banii drept un bun *viitor* poate fi dezvăluită în două moduri. Pe de o parte, în mod negativ, se poate arăta că această prezumție duce la încă o contradicție. În sprijinul tezei lor, Selgin și White pretind că „deținerea banilor pentru a-i cheltui mai târziu, în loc de a-i cheltui pe consum *în prezent*, amână într-adevăr consumul în *viitor*”, sugerând că deținerea banilor atrage schimbul unui bun *viitor* (al unei satisfacții *viitoare*) pentru unul prezent. În urmă-

²³ Aici părerea lui Selgin și White este destul de similară cu cea a lui Keynes (1936, p. 293-294), când subliniază că „importanța banilor de curge esențial din aceea că reprezintă o legătură între prezent și *viitor*” și caracterizează banii ca, „mai presus de toate, un dispozitiv subtil pentru legarea prezentului cu *viitorul*”.

²⁴ Altfel spus: în loc ca, așa cum spun Selgin și White, „cererea de bani să izvorască din avantajul pe care îl procură cuiva în cumpărarea de bunuri la momente *viitoare* incerte”, cererea de bani izvorăște din avantajul pe care îl procură cuiva în cumpărarea de bunuri la momente *viitoare incerte*.

toarea propoziție, ei admit că banii păstrați nu sunt cheltuiți *nici* pe bunuri de consum, *nici* pe bunuri de producție. Însă nu reușesc să observe că asta implică, de asemenea, ca o consecință ulterioară, că păstrarea banilor pentru a-i cheltui mai târziu, în loc să-i cheltui pe producție *acum*, amână într-adevăr producția (deci și consumul *viitor*) pentru un moment ulterior. Prin urmare, dacă păstrarea banilor amână atât consumul, cât și producția, atunci devine imposibil să susții că deținătorul banilor a investit astfel într-un bun *viitor*, deoarece *nu există bunuri viitoare* – de consum sau de producție – care să rezulte din actul păstrării banilor și la care deținătorul lor ar putea fi îndreptățit. Dar ca drepturi asupra unor bunuri viitoare inexistente, banii nu ar avea valoare. În consecință, dacă banii au valoare (și nimeni nu ar deține bani dacă n-ar avea nici o valoare), atunci valoarea lor trebuie să fie cea a unui bun *prezent*.

Pe de altă parte, în mod pozitiv, natura banilor ca un model de bun prezent poate fi stabilită prin dovadă praxeologică. După cum au explicat Mises și Rothbard, în echilibrul general sau, mai corect, în cadrul construcției imaginare a unei economii uniform repetitive nu există bani. Presupunând îndepărtată întreaga incertitudine, fiecare ar cunoaște cu precizie condițiile, momentul și localizarea tuturor schimburilor viitoare, iar toate schimburile ar putea fi planificate în consecință și ar putea lua forma schimbului direct, nu a celui indirect.

„Într-un sistem fără schimbare, în care nu există nici un fel de incertitudine referitoare la viitor, nimeni nu are nevoie să dețină bani lichizi. Fiecare individ știe exact de ce sumă de bani va avea nevoie, la orice dată viitoare. El este, de aceea, în măsură să dea cu împrumut toți banii pe care-i primește, astfel încât împrumuturile să devină scadente la data când va avea nevoie de ele.” (Mises, 1996, p.249)

În vreme ce nu este loc pentru bani în construcția unei economii uniform repetitive, există totuși în cadrul său un prezent și un viitor, acum și mai târziu, începutul unei acțiuni și încetarea ei ulterioară, bunuri de consum imediat folosi-

toare (bunuri prezente) și bunuri de producție indirect folositoare (bunuri viitoare), o structură a producției, economii și investiții, adică schimbul bunurilor prezente pentru cele viitoare, guvernat de preferința temporală. Aceasta dovedește iarăși că banii și cererea de bani nu au nici o legătură sistematică cu consumul, producția și preferința temporală, și că sursa utilității banilor trebuie să fie categoric diferită de cea a bunurilor de consum și a bunurilor de producție. Sursa utilității unui bun de consum rezidă în caracterul acestuia de bun folosibil direct și în prezent, iar sursa utilității unui bun de producție – în caracterul lui de bun folosibil indirect, în viitor. Banii, spre deosebire, nu sunt nici consumați, nici folosiți în producție. Ei nu sunt nici direct folositori (ca bunurile de consum), nici indirect utili ca o etapă către bunurile de consum viitoare (precum bunurile de producție). Mai degrabă, utilitatea banilor trebuie să fie cea a unui bun folositor *indirect, dar în momentul prezent*.

În afara construcției imaginare a unei economii uniform repetitive, în condițiile existenței umane atinse inevitabil de incertitudine, în care termenii, momentele și localizările schimburilor viitoare nu pot fi precise cu certitudine și în care acțiunea este prin natura ei speculativă și expusă erorii, omul poate cere bunuri nu doar exclusiv din cauza valorii lor de utilizare (prezentă ori viitoare), ci și din cauza valorii lor ca *mijloace de efectuare a schimburilor* (în scopul revânzării). Confruntat cu situații în care, datorită absenței dublei coincidențe a nevoilor, schimbul direct este imposibil, omul poate evalua bunurile și pe seama gradului lor de vandabilitate și poate încheia tranzacții ori de câte ori bunul ce urmează a fi dobândit este mai vandabil decât cel ce urmează a fi predat, astfel că posesia lui ar facilita achiziția bunurilor și serviciilor direct sau indirect folositoare. Mai mult, deoarece singura funcție a mijlocului de efectuare a schimburilor este de a facilita cumpărarea bunurilor direct sau indirect folositoare, omul va prefera în mod natural achiziția unui mijloc de efectuare a schimburilor mai vandabil și, la limită, a unuia universal van-

dabil, decât pe cea a unui mijloc de efectuare a schimburilor mai puțin sau non-universal vandabil, astfel încât

„ar exista tendința inevitabilă ca bunurile cel mai puțin vandabile dintr-o serie de bunuri folosite ca mijloace de efectuare a schimburilor să fie respinse unul câte unul până când, în cele din urmă, ar rămâne o singură marfă ce ar fi universal folosită drept mijloc de efectuare a schimburilor; într-un cuvânt, bani.” (Mises 1978, p. 32-33)

Selgin și White sunt bineînțeles familiarizați cu această reconstrucție mengerian-misesiană a evoluției monetare. În mod evident, ei nu reușesc să recunoască totuși că această tră-sătură a banilor, ca cea mai ușor și general vandabilă marfă, departe de a o justifica drept un bun viitor, califică banii ca cel mai potrivit bun pentru a micșora incertitudinea resimțită în prezent și ca atare, cel mai universal bun prezent dintre toate²⁵. Deși util numai indirect – asemănător în această privință bunurilor de producție și deosebit de orice bun de consum – banii sunt tocmai din cauza vandabilității lor absolute un bun prezent singular – asemănător în această privință bunurilor de consum și deosebit de orice bun de producție. Deoarece banii pot fi întrebuințați pentru îndepărtarea instantanee a celui mai larg spectru de nevoi posibile (ori pentru satisfacerea celui mai larg spectru de dorințe posibile), ei îi oferă proprietarului lor cea mai bună protecție (asigurare) omenească posibilă împotriva incertitudinii, adică împotriva dificultății sale de a *nu* putea prezice – de a nu fi sigur în legătură cu – toate nevoile și dorințele sale viitoare. Păstrând bani, proprietarul lor câștigă satisfacția de a putea răspunde celei mai largi game de evenimente viitoare posibile, pe măsură ce apar într-o manieră imprevizibilă²⁶. „Menținerea de lichidități necesită sa-

²⁵ De fapt, nu poți decât să te întrebi cum oare au scăpat din vedere Selgin și White caracterul banilor ca bun prezent prin excelență. La urma urmei, rata dobânzii ca manifestarea cea mai vizibilă a fenomenului preferinței temporale este exprimată în funcție de *bani*.

²⁶ Termenul de incertitudine este folosit aici în sensul său tehnic așa cum a fost definit de Knight (1971, în special cap. 7) și Mises (1966, în special cap. 6), adică, drept categoric distinct de risc (exemplu al probabilității

crificii. În măsura în care un om își ține banii în buzunar ori în cont la o bancă, el renunță la achiziția imediată a bunurilor pe care le putea consuma sau folosi în producție”. (Mises 1966, p. 430). De aceea, în măsura în care se simte sigur în privința viitorului, un om va dori să investească în bunuri de consum și de producție. Numai în măsura în care este nesigur în legătură cu viitorul său, va dori să facă sacrificiul pomenit de Mises, adică va dori să investească în scopul eliberării de neplăcerile resimțite, referitoare la incertitudinea modelului său viitor de consum-producție (venit-cheltuieli). Prin urmare, în loc să indice disponibilitatea sporită de a sacrifica satisfacția prezentă în schimbul satisfacției viitoare, o cerere sporită de bani demonstrează incertitudinea mai intens resimțită a unui om privind viitorul său; și în loc să fie o investiție în viitor, suplimentarea rezervei sale de bani reprezintă o investiție în

de clasă); de asemenea, Hoppe (1997). În măsura în care omul înfruntă un viitor riscant, el nu are nevoie să dețină lichidități. Pentru a-și satisface dorința de a fi protejat împotriva riscurilor, el poate, în schimb, să cumpere (ori să producă) o asigurare. Un cumpărător de asigurare demonstrează prin achiziția sa că el este de fapt *sigur* în legătură cu unele evenimente viitoare. De aceea, plătind o primă de asigurare, el sacrifică un bun prezent în schimbul unuia viitor (plata în eventualitatea producerii riscului-pagubă) și astfel contribuie la (și investește în) o structură fizică de producție. Și anume, prima sa va fi încorporată în structura de producție menținută de agenția sa de asigurare. Spre deosebire de aceasta, în măsura în care un om înfruntă incertitudinea, el este, pur și simplu, *nesigur* în ceea ce privește viitorul său, adică referitor la ce i se va întâmpla și când. De aceea, pentru a fi protejat împotriva incertitudinii, el nu poate investi în nici un bun viitor. Numai bunurile prezente pot asigura împotriva evenimentelor – imprevizibile – ce apar brusc. Și nici nu poate investi în bunuri de consum (prezente), pentru că aceasta ar însemna că, de fapt, el este sigur în legătură cu natura specifică a evenimentelor viitoare. Doar un mijloc de efectuare a schimburilor, grație vandabilității sale absolute, îl poate asigura contra evenimentelor de natură incertă. Prin urmare, exact cum asigurarea este prețul ce trebuie plătit pentru protecția împotriva riscurilor, la fel deținerile monetare sunt prețul ce trebuie plătit pentru protecția împotriva incertitudinii. Vezi, de asemenea, nota finală de mai jos.

certitudinea (protecția) prezentă față de un viitor perceput ca mai puțin cert²⁷.

În lumina acestei reconstrucții praxeologice a banilor ca un bun prezent prin excelență, întreaga pledoarie teoretică a lui Selgin și White în favoarea sistemului bancar cu rezerve fracționare se dovedește a fi greșită. Dacă băncile ar satisface într-adevăr o cerere (neanticipată) de bani prin emiterea temporară de mijloace fiduciare suplimentare (credit), așa cum propun Selgin și White, aceasta poate avea doar efecte de dezagregare și dezechilibrare. Dacă și în măsura în care răspunsul din partea băncilor nu este anticipat, rata dobânzii va fi redusă temporar sub nivelul său natural, investițiile vor crește, iar structura producției se va lungi. Însă acest rezultat vine fundamental în contradicție cu preferința demonstrată a publicului. Publicul percepe viitorul ca (din ce în ce) mai incert. În consecință, străduindu-se să-și mărească volumul lichidităților și, prin urmare, sublicitând prețurile bunurilor non-monetare și sporind în mod corespunzător puterea de cumpărare a unității monetare, intenționează să-și asigure o mai mare protecție prezentă împotriva incertitudinii.

²⁷ Selgin și White nu pun niciodată întrebarea *de ce* se produc modificările cererii de bani, și astfel nu penetreză niciodată până la sursele ei – microeconomice – ultime, adică modificările evaluărilor subiective ale indivizilor privind incertitudinea personală resimțită în prezent. Spre deosebire de aceasta, pe când ei descriu schimbările cererii de bani ca evenimente aparent nemotivate și inexplicabile, Mises este explicit și insistă asupra caracterului lor rațional:

„Avantajele și dezavantajele provenite din deținerea de monedă nu sunt factori obiectivi, care să poată influența direct mărimea deținerilor monetare. Ele sunt ierarhizate de către fiecare individ și sunt evaluate comparativ. Rezultatul este o judecată subiectivă de valoare, colorată de personalitatea individului. Diferite persoane, sau aceleași persoane la diferite momente, evaluează aceleași fapte obiective în mod diferit. Exact așa cum informațiile despre avuția și condiția fizică a unei persoane nu ne spun ce sumă ar fi aceasta dispusă să cheltuiască pentru hrana de o anumită capacitate nutritivă, tot astfel informațiile despre date ce privesc condiția materială a omului nu ne permit să facem afirmații precise referitoare la dimensiunea deținerilor sale monetare”. (Mises 1966, p. 430)

Angajarea de resurse suplimentare pentru viitor reprezintă expresia unei incertitudini *mai reduse* a publicului (și nu mai mari), și astfel nu este compatibilă cu dorințele reale ale publicului și implică alocarea sistematic greșită a resurselor (ce va fi dezvăluită într-un ciclu de tip boom-bust). În orice caz, chiar dacă creșterea ofertei de bani (cu virtuți echilibratoare) a băncilor ar putea fi complet anticipată, iar structura producției nu s-ar lungi nejustificat, orice asemenea ajustare tot ar fi distructivă, deoarece – lăsând la o parte consecințele sale redistribuționiste inevitabile – ea poate doar să *întârzie* atingerea scopului dorit. În vederea mai bune protejări contra incertitudinii, prețurile trebuie să scadă, iar puterea de cumpărare a banilor să crească. Cu un influx suplimentar de bani, nu poate decât să dureze *mai mult* până când acest scop să fie atins²⁸.

²⁸Mises rezumă:

„Serviciile pe care le furnizează moneda sunt condiționate de nivelul puterii sale de cumpărare. Nimeni nu dorește să posede în deținerea sa monetară un anumit număr de unități monetare sau o anumită greutate de monedă; fiecare individ dorește să posede o deținere monetară caracterizată printr-o anumită putere de cumpărare. Deoarece funcționarea pieței tinde să determine starea finală a puterii de cumpărare a monedei la un nivel la care oferta coincide cu cererea pentru bani, nu poate exista niciodată un exces sau un deficit de monedă. Fiecare individ și toți indivizii laolaltă se bucură întotdeauna pe deplin de avantajele pe care le pot culege de pe urma schimbului în direct și a utilizării banilor, indiferent dacă stocul total de bani este mare sau mic. Modificările puterii de cumpărare a monedei generează modificări în dispunerea avuției printre diferiții membrii ai societății. Din punctul de vedere al persoanelor dornice de înavuțire de pe urma unor astfel de modificări, oferta monetară poate fi considerată insuficientă sau excesivă, iar apetitul pentru asemenea câștiguri poate induce politici menite să producă schimbări ale puterii de cumpărare venite din partea monedei. Dar serviciile pe care le furnizează banii nu pot fi nici ameliorate nici restaurate prin schimbarea ofertei de bani. În deținerea monetară a fiecărui individ pot exista excedente sau deficite de bani, dar asemenea situații pot fi remediate prin sporirea sau descreșterea consumului sau a investițiilor. (Bineînțeles, nu trebuie să cădem pradă confuziei populare dintre cererea de bani în vederea deținerii de monedă și apetitul pentru mai

NOTĂ FINALĂ: CÂTEVA ANALOGII GREȘITE

În lumina distincției fundamentale dintre proprietate (bani) și titluri de proprietate (substitute monetare), explicația în secțiunile precedente ale acestui articol, și a clarificării anterioare a naturii banilor ca bun prin excelență prezent, putem concluziona că mai multe analogii folosite de obicei în încercarea de a justifica sistemul bancar cu rezerve fracționare sunt greșite. Chiar dacă ele disting, în mod corect, între titluri (tichete) de proprietate și proprietate, toate analogiile propuse – între activitatea bancară cu rezerve fracționare, pe de o parte, și obiceiul companiilor aeriene de a vinde mai multe bilete decât numărul locurilor disponibile, practica permiselor de parcare cu rezervare parțială, loterii și activitatea de asigurare, pe de altă parte – nu izbutesc să recunoască în mod corect deosebirea fundamentală dintre bunurile prezente și cele viitoare.

Proprietarul unui titlu asupra banilor deține un bun prezent (o proprietate bănească) – un bun în mod indirect, dar imediat folositor. Bancherul practicant al rezervelor fracționare este vinovat de fraudă; el a emis și a vândut titluri suplimentare asupra unui volum neschimbat de proprietate bănească. În opoziție clară, proprietarul unui bilet de avion deține un bun viitor. Prin urmare, vânzând acum (astăzi) mai multe locuri la un zbor ce va avea loc la un moment viitor (mâine), o companie aeriană nu poate să fi comis deja o fraudă *acum* (astăzi). Frauda nu poate avea loc până mâine, când tichetele trebuie să fie în realitate răscumpărate, și numai dacă compania aeriană nu poate satisface dreptul fiecărui posesor de bilet. De fapt, companiile aeriene își respectă de obicei obligația contractuală: fiecărui deținător de bilet i se asigură un loc pentru zborul programat, deoarece compania aeriană este pregătită să-l răsplătească pe fiecare posesor al unui bilet în exces, adică să-i

multă avuție.) Cantitatea de bani disponibilă în ansamblul economiei este întotdeauna suficientă pentru a le asigura tuturor toate serviciile pe care banii le pot furniza și le furnizează.” (Mises 1966, p. 421)

răscumpere biletul la un preț (în schimbul altui bun) pe care posesorul îl consideră mai valoros decât locul său prezent în avion. Și, cu siguranță, nici o companie aeriană nu vinde de regulă în exces bilete *spot* (titluri asupra locurilor chiar acum, bunuri prezente) și nu repartizează același loc la două persoane, ceea ce echivalează tocmai cu activitatea bancară cu rezerve fracționare.

În mod similar, proprietarul unui permis de parcare parțial acoperit (cu mai mulți deținători de permise decât locuri de parcare) nu deține un bun prezent. El deține dreptul de a participa pentru o perioadă specificată de timp la căutarea unui spațiu de parcare. Proprietarul parcării nu comite nici o fraudă prin vânzarea permiselor, decât dacă ar refuza intrarea unui posesor de permis valabil când există locuri goale disponibile sau dacă ar schimba regulile jocului asupra cărora s-a convenit prin contract; adică dacă ar fi fost de acord să tipărească maximum 200 de permise, de exemplu, însă în realitate a tipărit 300. Doar proprietarul unui bilet de parcare *spot* ori proprietarul unui loc de parcare rezervat sunt cei care dețin bunuri prezente; și nu se întâmplă, bineînțeles, de obicei, vânzarea excesivă de locuri *spot* sau de locuri rezervate.

Același raționament se aplică în cazul loteriilor. Deținătorul unui bilet de loterie nu posedă un bun prezent. El deține dreptul de a participa la tragerea unor premii specificate, prin care se subînțelege de către cumpărător și vânzător – un lucru inerent prin natura loteriei – că există – și trebuie să existe – mai multe bilete decât premii. Operatorul loteriei nu poate să fi comis nici o crimă, doar dacă nu ar reuși să răscumpere biletele câștigătoare cu premiile promise sau dacă ar schimba pe furiș regulile dinainte anunțate ale jocului. Dacă acesta este rareori cazul, practic nu s-a auzit ca o loterie să tipărească mai mult de un bilet câștigător pentru unul și același premiu (bun prezent), ceea ce ar fi de asemenea fraudulos, bineînțeles, și care reprezintă tocmai ceea ce fac bancherii cu rezerve fracționare.

În fine, analogia propusă dintre activitatea bancară cu rezerve fracționare și activitatea de asigurare a fost deja respin-

să implicit în nota 26 de mai sus, referitoare la relația dintre risc și asigurare, pe de o parte, și incertitudine și bani, pe de altă parte. Spre deosebire de proprietarul banilor, proprietarul unei polițe de asigurare nu deține un bun prezent, ci unul viitor. O companie de asigurări poate să nu fie capabilă să-și îndeplinească obligațiile contractuale la un moment viitor, și atunci s-ar putea trage concluzia că ea s-a angajat în vânzarea excesivă de polițe. Totuși, este imposibil să afirmăm că s-a comis deja o crimă în prezent, în momentul în care polița de asigurare este vândută, deoarece bunul vândut de agenția de asigurare este unul viitor. În opoziție clară, proprietarul unui tichet bănesc este proprietarul unui bun prezent și orice emisiune de tichete în exces asupra bunurilor prezente este, de la bun început – instantaneu și imediat – frauduloasă, și de aceea contrară eticii pieței.

BIBLIOGRAFIE:

- Block, Walter. 1988. „Fractional Reserve Banking: An Interdisciplinary Perspective”. În *Man, Economy, and Liberty: Essays in Honor of Murray N. Rothbard*, Walter Block și Llewellyn H. Rockwell, Jr., ed., Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute.
- De Soto, Jesus Huerta. 1995. „A Critical Analysis of Central Banks and Fractional-Reserve Free Banking from the Austrian Perspective”. *Review of Austrian Economics*, 8, nr. 2, p. 25-38. []
- Hayek, F.A. 1935. *Prices and Production*. London: Routledge.
- Hazlitt, Henry. 1983. *The Failure of the „New Economics”: An Analysis of the Keynesian Fallacies*. Lanham, Maryland: University Press of America.
- Hoppe, Hans – Hermann. 1988. „From the Economics of Laissez-Faire to the Ethics of Libertarianism” în *Man, Economy, and Liberty: Essays in Honor of Murray N. Rothbard*, Walter Block și Llewellyn H. Rockwell, Jr., ed., Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute.
- _____.1990. „Banking, Nation States, and International Politics”. *Review of Austrian Economics*, 4, p. 55-87.
- _____.1993. „The Theory of Employment, Money, Interest, and the Capitalist Process: The Misesian Case against Keynes”. În *The Economics and Ethics of Private Property*. Norwell, Mass.: Kluwer.
- _____.1994. „How is Fiat Money Possible? – or, The Devolution of Money and Credit”. *Review of Austrian Economics*, 7, nr. 2, p. 49-74. []
- _____.1997. „On Certainty and Uncertainty, Or: How Rational Can Our Expectations Be?” *Review of Austrian Economics*, 10, nr. 1, p. 49-78.

- Hülsmann, Jörg Guido. 1996. „Free Banking and the Free Bankers”. *Review of Austrian Economics*, 9, nr. 1, p. 3-53.
- _____. 1997. „Banking and Political Centralization”. *Journal of Libertarian Studies*, 13, nr. 1.
- Jevons, William Stanley. 1905. *Money and The Mechanism of Exchange*. London: Kegan Paul.
- Keynes, John Maynard. 1936. *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. New York: Harcourt, Brace.
- Knight, Frank H. 1971. *Risk, Uncertainty, and Profit*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mises, Ludwig von. 1966. *Human Action: A Treatise on Economics*, a III-a ed. rev., Chicago: Contemporary Books. [Traducere în limba română de Dan Cristian Comănescu, Acțiunea umană, <http://mises.ro/43>]
- _____. 1978. *The Theory of Money and Credit*. Irvington-on-Hudson, N. Y.: Foundation for Economic Education.
- _____. 1990. „The Position of Money among Economic Goods”. În *Money, Method, and the Market Process*. Richard Ebeling, ed. Boston: Kluwer.
- Rothbard, Murray N. 1956. „Toward a Reconstruction of Utility and Welfare Economics”. În *On Freedom and Free Enterprise: The Economics of Free Enterprise*. Mary Sennholz, ed. Princeton: D. Van Nostrand.
- _____. 1983a. *America's Great Depression*. New York: Richardson and Snyder.
- _____. 1983b. *The Mystery of Banking*. New York: Richardson and Snyder.
- _____. 1988. „The Myth of Free Banking in Scotland”. *Review of Austrian Economics*, 2, p. 229-257.
- _____. 1992. „Aurophobia: or, Free Banking on What Standard?” *Review of Austrian Economics*, 6, nr. 1, p. 97-108.

- _____. 1993. *Man, Economy, and State*. Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute.
- _____. 1995. „The Present State of Austrian Economics”. *Journal des Economistes et des Etudes Humaines*, 6, nr. 2.
- Salerno, Joseph T. 1991. „Two Traditions in Modern Monetary Theory: John Law and A.R.J. Turgot”. *Journal des Economistes et des Etudes Humaines*, 2, nr. 2/3.
- _____. 1991. „The Concept of Coordination in Austrian Macroeconomics”. În *Austrian Economics: Perspectives on the Past and Prospects for the Future*. Richard Ebeling, ed., Hillsdale, Mich.: Hillsdale College Press.
- _____. 1993. „Mises and Hayek Dehomogenized”. *Review of Austrian Economics*, 6, nr. 2, p. 113-146.
- _____. 1994. „Ludwig von Mises’s Monetary Theory in Light of Modern Monetary Thought”. *Review of Austrian Economics*, 8, nr. 1, p. 71-115.
- Selgin, George A. 1988. *The Theory of Free Banking: Money Supply and Competitive Note Issue*. Totowa, N.J.: Rowman and Littlefield.
- Selgin, George A. și Lawrence H. White. 1996. „In Defense of Fiduciary Media – Or, We are Not Devo(lutionists), We are Misesians!” *Review of Austrian Economics*, 9, nr. 2, p. 83-107.
- White, Lawrence H. 1989. *Competition and Currency*. New York: New York University Press.
- _____. 1990. Review of „*Man, Economy, and Liberty: Essays in Honor of Murray N. Rothbard*”. *Journal of Economic Literature* (Iunie), p. 664- 665.

3

BĂNCILE CENTRALE ȘI SISTEMUL DE FREE-BANKING CU REZERVE FRAȚIONARE O ANALIZĂ CRITICĂ DIN PERSPECTIVA ȘCOLII AUSTRIECE

JESÚS HUERTA DE SOTO

În pragul secolului al XXI-lea, teoria banilor, a creditului bancar și a piețelor financiare constituie cea mai importantă provocare teoretică a științei economice. Fără a exagera, putem spune că, o dată acoperit „golul teoretic” reprezentat de analiza socialismului, domeniul cel mai puțin cunoscut și totuși cel mai important rămâne cel monetar. După cum a evidențiat Friedrich A. Hayek¹, greșelile metodo-

Apărut inițial în *Journal des économistes et des études humaines* vol. 5, nr. 2-3, 1994, sub titlul „Banques centrales ou banques libres: le débat théorique sur les réserves fractionnaires”. Prof. Jesús Huerta de Soto dedică acest articol lui James M. Buchanan. Traducerea românească a ținut seama și de varianta englezească apărută în *Review of Austrian Economics*, vol. 8, nr. 2, 1995. Publicat cu acordul autorului. Traducere de Octavian Vasilescu.

¹ Hayek spune:

„Lumea monedei și a creditului (împreună cu limbajul și morala) este una dintre ordinele spontane care rezistă cel mai mult investigației. Altfel spus, până și astăzi diferențele care îi separă pe specialiști rămân semnificative... Procesele de selecție au fost controlate în acest domeniu mai mult decât în oricare altul: selecția prin evoluție a fost total eliminată de monopolul guvernelor care împiedică orice experiment competitiv...Istoria comportamentului guvernului relativ la monedă

logice, lipsa cunoașterii teoretice și, ca o consecință a acestora, practicile coercitive sistematice de origine guvernamentală abundă în acest domeniu. Problema este că relațiile sociale în care moneda este implicată sunt, de departe, cele mai abstracte și mai dificil de înțeles. Cu alte cuvinte, cunoașterea socială generată și implicată astfel este cea mai vastă, mai complexă și mai greu de definit. Aceasta explică de ce coerciția sistematică practică de guverne și de băncile centrale în acest domeniu este de departe cea mai nocivă și cea mai prejudiciabilă. De asemenea, această întârziere intelectuală a teoriei monetare și bancare a avut efecte serioase asupra evoluției economiei mondiale. În prezent, în ciuda tuturor sacrificiilor făcute în scopul reorganizării economiilor occidentale după criza anilor 1970, aceleași greșeli, datorate absenței controlului financiar și monetar, au fost inevitabil comise, ducând inexorabil la apariția unei noi recesiuni economice mondiale, de dimensiuni considerabile.

Faptul că abuzurile monetare și financiare recente și-au avut originea, în principal, în politicile aplicate în a doua parte a anilor '80 de administrațiile așa-zis liberale ale SUA și Marii Britanii accentuează și mai mult importanța realizării unor progrese teoretice, pentru a împiedica, chiar în tabăra liberală, ca lideri politici precum Ronald Reagan și Margaret Thatcher să comită aceleași erori. Este important ca astfel de lideri să fie capabili să identifice clar singurul sistem monetar și bancar cu adevărat compatibil cu o societate liberă. Pe scurt, este vorba de a dezvolta un program de cercetare complet, orientat către conceperea a ceea ce ar trebui să fie sistemul monetar și bancar al unei societăți non-intervenționiste – un sistem pe care este evident că mulți liberali nu îl văd deloc clar².

este un șir nesfârșit de fraude și de înșelătorii. Guvernele s-au dovedit în această privință mult mai imorale decât oricare instituție privată care ar fi putut oferi o monedă competitivă.” (Hayek, 1993, p. 102-103).

² În acest context de reconstrucție teoretică a analizei economice a băncii și monedei, pe care o apăr, reeditarea cărții deja clasice a Verei C. Smith (Smith, 1990) a fost extrem de oportună și importantă. Prima ediție

În articolul de față propunem o nouă abordare a analizei problemelor teoriei monetare și bancare. Scopul nostru este de a provoca o reluare a dezbaterii intelectuale asupra anumitor aspecte ale controverselor doctrinare dintre adepții sistemului de free-banking și cei care apără sistemul bancar centralizat. Vom examina, de asemenea, motivele pentru care putem considera că instituția băncii centrale nu este un rezultat spontan și evolutiv apărut pe piață, pentru a spune, în concluzie, care ar trebui să fie, după părerea noastră, sistemul monetar și bancar într-o societate liberă. Sperăm, în plus, ca aceste considerații ale noastre să aducă o oarecare clarificare a numeroaselor probleme concrete de politică economică de mare actualitate, printre care figurează – fără nici o îndoială, pe primul loc – evoluția viitoare a sistemului monetar european.

din 1936 era deja epuizată de mult timp. Este vorba de o teză de doctorat făcută sub conducerea lui F. A. Hayek de către cea care va deveni mai târziu Vera Lutz. De fapt, Hayek scria de o bucată de vreme o carte despre bancă și monedă când, după ce susținuse faimosul ciclu de conferințe la London School of Economics ce va da naștere cărții sale *Prices and Production* (Hayek, 1931), a trebuit să-și întrerupă cercetările, fiind numit profesor la această instituție prestigioasă. Hayek terminase patru capitole ale cărții sale consacrate, respectiv, experienței scoțiene a free-banking-ului, situației monedei în Franța în secolul al XIX-lea, banilor de hârtie în Anglia și controverselor dintre Școlile monetară și bancară, când a decis să dea ceea ce scrisese până atunci, precum și notele pentru un al cincilea capitol, uneia dintre cele mai strălucite studențe ale sale, cea care era atunci domnișoara Vera Smith. Aceasta le va dezvolta în teza de doctorat care va deveni cartea menționată. Din fericire, manuscrisul capitolului și notelor lui Hayek a fost recent recuperat de Alfred Bosche și Reinhold Veit, tradus în engleză de Grete Heinz și publicat în Hayek, 1991, capitolele 9, 10, 11, 12, p. 127-244.

DEZBATERICA DINTRE TEORETICIENII FREE-BANKINGULUI ȘI CEI AI BĂNCII CENTRALE

Începând cu controversa doctrinară dintre suporterii băncii centrale și cei care favorizează libera activitate bancară sau *free-banking-ul*³, este necesar, mai întâi, să remarcăm că analiza noastră nu coincide în totalitate cu controversa din secolul al XIX-lea dintre teoreticienii Școlii monetare⁴ („*Currency*

³ Această dezbatere este prezentată în cartea Verei C. Smith citată în nota precedentă. Aportul spaniol a fost destul de redus în secolul al XIX-lea. În orice caz, trebuie să atragem atenția asupra cărții primului traducător în spaniolă al lui Adam Smith, José Alonso Ortiz (Alonzo Ortiz, 1796, citat la nr. 312, în „Biblioteca de Economistas Espanoles” de Manuel Colmeiro). În această lucrare, Alonso Ortiz, pretinzând totuși că respectă doctrinele lui Adam Smith în materie monetară, nu reușește să înțeleagă că deprecierea bonurilor regale („vales reales”) se datora emisiunii lor excesive, și nu conjuncturii externe. Vezi, în plus, lucrarea lui F. Fernandez Marugan și Pedro Schwartz (Fernandez și Schwartz, 1978, p. 391-435). Despre evoluția doctrinei favorabile băncii centrale și despre influența ei asupra procesului de formare a băncii centrale spaniole, se poate citi Luis Coronel de Palma (Coronel de Palma, 1976) și bibliografia citată acolo, precum și lucrările lui Rafael Anes (Anes, 1974) și ale lui Pedro Tedde de Lorca (Tedde de Lorca, 1974). În ciuda prețioaselor referințe doctrinare incluse în lucrările anterioare, rămâne încă de făcut o istorie definitivă a gândirii economice spaniole asupra controversei bancă centrală – bancă liberă.

⁴ Școala monetară. Grup de economiști britanici, inspirați de scrierile lui David Ricardo (1772-1823), ce s-au opus Școlii bancare. „Doctrina circulației” elaborată de ei susținea că orice schimbări viitoare în cantitatea de bani a unei națiuni ar trebui să corespundă, în mod exact, cu schimbările în cantitatea de metal monetar (după 1853, doar aur) deținută de acea națiune. În general, Școala monetară se opunea principiilor free-banking-ului și oricăror sancțiuni legale pentru creșterea sau scăderea discreționară a cantității de bani aparținând unei națiuni, care, în opinia lor, includea bancnotele, dar nu și depozitele la cerere supuse transferului sau retragerii prin cec. Pe scurt, Școala se opunea practicilor de emisie a monedei fiduciare acoperită în efecte comerciale și titluri de valoare guvernamentale și urmărea interzicerea oricăror noi emisiuni de bancnote în afara celor acoperite 100% în rezerve-aur. Școala monetară a reușit să includă aceste idei în Legea Băncii (a lui Peel) din 1844. Totuși, această lege, deși interzicea orice altă emisiune de monedă fiduciară, permitea o mare expansiune a circulației creditului sub forma depozitelor la cerere.

School”) și cei ai Școlii bancare⁵ („*Banking School*”). De fapt, mulți dintre cei care apărau free-banking-ul își construiau raționamentele pe argumentele inflaționiste, eronate și incomplete, ale Școlii bancare, în timp ce majoritatea adeptilor Școlii monetare urmărea să își atingă obiectivele de solvabilitate financiară și stabilitate economică prin crearea unei bănci centrale, care ar opri abuzurile monetare.

Încă de la început totuși, câțiva teoreticieni importanți ai Școlii monetare au considerat imposibilă și utopică ideea că o bancă centrală nu ar agrava aceste probleme. Ei erau conștienți că cel mai bun mod de a limita crearea de instrumente fidu-

În consecință, legea nu a reușit limitarea creșterii cantității de mijloace de schimb fiduciare, pe care Școala monetară o anticipase. (n.t. – adaptare după P. L. Greaves, *Mises Made Easier*, Free Market Books, 1990).

⁵ Școala bancară. Grupare opusă Școlii monetare în timpul controversii din secolul al XIX-lea asupra legilor după care trebuia să funcționeze Banca Angliei și să formeze baza sistemului monetar britanic. Bazându-se pe scrierile lui Adam Smith (1723-1790), Școala bancară a îmbrățișat ceea ce mai târziu va deveni „Principiul băncii” sau „Principiul lui Fullarton”. Acest principiu susține că, atâta timp cât o bancă menține convertibilitatea bancnotelor sale în monedă metalică (aur), lucru pentru care păstrează rezerve „adecvate”, este imposibil ca aceasta să supraemită bancnotele sale acoperite în efecte comerciale scadente pe termen scurt, prestabil (90 de zile sau mai puțin). Școala bancară considera că, în aceste condiții, emiterea de astfel de bancnote sprijinea activitatea comercială, nu creștea prețurile și astfel cantitatea de monedă ce se putea emite ar fi fost determinată independent, limitată de nevoile comerciale (de afaceri), mai curând decât de dorințele băncii emitente. Ei susțineau că deținătorii bancnotelor vor prezenta prompt spre răscumpărare orice bancnotă emisă în exces față de nevoile comerțului (ale afacerilor), conform așa numitei „legi a refluxului”. Câțiva au susținut că Principiul băncii era valid chiar dacă convertibilitatea nu era păstrată. Adepții Școlii bancare nu și-au dat seama că băncile erau libere să stimuleze cererea pentru moneda lor fiduciară prin reducerea ratei dobânzii aferente împrumuturilor bancare. Legea lui Peel din 1844 interzicea emiterea de către Banca Angliei a oricăror bancnote ce nu erau acoperite 100% în aur. Totuși, legea permitea expansiunea depozitelor la cerere care puteau fi transferate sau retrase prin cec, acoperite în efecte comerciale de tipul celor aprobate de Principiul băncii. Aceasta a deschis drumul popularelor teorii bancare contemporane, bazate pe rezerve fracționare, „monedă elastică”, credit de circulație și expansiune a creditului. (n.t. – adaptare după P. L. Greaves, *Mises Made Easier*, Free Market Books, 1990).

ciare și de a obține stabilitatea monetară era printr-un sistem de free-banking supus, ca orice alt agent economic, principiilor tradiționale ale dreptului civil și comercial. Dar, paradoxal, majoritatea celor care apărau postulatele Școlii bancare au sfârșit prin a accepta, mulțumiți, înființarea unei bănci centrale, care, în calitate de furnizor de împrumuturi de ultimă instanță („*last resort lender*”), garanta și perpetua privilegiile expansioniste ale băncilor private. Acești bancheri privilegiați au încercat, în acest fel, să se sustragă angajamentelor și să se dedice lucrativei „întreprinderi” de creare a monedei fiduciară prin expansiunea creditului, fără a fi nevoiți să-și facă prea multe griji în privința problemelor de lichiditate, mulțumită sprijinului oferit de înființarea unei bănci centrale.

Este important de subliniat faptul că cei mai mulți dintre teoreticienii Școlii monetare, chiar dacă esența contribuției lor teoretice era corectă, au fost incapabili să observe că aceleași defecte pe care le atribuiseră în mod corect libertății băncilor de a emite monedă fiduciară sub forma bancnotelor apăreau integral și identic, dar într-un mod mai disimulat și, în consecință, periculos, în „afacerea” de acordare expansionistă de credite pe seama depozitelor la vedere ale băncilor. În plus, acești teoreticieni au comis greșeala de a susține că cea mai potrivită politică consta în stabilirea unei legislații ce nu suprima decât libertatea de emisiune a biletelor neacoperite, creând, în același timp, o bancă centrală pentru a apăra principiile monetare cele mai sănătoase.

Doar Ludwig von Mises, urmând tradiția lui Cernuschi, Hübner și Michaelis, a fost capabil să-și dea seama că recomandările teoreticienilor Școlii monetare în favoarea unei bănci centrale erau greșite și că cel mai bun – și singurul, de altfel – mod de a respecta principiile monetare serioase ale școlii era prin intermediul unui sistem de *free-banking* supus, fără nici un privilegiu, dreptului privat. Acest eșec al majorității teoreticienilor Școlii monetare a fost fatal, el făcând ca legea lui Peel din 1844⁶, în ciuda bunelor sale intenții

⁶ Legea-cadru a Băncii Angliei, numită astfel după susținătorul ei, Sir

și a faptului că a eliminat libera emisiune de bancnote, să nu elimine crearea de credite fiduciare. În fapt, legea lui Peel a dus la crearea unui sistem bancar centralizat, care, ulterior, mai ales datorită influenței negative a teoreticienilor Școlii bancare, precum Marshall și Keynes, a fost folosit pentru a justifica și a promova politici lipsite de control monetar și conținând abuzuri financiare mult mai grave decât cele pe care încercase să le remedieze⁷.

EVOLUȚIA SISTEMULUI BANCAR ȘI BANCA CENTRALĂ

Banca centrală nu este un produs natural al dezvoltării sistemului bancar⁸. Dimpotrivă, ea este impusă coercitiv, din afara pieței, ca un rezultat al acțiunii statului. Astfel de acțiuni, ca o consecință a unei serii de împrejurări istorice, au dat naștere unui sistem monetar și financiar foarte diferit de cel care ar fi apărut spontan într-un sistem de *free-banking* supus, fără privilegii, dreptului privat, și nu controlat sau dominat de gu-

Robert Peel (1788-1850), lider politic al Școlii monetare, prim ministru și ministru de finanțe. Legea a reglementat funcționarea Băncii Angliei, aflată atunci în proprietate privată, până la primul război mondial. Banca era împărțită în două departamente separate, unul pentru emiterea de bancnote și celălalt pentru operațiuni de depozite bancare. Creșterile suplimentare ale emisiunii de bancnote erau limitate la cele acoperite de depozite în aur. Această prevedere ce împiedica emisiunea suplimentară de mijloace fiduciare sub forma bancnotelor a fost suspendată de trei ori (1847, 1857 și 1866) înainte de primul război mondial (1914-1918). Obligația acoperirii în aur nu se aplica departamentului pentru operațiuni de depozite bancare, care a extins prea mult depozitele sale acoperite în împrumuturi bancare, blocând astfel eforturile Școlii monetare de prevenire a expansiunii creditului.

⁷ Suntem în întregime de acord cu Pedro Schwartz asupra clasificării lui Marshall și Keynes ca teoreticieni aparținând Școlii bancare, dar apărători ai sistemului bancar centralizat (tocmai pentru a atinge „flexibilitatea” maximă în scopul creșterii ofertei monetare). Vezi Schwartz, 1982, p. 685-729, în particular p. 729.

⁸ Smith, 1990, capitolul 12.

vern prin banca centrală. Este imposibil de știut ce cunoaștere și ce instituții ar fi creat antreprenorii bancari în mod liber, dacă erau subiecții principiilor generale ale dreptului, și nu ai oricărui gen de coerciție statală⁹. Ne putem totuși imagina un sistem generalizat de fonduri de investiții în care „depozitele” curente ar fi investite, având o lichiditate mare, dar fără garanția de a reprimi valoarea nominală (care ar fi supusă evoluției valorii de piață a unităților respective); o rețea de unități oferind servicii de plată și contabilitate etc., în regim de liberă concurență, fiind plătite pentru serviciile prestate; și, separat, *fără nici o legătură cu activitatea de creditare*, o serie de instituții private consacrate extragerii, prelucrării și oferirii de tipuri diferite de monede private (încasând o mică sumă pentru serviciile prestate)¹⁰.

De fapt, actualul sistem bancar centralizat este doar rezultatul logic și inevitabil al unei introduceri graduale și clandestine, de către bancherii privați în complicitate istorică cu guvernele, a unui sistem bancar bazat pe rezerve fracționare. Este esențial aici să nu cădem în aceeași capcană intelectuală ca majoritatea teoreticienilor care au apărat sistemul de *free-banking*. Cu onorabila excepție a lui Mises și a altor câțiva¹¹, ei nu înțeleg că singurul mod de a obține un adevărat sistem de *free-banking* este restabilirea principiului legal conform căru-

⁹ Kirzner, 1985, p.168.

¹⁰ F. A. Hayek conchide: „Mă aștept ca în curând să se descopere că afacerea de producere a banilor nu se împacă bine cu controlul unor mari portofolii de investiții sau chiar cu controlul unor largi părți din industrie”. (Hayek, 1978, p. 119-120). Mă tem, totuși, că Hayek nu acordă suficientă atenție faptului – central în teoria banilor a lui Mises – că banii pieței libere trebuie să fie *bani-marfă* și că diferite tipuri de bani în competiție induc disfuncționalități în ceea ce privește chiar scopul unui mijloc de efectuare a schimburilor, așa încât piața liberă întotdeauna generează o tendință către o singură *monedă-marfă*, universal folosită.

¹¹ Înaintea lui Mises, cel mai distins autor care a apărat cerința rezervei 100% a fost David Hume în eseuul său „Of Money” (1752), unde declară că „nici o bancă nu ar putea fi mai avantajoasă decât aceea care ține sub cheie toți banii pe care îi primește și niciodată nu crește moneda în circulație, cum se obișnuiește, returnând o parte din această comoară în comerț.” (Hume, 1985, p. 284-285).

ia este necesară păstrarea unei rezerve de 100% la sumele de bani primite ca depozite la vedere.

În ultimă analiză, problema constă în aplicarea în domeniul bancar și monetar a ideii remarcabile a lui Hayek conform căreia, ori de câte ori o regulă tradițională de conduită este violată, fie prin coerciția instituționalizată a guvernului, fie prin acordarea de către acesta de privilegii speciale unor anumite persoane sau anumitor organisme, vor apărea, mai devreme sau mai târziu, consecințe dăunătoare și nedorite, ce prejudiciază serios procesul spontan de cooperare socială.

Regula tradițională de conduită violată în cazul afacerilor bancare este principiul de drept conform căruia, în contractul de depozitare de bani fungibili (numit și *depozit non-standard* – „*irregular deposit*”), obligația tradițională de *custodie*, element esențial al tuturor depozitelor nefungibile, cere ca, în orice moment, să fie păstrată o rezervă de 100% din suma de bani fungibili primiți în depozit. Aceasta înseamnă că orice act care face uz de acești bani, mai ales acordarea de credite pe seama lor, este o violare a acestui principiu și, pe scurt, un act ilegal de însușire frauduloasă.

În tradiția juridică europeană continentală, există un principiu bine stabilit, care datează încă din timpul vechiului drept roman, conform căruia *custodia în depozitele non-standard constă în obligația de a avea întotdeauna la dispoziția deponentului o sumă egală cu cea primită*. Custodele unui depozit trebuie „să aibă întotdeauna la dispoziție lucrurile în cantitatea și de calitate primită”, indiferent dacă ele sunt reînnoite sau substituite în mod continuu. Această cerință este echivalentă, pentru bunuri fungibile precum banii, cu existența continuă a lucrului *in individuo* în cazul bunurilor nefungibile¹². Acest

¹² Pentru considerații juridice asupra principiului legal tradițional în chestiune vezi atât Titlul 3, Cartea 16, din *Digeste*, în special paragrafele 7 și 8 asupra falimentului bancherilor (*El Digesto de Justiniano* 1 – 1968, p. 606-617, mai ales p. 612), cât și argumentul subtil al iezuitului spaniol Luis de Molina, pentru care bancherul ce practică rezerve fracționare „păcătuiește prin periclitarea propriei sale capacități de a-și achita datoriile, chiar dacă pe termen lung nu suferă nici o dificultate legală, deoarece

principiu legal general care cere o rezervă bancară de 100% a fost susținut, chiar și în acest secol, de jurisprudența franceză și cea spaniolă.

O hotărâre a Tribunalului din Paris din 12 iunie 1927 a condamnat un bancher pentru delictul de apropiere frauduloasă, deoarece folosise, conform practicii bancare uzuale, fondurile primite spre depozitare de la clienții săi. O altă decizie a aceluiași tribunal, datată 4 ianuarie 1934, prevedea aceeași sentință; dar și mai remarcabilă este sentința Tribunalului de Primă Instanță care s-a ocupat de falimentul Băncii din Barcelona, sentință conform căreia capacitatea de a emite cecuri, ce aparține deponentului, implică pentru depozitar obligația de a avea *întotdeauna* fonduri la dispoziția titularului de cont curent, ceea ce face inacceptabil ca fondurile depuse în numerar într-un cont curent să poată fi considerate de către bancă ca aparținându-i în exclusivitate¹³. Trebuie adăugat că „însușirea frauduloasă” se produce când se comite actul ilicit (împrumutarea sumei depuse), și nu atunci când, după mult timp, este descoperit (în general de către deponent, la ghișeul unei bănci ce nu îi poate înapoia banii depuși). Mai mult, nu putem accepta argumentul desuet conform căruia „legea numerelor mari” ar permite băncii să acționeze în siguranță cu o rezervă fracționară, deoarece probabilitatea unei retrageri atipice a depozitelor nu este, din cauza naturii sale, un risc asigurabil.

Teoria austriacă a ciclurilor economice a explicat perfect modalitatea în care însuși sistemul bancar cu rezerve fracționare generează, *endogen* și recurent, recesiuni econo-

speculațiile sale cu fondurile clientului au fost reușite” (citată din *De Iustitia et Iure*, Maguntiae (1614), în A. Chafuen, 1986, p. 146 n. 1-7). Vezi, de asemenea, concluziile rafinate ale lui Pasquale Coppa-Zuccari incluse în lucrarea sa *Il Deposito Irregolare* (Coppa Zuccari, 1901), citat, printre alții, de Garrigues, 1975, p. 365. Aceste considerații se aplică, de asemenea, așa-numitelor operațiuni financiare cu convenție de răscumpărare în orice moment la valoarea nominală (și nu la un preț ulterior al pieței, care este fluctuant), pentru că ele ascund, folosind legea în mod fraudulos, adevărate contracte de depozit.

¹³ Garrigues, 1975, p. 367-368.

mice și, de aici, necesitatea lichidării proiectelor de investiții greșit inițiate, a rambursării împrumuturilor fiduciare și a retragerii masive a depozitelor. Și, cum știu toți teoreticienii asigurărilor, consecințele unui eveniment (o retragere neobișnuită de depozite) care nu este total independent de „asigurarea” însăși (rezervă fracționară) nu sunt tehnic asigurabile, din cauza *hazardului moral*¹⁴.

În decursul istoriei, bancherii au fost foarte devreme tentați să violeze regula tradițională de conduită mai sus menționată, folosind în beneficiul lor banii deponenților¹⁵. La început, aceasta s-a petrecut într-un mod rușinat și secret, deoarece bancherii aveau încă sentimentul că acționează incorect. Aceasta s-a întâmplat, de exemplu, cu Banca din Amsterdam, care, din motivul menționat anterior, își desfășura activitățile, după spusele lui Sir James Steuart, „în cea mai mare taină”¹⁶. Trebuie spus că întregul prestigiu al Băncii Amsterdam se baza pe convingerea că ea menține o rezervă de 100%, un principiu pe care, cu doar 15 ani înainte, David Hume îl credea în vioare¹⁷. Și în 1776, Adam Smith menționa că, la acel moment, Banca din Amsterdam *continua să spună* că menține o rată a lichidității de 100%¹⁸.

¹⁴ În ceea ce privește distincția esențială între probabilitatea de clasă (obiectivă), care poate fi asigurată, și probabilitatea evenimentului unic, influențat și determinat de acțiunea umană (care nu poate fi asigurată), vezi Mises, 1966, p. 106-115 și Huerta de Soto, 1992, p. 46-48.

¹⁵ Tentația era imensă și aproape irezistibilă, dată fiind profitabilitatea ei. Trebuie ținut minte că, în ultimă analiză, sistemul bancar cu rezerve fracționare constă în a da credite din nimic, cu cerința ca debitorii să le ramburseze în bani reali și, pe deasupra, cu dobândă!

¹⁶ Steuart, 1767, Vol. 2, p. 301.

¹⁷ Hume, 1985, p. 284.

¹⁸ Smith afirmă:

„Banca Amsterdamului susține că nu împrumută nimic din ceea ce este depozitat la ea și că, pentru fiecare florin pe care îl dă credit în registrele sale, păstrează în depozitele sale valoarea corespunzătoare unui florin, fie în bani, fie în lingouri.” (Smith, 1776, Vol.2, Cartea 4, Cap.3, p.72).

Mai târziu, bancherii au obținut ca violarea acestui principiu tradițional de drept să se facă deschis și legal, atunci când ei au fost suficient de norocoși să obțină de la guvern *privilegiul* folosirii unei părți din banii deponenților în beneficiul lor (în general sub forma creditelor, de cele mai multe ori acordate, în primă fază, chiar guvernului). În acest fel, a apărut relația de complicitate și coaliția de interese care există acum tradițional între guverne și bănci, explicând perfect relația de „înțelegere” și „cooperare” intimă care există între cele două tipuri de instituții și care, în zilele noastre, poate fi observată, cu foarte puține nuanțe, în toate țările occidentale, la orice nivel. În plus, bancherii își vor da seama curând că violarea sus-menționatului principiu legal tradițional dă naștere unei activități financiare foarte profitabile pentru ei, dar care necesită întotdeauna existența unui furnizor de împrumuturi de ultimă instanță, sau bancă centrală, care să ofere lichiditățile necesare în momentele dificile care, după cum arăta experiența, apăreau neîncetat¹⁹.

¹⁹ Este interesant de notat cum bancherii și-au folosit toată influența și puterea lor socială (enormă, având în vedere numărul mare al persoanelor ce primeau împrumuturi sau erau deținători de acțiuni bancare), pentru a împiedica și descuraja depunătorii să-și retragă depozitele, sperând în zadar să evite criza. Astfel, senatorul Condy Raguet de Pennsylvania conchidea că presiunea era aproape irezistibilă și că „un om independent, care nu era nici acționar, nici debitor și care s-ar fi aventurat să constrângă băncile să facă dreptate, ar fi fost persecutat ca un inamic al societății”. (Scrisoare de la Raguet către Ricardo datată 18 aprilie 1821, publicată în Ricardo, 1932, p. 199-201; citată în Rothbard, 1962, p. 10-11).

SISTEMUL BANCAR CU REZERVE FRAȚIONARE, BANCA CENTRALĂ ȘI TEORIA CICLURILOR ECONOMICE

Consecințele sociale nefericite ale acestui *privilegiu* acordat bancherilor (și nici unui alt individ sau grup) nu au fost înțelese pe deplin decât o dată cu elaborarea de către Mises și Hayek a teoriei austriece a ciclurilor economice²⁰. Pe scurt, teoreticienii școlii austriece au demonstrat că stăruința în a urmări obiectivul teoretic imposibil (din punct de vedere legal-contractual și tehnic-economic) de a oferi un contract care încearcă să combine simultan cele mai bune caracteristici ale fondurilor de investiții – în special posibilitatea de a obține dobândă pentru „depozite” – cu contractul de depozit tradițional (care, prin definiție, trebuie să permită retragerea valorii sale nominale în orice moment) va conduce inexorabil, mai devreme sau mai târziu, la creșterea necontrolată a ofertei monetare, la inflație și la o alocare greșită generală a resurselor productive la nivel microeconomic. În ultimă analiză, vor rezulta o recesiune, o corectare a erorilor introduse în structura de producție de expansiunea anterioară a creditului, și un șomaj masiv.

Este necesar să observăm că privilegiul acordat băncilor, de a-și putea desfășura activitatea cu o rezervă fracționară, implică un atac evident din partea autorităților guvernamentale asupra definirii corecte și a apărării drepturilor de proprietate

²⁰ O expunere concisă a teoriei austriece a ciclurilor economice, împreună cu bibliografia semnificativă pentru acest subiect, poate fi găsită în articolul meu, Huerta de Soto, 1986 (1980), p. 241-256. Este greu de înțeles cum un autor de inteligența și sagacitatea lui Pedro Schwartz este încă nehotărât în ceea ce privește efectele pe care le produce caracterul „elastic” al banilor asupra economiei reale și continuă să ignore că dispunem de o teorie, teoria austriacă a ciclurilor economice, care nu numai că *integrează* perfect aspectele „micro” și „macro” ale economiei, dar explică de asemenea maniera în care expansiunea creditului, care își are originea în sistemul bancar cu rezerve fracționare, dă naștere inevitabil unei alocări greșite a factorilor de producție la nivel microeconomic, ceea ce duce în final la o recesiune macroeconomică.

ale deponenților. Aceasta generează inevitabil, ca întotdeauna când drepturile de proprietate nu sunt definite în mod corespunzător, efectul tipic de „tragedie a comunelor”, în virtutea căruia băncile sunt predispușe să o ia una înaintea celeilalte, pentru a-și mări baza de creditare mai rapid și mai mult decât concurenții lor. Din această cauză, un sistem bancar bazat pe rezerve fracționare va tinde întotdeauna către expansiunea, mai mult sau mai puțin necontrolată, a cantității de monedă, chiar dacă o bancă centrală se preocupă serios de limitarea și controlarea ei, în măsura în care vrea și poate să o facă. În această privință, Anna J. Schwartz ajunge la concluzia că mulți teoreticieni moderni ai sistemului *free-banking* nu înțeleg că sistemul caselor de compensare interbancară, pe care aceștia îl propun, nu acționează ca o frână în calea expansiunii creditului dacă toate băncile decid să-și extindă simultan creditele, într-o măsură mai mare sau mai mică²¹. Acest fenomen, care fusese deja descris de Ludwig von Mises în strălucita sa expunere a sistemului de *free-banking*²², ne-a făcut să căutăm explicarea lui printr-un proces tipic de „tragedie a comunelor”: întregul proces expansionist își are originea, după cum am văzut, într-un *privilegiu* care contravine drepturilor de proprietate. Fiecare bancă internalizează toate profiturile obținute din expansiunea creditului său, iar costurile corespunzătoare acestora le transmite diluat asupra întregului sistem bancar. Din acest motiv, este ușor de înțeles că un mecanism de compensare interbancară sau de birouri de clearing poate opri inițiative individuale, izolate, de expansiune a creditului într-un sistem de *free-banking* cu rezerve fracționare, dar este nefolositor dacă toate băncile, într-o măsură mai mare sau mai mică, se lasă purtate de „optimism” în acordarea de credite.

Propunerea de constituire a unui sistem bancar cu rezervă 100% a fost deja inclusă în prima ediție a *Teoriei banilor și creditului* publicată de Mises în 1912, în care autorul ajunge

²¹ Vezi articolul ei, „The Theory of Free-Banking”, prezentat la întâlnirea regională a Societății Mont Pélérin la Rio de Janeiro în septembrie 1993, în special pagina 5.

²² Mises, 1966, p. 648-688

la concluzia că „este evident că singurul mod de a elimina influența umană asupra sistemului de creditare este de a suprima orice emisiune ulterioară de mijloace fiduciare. Ideea de bază a Legii lui Peel trebuie reafirmată și implementată mai cuprinzător decât a fost în Anglia timpului său, prin includerea emisiunii de credit pe seama soldurilor băncii între interdicțiile legale”²³. Mises revine apoi asupra acestui subiect într-un mod și mai explicit în 1928²⁴ și, în special, în apendicele despre „Reconstrucția monetară” pe care îl încorporează în ediția engleză a *Teoriei banilor și creditului* din 1953, unde subliniază că „lucrul central este ca guvernul să nu mai fie în poziția de a crește cantitatea de bani în circulație și suma de bani scripturali ce nu sunt în întregime – adică 100% - acoperiți de depozite plătite de public”²⁵. Hayek se referă deja la această propunere în 1937 și este evident că Hayek, ca și Mises, propune libera alegere a sistemului bancar și monetar ca mijloc de atingere, în ultimă analiză, a sistemului bancar bazat pe o rată a lichidității de 100%²⁶. După Mises, autorul care a susținut recent, cu cea mai mare hotărâre și strălucire, eliminarea sistemului bancar așa cum îl cunoaștem astăzi este, fără îndoială, Murray N. Rothbard²⁷.

De asemenea, recent, Maurice Allais a apărut principiul rezervei de 100%, deși este adevărat că el îl apără ca un mijloc de a facilita politicile monetare ale guvernelor, prevenind expansiunea lor elastică și distorsionată, datorată sistemului bancar cu rezerve fracționare²⁸. Maurice Allais nu face decât să urmeze, în acest sens, tradiția, acum abandonată, a școlii din Chicago, favorabilă ratei lichidității de 100%, în scopul de a face politicile monetare guvernamentale mai eficiente și mai

²³ Mises, 1980, p. 447.

²⁴ Mises, 1978, p. 167-168.

²⁵ Mises, 1980, p. 481.

²⁶ Hayek, 1971, p. 119-120.

²⁷ Rothbard, 1991; Rothbard, 1988, p. 229-245; Rothbard, 1992, p. 99-108.

²⁸ Vezi Allais, 1985, p. 200-210; si Allais, 1993, pp. 319-367.

predictibile²⁹. Deși politica monetară ar fi mai predictibilă cu o rată a lichidității de 100%, toți teoreticienii de la Chicago sunt excesiv de naivi dacă cred că guvernul poate și dorește să practice o politică monetară stabilă. Această ingenuitate este similară cu cea manifestată de teoreticienii moderni ai sistemului de *free-banking* cu rezerve fracționare, atunci când cred că mecanismul spontan al caselor de compensare poate frâna expansiunea simultană și concertată a unei majorități a băncilor. *Singura soluție corectă pentru o societate liberă de privilegii și cicluri economice este, în consecință, aceea a unei activități bancare libere, dar supuse dreptului, adică cu o rezervă bancară de 100%.*

SISTEMUL BANCAR ȘI MONETAR ÎNTR-O SOCIETATE LIBERĂ

Pe scurt, principala eroare a majorității teoreticienilor care apără *free-banking*-ul este incapacitatea lor de a observa că cererea pentru o rezervă bancară obligatorie de 100% este, teoretic, inseparabilă de propunerea lor. În particular, ei nu țin cont de faptul că toate defectele pe care adepții băncii centrale le atribuie sistemului de *free-banking* își pierd potențialul nociv și dispar complet dacă acesta este pus în practică pe baza unui principiu legal tradițional. Sau, altfel spus, folosind cuvintele lui Mises, problema constă în a supune băncile principiilor tradiționale de drept civil și comercial, conform cărora fiecare individ și fiecare firmă trebuie să-și îndeplinească obligațiile în strictă concordanță cu litera contractului³⁰.

²⁹ Această tradiție a fost inițiată de un pamflet anonim de 26 de pagini despre „Banking and Currency Reform” făcut să circule în 1933 de Henry C. Simons, Aaron Director, Frank H. Knight, Henry Schultz, Paul H. Douglas, A. G. Hart și alții, ulterior articulat de Henry C. Simons (Simons, 1936, p. 1-30), Albert G. Hart (Hart, 1935, p. 104-116) și Irving Fischer (Fischer, 1936), culminând cu publicarea cărții lui Milton Friedman (Friedman, 1960, în special p. 104-105).

³⁰ Mises, 1966, p. 443. Pe scurt, potrivit lui Mises, se pune problema

Această eroare este generalizată și afectează în special ampla și interesanta literatură ce s-a dezvoltat pornind de la marile ecou pe care l-a avut publicarea cărții lui Hayek despre *Denaționalizarea banilor* și de la importante crize economice și financiare de la sfârșitul anilor '70. Cel mai important comentariu pe care îl am de făcut despre toată această literatură este că, în afara câtorva excepții, ea utilizează apărarea sistemului de *free-banking* pentru a prezenta fantezii teoretice tipice vechii Școli bancare, ale cărei principii au fost demonstrate, de mult timp, ca fiind greșite. Pe deasupra, toată această literatură, animată mai ales de lucrările lui White, Selgin și Dowd³¹, uită că, așa cum am susținut, singurul mod de a scăpa de banca centrală și de excesele sale este de a elimina privilegiul rezervelor fracționare, de care profită în prezent băncile private.

Dacă cineva dorește să apere un sistem monetar și financiar cu adevărat stabil pentru secolul următor, unul care imunizează economiile noastre împotriva crizelor și recesiunilor, atât cât este omenește posibil, este necesar să se îndeplinească trei condiții: 1) libertate completă de alegere a monedei; 2) un sistem de *free-banking*; și 3) cel mai important, toți agenții angrenați în sistemul *free-banking* să fie supuși și să respecte, în general, principiile și regulile legale tradiționale și, în special, principiul conform căruia nimeni, nici chiar bancherii, nu trebuie să se bucure de privilegiul de a putea împrumuta ceva ce a fost depus la ei sub forma unui depozit la vedere (adică să se mențină un sistem bancar cu rezervă obligatorie de 100%).

Teoreticienii moderni ai *free-banking*-ului consideră, în mod greșit (datorită, printre altele, lipsei de pregătire juridică), că obligația unei rezerve bancare de 100% ar fi o interferență *administrativă* inadmisibilă în libertatea individuală. Ei nu înțeleg că, departe de a implica sistematic coerciția adminis-

înlocuirii actualei încâlcite de legislație bancară de tip administrativ cu articole clare și simple ale codului comercial și penal.

³¹ Astfel, de exemplu, cărțile lui Lawrence H. White (White, 1984 și White 1989), cele ale lui George A. Selgin (Selgin, 1988 și Selgin 1992) și cele ale lui Kevin Dowd (Dowd, 1989, Dowd, 1993).

trativă din partea guvernului, o astfel de regulă, așa cum am văzut, este doar o aplicare a principiului tradițional al *drepturilor de proprietate*. Cu alte cuvinte, ei nu țin cont că faimoasa frază anonimă a unui american citat de Tooke, care spune că „*Free-banking*-ul este echivalent cu libera exercitare a escrocheriilor”³² se aplică *free-banking*-ului care nu este supus legii (și care are, în acest fel, rezerve fracționare). În ultimă instanță, apărarea *free-banking*-ului trebuie făcută nu ca un mijloc de a exploata posibilitățile de profit ale expansiunii creditului, ci ca unul *indirect*, de a se apropia de modelul ideal de *free-banking* cu rezervă obligatorie de 100% care, în plus, trebuie aplicat *direct*, cu toate mijloacele juridice disponibile în fiecare circumstanță istorică³³.

Deși recomandările anterioare în materie de politică economică ar putea părea *utopice* și foarte îndepărtate de problemele practice cu care ne confruntăm – în special privind construcția și conducerea unui sistem monetar european – ele indică în orice moment cel puțin direcția corectă pe care reforma trebuie să o ia și pericolele ce trebuie evitate. Astfel, apare clar că ar trebui să respingem atât un sistem de monede naționale monopoliste care concurează între ele într-un mediu haotic de rate de schimb flexibile, cât și încercările de creare a unei bănci centrale europene.

Banca centrală propusă de proiectul european ar împiedica competiția între monede într-un spațiu economic larg, nu ar face față provocărilor reformei bancare, nu ar garanta o stabilitate monetară cel puțin la fel de mare ca aceea a monedei naționale cea mai stabilă în fiecare moment și, pe scurt, s-ar

³² Citat de Mises în *Human Action*, p. 446.

³³ Numai în acest sens, al unei apropieri indirecte de ideal, trebuie înțeleasă poziția lui Cernuschi, menționată de Mises (citat în Mises, 1966, p. 446) când, în 1865, spunea:

„Cred că ceea ce este numită libertate a activității bancare ar duce la totala dispariție a bancnotelor în Franța. Doresc să dau tuturor dreptul de a emite bancnote, în așa fel încât nimeni să nu mai accepte bancnote de acum înainte”.

constitui într-un obstacol definitiv în realizarea reformelor în direcția cea bună.

Poate că modelul cel mai practicabil și cel mai potrivit pe termen scurt și mediu este, în consecință, de a introduce în toată Europa o libertate completă de alegere a monedelor publice și private din interiorul și exteriorul Comunității, legând monedele naționale, utilizate încă din motive de tradiție istorică, printr-un sistem de rate de schimb fixe. Aceste rate ar disciplina politica monetară a fiecărei țări după cea a țării care, în orice moment istoric, duce politica monetară cea mai solvabilă și mai stabilă. În acest fel, ușa ar rămâne cel puțin deschisă pentru ca un stat-națiune al CEE să aibă posibilitatea să se dezvolte conform celor trei linii de reformă monetară și bancară indicate³⁴, forțându-și partenerii din Comunitate să urmeze *leadership*-ul său monetar în direcția bună (aceasta și nimic altceva pare să fi fost esența proiectului apărut de Margaret Thatcher și de grupul, incorect numit „de eurosceptici”, care o urmează, în care autorul este inclus, pentru viitorul monetar al CEE).

Este evident că lucrarea definitivă asupra teoriei monetare și bancare, în lumina controversei istorice ce are loc între partizanii *free-banking*-ului și cei ce susțin banca centrală, nu a fost scrisă încă³⁵. Mă tem, din acest motiv, că nu este nerealist să credem că lumea va continua să sufere recurent recesiuni economice foarte periculoase, atâta timp cât băncile centrale își mențin monopolul asupra emisiunii de monedă, iar privilegiul acordat bancherilor de către guvernanți nu este abolit. Și, similar cu începutul acestui articol, îndrăznim să spunem că principala provocare teoretică, după prăbușirea istorică și teoretică a socialismului, căreia trebuie să îi facă față în secolul

³⁴ Problemele practice, pe care le pune trecerea sistemului monetar și bancar actual la un sistem în care crearea de monedă și afacerile bancare ar fi total separate de stat, au fost analizate și rezolvate teoretic, printre alții, de Murray N. Rothbard (Rothbard, 1983, p. 249-269).

³⁵ Suntem actualmente în plină elaborare a unui proiect de cercetare în scopul de a analiza, a actualiza și a sintetiza literatura existentă cu privire la aceste subiecte. [V. acum și J. Huerta de Soto, 1998 – n. ed.]

următor atât economiștii profesioniști, cât și iubitorii de libertate, va fi lupta din toate puterile împotriva instituției băncii centrale și a menținerii privilegiilor actuale de care se bucură cei ce desfășoară activități bancare private.

BIBLIOGRAFIE

- Allais, M., „Le retour à l'État du privilège monétaire exclusif de la création monétaire”, în *L'impôt sur le capital et la réforme*, Hermann Editeurs, Paris, 1985.
- Allais, M., „Les conditions monétaires d'une économie de marché: des enseignements du passé aux reformes de demain”, *Revue d'économie politique*, No. 3 , mai-juin (103), 1993.
- Alonso Ortiz, J., *Ensayo economico sobre el sistema de la moneda-papel y sobre el credito publico*, Madrid, 1796.
- Anes R., „El Banco de Espana (1874-1914): un banco nacional”, în *La banca espanola en la Restauracion*, Vol. 1, Servicio de Estudios del Banco de Espana, 1974.
- Chafuen, A., *Christians for Freedom: Late Scholastic Economics*, San Francisco, Ignatius Press, 1986.
- Coppa-Zuccari, P., *Il Deposito Irregolare*, Modena, 1901.
- Coronel de Palma, L., *La Evolucion de un Banco Central*, Real Academia de Jurisprudencia Y Legislacion, Madrid, 1976.
- Dowd, K., *The State and the Monetary System*, St. Martin's Press, New York, 1989.
- Dowd, K., *Laissez Faire Banking*, Routledge, Londra, 1993.
- El Digesto de Justiniano*, Tome 1, ed. Aranzadi, Pamplona, 1968.
- Fernandez Marugan, F. și Schwartz P., „El ensayo de José Alonso Ortiz: Monetarismo Smithiano en la Espana de los Vales Reales”, în *Dinero y credito (siglo XVI al XIX)*, A. Otazu (ed.), Moneda y Credito, Madrid, 1978.
- Fisher, I., *100% Money*, Adelphi Company, New York, 1936.
- Friedman, M., *A Program for Monetary Stability*, Fordham University Press, New York, 1960.
- Garrigues, J., *Contratos Bancarios*, a doua ediție, Madrid, 1975.

- Hart, A.G., „The Chicago Plan of Banking Reform”, în *Review of Economic Studies*, nr. 2, 1935.
- Hayek, F. A., *Prices and Production*, Routledge, Londra, 1931.
- Hayek, F. A., *Monetary Nationalism and International Stability*, Augustus M. Kelley, New York, 1971 (prima ediție în 1937).
- Hayek, F.A., *Denationalization of Money: The Argument Refined*, second extended edition, Institute of Economic Affairs, Londra, 1978.
- Hayek, F.A., „The Trend of Economic Thinking: Essays on Political Economics and Economic History”, în W. W. Bartley III și Stephen Kresge (eds.), *The Collected Works of F.A. Hayek*, Vol. III, Londra, 1991.
- Hayek, F.A., *The Fatal Conceit: The Errors of Socialism*, W.W.Bartley III (ed.), The University of Chicago Press, Chicago, 1993.
- Huerta de Soto, J., „La teoria austriaca del ciclo economico”, în *Lecturas de Economía Política*, Union Editorial, Madrid, 1986.
- Huerta de Soto, J., *Socialismo, calculo economico y funcion empresarial*, Union Editorial, Madrid, 1992.
- Huerta de Soto, J., *Dinero, crédito bancario y ciclos económicos*, Unión Editorial, Madrid, 1998.
- Hume, D., *Essays: Moral, Political and Literary*, Liberty Classics, Indianapolis, 1985.
- Kirzner, I., *Discovery and the Capitalist Process*, The University of Chicago Press, Chicago, 1985.
- Mises, L. von, „Monetary stabilization and Cyclical Policy”, în *On the Manipulation of Money and Credit*, Free Market Books, Irvigton-on-Hudson, New York, 1978.
- Mises, L. von, *The Theory of Money and Credit*, Liberty Press, Indianapolis, 1980.
- Mises, L. von, *Human Action: A Treatise on Economics*, a treia ediție revizuită, Henry Regnery, Chicago, 1966.

- Ricardo, D., *Minor papers on the Currency Question 1805-1823*, Jacob Hollander (ed.), The John Hopkins University Press, Baltimore, 1932.
- Rothbard, M. N., *The Panic of 1819: Reactions and Policies*, Columbia Univ. Press, New York, 1962.
- Rothbard, M.N., *The Mistery of Banking*, Richardson & Snyder, New York, 1983.
- Rothbard, M.N., „The Myth of Free Banking in Scotland”, în *Review of Austrian Economics*, nr. 2, 1988.
- Rothbard, M.N., *The Case for a One Hundred Percent Gold Dollar*, The Ludwig von Mises Institute, Auburn Univ., ediția a doua, 1991.
- Rothbard, M.N., „Aurophobia or Free Banking on What Standard?”, în *Review of Austrian Economics*, Vol. 1, nr.6, 1992.
- Schwartz, P., „El monopolio del banco central en la historia del pensamiento economico: un siglo de miopia en Inglaterra”, în *Homenage a Lucas Beltran*, ed. Moneda y Credito, Madrid, 1982.
- Schwartz, P., „Macro y Micro”, în *Cinco Dias*, luni 12 aprilie, Madrid, 1993.
- Selgin, G.A., *The Theory of Free Banking: Money Supply under Competitive Note Issue*, Rowman & Littlefield, Totowa, New Jersey, 1988.
- Selgin, G.A., *The Experience of Free Banking*, ed. împreună cu K. Dowd, Routledge, Londra, 1992.
- Simons, H.C., „Rules versus Authorities in Monetary Policy”, în *Journal of Political Economy*, Vol. XLIV, nr. 1 februarie, 1936.
- Smith, A., *The Wealth of Nations*, W. Strahan and T. Cadell in the Strand, Londra, 1776.
- Smith, V.C., *The Rationale of Central Banking and the Free Banking Alternative*, Liberty Press, Indianapolis, 1990. Prima ediție 1936.

Steuart, Sir J., *An Inquiry into the Principles of Political Economy: being an Essay on The Science of Domestic Policy in Free Nation*, A. Millar and T. Cadell in the Strand, Londra, 1767.

Tedde de Lorca, P., „La banca privada espanola duranta la Restauracion (1874-1914)”, in *La banca espanola en la Restauracion*, Vol.1, Servicio de Estudios del Banco de Espana, 1974.

White, L.H., *Free Banking in Britain: Theory, Experience and Debate, 1800-1845*, Cambridge Univ. Press, 1984.

White, L.H., *Competition and Currency: Essays on Free Banking and Money*, New York Univ. Press, New York, 1989.

4

POLITICA MONETARĂ OPTIMĂ

JÖRG GUIDO HÜLSMANN

SCOPURI ȘI MIJLOACE ALE POLITICII MONETARE

Lucrările convenționale asupra politicii monetare se concentrează de obicei asupra obiectivelor presupus asumate de către factorii de decizie în domeniul politicii monetare. Țintirea inflației, ocuparea forței de muncă, echilibrarea balanței de plăți, obiectivele de creștere pentru agregatele monetare, stabilizarea cursului de schimb, a PIB, sau a prețurilor activelor – acestea și alte obiective similare ale politicii monetare sunt discutate mai mult sau mai puțin detaliat în manualele contemporane. Când vine vorba de *mijloacele* prin care aceste scopuri sunt urmărite, discuția se oprește complet și este înlocuită de o descriere tehnică a operațiunilor pe piața deschisă, ratei dobânzii de referință, rezervelor minime obligatorii și așa mai departe.

În prezentul articol, vom neglija aceste aspecte tehnice a pentru a ne concentra asupra mijloacelor și obiectivelor fundamentale ale politicii monetare. Procedăm astfel din două motive.

Pe de o parte, scopuri precum țintirea inflației și ritmul de creștere al agregatelor monetare reprezintă doar obiec-

Tradus după „Optimal Monetary Policy”, *The Quarterly Journal of Austrian Economics*, vol. 6, nr. 4 (Winter 2003):37-60. Traducere de Bogdan Glăvan și Tudor Smirna.

tive intermediare, nu fundamentale ale politicii monetare. Presupunerea tacită este că acestea sunt legate mai mult sau mai puțin strâns de realizarea scopului ultim – reducerea rarității (creșterea „prosperității” sau a „avuției”). Abordarea noastră ne permite să lăsăm deoparte discuția privind valabilitate acestei presupunerii implicite. Prin urmare vom merge direct la problema fundamentală: în ce măsură politica monetară poate afecta avuția comunității de utilizatori ai banilor.

Pe de altă parte, concentrarea analizei pe mijloacele fundamentale ne permite să studiem politica monetară dintr-o perspectivă mult mai generală decât de obicei. În special, aceasta ne permite să definim cadrul instituțional al producției de bani drept unul din mijloacele politicii monetare și să comparăm diferitele aranjamente instituționale. Considerăm de la sine înțeles că băncile centrale, FMI, Banca Mondială și alte organizații monetare naționale și internaționale nu reprezintă date ultime, ci sunt create de voința oamenilor. Ele sunt *mijloace* ale politicii monetare, în sensul fundamental în care înțelegem această expresie. Și ca simple mijloace folosite pentru atingerea unui scop, mai degrabă decât ca scopuri în sine, ele pot fi comparate cu alte aranjamente instituționale menite să realizeze același scop suprem de reducere a rarității.

În consecință, vom studia în primul rând producția de bani pe o piață neobstrucționată de intervenția statului. Apoi vom încerca să descoperim dacă schimbările induse politic în oferta de bani sunt potrivite pentru a intensifica reducerea rarității peste nivelul realizabil pe piața liberă. Vom ajunge la concluzia că nu așa stau lucrurile. Dimpotrivă, astfel de modificări agravează de fapt situația. Prin urmare, singura alternativă logică la modificarea pe cale politică a ofertei de bani, anume soluția *laissez-faire*, reprezintă politica monetară optimă.

S-ar putea replica din capul locului că această abordare nu poate justifica, eventual, concluzia la care ajunge, deoarece concentrarea analizei pe producția de bani este mult prea în-

gustă pentru a ține cont de toate problemele complexe implicate în elaborarea politicii monetare.

Dar această obiecție este neîntemeiată. Producția de bani reprezintă instrumentul esențial al politicii monetare, chiar dacă adoptăm definiția convențională a acesteia, anume „deciziile luate de către autoritățile monetare”. Nimeni nu contestă importanța ofertei de bani pentru politica monetară în acest sens. Desigur, definirea agregatelor monetare reprezentative din perspectivă politică se poate dovedi o sarcină dificilă. Dar acest lucru nu schimbă faptul că manipularea ofertei de bani constituie vehiculul principal al politicii monetare convenționale. Într-adevăr, *indiferent de obiectivele politicii monetare, autoritățile au la dispoziție doar două mijloace pentru a le realiza.*

Primul mijloc este intervenționismul monetar, în special controlul prețurilor prin impunerea unor limite pe piața internă sau a unor restricții pe piața valutară. Este binecunoscut faptul că aceste metode sunt sortite eșecului. Controlul prețurilor, indiferent de piața unde este impus, nu pune capăt problemei pe care își propune să o rezolve, ci doar înăbușă procesul de piață și capacitatea membrilor societății de a se adapta noilor circumstanțe (Mises 1998, cap. 30-31; Rothbard 1993, cap. 12). Prin urmare, nu vom aborda acest subiect acum.

Al doilea mijloc constă în schimbarea ofertei de bani. Acest lucru este cel mai evident în cazul în care politica autorității monetare constă în țintirea unui anumit agregat monetar (stabilirea unei reguli de creștere a masei monetare); dar și în cazul când autoritățile țintesc o anumită rată a inflației, sau o anumită rată a dobânzii și așa mai departe. Adevărul elementar dar crucial este că, ori de câte ori politica monetară nu comandă celorlalți participanți la piață să se comporte într-un anumit fel (intervenționism), ea nu are alte mijloace la dispoziție decât modificarea ofertei de bani.¹ Pe scurt, *politica monetară*

¹ Folosim termenul intervenționism în sensul restrâns în care l-a utilizat Ludwig von Mises (1977, p. 20). Murray Rothbard a folosit acest concept în sens larg, ceea ce include producția guvernamentală de bani. Vezi, de exemplu, Rothbard (1977).

non-intervenționistă se reduce întotdeauna la modificarea ofertei de bani. Principalul motiv pentru care acest fapt nu este de obicei perceput cu claritate este accentul oarecum exagerat pe care specialiștii domeniului monetar îl pun pe discutarea diverselor posibile scopuri ale politicii monetare, precum și a diferitelor tehnici folosite pentru a schimba masa monetară (operațiunile pe piața deschisă, rezervele minime obligatorii, rata dobânzii de refinanțare și așa mai departe).

Concentrarea atenției noastre pe producția de bani reprezintă, prin urmare, abordarea potrivită pentru a răspunde la întrebarea dacă *laissez-faire* este sau nu cea mai bună politică monetară. Observați că acest studiu diferă de lucrările anterioare, nu numai prin accentul pus pe producția de bani, ci și prin faptul că aici considerăm concurența monetară – producția și utilizarea în paralel a mai multor monede – drept regula, nu excepția, modului în care funcționează o piață liberă.² Această abordare se va dovedi foarte utilă în analizarea unor cazuri dificile, precum deflația sau abandonarea monedei.

² În acest fel depășim sfera de cuprindere a studiului nostru anterior dedicat concurenței monetare, în care am preluat abordarea convențională, aceea de analiza pentru început funcționarea unui singur tip de bani – moneda monopolistă sau moneda „etalon”, așa cum este ea numită de obicei – și abia pe urmă de a vedea ce se întâmplă dacă introducem mai multe monede (Hülsmann, 1996). În lumina prezentei lucrări rezultă că analiza convențională furnizează o slabă pledoarie pentru *laissez-faire*. Să observăm că, chiar dacă și alte lucrări de inspirație austriacă (autori precum White, Dowd, Selgin și alții) își propun să studieze concurența monetară, ele nu se ocupă cu subiectul care ne interesează pe noi, anume producția de *bani*, ci se referă la producția de substitute monetare. Despre diferențele importante dintre monedă și substituenții acesteia vezi Mises (1980, pp. 63ff.)

PRODUCȚIA DE BANI PE PIAȚA LIBERĂ

Pentru o evaluare cât mai corectă, este util să studiem în primul rând caracteristicile principale ale producției bani pe o piață neobstrucționată de intervenția statului. Economia de piață neobstrucționată se definește prin absența oricăror restricții legale care să îi împiedice pe cetățeni să-și folosească proprietatea așa cum cred de cuviință pentru a produce bani sau substitute monetare. Pe o piață liberă, fiecare participant are opțiunea de a intra sau nu în activitatea de producție monetară. Oricine poate încerca să bată monedă din metale prețioase și oricine poate încerca să producă și să ofere alte mijloace utilizabile în schimbul indirect.

Prin urmare, producția banilor-marfă, precum aurul, este determinată de aceiași factori care influențează producția oricărui alt bun. Banii de aur vor fi produși în măsura în care această producție aduce un randament suficient, adică în măsura în care există o marjă suficientă între cantitatea produsă (măsurată în uncii de aur) și volumul cheltuielilor (în uncii de aur) pentru factorii de producție, în special pentru serviciile de muncă. Acum, această marjă este determinată la rândul său, de cererea pentru toate celelalte bunuri. Să presupunem că publicul cheltuiește mai mulți bani pentru cumpărarea de pantofi și că există, prin urmare, un stimulent pentru creșterea producției de pantofi. Producătorul de pantofi își poate mări producția numai dacă licitează suplimentar pentru cumpărarea de forță de muncă și alți factori de producție, retrăgându-i din întreprinderile lor alternative, cum ar fi producția de monede de aur. Producătorul este în măsură să ofere prețuri mai mari pentru acești factori, deoarece vânzările sale sporesc, ceea ce înseamnă că, în paralel, alte firme vor trebui să își restrângă producția.

Pe scurt, pe o piață liberă producția de bani este menținută în limitele stabilite prin cooperarea voluntară dintre membrii societății. Nu există alte considerente. În particular, din

motive pur tehnice, nu putem vorbi de existența unei politici monetare în sens convențional. Cantitatea banilor de hârtie poate fi sporită după bunul plac al producătorului lor, pentru că fabricarea lor nu implică practic nici un cost. În schimb, creșterea cantității de bani-marfă presupune costuri semnificative și, prin urmare, are loc într-o măsură mult mai limitată. O cantitate suplimentară de bani va fi adusă pe piață numai în cazul în care producătorii lor se așteaptă ca publicul să patroneze această creștere mai mult decât creșterea cantității celorlalte bunuri care, de asemenea, ar putea fi produse cu respectivii factori de producție.

Deși pe o piață liberă oricine poate încerca să fabrice bani de hârtie, există motive întemeiate pentru a presupune că producția de bani ar consta practic în activitatea de minerit și de batere a metalelor prețioase, ale căror caracteristici fizice le fac mai potrivite ca mijloace de schimb decât toate celelalte mărfuri. Atât analiza teoretică cât și experiența istorică ne spun acest lucru. Bani de hârtie nu pot rezista concurenței metalelor prețioase. Motivul esențial pentru inferioritatea lor este că aceștia nu beneficiază de o cerere non-monetară (Hülsmann 1996, pp. 293-99, 307, 2000, pp. 428-30).

Astfel, concurența monetară pe o piață liberă ar consta în rivalitatea dintre diversele metale prețioase. Aici raritatea relativă a acestor metale și constrângerile tehnologice joacă un rol decisiv. Să presupunem că întreaga economie folosește bani de aur pentru desfășurarea schimburilor monetare și că argintul și cuprul sunt folosite numai în scopuri ornamentale. De asemenea, să presupunem că economia crește și că, prin urmare, puterea de cumpărare a aurului sporește constant. Se va ajunge la un punct în care nu va mai fi convenabil să se producă și să se utilizeze monede de aur suficient de mici pentru a fi folosite în plata tranzacțiilor minore, cum ar fi cumpărarea unei pahar de cafea sau a serviciilor de frizerie.

O soluție pentru a depăși această dificultate constă în utilizarea unor substituenți pentru aur, un gen de jetoane. Ne putem imagina, de exemplu, că o firmă emite chitanțe de hârtie

sau alte tipuri de însemne confecționate din materiale ieftine, pentru a reprezenta cantități foarte mici de aur – prea mici pentru a fi manipulate în forma monedelor de aur. Emitentul deține o cantitate corespunzătoare de aur pe care o va preda în schimbul acestor însemne, o dată ce un număr suficient de mare dintre ele sunt prezentate pentru răscumpărare.

Acest sistem și-a dovedit utilitatea în multe perioade istorice, de exemplu, în orașele miniere din SUA în secolul al XIX-lea și al XX-lea. Însă folosirea însemnelor monetare este oportună doar în limite destul de înguste, din cauza a două dezavantaje: riscul falsificării, atât de către emitent însuși cât și de alte persoane și asumarea costurilor suplimentare asociate cu producția lor.

O altă soluție este utilizarea unui metal diferit, a cărui putere de cumpărare raportată la greutate facilitează întrebuințarea monedelor confecționate din acest material atunci când aurul nu mai poate fi utilizat în mod convenabil în tranzacțiile de vânzare-cumpărare de bunuri. Să presupunem că unii oameni încep să folosească monede de argint pentru plata tranzacțiilor de valoare redusă și că, ulterior, din ce în ce mai mulți participanți la piață îi imită. În consecință, în economie se vor folosi două monede – aurul și argintul – care vor fi utilizate în paralel și în circuite monetare care se suprapun. Cel puțin la început, circulația aurului ar fi, probabil, mult mai amplă, iar banii de argint ar fi utilizați numai în acele cazuri mai puțin frecvente în care nici însemnele monetare nici banii de aur nu ar putea fi folosiți în mod convenabil.

În cazul în care creșterea economică va continua, procesul de înlocuire se va accelera, în toată structura prețurilor. Astfel, la un moment dat argintul însuși ar putea dobândi o asemenea putere de cumpărare încât tranzacțiile de dimensiuni reduse nu ar mai putea fi achitate în monede de argint. Participanții la piață ar putea decide atunci să folosească monezi de cupru pentru aceste tranzacții, adăugând astfel un circuit monetar bazat pe cupru peste rețelele deja existente de schimburi în aur și argint. Între timp, banii de aur ar putea ajunge la o putere de

cumpărare atât de mare încât ar deveni inconvenabili pentru utilizarea cotidiană. În acest caz, banii de argint îi vor înlocui din postura de cel mai larg folosit mijloc de schimb; monedele de aur vor fi folosite doar pentru achitarea tranzacțiilor cu bunuri foarte scumpe; iar cele de cupru ar fi utilizate predominant în tranzacțiile care implică mărfuri cu o valoare foarte mică.

Acesta este modul în care funcționarea economiei determină concurența dintre diferite monede. Un rol similar revine, desigur, producției de bani. Pe de o parte, în exemplul nostru de mai sus, producția unei cantități suplimentare de aur ar întârzia procesul de înlocuire și la fel ar sta lucrurile și în ceea ce privește argintul și cuprul. Pe de altă parte, producția unei cantități suplimentare de bani ar putea atinge un asemenea nivel încât metalul respectiv ar înceta să mai fie adecvat pentru utilizare în schimburile indirecte. Dacă aurul ar fi un material atât de banal precum fierul, astfel încât pentru cumpărarea unui costum de haine ar trebui să plătești un vagon de bani, el nu ar mai fi folosit ca mijloc de schimb. Cu mult înainte ca acest lucru să se întâmple, alte metale prețioase l-ar înlocui

Dar indiferent câte monede ar fi folosite pe o piață liberă, producția fiecăreia dintre ele ar fi în orice caz strict circumscrisă, așa cum am spus, preferințelor consumatorilor. Producția și utilizarea de bani ar fi supuse acelorași legi care se aplică producției și utilizării tuturor celelalte bunuri. Pe o piață liberă, consumatorii sunt cei care arbitrează în ultimă instanță toate deciziile de investiții. Cumpărând sau abținându-se să cumpere, ei determină profitabilitatea fiecărei activități productive. Capitaliștii ar *produce*, prin urmare, orice fel de bani până la punctul în care se așteaptă ca sporirea producției să nu mai fie profitabilă și apoi ar investi toate resursele care rămân în producerea altor bunuri. Iar oamenii ar *folosi* – adică, ar deține – orice fel de bani astfel încât să maximizeze valoarea subiectivă a portofoliilor lor. Dacă ei constată că dețin prea mult aur, atunci vor vinde aurul care le prisosește pentru a cumpăra lucruri care pentru ei au o valoare mai mare (de

exemplu, îl vor vinde în schimbul altor monede, sau pentru achiziția de bunuri și servicii „reale”). Astfel, utilizarea banilor urmează același principiu care guvernează utilizarea tuturor celorlalte bunuri: îi păstrăm doar în măsura în care aceasta nu ne împiedică să intrăm în posesia altor bunuri, mai importante pentru noi.

MOTIVE NON-UTILITARISTE PENTRU O POLITICĂ *Laissez-faire* ÎN DOMENIUL MONETAR

Până acum am descris modul în care ar fi produși banii pe o piață liberă. Am avut în vedere numai descrierea pur factuală a modului în care funcționează sistemul. Am lăsat deoparte toate întrebările referitoare la evaluarea politică a funcționării sale, adică întrebarea dacă politica monetară *laissez-faire* este un lucru bun sau rău. Către această chestiune ne îndreptăm atenția în cele ce urmează. În secțiunea de față, vom prezenta pe scurt motivele non-utilitariste pentru *laissez-faire* în producția de bani. Restul studiului nostru va aborda apoi considerațiile de ordin utilitarist care pot fi invocate în acest sens.

Primul lucru care merită observat este faptul că evaluarea politică a ordinii monetare trebuie să fie exprimată în termeni de alternative. De exemplu, ar fi inutil să se susțină că politica monetară *laissez-faire* este deficitară la modul absolut, dacă nu avem la dispoziție un sistem mai bun cu care să o înlocuim. Problema relevantă este modul în care producția de monedă pe o piață liberă *se compară* cu alte regimuri monetare.

O a doua observație preliminară se referă la alegerea etalonului de referință pentru comparație. Care ar trebui să fie *criteriul* care să stea la baza comparației? Mai important, *cine* ar trebui să decidă care este acest criteriu? Abordare uzuală este să ne raportăm la preferințele membrilor societății ca la arbitrul ultim. Dar dacă urmărim această abordare, ne lovim foarte

repede de obstacole insurmontabile, din cauza omniprezenței conflictelor de interese. De exemplu, este un lucru să afirmi că producția unei cantități suplimentare de aur întârzie înlocuirea aurului de către argint. Dar este cu totul altceva ca de aici să tragem concluzia că producția unei cantități suplimentare de aur este un lucru bun. Putem să acceptăm că utilizatorii actuali ai monedelor de aur sunt interesați de menținerea unei ample rețele de schimburi în aur. Însă ei sunt, *de asemenea*, interesați de menținerea puterii de cumpărare a rezervelor lor de lichidități, iar producția suplimentară de aur ar reduce puterea de cumpărare a acestora sub nivelul la care s-ar fi situat altminteri. Mai mult decât atât, nu trebuie să-i ignorăm pe producătorii și utilizatorii banilor de argint. Acești oameni au un interes în limitarea producției de aur, pentru că într-o economie în creștere acest lucru ar accelera înlocuirea circulației aurului cu argintul, extinzând astfel rețeaua de schimburi intermediare de argint și sporind puterea de cumpărare a lichidităților de care dispun în prezent.

Știința economică nu poate rezolva conflictele de interese între indivizi. Nu există un numitor comun al tuturor intereselor individuale care să ne permită să ne pronunțăm în legătură cu bunăstarea agregată, în sensul că, de exemplu, ar fi mai bine să dispunem de o cantitate mai mare de aur, de argint sau de orice alt mijloc de schimb. Problema fundamentală de care ne lovim atunci când încercăm să soluționăm astfel de conflicte prin raționament economic este că ar trebui să cântărim, să adăugăm și să scădem preferințele subiective individuale. Dar această abordare nu are un fundament științific.

Prin urmare, mulți economiști Austrieci recurg la o metodă diferită pentru a analiza chestiunile politice în contextul existenței conflictului de interese. Ei susțin că singurul criteriu justificabil de bunăstare este respectarea drepturilor de proprietate, deoarece doar acest criteriu poate fi apărat în mod consistent, fără contradicții.³ Dacă vom aplica această

³ Vezi Hoppe (1989, 1987). De asemenea, Rothbard (1998, 1997). Primele lucrări ale lui Rothbard despre economia bunăstării au urmat o abordare diferită, argumentând că procesul de piață este inerent optim,

condiție în cazul producției de bani, atunci numărul monedelor alese spontan de către participanții la piață este cel optim, indiferent la cât se cifrează, deoarece economia de piață se definește ca totalitatea interacțiunilor sociale care au loc cu respectarea drepturilor de proprietate privată. Din același motiv, cantitatea produsă pe o piață liberă din oricare din aceste monede, indiferent de mărimea ei, reprezintă masa monetară optimă.

Optimalitatea politicii monetare *laissez-faire*, în sensul de mai sus nu trebuie confundată cu întrebarea dacă indivizii pot produce și deține prea mulți (sau prea puțini) bani. Participanții la piață pot greși și chiar săvârșesc erori atunci când utilizează banii, la fel cum comit erori atunci când se folosesc de orice alt bun. Totuși, se cuvine să observăm că fiecare participant la piață are stimulente puternice pentru a evita comiterea erorilor și pentru a produce și utiliza cantitatea optimă de monedă. Aceste stimulente lipsesc atunci când producția de bani se află sub control politic.⁴

MOTIVE UTILITARISTE PENTRU POLITICA MONETARĂ *Laissez-faire*

Ceea ce am spus până acum coincide cu concluziile trase în cele mai bune tratate de economie monetară, care abordează problema noastră dintr-o perspectivă utilitaristă. Economisții de la David Hume înapoi au subliniat faptul că masa monetară este irelevantă pentru avuția unei națiuni. Este adevărat

deoarece toate părțile angajate în schimb își *demonstrează* preferințele lor prin însuși faptul că recurg la schimb. Vezi Rothbard (1956). Dar acest argument nu ține fiindcă Rothbard presupune că doar folosirea proprietății personale „contează” în demonstrarea preferințelor. Problema stă în dovedirea acestei ipoteze; ea nu poate fi luată ca de la sine înțeleasă.

⁴ Pentru o discuție generală a capacității relativ superioare a procesului de piață de a alinia planurile *ex ante* la realitatea *ex post*, vezi Rothbard (1977, cap. 2).

însă că Hume și majoritatea celorlalți economiști au apărut acest principiu aducând tot felul de amendamente. Numai un grup restrâns de economiști, incluzându-i pe John Wheatley, Ludwig von Mises (în opera sa de la maturitate) și Murray Rothbard l-au susținut categoric și consistent.⁵ Spune Mises: „Cantitatea de bani disponibilă în ansamblul economiei este întotdeauna suficientă pentru a le asigura tuturor oamenilor toate serviciile pe care banii le pot furniza și le furnizează” (Mises 1998, p. 418).⁶ Chiar mai mult decât Mises, Rothbard a recunoscut importanța centrală a acestui principiu, pe care l-a considerat practic o axiomă a teoriei monetare. În cuvintele lui Rothbard: „*Una dintre cele mai importante legi economice este aceasta: orice cantitate de bani este întotdeauna utilizată complet, prin urmare, utilitatea socială nu poate spori prin creșterea ofertei de bani*” (Rothbard 1993, p. 671; 1990, p. 34, 1983, p. 45). În ochii lui Rothbard, producția de bani pe piața liberă nu oferă beneficii *monetare*, dar ea satisface cererea non-monetară pentru metalele care sunt utilizate ca bani. Prin urmare, a concluzionat el, producția de bani-marfă este întotdeauna optimă.⁷

⁵ Vezi Wheatley (1807, cap. II și III, în special pp. 35-48). Primul capitol al acestei cărți neglijate aduce o critică strălucită teoriei monetare a lui David Hume, Adam Smith și James Stuart. Pentru un rezumat al argumentelor monetare greșite care au afectat gândirea economică clasică, vezi articolul lui Gertchev din această revistă. În prezent, ideea fundamentală că mărimea nominală a ofertei de bani este irelevantă din punctul de vedere al avuției agregate este urmată în tradiția inspirată de Mises. Vezi, de exemplu, Salin (1990, 1991), Reisman (1996) și Huerta de Soto (1998).

⁶ În *Theory of Money and Credit* Mises propune câteva excepții de la principiul că oferta de bani este irelevantă. Astfel, el afirmă că reducerea nivelului prețurilor va duce probabil la producerea unor „convulsii” (1980, p. 359) și producția inutilă a banilor-marfă (p. 333). El mai susține că emisiunea de mediu fiduciar stimulează acumularea de capital (p. 388).

⁷ Rothbard (1990) spune:

„Tragem concluzia, așadar, că este cel mai bine dacă lăsăm determinarea ofertei de bani, precum a tuturor celorlalte bunuri, pe seama pieței. Dincolo de avantajele morale și economice ale libertății în fața agresiunii, nici o cantitate de bani stabilită prin decret nu ar putea oferi servicii mai bune, iar piața liberă va stabili nivelul producției de

Am văzut că această argumentare este ușor incorectă, deoarece constrângerile tehnologice (legate de dimensiunea convenabilă a monezilor) determină la rândul lor concurența monetară. Dar, în măsura în care putem face abstracție de aceste constrângeri fizice, poziția rothbardiană este inatacabilă. O oferta mai mare de bani este strâns asociată cu prețuri mai mari, în timp ce o cantitate mai mică de bani este asociată cu prețuri mai mici. Însă nivelul general al prețurilor nu are absolut nici un impact asupra producției agregate. La capătul superior al structurii de producție, întreprinzătorii se bucură de pe urma prețurilor de vânzare mai mari, dar prețurile lor de cumpărare sunt și ele mai ridicate. De asemenea, la capătul inferior al structurii producției, atât prețurile de vânzare cât și cele de cumpărare sunt mici și, prin urmare, nu afectează succesul economic al producției.⁸ Creșterea și scăderea cantității de bani influențează într-adevăr avuția relativă a diverșilor indivizi. Dar ea nu duce la creșterea avuției totale și a producției agregate dincolo de nivelul la care s-ar situa altminteri.

Deci, dacă ignorăm constrângerile tehnologice legate de producția banilor, modificarea cantității de bani *nu atenuează* raritatea resurselor din societate. Și nici *nu o agravează*. Pentru a facilita schimburile monetare, nu există nici un motiv pentru a prefera un anumit nivel al masei monetare altuia. O ofertă de bani constantă nu este nici superioară nici inferioară creșterii sau scăderii ofertei de bani.⁹

aur în conformitate cu capacitatea sa relativă de a satisface nevoile consumatorilor, în comparație cu celelalte bunuri care pot fi produse” (pp. 34-35).

⁸ Jean-Baptiste Say a ilustrat această idee cu un faimos exemplu mental, care încă își servește scopul pedagogic: să ne imaginăm că două economii sunt exact la fel, cu excepția masei monetare pe care o utilizează. Presupunând că economia A folosește de două ori mai mulți bani decât economia B, Say a susținut că nivelul prețurilor din A va fi de două ori mai mare decât nivelul prețurilor din B. Deci, ideea este că aceasta nu influențează avuția națiunii și nu afectează nici măcar statutul economic al fiecărui individ. În ultimă instanță este irelevant dacă dispunem de mai mulți sau mai puțini bani (Say 1841, p. 248). Vezi, de asemenea, Wheatley (1807, p. 37).

⁹ Pentru o critică a opiniei conform căreia creșterea ofertei de bani *per*

Iar dacă ținem cont de constrângerile tehnologice legate de producția monedelor, așa cum am arătat mai sus, concluzia rămâne neschimbată. Pentru a facilita schimbul indirect, nu este necesar să se încalce drepturile de proprietate ale participanților la piață prin impunerea legilor privind moneda oficială și a altor instituții, în scopul de a produce o cantitate diferită de bani față de cea care ar fi fost produsă pe piața liberă. Orice astfel de politică nu facilitează schimbului indirect. Cel mult, ea stimulează utilizarea unui anumit tip de bani în detrimentul altora. Aceasta implică întotdeauna o distribuție a resurselor diferită față de cea care ar fi rezultat din interacțiunea voluntară dintre membrii societății.

Pentru a rezuma, producția de bani este supusă aceluiași constrângeri ca toate celelalte ramuri ale producției, constrângeri care în cele din urmă izvorăsc din scările de valori ale participanților la piață, care sunt de acord sau nu să coopereze. Din acest punct de vedere, producția de bani pe piața liberă este în mod inerent optimă, indiferent de numărul de monede și de cantitatea lor relativă. Întrebarea relevantă, prin urmare, nu este „Cât de mulți bani ar trebui să fie produși?”, ci „Există restricții legale care împiedică producerea concurențială de bani?” După cum am arătat mai sus, nu pare să existe nici un motiv economic pentru stabilirea sau menținerea unor astfel de restricții. Numărul de monede spontan ales de către participanții la piață reprezintă, măcar din punct de vedere *ex ante*, numărul optim și orice cantitate produsă din oricare dintre aceste monede într-o piață liberă reprezintă cantitatea optimă.

Să examinăm acum considerațiile de ordin utilitarist care sunt de obicei prezentate împotriva situației monetare *laissez-faire*. Problema de care trebuie să ne ocupăm se reduce la următoarea întrebare: există beneficii care se pot obține prin manipularea politică a producției de bani? Cu alte cuvinte: în ce măsură ar putea fi oportun să se încalce drepturile de proprietate individuale cu scopul de a modifica masa monetară

în raport cu situația care ar fi existat pe o piață liberă? Dacă descoperim că de pe urma unor astfel de încălcări ale drepturilor de proprietate beneficiază doar un grup de indivizi în detrimentul altor persoane sau grupuri, va trebui să negăm existența unui beneficiu global. Un asemenea beneficiu ar putea apărea numai dacă modificările induse politic ale ofertei de bani determină, de fapt, la reducerea rarității.¹⁰

Constrângerile legate de spațiul disponibil în această lucrare ne obligă să abordăm doar principalele argumente formulate împotriva principiul nostru că orice cantitate de bani produsă pe o piață liberă este optimă. Vom examina mai întâi întrebarea dacă modificările induse politic în cantitatea de bani aduc vreun beneficiu *direct*, iar apoi ne vom îndrepta atenția asupra presupuselor lor beneficii *indirecte*.

Duce oare tipărirea banilor de hârtie la atenuarea rarității resurselor? Dacă ridicăm întrebarea înseamnă implicit că oferim și un răspuns. Tipărirea mai multor bilete de hârtie nu ne face mai bogați decât am fi altminteri, pentru că bunăstarea noastră nu depinde de cantitatea de bani pe care o folosim, ci de cantitățile de bunuri reale care pot fi achiziționate cu acești bani. Ideea simplă este că *tipărirea de bani nu este totuna cu producția de bunuri care pot fi achiziționate cu acești bani*. Existența mai multor bani nu îi face pe utilizatorii lor să trăiască mai bine decât ar fi dus-o altfel. Dacă lucrurile nu ar sta așa, atunci am ar fi ajuns de mult timp în Nirvana. Este incontestabil faptul că tipărirea mai multor bani de hârtie *nu este* același lucru ca producerea mai multor bunuri non-monetare tranzacționate în schimbul banilor. Rezultă că producția de bani nu constituie un factor de producție *direct* al celorlalte bunuri.

¹⁰ Istoric vorbind, cele mai importante instituții create pentru a induce modificarea politică a ofertei de bani sunt (1) banii de hârtie (protejați de legislația monedei oficiale și alte prevederi juridice cu caracter monopolist) și (2) activitatea bancară frauduloasă cu rezerve fracționare (protejată prin înființarea băncilor centrale, a suspendării legale a retragerii depozitelor și prin instituirea banilor de hârtie).

Astfel, întrebarea care rămâne este dacă există relații de cauzalitate *indirectă* între aceste două elemente. Restul studiului nostru va examina această chestiune în detaliu. Să observăm încă de la început că rațiunea utilitaristă pentru politica monetară depinde în ultimă instanță de un răspuns afirmativ la această întrebare. Dacă modificările ofertei de bani nu pot aduce nici măcar beneficii indirecte societății, atunci nu există nici un motiv pentru existența politicii monetare și am face bine să scăpăm de instituțiile responsabile cu politica monetară cât mai repede posibil.

Înainte de a continua, să ne oprim, numai pentru motive de exhaustivitate, la întrebarea dacă politica monetară ar putea fi justificată în termenii unei relații de cauzalitate pur accidentale. Răspunsul la această întrebare este evident. În cazul în care modificarea ofertei de bani produce consecințe pozitive în mod accidental, astfel încât consecințele negative pot rezulta cu aceeași probabilitate, ar fi lipsit de sens să vorbim de politică monetară, iar băncile centrale și celelalte autorități responsabile de aceasta ar trebui să fie desființate pe dată.

EROAREA DISTRIBUȚIEI AVANTAJOASE

Analiza producției de bani pe o piață liberă ne-a condus la concluzia că orice cantitate de bani care apare fără încălcarea drepturilor de proprietate ale altor persoane este cantitatea optimă în circumstanțele date. Merită să subliniem că această declarație nu trebuie confundată cu afirmația că moneda pieței libere ar fi optimă, în sensul de a fi oarecum „neutră” în ceea ce privește procesul de piață. Modificarea ofertei de bani, mereu și pretutindeni, are un efect permanent asupra economiei reale, indiferent dacă această modificare rezultă din procesul de piață în sine sau dacă este indusă pe cale politică.

Pe scurt, schimbările ofertei de bani au un impact real, atât pe termen scurt cât și pe termen lung, iar acest impact se

produce indiferent dacă participanții la piață sunt suficient de inteligenți pentru a anticipa schimbările în curs de desfășurare în cantitatea de bani. Acest lucru se întâmplă fiindcă schimbarea ofertei de bani modifică *distribuția* avuției în societate.¹¹ Creșterea cantității de bani aduce beneficii indivizilor care primesc primii noile unități monetare, pentru că venitul lor monetar crește în raport cu cel al concetățenilor lor. În calitatea lor de consumatori și întreprinzători, ei sunt acum în măsură să cumpere bunuri de consum și factori de producție de la alți membri ai societății. Cei aflați în ultima linie a acestui proces sărăcesc în raport cu nivelul de bunăstare pe care l-ar fi avut în absența creșterii cantității de bani. În mod similar, scăderea cantității de bani dăunează celor care suferă primii consecințele acestei scăderi, pentru că venitul lor monetar se diminuează în raport cu cel al altor participanți la piață.¹²

Acum, nu este exclus ca procesul de redistribuție indus prin mijloace monetare să aducă beneficii celor mai capabili întreprinzători ai națiunii. Această posibilitate a fost menționată în doctrina economisirilor forțate.¹³ Dacă redistribuirea

¹¹ Să observăm că aceasta este o trăsătură comună a tuturor schimbărilor care au loc în societate. Modificarea cantității oricărui bun afectează avuția relativă a tuturor participanților la piață. Cel care produce și vinde noi scaune își sporește venitul monetar în comparație veniturile monetare ale celorlalți indivizi. Încasările sale reprezintă deturnarea unor sume care ar fi putut fi încasate de alți participanți la piață în schimbul produselor lor. Ultimii sunt acum nevoiți acum să vândă mai ieftin decât ar fi făcut-o în absența apariției noului producător de scaune.

¹² Primul economist care a accentuat problemele distributive legate de modificarea ofertei de bani a fost Richard Cantillon (2001). Autorii care au urmat, precum David Hume, J. S. Mill și J. E. Cairnes au observat că banii nou-produși se răspândesc în economie pe parcursul unui proces de durată, dar au manifestat tendința de a minimiza sau de a ignora modificările permanente induse de acest proces. În opinia lor, schimbarea masei monetare nu are efecte reale pe termen lung. Abia Ludwig von Mises (1912, pp. 222ff.) a redescoperit importanța învățămintelor lui Cantillon.

¹³ Susținătorii acestei teorii au fost, printre alții, Mises (în *Theory of Money and Credit*, nu în *Human Action*), Joseph Schumpeter și Friedrich A. Hayek. Pentru istoria acestei doctrine, vezi Hayek (1939). Mises (1998, pp. 548f.) acordă expresiei o semnificație ușor diferită.

funcționează în avantajul celor care se pricep cel mai bine la investirea resurselor disponibile, atunci deciziile lor vor avea o însemnătate mai mare decât altminteri. Invers, deciziile tuturor celorlalte persoane – investitori relativ mai puțin pricepuți – ar căpăta o importanță mai mică. Astfel, creșterea ofertei de bani are în ansamblu un impact pozitiv.

Totuși, nu există vreun mecanism care să ne asigure că procesul de redistribuire pe canale monetare aduce în mod automat beneficii celor mai buni întreprinzători. Nu există nici măcar un motiv pentru care creșterea ofertei de bani nu ar duce tocmai la rezultatul opus, anume, la avantajarea celor mai puțin competenți pe seama celor mai capabili întreprinzători. Economisirile forțate induse de inflație sunt, prin urmare, nimic altceva decât un accident plăcut al istoriei. Este o eroare să ridicăm o relație accidentală dintre inflație și producție la rangul de principiu al politicii monetare. Efectele distributive ale ofertei de bani atenuează raritatea doar în mod întâmplător.

De fapt, avem motive bune să presupunem că redistribuirea indusă monetar aduce de obicei beneficii întreprinzătorilor mai puțin competenți pe seama celor mai capabili. Acest lucru se întâmplă mai ales atunci când producția de bani este sub control politic, de exemplu în sistemul bazat pe bancă centrală. Producătorii de bani de hârtie au stimulente coplesitoare pentru a asigura finanțarea statului bunăstării și a statului agresor cu ajutorul tiparniței. La urma urmei, ei își datorează privilegiul de monopol tocmai statului care îi cheamă în ajutor în vremuri de dificultăți financiare. De asemenea, care întreprinzători sunt susceptibili să depindă de producătorul banilor de hârtie pentru a-și finanța investițiile – cei competenți sau cei incompetenți? Răspunsul este evident. Firmelor foarte profitabile le este ușor să atragă finanțare din partea capitaliștilor. Doar firmele care funcționează în pierdere sau investițiile care oferă perspectivele unui profit viitor puțin probabil au cu adevărat nevoie să capete resurse prin redistribuire grație tiparniței de bani. Deci, există motive serioase să credem că

exercitarea controlului politic asupra ofertei de bani va tinde să-i avantajeze mai degrabă pe membrii incompetenți decât pe cei competenți ai națiunii.

EROAREA MOTIVAȚIEI

Conform acestui argument, participanții la piață vor lucra mai mult dacă sunt motivați prin creșterea prețurilor de vânzare. Deoarece producători banilor de hârtie pot foarte ușor să creeze fenomenul creșterii prețurilor tipărind mai mulți bani, ei pot stimula producția agregată. Acest lucru este valabil cel puțin pe termen scurt, adică în perioada în care cantitatea adițională de bani se răspândește în economie. Gânditori remarcabili precum David Hume (1985, pp. 286f.) au aprobat acest argument. Dar el se bazează pe o eroare fundamentală.

Practic întotdeauna banii suplimentari sunt vânduți doar unei părți a participanților la piață. Putem fi de acord că aceste persoane vor fi entuziasmate să obțină prețuri mai mari pentru bunurile pe care le vând și, astfel, încurajate să producă mai mult. Ele cumpără mai mulți factori de producție și fabrică mai multe mărfuri decât înainte. Totuși, acest efect este neapărat în detrimentul altor întreprinzători, care nu mai pot concura cu cei dintâi pe piețele factorilor, care vor produce, prin urmare, mai puțin și care – din aceleași motive psihologice – vor fi descurajați. Pe scurt, banii suplimentari distrug motivația și descurajează munca la fel de mult pe cât o încurajează.

Să presupunem acum, de dragul discuției, că toți participanții la piață primesc *simultan* o cotă identică din creșterea cantității de bani, sub forma creșterii prețurilor pentru produsele lor. În acest caz, toate prețurile factorilor de producție ar fi licitate suplimentar instantaneu și, din nou, nici o creștere a producției agregate nu ar avea loc. Unii ar putea susține că creșterea cererii nominale ar atrage anumite

resurse care „stau nefolosite” și care altminteri nu ar fi fost oferite spre vânzare. Dar acest lucru s-ar întâmpla doar dacă proprietarii acestor resurse *subestimează* scăderea puterii de cumpărare a banilor care rezultă din creșterea ofertei de bani.¹⁴ Dacă ei o *supraestimează*, atunci mai multe resurse vor „sta nefolosite” decât ar fi fost cazul în absența sporirii ofertei de bani. Pe scurt, nu există o legătura de cauzalitate sistematică – ci doar una accidentală – ceea ce, după cum am observat, este irelevant pentru justificarea politicii monetare.

Teoreticianul care îmbrățișează argumentul motivației à la Hume ar putea argumenta în continuare, după cum urmează: admitem că creșterea prețurilor de vânzare nu ar permite întreprinzătorilor să cumpere mai mulți factori de producție. Dar nu i-ar îndemna această scumpire măcar *să lucreze* mai mult decât înainte?

Există trei dificultăți cu acest argument. În primul rând, nu este deloc plauzibil că întreprinzătorii se bucură automat atunci când constată că prețurile lor de vânzare cresc, fără să ia în calcul și prețurile de cumpărare. De ce ar fi întreprinzătorii mai motivați doar fiindcă prețurile lor de vânzare cresc, chiar dacă factorii de producție se scumpesc în aceeași proporție? În al doilea rând, nu este adevărat că stimulentele profitului trebuie să fie declanșat prin tiparnița de bani. Întreprinzătorii caută întotdeauna profituri. Ei nu au nevoie de birocrăți care să manevreze o tiparniță pentru a fi mai motivați în demersul lor. În al treilea rând, trebuie să ținem seama din nou că ve-

¹⁴ Observați că, inclusiv în această situație, atragerea în producție a unor resurse care „stau degeaba” *nu* înseamnă că producția este stimulată sau că ea a crescut din perspectivă generală. La urma urmei există un motiv pentru care respectivele resurse „stau degeaba”, anume acela că în opinia proprietarilor lor – opinie asociată unei perspective pe termen lung – folosirea în prezent a resurselor este inutilă. Pe scurt, acestea nu stau deloc „degeaba”, ci sunt ținute ca rezervă pentru vremurile care vor veni, iar aici nu este probabil necesar să mai demonstrăm că această cerere de rezervare îndeplinește o funcție socială foarte importantă. Consumarea rezervelor în prezent reprezintă, indiferent din ce perspectivă am judeca problema, nu o reducere a rarității, ci o sărăcire a societății. Despre acest subiect vezi Salin (1991).

niturile nominale mai mari nu reflectă o putere de cumpărare mai mare. De ce ar fi dispuși întreprinzătorii să lucreze mai mult, renunțând astfel petrecerea timpului liber, pentru o simplă compensație nominală?

EROAREA UNITĂȚII DE CONT

Conform acestui argument, un sistem de monede concurente nu dispune de o unitate de cont (*numéraire*) comună sau de un etalon de valoare pentru calculul economic și, prin urmare, este din punct de vedere economic inferior unui sistem dotat cu un astfel de etalon. În consecință, se susține, introducerea monedei discreționare poate oferi beneficii substanțiale. Ea nu ar implica doar redistribuirea politică a averii, ci ar contribui și la reducerea rarității în societate.

Acest argument este fondat pe o concepție greșită a calculului economic. El supraestimează similitudinile dintre calculul economic pe de o parte, și greutatea și măsurile tehnologice pe de altă parte. Scopul acestora din urmă este de a oferi termenii în care să raportăm elementele lumii materiale. Prin contrast, scopul calculului economic este de a oferi un numitor comun pentru compararea diferitelor acțiuni umane. El reprezintă un instrument de luare a deciziilor, într-un sens mult mai îngust decât greutatea și celelalte etaloane de măsurare.

Elementul central al calculului economic este calculul de rentabilitate, care împarte veniturile totale din vânzări la cheltuielile totale, pentru fiecare acțiune alternativă. Alegerile alternative fizic eterogene devin astfel comparabile, anume în termeni de procente. Acest serviciu esențial al calculului economic nu depinde în nici un fel de faptul că alte persoane folosesc sau nu pentru calcul aceeași unitate monetară.

Se poate argumenta că lucrurile nu stau diferit în ceea ce privește utilizarea greutăților și a măsurilor fizice. Și în acest domeniu fiecare individ ar putea măsura definind cum vrea

unitățile, fără a schimba rezultatul calculului. Totuși, calculele tehnologice au mult de câștigat de pe urma unui sistem unitar de greutate și măsuri deoarece această omogenitate facilitează comunicarea între diferiți membri ai societății. Spre deosebire, calculul economic nu reprezintă în primul rând un mijloc de comunicare – de fapt, întreprinzătorii depun adesea eforturi consistente pentru a ascunde altor persoane rezultatul calculului lor economic. Chiar și în măsura în care ei comunică aceste rezultate, informația relevantă este cuprinsă nu în cifre absolute, ci în rata rentabilității investiției. Iar aceste rate (procente) pot fi comparate indiferent de moneda utilizată.

S-ar putea obiecta că utilizarea diferitelor tipuri de bani implică o mai mare incertitudine în ceea ce privește valabilitatea calculului economic decât ar fi cazul dacă s-ar utiliza un singur fel de bani. Aceasta deoarece nu ar mai exista cursuri de schimb flotante între diversele monede.

Deși observația este corectă, ea nu are legătură cu concluzia că omogenizarea sistemului monetar ar fi benefică. Ideea este că *orice* diferență între produse, firme, locuri și vremuri reprezintă o sursă de incertitudine. Dacă observăm aceste diferențe pe o piață liberă, atunci avem motive întemeiate să presupunem că pachetul eterogenitate-plus-incertitudine sporită se situează mai sus pe scările individuale de valori decât reducerea incertitudinii prin creșterea omogenității. Am arătat deja că, pe o piață neobstrucționată, oricine poate încerca să stabilească un sistem omogen de bani de hârtie. Dacă el nu-i poate convinge pe ceilalți participanți la piață să-i accepte produsul, atunci putem concluziona că oamenii preferă o mai mare varietate și o incertitudine sporită în cadrul unui sistem monetar eterogen, în locul unei incertitudini reduse promovate de un sistem unificat.

EROAREA PREȚURILOR RIGIDE

Conform acestui argument, inflația reprezintă un mijloc adecvat de a crește marja dintre prețurile de vânzare și cele de cumpărare, măbind astfel profitabilitatea afacerilor în acele situații în care firmele nu pot reduce prețurile de achiziție suficient de mult pentru a-și permite continuarea producției. Principala aplicație a argumentului constă în depășirea rigidităților de pe piața muncii. Inflația, se spune, reduce salariile reale la nivelul de echilibru, astfel încât angajarea forței de muncă devine completă și toate resursele productive (în special forța de muncă) ale societății pot fi folosite.

Încă din anii 1920, acest argument a jucat un rol proeminent în dezbaterile legate de politica monetară și, după Al Doilea Război Mondial, a avansat la rangul de dogmă. Dar este o eroare. El presupune că *nu există o legătură* între politica monetară și instituțiile care guvernează stabilirea prețurilor pe celelalte piețe, în vreme ce aceste două domenii nu sunt de fapt independente unul de altul. Tehnicile contractuale, precum indexarea salariilor, au imperfecțiunile lor, dar în orice caz ele arată că participanții la piață încearcă să anticipeze schimbările ofertei de bani. În multe cazuri, sindicatele supraestimează pierderea viitoare a puterii de cumpărare a banilor. Consecința este chiar mai mult șomaj decât înainte – o bună ilustrare a acestui fapt o oferă evoluția pieței muncii din Germania, Franța și Spania, din 1970 încoace. Având în vedere aceste fapte incontestabile, economiștii ar face bine să înceapă să considere rigiditatea pieței forței de muncă ca o variabilă *dependentă*, nu ca pe ceva situat în afara controlului uman.

EROAREA DE AJUSTARE I: CEREREA ȘI OFERTA DE LICHIDITĂȚI

Cele mai multe erori cu privire la cantitatea optimă de bani sunt variante ale unei confuzii fundamentale, pe care o putem numi „eroare de ajustare”. Această eroare constă în convingerea că oferta de bani *nominală* trebuie să fie adaptată la condițiile economice, ca nu cumva să se producă un dezechilibru. Putem distinge două variante principale ale acestei erori. Prima dintre ele subliniază faptul că masa monetară disponibilă pentru păstrarea de numerar trebuie să fie adaptată la nivelul cererii pentru lichidități (stoc). A doua variantă afirmă că cererea și oferta de bani pe piață trebuie echilibrate – cantitatea nominală de bani oferită în schimbul altor bunuri trebuie să corespundă cererii de bani în forma cantității de mărfuri vândute pe piață (flux). În cele ce urmează ne vom ocupa de prima variantă, iar în secțiunea următoare ne întoarcem la cea de-a doua.

Oferta de lichidități

În ceea ce privește oferta de numerar, trebuie să spunem că aceasta este, în orice moment, identică cu cantitatea totală de bani aflată în posesia participanților la piață. Expresiile „ofertă de lichidități” și „masă monetară” sunt prin urmare sinonime, în măsura în care toate unitățile monetare sunt susceptibile a fi folosite, mai degrabă decât îngropate pe fundul oceanului, de exemplu.

Observați că *toate unitățile monetare sunt deținute*, adică, în măsura în care se află sub controlul cuiva, fac parte din deținerile de lichidități ale indivizilor. Cu alte cuvinte, nu putem vorbi de conceptul de „bani aflați în circulație”, care pot fi deosebiți de „banii păstrați”. Banii nu circulă în sensul că ei ar putea la un moment dat să nu aparțină nimănui. Prin intermediul schimbului, unitățile monetare sunt transferate de

la o persoană la alta, dar chiar și în acest caz fiecare unitate aparține cuiva la un moment dat.¹⁵

Cererea pentru dețineri monetare

De ce dorim să avem bani, de fapt? Serviciul esențial al monedei stă în reducerea problemei dublei coincidențe a nevoilor. Această problemă se manifestă cel mai acut într-un sistem de barter sau schimb direct. O soluție parțială este abandonarea schimbului direct și adoptarea schimbului indirect – intermediat de bani. În economiile dezvoltate practic toate schimburile indirecte sunt făcute cu un singur mijloc de schimb, sau, în orice caz, cu un număr foarte mic de mijloace de schimb. Mijloacele de schimb care sunt folosite într-un număr mare de tranzacții sunt bani.

Serviciile oricărei sume date de bani depind de cantitățile din celelalte bunuri care pot fi schimbate contra ei. În 1960, 500 de dolari ar fi putut cumpăra mai multe lucruri decât 550 de dolari în anul 2000, pentru că puterea de cumpărare a dolarului s-a diminuat considerabil între acești ani. Astfel, serviciile de schimb ale banilor nu au nimic de-a face cu cantitatea lor nominală, ci cu puterea lor de schimb.

Dar serviciile banilor nu depind doar de condiții generale, precum puterea de cumpărare și oportunitățile alternative de investire, ci și de factori strict personali care variază de la o persoană la alta (Mises 1980, cap. 8). O sumă de bani oferă servicii nu doar atunci când proprietarul banilor o vinde pentru ca achiziționa bunurile pe care și le dorește, ci și pe toată perioada în care proprietarul o păstrează în deținerile sale monetare. În orice moment, omul care acționează își echilibrează cantitatea de bani deținută cu deținerile din toate

¹⁵ Nu putem distinge între „bani aflați în circulație” și unitățile monetare care nu se află în posesia membrilor societății, de exemplu banii îngropați pe fundul mării după naufragiul unui vas. Chiar și în această situație, toate unitățile monetare aflate în circulație sunt deținute în fiecare clipă de cineva și nu există nici o diferență între, pe de o parte, banii aflați în circulație așa cum i-am definit și, pe de altă parte, banii deținuți în rezervele individuale de lichidități.

celelalte bunuri economice. Nu putem spune *a priori* câți bani va alege să dețină un oarecare participant pe piață. Dar putem spune că va vinde bani dacă astfel obține ceea ce valorizează mai mult decât suma de bani la care renunță, și că va cumpăra o cantitate de bani dacă o preferă prețului pe care trebuie să îl plătească. Portofoliul îi reflectă fiecărui om poziționarea în viață, dar și celelalte aspecte ale personalității sale: virtuțile și viciile. Cheltuietorii îi trec din ce în ce mai mulți bani prin mână și nu are niciodată destule bunuri de consum. Lașul nevrozat stă pe munți de bani. Antreprenorul temerar își plasează toți banii în investiții, pe când afaceristul prudent își face rezerve mari de bani. Pe scurt, nu există reguli generale pentru a preciza câți bani va deține o persoană. Dar acest lucru nu schimbă faptul că orice om trebuie să facă față compromisului impus de raritate: cu cât păstrează mai mulți bani, cu atât trebuie să renunțe la serviciile altor bunuri de care ar fi putut să beneficieze, și *viceversa*.

Ajustarea cererii cu oferta?

Să ne întoarcem acum la problema de la care am plecat. Potrivit unei opinii foarte răspândite, echilibrul monetar, în sensul egalității între oferta și cererea de deținere monetară, cere ca schimbărilor cererii să li se răspundă cu schimbări similare ale ofertei nominale. Creșterea cererii necesită o creștere corespunzătoare a ofertei și *viceversa*. Dar oferta de monedă-marfă precum aurul sau argintul nu poate urma decât foarte lent unor asemenea schimbări și, datorită limitărilor tehnice, ar putea fi imposibil să se producă acele cantități absolute de aur și argint care sunt necesare. Astfel, se poate pleda pentru impunerea de către stat a unei monede de hârtie din care este posibil să se producă orice cantitate, cu costuri practic inexistente.

O modalitate de a respinge acest argument este observarea faptului că se bazează pe o interpretare eronată a legilor cererii și ofertei. Nu are nici un sens să vorbim de cererea și oferta unei mărfi fără a face referire și la cererea și oferta de bunuri

alternative, adică fără să ne referim la prețurile de piață. Și, pentru că prețurile de piață se pot schimba, cererea și oferta se pot echilibra în orice moment.

Un alt mod de a respinge pledoaria pentru moneda de hârtie este punerea în evidență a presupuziției implicite că oferta de dețineri monetare este *independentă* de cererea de dețineri monetare (Hülsmann 2000, p. 435, 438–40). O asemenea independență există, într-adevăr, în cazul aproape tuturor celorlalte bunuri, iar motivul este acela că, în aproape toate celelalte cazuri, cantitatea de *servicii* care poate fi obținută de la un bun anume depinde, în esență, de caracteristicile sale *fizice*. De exemplu, serviciile oferite de regulă de către un telefon nu depind deloc de cererea pentru acel telefon, sau de cererea pentru telefoane de acel tip. Dacă participanții pe piață au o părere bună sau rea despre telefon, dacă plătesc prețuri mari sau mici pentru el, aceasta nu are vreun impact asupra cantității de servicii care poate fi obținută din folosirea unui telefon de acest tip. Însă, în cazul deținerilor monetare, cererea și oferta nu sunt independente, deoarece în acest caz cererea depinde de ofertă și oferta depinde de cerere.

Dacă volumul de bani crește, puterea de cumpărare a fiecărei unități va scădea sub nivelul pare care l-ar fi atins altfel. Aceasta înseamnă că serviciile care pot fi obținute de la fiecare unitate monetară s-au diminuat. Din moment ce deținătorii de bani sunt interesați strict de cantitatea acestor servicii, și nu de cantitățile nominale în care sunt încorporate aceste servicii, cererea exprimată de ei pentru cantități nominale de bani va fi mai mare decât ar fi fost altfel.¹⁶

¹⁶ Edwin Cannan observă că ar fi mai potrivit să spunem, asemenea lui Sidgwick, că oferta crescută de monedă induce o „extindere”, mai degrabă decât o creștere, a cererii de bani. Cannan oferă o încântătoare ilustrare a principiului extinderii cererii: „Oamenii vor lua cantități adiționale de wiskey atunci când este îndoit cu apă și oferit la preț mai mic, dar acest lucru nu demonstrează, în absența unei creșteri a cererii în sens restrâns, că vor lua cantități adiționale de wiskey sau de bani la prețul vechi.” (Cannan 1951, p. 10).

De asemenea, dacă cererea de bani crește, oferta de servicii monetare crește automat – fără o schimbare a ofertei nominale de bani. Creșterea cererii de bani deținuți înseamnă că persoana în cauză (1) schimbă banii pe care îi posedă doar la prețuri monetare mai mici decât altfel și/sau că (2) cumpără unități suplimentare de bani la prețuri mai mari (în termenii muncii sale și ale altor părți ale proprietății sale).¹⁷ În ambele cazuri, cererea crescută face *ipso facto* să crească oferta de servicii a fiecărei unități monetare, deoarece creșterea cererii înseamnă creșterea puterii de cumpărare a banilor.

EROARE DE AJUSTARE II: SCHIMBURILE MONETARE

Să ne aplecăm acum asupra celeilalte variante a argumentului ajustării. În această variantă, politica monetară este necesară pentru echilibrarea ofertei de monedă – înțeleasă de această dată în sensul „circulației” unităților monetare oferite spre vânzare contra altor bunuri – astfel încât să se potrivească cererii de bani, definită ca acele cantități din celelalte bunuri oferite la schimb contra banilor. Dacă nu există o politică monetară care să exercite funcția de ajustare, ar putea exista nepotriviri (dezechilibre) mai mult sau mai puțin serioase între oferta și cererea de bani și, în consecință, ar apărea crize economice, mai ales când oferta de monedă se dovedește a fi insuficientă pentru a cumpăra toate produsele oferite spre vânzare.

Înainte de a trece la examinarea acestui argument punct cu punct, ar putea fi folositoare observația că argumentul se bazează pe ceea ce am putea numi teoria monetară a „corespondenței”, sau „reprezentării”, sau „alocării”.¹⁸ Conform

¹⁷ A se vedea Say (1841, p. 243 ș.u.). A se observa că Say deslușește aici sensul conceptului de „cerere efectivă” care îi aparține lui Adam Smith. A se observa, de asemenea, că vom trata impactul prețurilor rigide asupra echilibrării automate a cererii și ofertei la sfârșitul prezentului articol.

¹⁸ Această teorie a fost susținută de teoreticienii iluștri, precum John Law,

acestei teorii, banii „reprezintă” cumva celelalte bunuri, iar funcționare lină a economiei depinde de cât de bine „corespunde” oferta de bani ofertei din celelalte bunuri. Dacă există prea mulți bani se instalează inflația, cu diverse consecințe negative. Dacă nu există suficienți bani pe piață, vor avea loc perturbări mai mult sau mai puțin grave ale activității economice. Sarcina politicii monetare este, deci, să asigure corespondența dintre monedă și celelalte bunuri, iar acest scop este atins prin modificarea cantității de monedă.

Această teorie este probabil acea idee economică eronată care a făcut cel mai mult rău în istoria Occidentului.¹⁹ Înainte de a trece la examinarea punct cu punct, să observăm din capul locului că banii nu reprezintă sau corespund decât lor înșiși. Nu are nici un sens să afirmăm o asemenea corespondență în privința schimburilor pe piață, deoarece cantitățile care se presupune că își „corespund” sunt identificate doar prin procesul pieței. Doar dacă ar exista o unitate nonmonetară a valorii care ar putea servi drept *tertium comparationis*, separată de schimburile de piață, ar fi de conceput că oferta monetară corespunde ofertei celorlalte bunuri. Dar nu există o asemenea unitate de măsură a valorii.

Cazul unei economii în creștere

Într-o economie în creștere sunt oferite tot mai multe bunuri pe piață, vândute contra banilor. Un teoretician al ajus-

Montesquieu, Simmel, Wieser, Schumpeter, și mulți alții. Pentru o critică a teoriei schumpeteriene a alocării, a se vedea Mises (1980, p. 512 ș.u.).

¹⁹ Nu este surprinzător că această idee eronată a apărut la sfârșitul secolului an XVII-lea, când au apărut și bancnotele și acele bănci privilegiate care vor deveni mai târziu „bănci centrale” (Suedia, Anglia). Teoria monetară se afla atunci în fază incipientă iar unii teoreticieni se aventurau în speculații neîngrădite. Observaseră că, în activitatea bancară de depozitare, există o corespondență între cantitatea de substitute monetare (bancnote, în special) și cantitatea de bani propriu-zisi (aur, argint etc.), pe care aceste substitute le reprezentau prin contractul dintre bancheri și clienții lor. John Law și alții au început să vadă reprezentări peste tot și au postulat că trebuie să fie corespondență nu doar între substituturile monetare și banii propriu-zisi, ci și între bani și celelalte bunuri.

tării ar putea argumenta că într-un astfel de caz este, de asemenea, nevoie de mai multă monedă pentru a cumpăra aceste cantități sporite de bunuri, pentru ca prețurile monetare să nu scadă și să strânguleze producția.

Principala problemă a acestui argument este aceea că se bazează pe o noțiune mult prea statică a funcției antreprenoriale. Oamenii de afaceri nu se comportă ca niște roboți care reacționează mecanic la schimbările circumstanțiale. Ei sunt antreprenori care încearcă să anticipeze schimbările viitoare relevante. Prin urmare, într-o conjunctură cu prețuri în scădere, antreprenorii *pot* avea afaceri profitabile prin cererea unor prețuri de achiziție mai mici, sau, dacă acest lucru nu este posibil, prin abținerea completă de la activitatea investițională. Iar antreprenorii de succes *vor acționa* exact așa. Diferența dintre antreprenorii de succes și cheltuitorii nesăbuiți stă în aceea că primii își bazează acțiunile pe o estimare corectă a schimbărilor viitoare de preț. În orice moment, un antreprenor se poate proteja contra impactului *viitor* al prețurilor de vânzare în scădere fie prin scăderea în prezent a plăților pentru factorii săi de producție, fie prin încetarea completă a activităților investiționale. Această ultimă strategie reprezintă calea cea mai înțelept de urmat atunci când nu poate negocia scăderea prețului factorilor, caz de obicei întâlnit când este singurul sau printre puținii care anticipează scăderea viitoare a prețurilor, și când alți antreprenori nu își diminuează ofertele. Dacă nu poate să își scadă costurile, nu va investi deloc, ci va aștepta până când concurenții săi, care au plătit factorii pe care el îi considera prea scumpi, vor da, în cele din urmă, faliment. Atunci va interveni și va obține prețurile de achiziție care îi sunt necesare pentru a activa profitabil și este posibil să cumpere chiar capacitățile de producție ale unora dintre concurenții săi faliți.

Acei antreprenori care nu fac altceva decât să reacționeze la schimbările prețurilor de pe piață vor avea, desigur, surprize neplăcute când va trebui să facă față scăderii nivelului prețurilor induse de creșterea productivității. Au cumpărat

factori de producție la prețuri care nu se justifică în lumina acestui eveniment ulterior și, astfel, profiturile lor sunt reduse considerabil și, adesea, suferă pierderi care îi aduc în pragul falimentului. Să observăm aici că nu este o tragedie ca acești antreprenori proști să fie eliminați de pe piață.

Să presupunem că (a) aceste firme ar putea să funcționeze profitabil la nivelul mai mic al prețurilor (aflat, poate, în continuă scădere) și că dau faliment doar pentru că au acumulat datoriile la nivelul anterior, mai mare, al prețurilor; în acest caz, proprietarii anteriori – care s-au dovedit a fi antreprenori nepricepuți – vor fi înlocuiți de noi proprietari, de regulă creditorii anteriori, care ar putea să preia conducerea afacerii cu profit, în beneficiul pieții.

Sau, să presupunem că (b) aceste firme nu mai pot funcționa profitabil la nivelul scăzut (în scădere) al prețurilor;²⁰ în acest caz, firmele noastre nu mai sunt profitabile pentru că alți antreprenori pot folosi mai profitabil factorii de producție care le sunt necesari acestor firme. Astfel, ar fi corect și benefic să se sisteze acele afaceri și să se lase factorii de producție la dispoziția celorlalte firme.

Presupunerea (a) și (b) acoperă toate cazurile posibile, așa că putem conchide că scăderile nivelului prețurilor cauzate de creșterea productivității nu implică dezavantaje pentru societatea luată în ansamblu.²¹ Nu există justificare pentru întâmpinarea creșterii economice cu o creștere paralelă a ofertei monetare. O astfel de politică ar afecta distribuția averii în societate și ar putea avea doar în mod accidental un efect pozitiv asupra producției agregate. Mai mult, ar încuraja ires-

²⁰ S-ar putea întâmpla așa, de exemplu, pentru că procesul de creștere a fost însoțit de o distribuire diferită a averii în societate, care, la rândul ei, a schimbat cererea agregată pentru diversele tipuri de produse în detrimentul firmei noastre și în avantajul altor firme.

²¹ Teoreticienii monetariști au ilustrat această lege economică în studiile empirice făcute asupra unor economii în creștere cu nivel în scădere al prețurilor. Două cazuri importante sunt Germania și Statele Unite în ultimul sfert al secolului al XIX-lea – o perioadă care este adesea și eronat etichetată ca „depresiune”. A se vedea Nocken (1993, p. 157–89); Friedman și Schwarz (1963); Bordo și Redish (2003).

ponsabilitatea antreprenorială, pentru că îi premiază pe acei oameni de afaceri care mizează tocmai pe faptul că o astfel de politică îi va cauționa în viitor; pe de altă parte, astfel sunt pedepsiți antreprenorii prudenți și independenți care anticipază scăderi ale prețurilor induse de creșterea producției și, în consecință, nu investesc atât cât ar fi investit în alte condiții, punând prin aceasta factorii de producție la dispoziția altor procese de producție.

Cazul unei economii în scădere

Într-o economie în scădere sunt oferite pe piață bunuri din ce în ce mai puține contra banilor, iar prețurile monetare cresc. Care ar fi implicațiile de politică monetară din perspectiva ideii eronate referitoare la ajustare? Probabil că un avocat al ajustării ar susține că ridicarea nivelului prețurilor ar fi cumva dăunătoare pentru societate. Dar prețurile în creștere nu sunt mai dăunătoare decât cele în scădere.

Mai jos, vom arăta dincolo de această afirmație, că același lucru este valabil și pentru scăderile sau creșterile ofertei monetare. Într-o economie de piață există incitative puternice care îi fac pe participanții la procesul pieței să minimizeze impactul negativ pe care l-ar putea avea asupra producției modificările masei monetare. Îndată ce aceste schimbări devin excesive apar oportunități de profit care indică utilizarea altor monede în locul celei volatile.

Cazul „tezaurizării”

„Tezaurizarea” este o expresie peiorativă folosită pentru a descrie creșterea cererii de dețineri monetare reale. Să ne amintim, în primul rând, că toate cantitățile de bani sunt „tezaurizate” pentru că fiecare unitate monetară este păstrată în „tezaurul” – adică în rezervele de lichiditate – ale unei persoane. Este așadar imposibil ca banii să fie ținuți mai intens decât ar fi fost altminteri ținuți. Banii deținuți sunt bani deținuți.

Deci, de unde vine prejudiciul emoțional evident în termenul de „tezaurizare”? După cum am spus, este vorba de resen-

timentul pe care îl au unii oameni față de cererea mai mare a altora pentru dețineri monetare reale. Motivul esențial al acestui resentiment este acela că „tezurizarea” produce o scădere a nivelului prețurilor monetare. În consecință, amenință toate acele afaceri bazate pe anticiparea unor prețuri crescute.

Am arătat mai sus ce înseamnă o cerere crescută pentru dețineri monetare: proprietarul banilor renunță la bani doar la prețuri mai mici decât ar fi trebui să plătească altminteri și este dispus să ofere mai multe bunuri decât altminteri în schimbul unor cantități adiționale de bani. În ambele cazuri, toate unitățile monetare sunt păstrate sau „tezurizate” în același mod în care au fost păstrate sau „tezurizate” întotdeauna. Diferența constă în aceea că proprietarii banilor îi valorizează mai mult decât înainte.

Am arătat deja și că asemenea creșteri ale cererii pentru dețineri monetare reale *nu pot* fi compensate de o creștere similară a ofertei monetare nominale. Orice astfel de politică de neutralizare ar intensifica problema de rezolvat. Bani suplimentari diluează puterea de cumpărare a tuturor unităților monetare, declanșând astfel o creștere și mai mare a cererii de bani.²²

Pe de altă parte este adevărat și că masa banilor de hârtie poate fi crescută într- așa o măsură încât să se instaleze un efect contrar: dacă participanții la piață anticipează o scădere continuă în termeni absoluți a puterii de cumpărare a monedei, își vor scădea cererea pentru dețineri monetare reale chiar dacă rezervele lor monetare nominale sunt în creștere. În astfel de cazuri oferta nominală de bani crește adesea în ritmuri amețitoare în timp ce puterea agregată a masei monetare scade.²³ Prin urmare, dacă un producător de monedă de hârtie

²² S-ar putea argumenta că această politică se achită cel puțin de sarcina de a stabili nivelul puterii de cumpărare la care cererea și oferta de bani se echilibrează. În acest caz, argumentul nu mai vizează ideea de ajustare *per se*, ci vechiul ideal al unei puteri de cumpărare stabile a banilor. A se vedea Rothbard (1993, cap. 11), pentru o critică a tentativelor de a măsura și stabili puterea de cumpărare a banilor.

²³ Acest fenomen a fost observat în special în etapele mai târzii ale

este hotărât să combată „tezaurizarea” cu orice preț, s-ar putea să reușească. Întrebarea care se pune este, bineînțeles, dacă atingerea acestui scop merita sacrificarea monedei – pentru că implicate aici nu sunt, de regulă, decât colapsul sau o situație proximală colapsului schimburilor monetare

La un nivel mai fundamental, trebuie să ne întrebăm dacă tezaurizarea are ceva negativ. Cu siguranță că „tezaurizarea” va produce câștigători și perdanți – toate schimbările din societatea au acest efect. Dar tezaurizarea nu va produce *cu necesitate* perturbări ale producției, pentru că poate fi anticipată. Și chiar în măsura în care produce perturbări ale afacerilor acelor antreprenori care nu au anticipat-o, nu există nici o justificare a cauționării antreprenorilor proști, așa cum am arătat mai sus, ci mai degrabă trebuie lăsați creditorii să le preia firmele sau alte firme să preia factorii de producție angajați anterior de aceste firme.

Cazul inflației

Până aici am studiat impactul schimbărilor nemonetare asupra relației dintre cererea și oferta de monedă. Acum, vom supune atenției schimbările provenite din latura monetară – creșteri și descreșteri ale ofertei monetare pe care le putem numi, în analiza noastră, „inflație”, respectiv, „deflație”.

În primul rând se poate obiecta că producția de monedă poate fi excesivă în raport cu creșterea „laturii bunurilor”. Am discutat deja erorile implicate în acest argument. Serviciile schimburilor monetare nu depind de modul în care se modifică masa monetară relativ la ofertele din bunurile care sunt schimbate contra banilor. Producția sporită de monedă aduce după sine prețuri monetare mai mari decât s-ar fi plătit altminteri pe piață. În anumite condiții, producția de bani astfel sporită poate duce la creșteri absolute ale prețurilor monetare. Însă nici creșterile absolute, nici cele relative, ale prețurilor monetare (relative la nivelul pe care l-ar fi atins în absența

inflației) nu implică, *per se*, vreo consecință negativă insurmontabilă pentru economie.

Este de conceput situația în care oferta dintr-un metal prețios crește pe piața liberă într-așa un ritm încât să devină neconvenabilă utilizarea sa ca mijloc de schimb. Să ne imaginăm, de exemplu, că cineva ar descoperi subit o mină care conține de peste un milion de ori cantitatea de aur existentă în prezent. S-ar putea, în consecință, ca aurul să nu mai fie utilizat ca mijloc de schimb. Rolul său va fi preluat atunci de alte mărfuri. Dar, după cum arată acest exemplu, utilizatorii banilor pot, pe o piață liberă, să limiteze destul de strict daunele provocate de creșterile neobișnuite ale oricărui metal prețios. Piața liberă înseamnă, în ultimă instanță, că nimeni nu este împiedicat să testeze alternative presupus benefice. Acesta este motivul pentru care inflația într-un sistem de monedă de hârtie, în care doar autoritățile pot experimenta diverse alternative, tinde să fie mult mai dăunătoare, în special atunci când luăm în considerare faptul că producătorii banilor de hârtie au, de fapt, mai multe motive de a înteți inflația decât de a o reduce.

Însă, în afară de chestiunea incitativelor, moneda de hârtie are câteva consecințe foarte rele, care pe piața liberă nu ar apărea. De exemplu, producătorii de monedă de hârtie au capacitatea aproape nelimitată de a cauționa orice participant la procesul pieței. Aici găsim problema cunoscută sub denumirea de „haos motivațional” („*moral hazard*”) – participanții pe piață care sunt în relații personale și profesionale bune cu producătorul monedei de hârtie investesc în afaceri excesiv de riscante. Când aceste investiții se dovedesc a fi proaste, producătorul banilor de hârtie îi cauționează, adică îi salvează pe seama celorlalți utilizatori ai monedei. Acesta este unul din motivele pentru care moneda de hârtie implică mai multă risipă decât moneda pieței libere și creează astfel mai multă raritate decât ar fi existat altminteri pe piața liberă.

Un alt motiv pentru care inflația monedei de hârtie este diferită calitativ de creșterile ofertei de monedă-marfă este

acela că permite statului să finanțeze prin îndatorare tot felul de proiecte risipitoare. În particular asistențialismul și militarismul sunt mult mai mari și mai risipitoare în contextul controlului de stat asupra monedei, decât ar fi pe o piață neobstrucționată. În prezent, acestea sunt atât de risipitoare încât este cu totul exclusă ideea că s-ar putea vreodată stinge datoriile făcute pentru finanțarea lor. Cum se poate, în aceste condiții, ca statul să obțină în continuare noi creditori pentru noi datorii? Răspunsul este că toată lumea știe că aceste datorii sunt acoperite cu tiparnița de bani controlată (de regulă chiar deținută) de stat.

Al treilea motiv pentru care moneda de hârtie creează o raritate mai mare a bunurilor și serviciilor decât ar fi existat pe piața liberă este acela că producția practic lipsită de costuri a monedei de hârtie permite creșteri arbitrare și imense ale ofertei monetare. Este aproape imposibil ca participanții la procesul pieței să se adapteze destul de repede acestor schimbări. Există pericolul foarte real ca rata dobânzii de pe piața creditului să scadă sub nivelul său de echilibru. Acest lucru ar declanșa ciclul de avânt și prăbușire pe care îl cunoaștem din teoria misesiană a ciclului economic.

În concluzie, creșterile cantității oricărui tip de bani nu au de ce să fie mai dăunătoare, *per se*, decât o cantitate stabilă sau în descreștere de bani. Modul tradițional în care economiștii studiază schimbările agregatelor cuantificabile, precum masa monetară, se dovedește a fi foarte nepotrivit în acest caz, ca și în multe altele. Consecințele negative asociate de obicei inflației – în special risipa de resurse datorată problemelor de ajustare – nu rezultă în primul rând din creșterile cantității de monedă, ci din lipsa concurenței între diverse monede. După cum am putut vedea, simpla existență a monedei de hârtie (protejate de stat) provoacă probleme care nu apar pe o piață liberă. Dar aceste probleme sunt, din aceleași motive, relativ ușor de soluționat, cel puțin din punct de vedere tehnic. Nu este necesară decât abolirea privilegiilor de monopol ale pro-

ducătorilor de monedă de hârtie, care astfel ar ajunge rapid la faliment.

Cazul deflației

Alături de teaurizare, deflația este un ilustru țap ispășitor al științei economice monetare. Lupta contra deflației este astăzi considerată în mare măsură drept misiunea cea mai elementară a autorităților monetare, o necesitate minimă a politicilor economice. Este justificarea *prima facie* a politicii monetare inflaționiste și a instituțiilor menite să o aplice – în special a producătorilor monedelor de hârtie.

Însă, în mod surprinzător, această argumentare nu se află pe un teren mai solid decât celelalte teorii prin care se încearcă justificarea instituțiilor monetare actuale. Pledoaria pentru combaterea deflației nu se bazează atât pe argumente, cât pe o lungă tradiție a denigrării deflației.²⁴ Trebuie, de aceea, să ne ocupăm de această argumentare mai în detaliu decât în cazul celorlalte argumente.

Am arătat deja că argumentul anti-deflație este de nesuștinut atâta vreme cât prin deflație se înțelege o scădere a nivelului prețurilor. Rămâne, atunci, întrebarea dacă lupta împotriva deflației definite într-un mod ușor diferit – o scădere a ofertei monetare în sensul mai larg – are baze mai solide. După cum vom vedea, este adevărat că deflația în sensul al doilea implică o scădere mai mult sau mai puțin dramatică a nivelului prețurilor. Dar nu se justifică saltul de la acest lucru la concluzia că deflația distruge diviziunea muncii, sau că poate fi contracarată printr-o politică inflaționistă.

Ce anume înțelegem atunci când spunem că „oferta monetară scade”? Se pot distinge patru tipuri de deflație, pe care le vom trata secvențial:

²⁴ Este relevant faptul că nu există aproape de loc literatură despre deflație în știința economică modernă. O excepție recentă este Kumar et al. (2003). Această lucrare are meritul de a atrage în sfârșit atenția asupra fenomenului deflației, dar nu face decât să reia locurile comune și inacceptabile ale actualei mitologii a deflației.

1. Deflația pe piața liberă

Deflația poate însemna că anumiți participanți pe piață, din motive oarecare, decid să-și distrugă, complet sau parțial, deținerile monetare. Acest scenariu, al distrugerii fizice, este evident că nu are semnificații practice; nu a dus vreodată la o deflație pe scară atât de largă încât să dea insomniilor responsabililor cu politica monetară.

2. Deflația confiscatorie

Cu mult mai relevantă în practică este deflația sub forma confiscării deținerilor monetare operate de stat. Deflația confiscatorie are o lungă tradiție în spate. Face, de obicei, parte integrantă din reformele monetare, ca, de exemplu, în cazurile Germaniei, în 1948, Braziliei, în 1990, Rusiei, în 1990, sau Argentinei, în 2001. Bineînțeles că poate fi combătută de către stat fără probleme, din simplul motiv că este suficient ca acesta să *nu* le confiște banii supușilor săi.

3. Deflația monedei-credit (*credit money deflation*)

Din perspectivă istorică, deflația a avut adesea loc atunci când autoritățile monetare au răscumpărat cantități de monedă-credit fără a neutraliza aceste răscumpărări cu noi emisiuni, sau când au distrus moneda de hârtie obținută în urma taxării. De obicei, scopul acestor deflații a fost acela de a aduce moneda deflaționată înapoi la paritatea veche, în special după războaie. Asemenea deflații au avut loc în Marea Britanie după publicarea Raportului asupra Metalelor Prețioase (*Bullion Report*), în Statele Unite după Războiul Civil (forța motrice a fost Secretarul Trezoreriei Hugh McCulloch) și în Marea Britanie, Suedia, Olanda, S.U.A. și alte țări, după Primul Război Mondial.

La fel ca în cazul deflației confiscatorii, statului i-ar fi foarte ușor să „lupte” împotriva monedei-credit pur și simplu

prin abținere sau, chiar mai bine, prin abținerea de la crearea inflației de bani-credit în primul rând. Totuși, ne putem întreba dacă scăderea cantității de monedă ar avea, *per se*, vreo consecință negativă pentru producția agregată. Răspunsul este negativ. Scăderea cantității de bani are în mod cert același efect ca și creșterea tezurizării, iar oamenii de afaceri și ceilalți actori de pe piață pot să se adapteze noii situații. Antreprenorii de succes vor anticipa atât deflația în sine, cât și impactul asupra sistemului de prețuri. Vor profita de abilitățile lor de prevedere superioare pe seama altor antreprenori, care nu își scad costurile factorilor de producție la timp, pentru a obține o diferență suficientă între aceste cheltuieli și vânzările viitoare. Din nou, nu există nici un motiv pentru care această redistribuție să aibă consecințe negative asupra producției totale. În orice caz, ne putem aștepta să aibă un impact pozitiv pentru că îi elimină pe antreprenorii mai puțin eficienți.

S-ar putea argumenta că deflația monedei-credit implică mai multe complicații decât tezurizările sporite. Anume, această formă de deflație ar putea provoca anticipări pesimiste care se autoalimentează. Când prețurile scad pentru un timp, din ce în ce mai mulți oameni ar putea presupune că există un tip de automatism în această tendință și ar putea să-și sporească cererea de bani. Acest lucru ar face prețurile să scadă și mai tare, întărind pesimismul oamenilor, care își sporesc astfel și mai mult cererea de bani, și tot așa.

Să observăm că aceste spirale de anticipări pesimiste pot fi foarte benefice dacă nu duc decât la accelerarea procesului prin care actorii de pe piață anticipează corect nivelul cel mai de jos dat de oferta monetară minimă la care deflația încetează. Este, totuși, cu puțință ca asemenea anticipări autoalimentate să meargă prea departe. Oamenii s-ar putea panica și ține la bani chiar și când prețurile ating un nivel atât de scăzut încât merită să se reia achizițiile. S-ar putea ajunge astfel într-o situație în care schimburile indirecte efectuate cu moneda deflaționată să devină imposibile din motive tehnice. Prețurile în scădere ar necesita unități monetare din ce în ce mai mici,

dar acestea nu pot fi produse la timp (cu tiparnița) sau pur și simplu nu pot fi manipulate în tranzacțiile zilnice (de exemplu, monede de aur de dimensiuni microscopice). Cu alte cuvinte, deflațiile de anvergură ale monedei-credit pot duce la dezintegrare monetară, mai ales atunci când lipsesc exemplele antreprenoriale călăuzitoare.

Cum se rezolvă această problemă pe piața liberă? Soluția este aceeași ca și în cazul problemei inverse a hiperinflației. Soluția se numește competiție monetară. Imediat ce pesimismul pieței referitor la moneda deflaționară devine excesiv – cu alte cuvinte, imediat ce se manifestă dezechilibrul – se vor folosi alte mijloace de plată pentru substituirea acelei monede, pentru simplul motiv că dezechilibrul înseamnă oportunități de profit. Deflațiile excesive sunt, așadar, de regulă însoțite de adoptarea spontană a *altor monede*. Participanții la procesul pieței vor considera că este încă profitabil să se angajeze în schimburi indirecte, și ar putea face acest lucru pentru că au, încă, active reale de oferit, acestea fiind cel mai adesea munca lor și alte tangibile. În consecință, vor începe să folosească lucruri ca mijloace de schimb, în special monede străine și substitute monetare oferite de bănci solide, însă și monedă-marfă, precum monedele de aur sau argint. Adoptarea spontană a diverșilor bani s-a putut observa în multiple cazuri istorice de deflație, cu toate că intervenția statului a blocat de regulă desfășurarea completă a acestui proces. Bineînțeles, astfel de procese sunt însoțite de o redistribuire masivă a avuției în societate, însă, după cum am arătat deja, acest lucru nu este *per se* dăunător din perspectivă generală.

4. Deflația prin controlul prețurilor

În multe cazuri istorice deflația s-a declanșat atunci când statul a impus controlul prețurilor asupra cursurilor de schimb dintre monedele folosite în paralel, cazul ce mai ilustru fiind cel al regimurilor bimetalice. Economiiștii știu că acest tip de control al prețurilor activează legea lui Gresham – moneda

proastă (subevaluată) o scoate de pe piață de cea bună (supraevaluată). Bani rai sunt folosiți în continuare în schimburile monetare, pe când banii buni sunt fie complet scoși de pe piață, fie vânduți locuitorilor din zonele unde controlul prețurilor nu se aplică. Această dispariție a monedei bune nu înseamnă decât că volumul total al banilor a fost redus, în teritoriul supus controlului prețurilor.

Din nou, este evident că statului îi poate fi foarte ușor să lupte împotriva acestei forme de deflație. Să fie repetat aici și că deflațiile intervenționiste nu sunt condamnabile pentru că implică o reducere a cantității de monedă, sau pentru că anumiți participanți la piață s-ar putea să nu fie capabili să își continue activitățile productive în acest climat deflaționist, ci pentru că sunt rezultatul încălcării drepturilor de proprietate.

Fuga de bani

Unul dintre scenariile de urgență cele mai îngrijorătoare – cel puțin pentru responsabilii cu politica monetară – nu privește dispariția fizică sau distrugerea unităților monetare existente, ci *pierderea naturii lor monetare*. Putem distinge aici două cazuri.

În primul caz, substitutele monetare (de exemplu depozitele la vedere constituite la băncile comerciale) își pierd statutul de substitute monetare pentru că nimeni de pe piață nu mai vrea să le cumpere. Acest caz are loc de obicei când emitentul acestor substitute monetare (banca) nu este capabil să le răscumpere cu monedă (de exemplu, cu bancnotele de hârtie emise de „banca centrală” – adică de producătorul de monedă de hârtie).

În al doilea caz, moneda de hârtie își pierde statutul de monedă pentru că nimeni de pe piață nu mai dorește să o cumpere. Acest lucru se întâmplă de regulă în faza terminală a hiperinflației. S-ar putea întâmpla, însă, chiar și fără o perioadă premergătoare de creșteri ale prețurilor, dacă producătorii actuali de monedă-decret ar fi deposedați de statutul lor monopolist și ar trebui să concureze cu „monede naturale”

precum aurul și argintul de pe poziții legale echivalente. În orice caz, hotărârea pieței de a nu mai folosi moneda de hârtie face ca aceasta să își piardă întreaga valoare. Biletele care anterior erau căutate cu ardoare devin maculatură.

În ambele cazuri, *fuga de monedă se instalează ca reacție la o inflație anterioară*. Nu pică din senin, ca o epidemie lipsită de cauze, ci este consecința naturală a unui regim anterior mai mult sau mai puțin inflaționist. Prin urmare, obișnuita sa condamnare are la bază înțelegerea exact pe dos a situației. Adevărul este că *fuga de monedă este o mare forță a eliberării*. Distruge manifestările instituționale ale inflației: activitatea bancară cu rezervă fracționară și moneda de hârtie. Pune capăt inflației și oprește astfel redirectionarea venitului în favoarea acelor puțini privilegiați care au relații strânse cu elita politico-monetară, dinspre și în detrimentul restului societății, al celor fără relații politice. Acesta este în sine un motiv suficient pentru a o considera binevenită.

Fuga de monedă implică o perturbare a diviziunii muncii care nu poate fi evitată prin anticiparea antreprenorială a evenimentului. Dimpotrivă, anticipările au aici caracterul unor profeții care se împlinesc prin ele însele. Dacă participanții la piață se așteaptă la o viitoare panică vizând băncile cu rezervă fracționară, își vor retrage banii din timp. Însă chiar această acțiune preventivă reduce deținerile monetare ale băncilor (așa zisele „rezerve”) și precipită astfel o panică în prezent. În mod similar, dacă piața anticipează o viitoare evaporare a monedei de hârtie existente în prezent, va încerca, în măsura în care se poate, să abandoneze în prezent utilizarea sa. Dar acest lucru va accelera creșterea nivelului prețurilor exprimate în acea monedă și va face pe mai mulți oameni să înceteze a o mai utiliza. Astfel se poate naște un proces cumulativ care duce la o putere de cumpărare a acestei monede din ce în ce mai scăzută și se poate ajunge la abandonarea ei completă.

Un alt motiv pentru care fuga de monedă implică întotdeauna perturbări este acela că, într-un sistem caracterizat de activitate bancară cu rezerve fracționare și monedă de hârtie,

diviziunea muncii este, într-o mai mare sau mai mică măsură, orientată către satisfacerea nevoilor grupurilor care controlează procesul inflaționist. Totuși, ne grăbim să observăm că, tocmai din acest motiv, acele perturbări nu sunt de nedorit. Ele sunt asemenea perturbărilor care cutremură o economie care s-a bazat pe munca forțată a sclavilor, după ce sclavia a fost abolită, sau perturbările unei societăți totalitare după ce dictatorul a fost alungat. Asemenea oricărei schimbări pe scară largă, fuga de monedă distruge valoarea anumitor factori de producție și dă valoare altora. Teoria economică nu oferă nici un motiv pentru a considera preferabilă folosirea factorilor de producție anteriori, folosirii celor din urmă. Să observăm totuși că valorile noi reflectă preferințele oamenilor liberi (sau, cel puțin, mai liberi decât înainte), pe când vechile valori reflectau mult mai mult preferințele elitelor dominante.

Până aici am arătat că înclinația emoțională contra fugii de monedă nu are fundamente raționale. Nu are nimic rău, decât dacă presupunem că interesele celor puțini și fericiți care prosperă din perpetuarea regimului inflaționist sunt identice cu interesele tuturor membrilor societății. Următoarea întrebare este: cum ar putea piața liberă să facă față unor astfel de situații? Pe o piață liberă, nimeni nu ar fi obligat să accepte bani sau substitute monetare pe care nu dorește să le dețină. În consecință, fuga de bani s-ar desfășura până la capăt, eradicând în final bancnotele și depozitele cu rezervă fracționară și cauzând evaporarea monedei de hârtie.

Cât va dura acest proces? Implică depresiuni prelungite și șomaj masiv? Nu neapărat. Nu există nici un motiv pentru care să fie imposibil ca, de exemplu, oamenii să se adapteze instantaneu noilor circumstanțe. Dacă piața anticipează chiar de la începutul fugii de bani cât va scădea până la urmă fiecare preț, ar ajunge la „fund” într-o secundă. Bancnotele cu rezerve fracționare și monedele de hârtie ar dispărea instantaneu din circulație și toată lumea ar fi conștientă de noile prețuri, exprimate în alte monede, ale tuturor bunurilor existente. Acesta este, desigur, un scenariu puțin probabil, dar să

observăm că nu este o imposibilitate fizică, în calea ajustării instantanee. Locul strâmt în acest caz îl reprezintă anticipările. Unii oameni de afaceri sunt foarte abili în ceea ce privește anticiparea situațiilor viitoare care sunt radical diferite de cele prezente, iar aceste persoane își vor concretiza abilitățile în profit atunci când se declanșează fuga de monedă (așa cum, din aceleași motive, obțin profituri în perioadele inflaționiste). Însă marea majoritate a celor care activează pe piață nu are astfel de abilități și, de aceea, fuga de monedă este un proces care ia timp și care nu numai că produce o redistribuire a resurselor, ci, cu siguranță, și alte probleme.

Șomajul este de obicei cea mai frecvent citată dintre aceste probleme. Însă nu este un aspect *esențial* al acestui proces. Muncitorii și antreprenorii *pot*, cu siguranță, să ajungă la înțelegeri privind salariile, care să facă posibilă funcționarea în continuare a firmei. Acest lucru este cu puțință chiar dacă nici antreprenorii și nici muncitorii nu anticipează corect sfârșitul acestui proces.

Este cu puțință ca politica monetară să contracareze cu succes fuga de monedă? Din nou, cea mai ușoară cale de a face acest lucru este prin evitarea inflației, în primul rând. Însă, odată ce se declanșează această fugă, *nu poate fi evitată prin mijloacele convenționale ale politicii monetare*. Creșterea masei monetare ar pune doar paie pe foc, deoarece noile unități monetare nu pot decât să amplifice motivul pentru care este abandonată moneda – pierderea absolută a puterii sale de cumpărare. Pe de altă parte, o politică de scădere masivă a ofertei monetare ar putea evita abandonarea completă a monedei. Însă, prin această politică, autoritățile monetare ar trebui să confiște o mare parte din deținerile monetare ale cetățenilor. Astfel de situații au dus adesea la schimbarea constituției monetare. Apoi, băncile primesc, de regulă, privilegiul de a refuza răscumpărările, transformându-și astfel bancnotele în monedă de hârtie. În alte cazuri, moneda amenințată cu dispariția a fost înlocuită cu o nouă monedă, așa cum s-a întâmplat în Germania în 1923 și 1948. Mai recent, consiliile monetare au

jucat un rol similar (Gertchev 2002). În consecință, fugile de monedă sunt episoade marcate de schimbări dramatice. Însă, dacă avem nevoie oricum de schimbări radicale ale politicii monetare, de ce să nu liberalizăm din capul locului producția de monedă?

CONCLUZIE

Producția competitivă de monedă poate funcționa și, am putea adăuga, a funcționat cu succes în toate cazurile istorice cunoscute. Am arătat că, dintr-un punct de vedere normativ care pune accentul pe integritatea proprietății private, este superioară alternativei sale logice: controlul etatist al ofertei monetare. Am arătat pe larg și că nu se poate pleda din perspectivă utilitaristă pentru modificarea producției monedei pe piața liberă prin mijloace politice. Politica monetară convențională și fundamentele sale instituționale, sub forma băncilor centrale și a organizațiilor monetare similare sunt, așadar, în cel mai bun caz inutile și ar trebui abandonate. Schimbările ofertei monetare induse pe cale politică – însăși esența politicii monetare neintervenționiste – nu afectează problema rarității. Efectul lor principal este îmbogățirea unor grupuri pe seama altora și crearea unor probleme grave, cu care piața liberă nu se confruntă.

Analiza noastră a subliniat de asemenea importanța producției concurențiale de monedă. Este greșit să echivalăm piața monetară liberă cu preponderența monedei-marfă. Etalonul aur al sfârșitului secolului al XIX-lea a fost un etalon-*decret!* Problemele apar deîndată ce moneda, de orice tip, se bucură de privilegiul legal de a fi monedă „etalon” și este astfel imunizată în fața concurenței. Am arătat cum concurența este esențială pentru înlocuirea lină a unei monede (inferioare din punct de vedere tehnologic) cu alte monede-marfă. Concurența este de asemenea esențială pentru realizarea unui

proces rapid de ajustare în perioade de hiperinflație sau de deflație în spirală. Din această perspectivă, curentul de standardizare care a caracterizat secolul al XIX-lea apare ca una dintre moștenirile nefaste ale liberalismului clasic.

BIBLIOGRAFIE

- Bordo Michael D., and Angela Redish. 2003. "Is Deflation Depressing? Evidence from the Classical Gold Standard." NBER Working Paper #9520. Cambridge, Mass.: NBER.
- Cannan, Edwin. [1921] 1951. "The Application of the Theoretical Apparatus of Supply and Demand to Units of Currency." *Economic Journal* 31. Reprinted in *Readings in Monetary Theory*, F.A. Lutz and L.W. Mintz, eds. Homewood, Ill.: Irwin.
- Cantillon, Richard. 2001. *Essay on the Nature of Commerce*. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers.
- Friedman, Milton, and Anna Schwartz. 1963. *A Monetary History of the United States* Chicago: University of Chicago Press.
- Gertchev, Nikolay. 2003. "The Case For Gold." *Quarterly Journal of Austrian Economics* 6 (4):117–26.
- . 2002. "The Case Against Currency Boards." *Quarterly Journal of Austrian Economics* 5 (4): 57–76.
- Hayek, Friedrich A. 1939. *Profits, Interest, and Investment*. London: Macmillan.
- Hoppe, Hans-Hermann. 1989. *A Theory of Socialism and Capitalism*. Boston, Mass.: Kluwer. Chap. 7.
- . 1987. "Vom Konzept der Wohlfahrtsmessung zur Theorie der Gerechtigkeit." In *Eigentum, Anarchie und Staat*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Huerta de Soto, Jesús. 1998. *Dinero, Crédito Bancario y Ciclos Económicos*. Madrid: Unión Editorial.
- Hülsmann, Jörg Guido. 2000. "Economic Principles and Monetary Institutions." *Journal des Economistes et des Etudes Humaines* 10 (2/3): 428–30.
- . 1998. "Toward a General Theory of Error Cycles." *Quarterly Journal of Austrian Economics* 1 (4): 1–24.

- . 1996. *Logik der Währungskonkurrenz*. Essen: Management Akademie Verlag.
- Hume, David. [1752] 1985. "Of Money." In *Essays*. Indianapolis, Ind.: Liberty Fund.
- Kumar, Manmohan S. et al. 2003. "Deflation: Determinants, Risks, and Policy Options: Findings of an Interdepartmental Task Force." International Monetary Fund Occasional Paper #221. Washington, D.C.: International Monetary Fund.
- Mises, Ludwig von. 1998. *Human Action*. Scholar's Edition. Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute. Chaps. 30–31.
- . 1980. *The Theory of Money and Credit*. Indianapolis, Ind.: Liberty Fund.
- . 1977. *Critique of Interventionism*. New Rochelle, N.Y.: Arlington House.
- . 1912. *Theorie des Geldes und der Umlaufsmittel*. Munich: Duncker and Humblot.
- Nocken, Ulrich. 1993. "Die Große Deflation: Goldstandard, Geldmenge und Preise in den USA und Deutschland 1870–1896." In *Geld und Währung vom 16. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Eckart Schremmer ed. Stuttgart: Franz Steiner.
- Reisman, George. 1996. *Capitalism: A Treatise on Economics*. Ottawa, Ill.: Jameson Books.
- Rothbard, Murray N. 1998. *The Ethics of Liberty*, 2nd ed. New York: New York University Press.
- . 1997. "The Myth of Efficiency." *Logic of Action One*. Cheltenham, U.K.: Edward Elgar.
- . 1993. *Man, Economy, and State*. 3rd ed. Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute.
- . 1990. *What Has Government Done to Our Money?* 4th ed. Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute.
- . 1983. *The Mystery of Banking*. New York: Richardson and Snyder.

- . 1977. *Power and Market*. 2nd ed. Kansas City: Andrews and McMeel.
- . 1956. "Toward a Reconstruction of Welfare and Utility Economics." In *On Freedom and Free Enterprise*. Mary Sennholz, ed. New Haven, Conn.: D. Van Nostrand.
- Salin, Pascal. 1991. *Macroéconomie*. Paris: Presses Universitaires de France.
- . 1990. *La vérité sur la monnaie*. Paris: Odile Jacob.
- Say, Jean-Baptiste. 1841. *Traité d'économie politique*. 6th ed. Paris: Guillaumin.
- Wheatley, John. 1807. *An Essay on the Theory of Money and Principles of Commerce*. London: Bulmer

5

ETALONUL-AUR – CRITICA LUI FRIEDMAN, MUNDELL, HAYEK ȘI GREENSPAN, DIN PERSPECTIVA FILOSOFIEI LIBEREI ÎNTEPRINDERI

WALTER BLOCK

1. INTRODUCERE

Punctul de plecare al prezentului eseu îl constituie sistemul liberei întreprinderi. Lucrarea încearcă să evalueze contribuțiile a patru distinși cercetători în domeniul teoriei monetare în general, și al analizei etalonului-aur în particular. Consider de la sine înțeleasă pledoaria în favoarea pieței, concurenței și libertății economice.¹ Cei patru autori menționați în titlu au fost selectați deoarece ei sunt reprezentanți de seamă ai filosofiei guvernului limitat și pieței libere – dar, în același timp, se opun etalonului-aur. Printre altele, scopul prezentei lucrări este să testeze această propoziție. Adică, ne propunem să descoperim cât de consecvente cu poziția de principiu pe care au exprimat-o în favoarea liberei întreprinderi sunt contribuțiile acestor economiști în domeniul teoriei monetare.

Traducere realizată cu permisiunea Emerald. Acest articol a fost publicat inițial cu titlul „Radical Privatization of the Gold Standard: A Critique of Friedman, Mundell, Hayek and Greenspan”, în *Managerial Finance*, Vol. 25, No. 5, 1999, pp. 15-33. Traducere de Bogdan Glăvan.

¹ Pentru susținerea acestei poziții vezi Friedman (1962, 1980); Mises (1966); Rothbard (1962).

Ce sistem monetar este compatibil cu filosofia liberei întreprinderi? Pentru a oferi un răspuns, trebuie mai întâi să clarificăm ce reprezintă această teorie economică și politică. Capitalismul de tip *laissez-faire* se bazează pe libertatea economică și pe dreptul de proprietate privată. Atât timp cât aceste elemente sunt respectate, o persoană poate face tot ce vrea; nu sunt necesare reglementări economice, iar guvernul trebuie să se limiteze la protejarea persoanelor și a proprietății acestora prin intermediul tribunalelor, armatei și poliției. Oamenii sunt „liberi să aleagă” (Friedman și Friedman, 1980) în cadrul definit de aceste constrângeri legale.

Părerea mea este că etalonul-aur reprezintă singurul aranjament monetar compatibil cu o asemenea perspectivă (Mises, 1966, pp. 471-478). Și acest lucru este adevărat deoarece etalonul-aur reprezintă acel aranjament monetar pe care indivizii îl aleg de bunăvoie. Istoria arată că ori de câte ori societatea a fost „liberă să aleagă” în această privință (Menger, 1950, pp. 257-285), ea a evoluat către aur.² Din acest motiv, în domeniul economiei a apărut o denumire neinspirată: deși sintagma „etalonul-aur” pare să implice faptul că metalul galben are o legătură cu aranjamentele monetare, acest lucru nu este complet adevărat. În realitate, expresia „etalon-aur” desemnează acea marfă care devine monedă prin jocul liber al forțelor pieței. De exemplu, dacă argintul, sau platina, sau o altă marfă ar fi ajuns să îndeplinească rolul de monedă ca urmare a forțelor pieței, niciun susținător al „etalonului-aur” nu ar fi fost dezamăgit; așa stau lucrurile pentru că aceasta este semnificația expresiei în limbajul obișnuit: este vorba despre moneda unei piețe libere, indiferent care ar fi proprietățile sale chimice.

Aceste considerații fac ca sarcina noastră să fie mai dificilă, dar și mai ușoară, în același timp. Este foarte simplu acum să afirmăm că toți cei care se opun etalonului-aur (așa cum l-am definit mai sus) nu pot pretinde că susțin libera întreprindere, cel puțin nu în acest domeniu. Aceasta este concluzia care rezultă din principiu. Dacă semnificația etalonului-aur se re-

²Și uneori către argint, pentru denominările mai mici.

duce la cea de monedă de piață, iar cineva se opune etalonului-aur, atunci respectiva persoană nu poate să susțină, fără să intre în contradicție, că este în favoarea pieței libere. Dar sarcina noastră devine și mai dificilă, pe de altă parte, chiar și numai din motive psihologice; oponenții acestei teze se vor simți victime ale unor practici improprii; ei vor acuza scamatoriile semantice.

Însă nu există scăpare din această contradicție. Susținătorii etalonul-aur nu înțeleg altceva prin această sintagmă decât „moneda pieței libere”. Dovada acestui fapt stă în acceptarea cu bucurie a oricărui alt metal (sau altă marfă) care ajunge să fie folosit pe post de mijloc monetar în absența oricărei intervenții a guvernului. Pentru a le da criticilor șansa unui proces corect, vom reveni acum la o analiză mai atentă a câtorva dintre obiecțiile lor la adresa tezei noastre. Nu ne referim la criticile exprimate de marxiști, keynesiști și alții care sunt dușmani declarați ai libertății economice. În schimb, ne vom referi la observațiile aduse de cercetătorii care privesc lucrurile din această perspectivă. Iar cei patru enumerați mai sus nu doar că se asociază acestui punct de vedere; toată lumea îi consideră cei mai de seamă susținători ai libertății economice. Este cu atât mai supărător, așadar, să aflăm că toți patru au respins funcționarea pieței în domeniul monetar, în favoarea unei panoplii de măsuri intervenționiste stupide.

2. MILTON FRIEDMAN

Friedman (1960, p. 4, sublinierea mea) punctează răspicat, justificându-și pe deplin poziția de lider în domeniu. El afirmă:

Liberalul (clasic) devine suspicios atunci când guvernului i se încredințează funcții care pot fi îndeplinite de către mecanismul pieței, deoarece astfel *se înlocuiește cooperarea voluntară cu constrângerea* în domeniul respectiv și, de asemenea,

pentru că lăsându-i guvernului mai mult spațiu de acțiune, se pune în pericol libertatea din alte domenii. Este cu deosebire periculos să încredințăm guvernului capacitatea de control a instituțiilor monetare și bancare, din cauza efectelor profunde pe care aceasta le are asupra activității economice în general – după cum demonstrează în mod nefericit numeroase episoade istorice, din cele mai vechi timpuri până în prezent și în întreaga lume.

După cele trâmbițate în sprijinul libertății economice, s-ar crede că autorul se declară în favoarea etalonului-aur. La urma-urmei, el ridică în slăvi virtuțile pieței și ale liberei concurențe și, după cum știm, tocmai prin acest proces aurul a reușit să se impună în fața concurenților său. El face în mod clar diferența între cooperare voluntară și constrângere³, și, din această perspectivă, etalonul-aur reprezintă alegerea firească, pentru că este singurul sistem monetar care a apărut prin cooperarea voluntară a indivizilor în cadrul pieței.⁴ Nefiind mulțumit cu o simplă tratare teoretică a avantajelor etalonului-aur, Friedman își susține pledoaria cu o notă empirică, care atestă efectele tragice ale controlului exercitat de guvern (respectiv, absența etalonului-aur). Ce s-ar mai putea adăuga în favoarea aurului? Nimic.

Dar, în cele din urmă, trăim o mare dezamăgire. Pentru că, după un început atât de promițător, speranțele firești pe care ni le-am făcut că cele spuse anterior constituie doar introducerea unei pledoarii limpezi în favoarea monedei de piață sunt risipite. Astfel, Friedman(1962, p. 40, sublinierea mea) afirmă:

Sub raport *social global*, defectul fundamental al etalonului-marfă (a se citi etalon-aur) constă în faptul că reclamă consumarea resurselor reale pentru sporirea cantității de bani. Oamenii trebuie să muncească din greu pentru a scoate aurul din subsolul Africii de Sud, ca să-l „reîngroape” apoi la Fort Knox sau în alt loc asemănător. Necesitatea implicită de

³ Cea mai importantă distincție din întreaga economie politică scapă, din nefericire, majorității analiștilor din acest domeniu.

⁴ Vezi Mises (1981) pentru opinia că moneda discreționară *trebuie* să apară prin constrângere.

a consuma resurse reale pentru obținerea etalonului-marfă îi stimulează pe oameni să caute alte căi pentru a ajunge la același rezultat fără să folosească aceste resurse. Într-adevăr, dacă oamenii acceptă drept bani bucăți de hârtie pe care este tipărit: „Promit să plătesc n unități de etalon-marfă”, aceste bucăți de hârtie pot îndeplini aceleași funcții ca și bucățile fizice de aur sau de argint și necesită mult mai puține resurse spre a le produce.

Această opinie este foarte dezamăgitoare, ca să nu spun mai mult. Argumentul, așa cum este exprimat mai sus prin cele două citate, echivalează cu următorul silogism:

- (1) susținerea clară a libertății de a alege
- (2) realizarea că această libertate presupune cheltuirea unor resurse
- (3) concluzia că, de fapt, nu ar trebui să ne permitem această libertate, deoarece ne costă; în schimb, se avansează o alternativă în numele constrângerii și, practic, ni se spune să uităm complet că „se înlocuiește cooperarea voluntară cu constrângerea”.

Să presupunem, pentru o clipă, așa cum face Friedman, că libertatea de a alege ne costă resurse reale, cel puțin în domeniul monetar. Dar pe baza acestei supozitii tot nu rezultă concluzia de la punctul (3). Pentru că există mai multe abordări alternative ale acestei probleme, care pot fi considerate ca fiind la fel de rezonabile ca și opinia sa. Ce spunem, de exemplu, despre „dreptate cu orice preț”? Ce a mai rămas din „viața, averile și onoarea noastră sacră”? Și unde a dispărut lozinca „milioane pentru apărare, niciun ban pentru tribut”? Toate aceste afirmații sunt concluzii perfect valabile ale ipotezelor friedmaniene. Faptul că autorul nu a amintit niciuna dintre ele este lipsit de relevanță în raport cu abilitatea sa de economist, dar este foarte grăitor în legătură cu importanța pe care o acordă el ipotezelor (1) și (2).

De asemenea, nu suntem nevoiți să invocăm doar conceptul filosofic de libertate. Chiar și fără acest argument, din simplul fapt că etalonul-aur ne costă ceva, nu rezultă că el nu

merită acest cost și că ar trebui evitat. Mașinile, locuințele și bărcile, toate presupun cheltuirea unor „resurse reale”. Putem deduce de aici că nu ar trebui să cumpărăm niciodată aceste lucruri? Nicidecum. În mod normal, trebuie să punem în balanță atât costurile cât și beneficiile lor.

Care este, așadar, importanța aurului ca monedă? De ce ar trebui oamenii să aleagă aurul dacă sunt „liberi să decidă”?⁵ De ce ar fi bine să opereze această alegere când ea presupune cheltuirea unor „resurse reale” și avem la dispoziție o mulțime de înlocuitori ieftini? Dacă formulăm astfel întrebarea, sugerăm practic și răspunsul. Oamenii au ales dintotdeauna aurul deoarece, chiar dacă este mai costisitor⁶, beneficiile dobândite depășesc de departe dezavantajele. Avantajele pe care aurul le oferă în comparație cu alte etaloane-marfă (respectiv ușurința în prelucrare și transport, valoarea ridicată raportată la unitatea de greutate etc.) reprezintă doar vârful aisbergului. O importanță mult mai mare o are superioritatea sa în raport cu banii de hârtie discreționari. Din acest punct de vedere, dovezile sunt elocvente. Pe tot parcursul istoriei, chiar și în epoca modernă, milioane de oameni au căzut victime inflației generate de guvern cu ajutorul monedei discreționare⁷, după cum recunoaște însuși Friedman.

Ideea este că aurul reprezintă un fel de poliță de asigurare. Așa cum lacătele, gardurile și ușile servesc la preîntâmpinarea comiterii tâlhăriilor – chiar dacă aceste bunuri presupun cheltuirea unor resurse reale, tot la fel utilizarea costisitoare a aurului ne oferă un serviciu important, anume, protecția împotriva hoției monetare etatiste.⁸

⁵ Aceasta este o propoziție popularizată în mod paradoxal de către Milton Friedman. Paradoxal, în sensul că el refuză să o aplice la domeniul monetar.

⁶ Mai jos, vom critica această presupunere.

⁷ Hiperinflația din Germania în anii 1920 a reprezentat probabil cel mai evident exemplu. Vezi Friedman și Schwartz (1963); Mises (1966); Rothbard (1983); Hoppe (1993b).

⁸ Este oare raționamentul pe care îl urmărim vinovat de comiterea erorii compoziției? O obiecție adusă la teza schițată aici ar putea suna în felul următor: „Da, ați arătat că etalonul-aur prezintă beneficii serioase ca in-

Până acum, am presupus că propoziția (2) este adevărată. A venit timpul să renunțăm la această ipoteză. Contrar afirmației lui Friedman, nu este deloc adevărat că etalonul-aur prezintă un dezavantaj, financiar vorbind. Activitatea de extracție a aurului din Africa de Sud și din alte părți, și îngroparea acestuia la Fort Knox sau în alte locații asemănătoare, se produce oricum, indiferent dacă aurul reprezintă mijlocul monetar sau nu.⁹ Acest metal este o marfă prețioasă și oamenii o vor căuta indiferent dacă ea îndeplinește funcția de monedă¹⁰ sau nu.

Să abordăm, în continuare, alte câteva probleme pe care le ridică analiza lui Friedman. În primul rând, din perspectiva cui trebuie să vorbim despre alegerea mijlocului monetar? Friedman vorbește „din punctul de vedere al societății ca întreg”. Dar, se poate replica, din perspectivă economică doar indivizii aleg, nu societatea în ansamblu, și ori de câte ori indivizii au fost liberi să aleagă ei au selectat aurul dintre toate alternativele oferite de piață. Nu încapă discuție, moneda

strument de asigurare împotriva abuzurilor monetare ale guvernului, care a caracterizat din păcate practic istoria tuturor națiunilor. Totuși, ea este o problemă de macroeconomie. Societatea *ca întreg* ar avea de câștigat de pe urma unui etalon-aur. Dar, în ceea ce privește fiecare *individ*, acesta nu are niciun motiv să prefere «relicva barbară». Din contră, agentul economic obișnuit preferă în mod rațional banii de hârtie discreționari în locul aurului”.

Răspunsul este clar. Dacă această acuzație ar fi adevărată, piața nu s-ar fi deplasat niciodată către etalonul-aur. În schimb, am fi ajuns direct la moneda discreționară.

⁹ Îi datorez această idee lui Roger Garrison.

¹⁰ Într-adevăr, deoarece mijlocul de schimb își sporește valoarea peste nivelul corespunzător folosinței sale metalice (în industria bijuteriilor, stomatologie etc.). Dar această observație nu poate fi folosită pentru a nega faptul că metalul galben va continua să fie extras și înmagazinat în cantități importante, indiferent dacă el este sau nu folosit pe post de monedă. Acest lucru este adevărat atât dacă aurul nu este folosit ca monedă, cât și dacă nu se anticipează utilizarea sa în acest sens în viitor. Mai mult, este foarte probabil că, dacă funcția monetară a aurului ar dispărea complet, s-ar pune capăt cel puțin temporar activității de extracție a acestui metal, fiindcă aproape 135 000 de tone disponibile în prezent ar putea fi folosite în celelalte scopuri. (Datorez aceste două ultime idei lui Lawrence M. Parks)

discreționară a fost *impusă* societății și nu a reprezentat nicio dată rezultatul unei alegeri libere.

Singura interpretare a argumentului lui Friedman care își păstrează consecvența logică este aceea că nu trebuie să judecăm alegerea sistemului monetar din perspectiva economică, ci din cea politică. Dacă acesta este sensul real al tezei autorului, atunci declarația sa este fără doar și poate corectă. Am ales într-adevăr moneda de hârtie prin intermediul sistemului politic; nu se poate nega faptul că reprezentanții noștri aleși în mod democratic au decis să anuleze alegerea aurului de către piață și au impus, în schimb, moneda discreționară. Dar ce are de-a face acest proces cu libertatea? Doar fiindcă majoritatea aleșilor poporului decid într-un fel anume, nu înseamnă că acest fel este de natură să promoveze libertatea. De fapt, am putea să mergem până într-acolo încât să susținem ideea complet opusă: dacă un guvern ales în mod democratic ia o anumită decizie – indiferent la ce se referă ea – această măsură este probabil contrară libertății.

În al doilea rând, Friedman afirmă că, întrucât moneda de aur costă resurse reale, „oamenii au un motiv puternic” să-i găsească înlocuitori. Am văzut că prima parte a acestei propoziții este eronată, dar continuarea ei ridică la rândul său probleme. Ea ne spune că populația preferă de bunăvoie „verzișorii” în locul aurului. În realitate, dolarii nu au apărut niciodată în această manieră; din contră, ei au fost impuși de sus, prin decizie politică.

În al treilea rând, autorul vorbește despre „oamenii care acceptă ca bani bucăți de hârtie pe care este imprimat textul «Promit să plătesc x unități din etalonul marfă»”. Dar această afirmație este complet lipsită de sinceritate. Bineînțeles, indivizii vor accepta un mijloc de schimb etatist după ce legea impune acest lucru și după ce banii de aur au fost scoși în afara legii. Dar nu la acest fapt se referă Friedman în primul paragraf (din 1960) citat mai sus. Acolo, el se referă la înlocuirea constrângerii cu cooperarea voluntară și concluzionează că materialul care îndeplinește rolul de monedă trebuie stabi-

lit prin procesul pieței; dincoace, el vorbește despre „acceptarea” banilor de hârtie ca instrument de efectuare a plăților în cadrul unui regim care impune această situație, interzicând orice alternativă.

Și mai clar, afirmația este perfect compatibilă cu etalonul-aur! Pentru că nimeni nu susține că acest aranjament instituțional i-ar împiedica pe oameni să poarte în buzunare chitanțe de depozit pentru o anumită cantitate din respectivul metal. De exemplu, în cadrul unui etalon-aur cu rezerve bancare în proporție de 100%, oamenii ar putea să întrebuințeze în tranzacții cecuri, carduri, bani de hârtie sau orice alt înlocuitor convenabil al aurului. Ideea este că toate tranzacțiile s-ar efectua *în funcție de aur*; acest metal s-ar afla la baza tuturor afacerilor, chiar dacă utilizarea sa este doar implicită. Conform acestei interpretări, Friedman acuză în mod illogic etalonul-aur proslăvindu-i unul dintre aspectele sale.¹¹ Astfel, dacă în opinia sa economisirea resurselor este esențială, nu este nevoie ca pentru realizarea acestui deziderat libertatea economică să ne fie confiscată. Tot ce trebuie să facem este să reinstituim etalonul-aur și să ne mulțumim cu faptul că diversele substitute monetare vor fi folosite ca și atribute ale acestuia, înlăturând astfel nevoia extragerii din subsol a unei cantități exagerate de aur.

Pe lângă faima pe care și-a câștigat-o ca oponent al etalonului-aur, Friedman se situează printre cei mai marcanți susținători ai cursurilor de schimb flexibile între monede.

În schimb, etalonul-aur presupune existența unor cursuri de schimb fixe. În acest context, denumirile monedelor naționale arată doar numărul de grame de metal prețios pe care acestea le conțin. De exemplu, lira sterlină ar putea conține 4 grame de aur, dolarul – două grame și yenul – 1 gram. Astfel, ar exista un curs de schimb complet „fix” între aceste monede conform relației 4:2:1. Altfel spus, lira ar fi de două ori mai valoroasă decât dolarul, iar dolarul de două ori

¹¹ Pentru a fi corect cu el, trebuie să recunoaștem că folosirea substitutilor este compatibilă cu *orice* regim monetar. Dar nu se poate nega că așa stau lucrurile și cu aurul.

mai valoros decât yenul; bineînțeles, lira ar fi echivalentă cu patru yeni.

Se spune uneori că acest sistem ar fi echivalent cu un control al prețurilor, prin care prețul unui bun este „fixat” în raport cu altul sau în termeni monetari. Dar nimic nu este mai puțin adevărat. „Fixitatea” rezultată din controlul prețurilor se datorează reglementărilor emise în acest sens. Nu legile naturale, ci doar o reglementare proastă și care încalcă libertatea indivizilor poate stabili că argintul trebuie să se tranzacționeze în schimbul aurului la un raport de 16 la 1. Însă cursul de schimb fix al aurului apare dintr-un motiv complet diferit, anume fiindcă diversele monede naționale reprezintă doar simple denumiri ale unor cantități diferite de aur; în acest caz, fixitatea nu este rezultatul legilor create de oameni. Ea este tot atât de naturală pe cât este faptul că moneda de 5 cenți, cea de 10 cenți și cea de 25 de cenți se schimbă la rate fixe între ele, că piciorul, yardul și mila se află într-o relație fixă. În primul caz, avem de-a face cu încălcarea libertății pieței, în vreme ce în cel de-al doilea caz, nu.

Așadar, una dintre problemele asociate cu ratele de schimb flexibile este că acestea nu sunt compatibile cu etalonul-aur, care presupune o relație fixă, nu variabilă. O altă problemă este că ratele flexibile reduc barierele existente în calea inflației. Aurul constituie prin excelență un mijloc de protecție împotriva inflației. Dacă nu luăm în considerare producția adițională de aur, atunci, deoarece este practic imposibil de falsificat acest metal, cel puțin în timpurile noastre, cantitatea de bani existentă în cadrul etalonului-aur este fixă. Chiar și în absența unui etalon-aur pur, sistemul cursurilor de schimb fixe oferă o oarecare garanție împotriva inflației, ceea ce nu este cazul într-un sistem de cursuri flotante. Într-un sistem de cursuri fixe, dacă o țară duce o politică inflaționistă, ea se va confrunța cu o criză a balanței de plăți. Când și dacă își va epuiza rezervele valutare, trebuie să recurgă la devalorizarea monedei, ceea ce este o măsură politică dificilă, periculoasă pentru conducătorii politici care o aprobă. Pe de altă parte, într-un sistem

de cursuri flexibile, politica inflaționistă nu provoacă o criză a balanței de plăți și nu presupune măsura politică jenantă de devalorizare a monedei. În schimb, se produce o depreciere continuă și relativ ușor de suportat a monedei interne în raport cu monedele străine.¹²

3. ROBERT MUNDELL

Cum se încadrează opiniile lui Robert Mundell în analiza etalonului-aur? La drept vorbind, nu se încadrează deloc. Autorul nu este cu deosebire cunoscut pentru părerile exprimate în legătură cu această problemă și a acordat o mică parte din capitalul său intelectual analizei acestui subiect. Aceasta nu înseamnă că îl evită complet; din contră, poziția sa în acest domeniu este una tipică pentru majoritatea economiștilor din curentul principal de gândire. El respinge monetizarea aurului, mulțumindu-se să încerce să consolideze reputația unui sistem care a fost de mult timp smuls forțelor pieței și predat puterii sistemului politic. Mai exact, autorul susține o „regulă de stabilizare a prețului aurului”, care este similară, ca intenție și consecințe, cu regula de creștere a masei monetare cu 3% pe care Friedman vrea să o impună băncii centrale. Altfel spus, autorul încearcă să eludeze tendința naturală a guvernului de a adopta o politică inflaționistă, fără să stabilească o separare clară între monedă și stat, așa cum s-ar întâmpla în cadrul unui etalon-aur pur. Dacă poziția autorului s-ar fi rezumat la argumentul prezentat mai sus, nu l-am fi pomenit în prezenta lucrare.

Motivul pentru care îi acordăm această „onoare” – dincolo de faptul că el, ca și ceilalți trei economiști la care facem refe-

¹² Desigur, aceasta are costuri economice și politice, în special pentru cei care văd o legătură între prestigiul unei țări și valoarea monedei sale pe piața valutară. Totuși, aceste costuri nu sunt clare și dureroase; ele nu constituie o „criză”.

rire, este considerat, în general, un apărător al libertății economice – îl constituie teoria sa în domeniul zonelor monetare optime (Mundell, 1961).¹³ Aceasta își propune să răspundă la întrebarea care este zona geografică potrivită pentru fiecare tip de monedă.

În opinia sa, „zona monetară optimă” nu este întregul mapamond. Din contră, ea cuprinde un teritoriu de dimensiuni mult mai reduse. Această poziție îl aduce imediat în contradicție cu perspectiva oferită de etalonul-aur, care consideră că zona monetară optimă pentru aur este întregul glob. Astfel, potrivit lui Mundell, nu numai etalonul-aur ar trebui evitat, ci însăși ideea unei monede unice, indiferent care este aceasta. Trebuie să existe mai multe monede. Dar ele nu trebuie să se concureze reciproc, așa cum propune Hayek, ci fiecare ar trebui să se bucure de exclusivitate în cadrul propriei zone.

Cum ajunge autorul la această concluzie? El pornește de la ipoteza angajării depline și a unei balanțe de plăți echilibrate. Apoi presupune că are loc o schimbare a cererii, să zicem, de la țara B către țara A (Mundell, 1961, p. 658). În acest model keynesian, efectul este apariția șomajului în B și a inflației în A.¹⁴ Drept urmare, va exista un flux de fonduri de la B către A; balanța de plăți a țării B va deveni deficitară, iar a lui A excedentară.

Pentru a atenua șomajul în țara B, oferta de bani ar trebui să crească.¹⁵ Dar aceasta nu ar face decât să agraveze pro-

¹³ Scopul său aici a fost să critice cursurile de schimb flexibile, nu etalonul-aur, însă această analiză este relevantă în ceea ce ne privește.

¹⁴ Pentru o critică a sistemului keynesian, vezi Hazlitt (1959).

¹⁵ O eventuală obiecție ar putea afirma că acest argument este keynesian și nu „monetarist”. Deși majoritatea dezbaterilor asupra acestei probleme și a subiectelor asociate ei în literatura de specialitate a avut loc între cele două școli de gândire, acest lucru nu este adevărat. Atât monetariștii cât și fiscaliștii folosesc modelul keynesian al cererii agregate. Prin urmare, aceste controverse reprezintă mai mult o bătălie internă decât un dezacord între două filozofii diferite. După cum spune chiar Friedman, „noi toți suntem keynesieni acum” (citată în Samuelson, 1970, p. 193).

Friedman obiectează că a fost citat în afara contextului (corespondență personală). Poziția sa completă asupra acestui subiect este următoarea:

blema inflației în statul A. E recomandabil ca în această zonă creșterea monetară să fie lentă, sau chiar zero. Sau, și mai bine, moneda lui B ar trebui să se deprecieze, iar cea a lui A să se aprecieze.

Pentru keynesienii conservatori, aceasta nu ridică probleme speciale. Folosindu-și ideile subtile despre funcționarea macroeconomiei, manipularea banilor, reglări fine, cursuri de schimb flotante, totul poate fi rezolvat.

Să presupunem acum că există doar două țări, SUA și Canada (Mundell, 1961, p. 659). Iarăși, Mundell presupune existența unei situații inițiale caracterizată prin angajarea deplină a forței de muncă și echilibrul balanței de plăți, de această dată între regiuni diferite ale celor două țări. Ca și în cazul anterior, el presupune apoi că cererea pentru mărfuri se modifică. Dar nu de la o țară către cealaltă, ci de la bunurile produse în partea vestică a celor două țări către bunurile fabricate în partea estică a lor.

Analiza decurge conform tiparului obișnuit: ca urmare a modificării cererii, în vest va apărea șomajul, iar în est inflația. Rezervele băncilor se vor deplasa din vest în est. Vestul va cunoaște un deficit al balanței de plăți, iar estul, un surplus. Pentru a atenua șomajul din vest, ar trebui sporită oferta de bani. Dar această măsură ar spori inflația în est. Spre deosebire de cazul anterior, Mundell nu vede nicio soluție, în afară de faptul că moneda ar trebui ajustată la nivel regional, nu național. Mai precis, problema este rezolvată dacă estul și vestul au fiecare propria monedă. În acest fel, șomajul și inflația pot fi soluționate la fel ca mai înainte, prin folosirea politicii monetare și fiscale și a cursurilor de schimb flexibile.

„Dacă prin keynesianism se înțelege prescripțiile de politică publică în favoarea deficitelor guvernamentale, cheltuielilor publice etc., atunci există diferențe majore între noi, monetariștii, și keynesienii; dar dacă se înțelege utilizarea acelor instrumente de analiză economică, atunci cu toții suntem keynesieni acum” (parafrazare, bazată pe o conversație personală). Dintr-un anumit punct de vedere, am fi tentați să sprijinim poziția lui Friedman în controversa cu Samuelson. Dar, din perspectiva scopului politicii publice pe care ne-o propunem, opinia contrară pare mai atractivă.

După ce am prezentat modelul, să ne oprim în continuare asupra câtorva dintre defectele sale. În primul rând, cum putem defini zona de circulație a unei monede? Mundell opinează că trebuie să ținem cont de mobilitatea factorilor: zona monetară optimă este regiunea în interiorul căreia factorii de producție sunt mobili. Însă regiunile rezultate în urma acestei definiții se modifică permanent.¹⁶ În realitate, prețurile relative, descoperirile, inovațiile, cererea și oferta bunurilor complementare și substituibile se modifică permanent. Dacă pentru fiecare regiune trebuie să existe o monedă, iar regiunile se schimbă mereu, concluzia este că și monedele, la rândul lor, ar trebui schimbate la fel de des. Dar aceasta constituie mai degrabă rețeta unui haos, nu o sugestie serioasă pentru o nouă politică monetară.

În plus, se poate spune că guvernul reprezintă singura sau principala cauză a imobilității factorilor. Acțiuni ale statului precum emiterea de reglementări, specificații tehnice, tratamentul preferențial acordat unor firme, acordarea de licențe – fără să mai menționăm intervenția explicită asupra comerțului – constituie principala cauză pentru care factorii de producție sunt mai puțin mobili decât în absența amestecului guvernului. Într-o epocă de mult apusă, cheltuielile cu transportul ar fi reprezentat explicația principală pentru acest fenomen, însă din cauza progresului tehnologic, acestea joacă un rol mult mai puțin important într-o „lume care devine din zi în zi mai mică”. Prin urmare, în cadrul sistemului capitalist *laissez-faire*, nu se pune practic problema imobilității factorilor. Din acest motiv, regiunea de care vorbește Mundell devine întregul glob – exact cum ar fi cazul în contextul etalonului-aur (în această

¹⁶ Mundell (1961, p. 662) vede această problemă dar se mulțumește cu invocarea „bunului-simț”. Una din problemele analizei sale este că decizia referitoare la numărul „regiunilor” și, în consecință, al monedelor care ar trebui să existe, nu urmează să fie luată de către piață. În schimb, concluzia implicită este că ea ar fi luată de Mundell sau de un grup de economiști ori de politicieni, sau poate de întreaga comunitate a economiștilor. Probabil, dacă s-ar pune problema unei alegeri între piață și decizia politică, Mundell ar opta pentru cea de-a doua variantă.

situație, imobilitatea factorilor rezultă din interdicțiile impuse de guvern schimburilor comerciale).

Dar mobilitatea factorilor poate căpăta și un alt sens. Abordând problema dintr-un unghi de vedere opus, aceasta constă în faptul că cheltuielile (în principal costurile de transport) fac ca factorii de producție să rămână nemișcați, geografic vorbind. Pe baza acestei ipoteze, fiecare persoană individuală trebuie definită ca o regiune distinctă, deoarece ea reprezintă regiunea în interiorul căreia factorii sunt mobili și în afara căreia factorii sunt imobili. Care este concluzia acestei abordări? Dacă presupunem că numărul de monede trebuie să fie egal cu numărul regiunilor, iar fiecare persoană reprezintă o regiune, atunci ar trebui ca numărul monedelor să fie pe măsura numărului oamenilor – fiecare persoană cu propria monedă. Bineînțeles, problema este că în felul acesta am pune capăt banilor. O lume în care circulă 6 miliarde de monede diferite nu reprezintă, de fapt, altceva decât o lume fără monedă. În aceste condiții, ne-am întoarce la epoca schimbului în natură.

Mundell însuși sesizează această problemă.¹⁷ Dar, în loc să respingă cu vehemență ambele scenarii de mai sus (în special pe cel de-al doilea), el avansează ideea unei analize cost-beneficiu – pe care toți economiștii credincioși curentului de gândire neoclasic ar propune-o. În cazul în care scopul principal este stabilitatea economică, atunci numărul monedelor trebuie să fie mai mare; dacă scopul primordial este utilitatea banilor ca mijloc de schimb, atunci cu cât sunt mai puține monede, cu atât mai bine. Așadar, care *este* numărul optim de monede la nivelul globului? Mundell nu catadicsește să ne ofere un răspuns precis la această întrebare esențială. Citind printre rânduri, avem impresia că respectivul număr se situează, după părerea lui Mundell, între câteva zeci și câteva sute,

¹⁷ Mundell (1961, p. 660) afirmă: „... conceptul zonelor monetare optime ne ajută să înțelegem că conflictul dintre Meade, care crede că este nevoie de mai multe monede, și Scitovsky, care crede că sunt necesare mai puține ... se reduce la o problemă empirică și nu teoretică?”

dar, cum autorul nu îl precizează nicăieri, acesta reprezintă cel mult un pronostic avizat.

Până aici am acceptat argumentul stabilității economice, adică ideea keynesiană bizară conform căreia politica monetară și fiscală ne poate duce către tărâmul fâgăduinței. În realitate, acuzația că paradigma keynesiană este definitiv moartă este imposibil de evitat. Această paradigmă a fost distrusă de spectrul recesiunii inflaționiste. Fiindcă, potrivit keynesienilor, antidotul pentru inflație este reducerea cheltuielilor, cu ajutorul politicii fiscale sau monetare. Pe de altă parte, remediul pentru șomaj constă în sporirea cheltuielilor agregate. Ce se întâmplă în situația în care avem și șomaj și inflație? Apăsarea pe accelerație va rezolva prima problemă, dar o va agrava pe cea de-a doua; acționarea frânelor va avea efectul opus. Cu adevărat ciudat nu este faptul că keynesismul a eșuat, ci că el continuă să ne bântuie în ciuda celor menționate anterior. Chiar și cu cea mai mare bunăvoință din lume, politica monetară și fiscală nu poate rezolva nimic. În loc să fie anti-ciclică, intervenția birocratică asupra pieței s-a dovedit a fi *pro*-ciclică.¹⁸ Dar nu ne putem bizui pe bunăvoință, după cum ne-a învățat Școala Alegerilor Publice (Buchanan, 1975; Buchanan și Tullock, 1971). Pentru că și funcționarii, nu doar întreprinzătorii, sunt stimulați să intre în procesul de „vânătoare de privilegii”¹⁹ în dauna interesului public.

O altă problemă cu modelul lui Mundell este că poate fi criticat prin raționamentul reducerii la absurd. În prezent, nimeni nu se îngrijorează în legătură cu problema „balanței de plăți” dintre New York și New Jersey, nici dintre California și Maine, nici dintre Oregon și Florida. Dar din perspectivă mundelliană, lucrurile se vor schimba. Așa că vom mai avea un motiv de îngrijorare în plus, pe lângă toate celelalte motive care bântuie omenirea.

¹⁸ Tocmai din acest motiv Friedman a emis faimosul său dicton, „reguli și nu autoritate în politica monetară” ca element component al sugestiei politice ca FED să fie constrânsă să sporească oferta de bani în limita a 3% anual. Vezi, de asemenea, Simons (1936).

¹⁹ Vezi Krueger (1974); Posner (1975); Tullock (1967, 1980).

4. FRIEDRICH HAYEK

Hayek (1976) se opune etalonului-aur. Această atitudine este de natură să ne intrige, pentru că el aduce câteva complicate acestui sistem:

... în mod deloc surprinzător, în perioada dezvoltării sistemului industrial modern și în timpul funcționării etalonului-aur, timp de aproape 200 de ani... prețurile au rămas aproape nemodificate (sublinierea noastră) (1976, p. 9).

Cu singura excepție a perioadei de 200 de ani de existență a etalonului-aur, practic toate guvernele din istorie și-au folosit puterea de a emite bani pentru a-i înșela și jefui pe oameni (1976, p. 16).

Și atunci, de unde vine această opoziție? Se pare că, în viziunea lui Hayek, adoptarea etalonului-aur reprezintă un scop prea dificil de atins. Autorul nu se opune sistemului ca atare, ci se teme, mai degrabă, că acesta nu va fi lăsat să funcționeze din cauza realităților politice:

Nu cred că putem să salvăm această situație *construind* o nouă ordine monetară internațională,... sau adoptând un acord internațional privind adaptarea unui mecanism sau a unui set de politici, precum clasicul etalon-aur. Sunt convins că orice tentativă de a reinstala etalonul-aur printr-un acord internațional va fi abandonată rapid și va servi doar la discreditarea într-o măsură și mai mare a idealului etalonului-aur internațional (1976, p. 15).

Din păcate, Hayek nu realizează că imposibilitatea politică de implementare a etalonului-aur – care se datorează, în parte, dorinței de a obține privilegiile grație politicii inflaționiste – este valabilă în cazul oricărei măsuri de acest gen, din aceleași motive. Cu alte cuvinte, dacă autoritățile politice doresc inflația și sunt capabile să distrugă etalonul-aur, atunci ele vor fi în măsură să evite orice alt sistem, precum cel propus de Hayek, ceea ce este același lucru.

O altă problemă este că Hayek nu își dă seama că dacă toți cei care, asemenea lui, susțin etalonul-aur (dar din cauza că anticipează un eșec politic) șovăie să adopte o poziție fermă, atunci ei nu fac altceva decât să submineze perspectivele de realizare a acestui sistem.

Hayek (1976) respinge etalonul-aur din motive psihologice. El afirmă că este ceva în neregulă cu „discreditarea idealului etalonului-aur internațional” și că acesta va fi abandonat pentru că importanța sa nu este apreciată corespunzător.

Dar în lucrarea sa din 1990, el respinge aurul dintr-un motiv mult mai clar și mai puternic: nu putem avea încredere că guvernul va gestiona sistemul în mod corespunzător, iar acesta din urmă nu merită să fie implementat. Astfel, el afirmă (1990, p. 110):

În prezent, cei mai mulți oameni cred că salvarea poate veni doar prin întoarcerea la un etalon metalic (sau, mai general, la un etalon-marfă). Dar nu numai că banii metalici sunt la fel de supuși riscului de fraudă din partea guvernului; chiar în cel mai bun caz, ei nu ar fi niciodată la fel de buni ca banii emiși de o agenție a cărei afacere se sprijină în totalitate pe succesul în a oferi o monedă pe care publicul o preferă în defavoarea altora. Deși aurul constituie o ancoră – și orice ancoră reprezintă o alternativă mai potrivită decât lăsarea monedei la discreția guvernului – acesta este o ancoră foarte șubredă. Cu siguranță nu ar rezista în cazul în care toate țările ar încerca să aplice propriul etalon-aur. Pur și simplu nu există suficient aur.

Această abordare ridică mai multe probleme. În primul rând, deși este adevărat că „banii metalici sunt expuși riscului fraudării de către guvern”²⁰, trebuie să recunoaștem că moneda metalică se află în pericolul de a fi devalorizată într-o măsură mult mai mică decât orice alt lucru – în special în comparație cu coșul de monede sugerat de Hayek. Devalorizarea a funcționat în beneficiul regilor cu secole în

²⁰ Se pare că nimic nu se află la adăpost de acest risc.

urmă, dar, datorită tehnicilor metalurgiei moderne, trezoreria va fi puternic constrânsă să nu comită o astfel de fraudă.

În al doilea rând, Hayek comite o greșeală atunci când afirmă că aurul *nu* este „emis de o agenție a cărei afacere se sprijină în totalitate pe succesul în a oferi o monedă pe care publicul o preferă în defavoarea altora”. Laureatul premiului Nobel pornește de la ipoteza că etalonul-aur trebuie să fie administrat de guvern. Totuși, nimic nu este mai departe de adevăr. Deși nu putem nega că, din perspectivă istorică, statul și-a exercitat controlul asupra etalonului-aur, nu este obligatoriu ca lucrurile să stea așa. Altfel spus, este perfect posibil și plauzibil ca întreaga industrie – de la minerit la baterea de monedă, de la activitatea bancară la cea de depozitare, de la certificare la furnizarea numelor de marcă – să fie condusă de sectorul privat. Iar aceasta este tocmai alternativa politică la sistemul de „monede concurente” propus de autor.

În al treilea rând, nu există o cerință minimală cu privire la numărul de uncii de aur disponibile pentru a îndeplini funcția de bani. Astfel, nu există nicio „constrângere” care nu ar putea fi suportată,²¹ chiar dacă nu doar mai multe țări, ci întreaga planetă ar decide să adopte etalonul-aur. Tot ce s-ar întâmpla ar fi faptul că valoarea unciei de aur ar crește până când, la echilibru, nevoile monetare ale întregii comunități ar fi satisfăcute.

În locul etalonului-aur, Hayek propune²¹ eliminarea legilor privind moneda oficială (1976, pp. 17-19), împreună cu instaurarea concurenței între monedele statale actuale și emisiunea unei noi monede numită „ducat” (1990, p. 46).

Nicio persoană care apără libertatea în domeniul monetar nu poate să nu se declare de acord cu propunerea lui Hayek de a pune capăt legislației monedei oficiale. Aceasta constituie un afront adus libertății noastre de a intra în relații contractuale. Dacă eu cumpăr o vacă de la tine și promit că îți voi plăti două uncii de aur, în condițiile acestei legi eu pot să rup acordul încheiat între noi și să te oblig să accepți în schimb monedele oficiale decretate pe respectivul teritoriu, prin intermediul că-

²¹ Vezi, de asemenea, Hayek (1948).

rora se pot achita toate datoriile publice și private. Conform legislației monedei oficiale, tu nu ai niciun drept să insiști că eu trebuie să îmi onorez contractul încheiat și să îți plătesc suma respectivă în aur.²²

Dar acest pas este doar unul necesar pentru instaurarea libertății monetare, nu și suficient. Realizarea lui va promova într-o foarte mică măsură scopul ultim. De ce? Pentru că această recomandare politică omite să încorporeze învățăturile teoremei regresiei²³ a lui Mises (1912). Conform acesteia din urmă, moneda a apărut în mod obligatoriu ca o marfă, apreciată din alte motive în afara capacității sale de a mijloci tranzacțiile. Ea a fost inițial acceptată ca monedă în schimbul bunurilor și serviciilor doar din cauza așteptărilor solide că, atunci când receptorul banilor se răzgândește și decide să cumpere alte lucruri în schimbul bunului pe care tocmai l-a primit, el își va putea duce la îndeplinire dorința. Fără această asigurare, nimeni nu ar accepta acest obiect din capul locului în schimbul procurării bunului sau serviciului respectiv. Ce anume explică această credibilitate sau acceptabilitate? Faptul că marfa (care este pe cale să devină monedă) a fost folosită pe scară largă grație calității sale de bun de consum.²⁴

Rothbard (1981-1982, p. 9) afirmă:

Proiectul lui Hayek ignoră cea mai importantă parte a teoremei regresiei a lui Mises: faptul că niciun lucru nu devine monedă din senin; el poate ajunge să servească drept monedă doar ca o unitate de greutate a unui bun util produs pe piață; aproape întotdeauna aur sau argint. Odată ce publicul se familiarizează cu folosirea dolarului sau lirei ca unitate de

²² Din când în când, clauzele referitoare la aur devin legale, ca și contractele cu livrări la termen care permit livrarea aurului. Acest fapt complică într-o oarecare măsură situația. (Datorez această observație lui Lawrence M. Parks)

²³ Pentru critici aduse acestei teorii, vezi Patinkin (1965), Anderson (1936) și Ellis (1934); pentru replici la ele, vezi Mises (1966, pp. 405-419) și Rothbard (1991).

²⁴ Din acest motiv, primele monede au constat de obicei din sare, zahăr, pește uscat sau alte lucruri asemănătoare. Pentru o discuție a acestui proces, vezi Menger (1950, pp. 257-285).

greutate a aurului, *atunci* guvernul poate separa denumirea cu care oamenii s-au deprins de fundamentul său de marfă produsă pe piață și poate monopoliza oferta de monedă discreționară – cu efectele pe care le știm cu toții în secolul XX.

Trăsătura cheie a banilor este această credibilitate sau acceptabilitate. În absența ei, niciun lucru – oricât de atractiv și oricâte portrete de regi sau președinți poartă – nu poate ajunge monedă. Datorită acestei trăsături, practic *orice*²⁵ lucru poate ajunge monedă, indiferent cât de simplu și modest este. Odată ce această credință sau încredere s-a stabilit, este foarte greu să o distrugi.²⁶

Legea monedei oficiale și alte reglementări etatiste au ajutat la ruperea legăturii dintre marfa-aur și funcția sa monetară pe care a avut-o odinioară. Dar aceasta nu înseamnă că retragerea respectivei legi va da timpul înapoi. Din contră, odată ce moneda discreționară și-a câștigat acceptabilitatea în această manieră, legea monedei oficiale nu mai este necesară pentru menținerea ei în circulație. Din acest punct de vedere, moneda are o viață proprie, care nu încetează decât în împrejurări cu totul deosebite, precum hiperinflația.

Motivul pentru care astăzi noi toți acceptăm moneda SUA *nu* se datorează legii monedei oficiale. El constă în funcția monetară a acesteia: cu toții avem convingerea că dacă acceptăm această monedă, alții o vor face la rândul lor. Dacă legea monedei oficiale ar fi retrasă mâine, moneda SUA ar continua să circule ca și în prezent.

Să analizăm acum al doilea aspect al propunerii lui Hayek, cel referitor la concurența dintre monedele discreționare, inclusiv preconizatul „ducat” – un coș format din diverse monede discreționare. Bineînțeles, concurența nu are nimic rău. Eventual, putem spune că există prea puțină activitate concurențială și că am prefera să avem mai multă. Dar lucrul

²⁵ Radford (1945) ne spune cum țigările au fost folosite pe post de bani în taberele de prizonieri de război.

²⁶ Hiperinflațiile sunt în măsură câteodată să elimine moneda dintr-o economie, dar cu excepția lor așa ceva este imposibil.

de care avem nevoie este concurența de *piață*, nu concurența între monede discreționare. Deoarece libertatea economică constă în puterea indivizilor de a intra în competiție unii cu alții, ea nu are nimic de-a face cu rivalitatea dintre state sau dintre instituții statale, precum monedele discreționare.

După cum afirmă Rothbard (1981-1982, p. 9):

Aici este una dintre slăbiciunile majore ale proiectului propus de Hayek: nu doar că nimeni nu acordă vreo atenție acestor monede, dar planul său lasă monedele actuale cu adevărat importante – dolarii, lirele etc. – în mâna monopolului guvernamental. Banii „denaționalizați” ai lui Hayek presupun libertatea de a produce banale bilete de hârtie, precum „Hayeki” sau „Rothbarzi”, („Ducați”), dar banii adevărați – dolarii, lirele etc. – ar rămâne naționalizați și monopolizați de către guvern. Astfel, inflația ar avea cale liberă înainte. (Expresia din paranteză este adăugată de prezentul autor.)

Nu se poate nega faptul că ideea catolică de subsidiaritate, descentralizare sau federalism este importantă; însă doar în ceea ce privește instituțiile *politice*. Cu alte cuvinte, pentru orice grad dat de intervenție guvernamentală, este mai bine ca aceasta să se producă la nivel local decât la nivel central. Așa stau lucrurile deoarece oamenii pot întotdeauna „să voteze cu picioarele” în cazul în care un anumit oraș sau district comite abuzuri, dar le este mult mai greu să se mute în altă țară dacă abuzurile se comit la nivel de stat.

De exemplu, dacă guvernul ar crea o a doua companie de poștă, care să concureze cu prima, libertatea economică nu ar avea deloc de câștigat. Clienții ar putea să beneficieze de servicii mai bune, dar aceasta este cu totul altă problemă. Același lucru este valabil pentru programul de cupoane pentru educație, al cărui singur efect ar fi promovarea concurenței în interiorul sistemului de școli publice. Iarăși, s-ar putea să câștigăm în termeni de eficiență datorită acestei acțiuni, dar ea nu ar avea nimic în comun cu piața liberă, deoarece, prin definiție, aceste instituții nu sunt în niciun fel implicate.

Sugestia lui Hayek este pasibilă de aceleași critici pe care le-au primit cursurile de schimb flotante. Asemănarea constă în faptul că în ambele cazuri schimburile și concurența sunt promovate. Dar aceste fenomene sunt doar necesare nu și suficiente pentru o piață liberă. Mai este nevoie de stabilirea unui set de drepturi de proprietate legitime. S-ar putea, la fel de bine, susține comerțul cu bunuri furate. O asemenea activitate ar crește utilitatea în sensul în care acest termen este folosit în economia bunăstării. Dar ea nu ar spori libertatea. Din contră, creșterea eficienței ar reduce gradul de libertate; deoarece, dacă există hoție pe pământ, ar trebui măcar să o facem cât mai *ineficientă* cu putință. Ideea este că monedele discreționare nu reprezintă un element al pieței; ele nu rezultă și nici nu pot rezulta din alegerile voluntare ale agenților economici. Ele sunt, în schimb, impuse de sus, de către sistemul politic. Ca atare, comerțul cu astfel de monede, indiferent cât de important ar fi din alte motive, nu poate fi considerat un aspect al libertății economice.

Sistemul ducatului concurențial propus de Hayek este, din punct de vedere practic, preferabil aranjamentului instituțional actual. El nu va spori libertatea economică, dar poate spori satisfacția consumatorilor. Însă este în mod clar inferior aurului din ambele puncte de vedere. În primul rând, metalul a fost ales în mod liber, nu impus prin decret guvernamental; prin urmare, el este compatibil cu libera întreprindere. Iar faptul că aurul a trecut testul concurenței pe piață – ceea ce nu se poate spune despre alternativele sale – sugerează că el este mai avantajos și din motive pragmatice.

5. ALAN GREENSPAN

Acest economist prezintă cea mai mare provocare pentru teza noastră, aceea că cei patru cercetători enumerați în titlul acestei lucrări nu aderă în mod consecvent la principiile pieței libere, cel puțin când ne referim la aur. Motivul pentru această dificultate este că Greenspan (1966) este, aparent, un susținător fervent al etalonului aur. După cele declarate de el însuși, poziția sa în legătură cu aurul este cea mai solidă cu putință, cel puțin dintr-o perspectivă strict economică. Merită să îl cităm în detaliu în acest sens, pentru a arăta cât de subtilă este aprecierea sa față de etalonul-aur și cât de solidă este legătura pe care o stabilește între aur și libertate:

Una dintre temele care îi unește pe etatiștii de toate orientările este antagonismul isteric în raport cu etalonul-aur. Aceștia par să sesizeze – poate mai clar și mai subtil decât mulți dintre susținătorii sistemului *laissez-faire* – că aurul și libertatea economică sunt două elemente inseparabile, că aurul este un instrument al sistemului *laissez-faire* și că unul îl implică și îl presupune pe celălalt. (p. 96)

Când aurul este acceptat ca mijloc de schimb de către majoritatea națiunilor, un etalon-aur internațional și liber servește la consolidarea diviziunii globale a muncii și a comerțului internațional. Chiar dacă unitățile de schimb (dolarul, lira, francul etc.) diferă de la o țară la alta, când toate sunt definite în raport cu aurul, economiile diferitelor țări acționează ca una singură – atât timp cât nu există restricții asupra comerțului sau mișcării capitalului. (p. 98)

Dar opoziția față de orice formă a etalonului-aur – din partea unui număr crescând de susținători ai statului bunăstării – s-a născut dintr-o idee mult mai subtilă: înțelegerea faptului că etalonul-aur este incompatibil cu deficitele bugetare cronice (nota definitorie a statului bunăstării. (p. 101)

Acesta este secretul depășit al tiradelor etatiștilor împotriva aurului. Deficitele bugetare nu reprezintă altceva decât un mod ascuns de confiscare a averii. Aurul stă în calea acestui proces insidios. El constituie un garant al drepturilor de proprietate. Cine înțelege acest lucru, nu are nicio dificultate în a înțelege antagonismul etatiștilor față de etalonul-aur. (p. 101)

Poate am găsi o susținere mai fermă a etalonului-aur și, în special, o legătură mai strânsă între acesta și libertatea economică, dar ar trebui să căutăm mult în literatură pentru a o descoperi. În ceea ce ne privește, putem considera declarațiile sale drept categorice: etalonul-aur sporește bunăstarea economică, este necesar pentru libertatea economică și este detestat din răspuțeri de oamenii care se opun libertății și prosperității, tocmai pentru motivele enumerate.

Cum ne putem explica, atunci, faptul că Greenspan a fost Președinte al Sistemului Rezervelor Federale atât de mulți ani și nu doar că nu avem un etalon-aur, dar nu există nicio tendință în acest sens?²⁷

Analiza acestei situații încurcate efectuată de Rothbard (1987) ne oferă răspunsul potrivit. În opinia sa, Greenspan *este* într-adevăr în favoarea aurului și a capitalismului *laissez-faire*, însă doar la un înalt nivel filosofic unde nu trebuie să *facă* nimic în acest sens; însă el nu vede aici o soluție practică, pentru că în această situație ar fi trebuit să își probeze convingerile. Astfel, Rothbard (p. 3) afirmă:

Putem fi convinși că Greenspan nu va scufunda niciodată barca instituțiilor existente. El s-a poziționat de mult timp în mijlocul spectrului economic. El este, precum numeroși alți economiști de orientare republicană, un keynesian conserva-

²⁷ Pentru a fi corecți cu Greenspan, el s-a pronunțat în mod public în favoarea etalonului-aur. De exemplu, vezi discursul său ținut la Catholic University, Leuven Belgia, pe 14 ianuarie 1997. (Pentru un comentariu la acesta, vezi Parks, 1998) Dar acțiunile de acest gen nu sunt compatibile cu acordarea unui sprijin public serios acestui sistem. Un apărător convins al etalonului-aur și-ar face din această chestiune obiectivul central al administrației sale; ar merge atât de departe încât să amenințe cu demisia dacă sistemul nu este implementat sau măcar studiat cu atenție în vederea implementării sale.

tor, care în zilele noastre nu poate fi deosebit în mod clar de un keynesian socialist situat în tabăra democraților... Ceea ce înseamnă că el vrea creșterea impozitelor și deficite bugetare moderate și că se va lamenta zgomotos în legătură cu inflația în vreme ce va continua să sporească oferta de bani....

Există totuși ceva care îl face unic pe Greenspan și care îl plasează în afara structurilor politice și sociale existente.... Anume, faptul că este un continuator al lui Ayn Rand și crede la nivel „filosofic” în *laissez-faire* și în etalonul-aur. Dar așa cum *New York Times* și alte publicații importante s-au grăbit să ne asigure, Alan crede în *laissez-faire* numai „la nivel filosofic abstract”. În *practică*, la nivelul politicilor pe care le promovează, el este un politician ca oricare altul, un om „pragmatic”...²⁸

Astfel, Greenspan se declară în favoarea etalonului-aur numai dacă toate condițiile sunt îndeplinite: dacă bugetul este echilibrat, comerțul este liber, sindicatele sunt moderate, inflația este anihilată, toată lumea are vederile filosofice corecte etc. În același timp, el ar putea spune că este în favoarea comerțului liber dacă toate celelalte condiții sunt îndeplinite: dacă bugetul este echilibrat, sindicatele sunt moderate, avem etalon-aur, toată lumea are vederile filosofice potrivite etc. Pe scurt, vederile filosofice abstracte nu vor putea fi aplicate *nici-odată*. Este aproape nostim ca în structurile politice și sociale actuale să existe un asemenea om.

Bineînțeles, mai există și alte explicații posibile ale acestui fenomen: Greenspan și-a schimbat părerea despre eficacitatea etalonului-aur (dar atunci de ce nu ne spune și nouă motivele?), încă mai apără acest etalon monetar, dar îl consideră atât de nepotrivit din punct de vedere politic încât crede că nu este fezabilă nici măcar încercarea de a-l implementa (dar cine ar fi în măsură să facă mai bine acest lucru decât președintele FED însuși?), a căzut sub influența structurilor politice în cadrul cărora își desfășoară activitatea și consideră că pasiunea sa anterioară pentru aur a fost un exces specific tinereții. Dar

²⁸ Rothbard (1987, p. 3).

acestea sunt simple speculații. Poate că autobiografia sa va clarifica într-o bună zi această chestiune.

6. CONCLUZIE

Am analizat părerile a patru economiști care sunt în mod curent asociați cu sistemul liberei întreprinderi. Am văzut că, în ciuda acestei opinii, niciunul dintre ei nu a aplicat în mod consecvent teoria la problema mijlocului monetar. Altfel spus, cu toții au respins etalonul-aur – dintr-un motiv sau altul.

Înainte de a critica poziția lor, trebuie să lămurim încă o chestiune: a reușit până acum vreun apărător al capitalismului să aplice principiile teoretice la domeniul monetar? Dacă nu, atunci poate eșecul celor patru este de înțeles; poate că este ceva în legătură cu aurul care face ca principiile capitaliste normale să nu se aplice.

Din păcate pentru această idee, există economiști care au susținut funcționarea pieței în general și care au aplicat concluziile în mod consecvent la politica monetară. Ei au susținut piața nu ca o curiozitate intelectuală, ci ca o trăsătură vie și vitală a economiei politice.

BIBLIOGRAFIE

- Anderson, Benjamin Martin, *The Value of Money*, New York: MacMillan, 1917
- Block, Walter, "Ludwig von Mises and the 100% Gold Standard," *The Meaning of Ludwig von Mises*, Llewellyn Rockwell, ed., New York, Lexington Books, 1989
- Buchanan, James M., *The Limits of Liberty*, Chicago: University of Chicago Press, 1975.
- Buchanan, James M., and Gordon Tullock, *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*, Ann Arbor: University of Michigan, 1971.
- Ellis, H., *German Monetary Theory 1905-1933*, Cambridge: Cambridge University Press, 1934
- Friedman, Milton, *A Program for Monetary Stability*, New York: Fordham University Press, 1960
- Friedman, Milton, *Capitalism and Freedom*, Chicago: University of Chicago Press, 1962
- Friedman, Milton, and Anna J. Schwartz, *A Monetary History of the U.S., 1867-1960*, New York: National Bureau of Economic Research, 1963.
- Friedman, Milton & Rose, *Free to Choose*, New York, Harcourt, Brace, Jovanovich, 1980.
- Greenspan, Alan, „Gold and Economic Freedom,” *Capitalism: The Unknown Ideal*, Ayn Rand, ed., New York: Signet: 1967, pp. 96-101 (reprinted from *The Objectivist*, 1966).
- Hayek, F.A., „A Commodity Reserve Currency,” *Individualism and Economic Order*, Chicago: University of Chicago Press, 1948.
- Hayek, Friedrich, A., *Choice in Currency: A Way to Stop Inflation*, London: The Institute of Economic Affairs, 1976

- Hayek, Friedrich, A., *Denationalization of Money*, third ed., London: Institute for Economic Affairs, 1990.
- Hazlitt, Henry, *The Failure of the "New Economics"*, New York: Van Nostrand, 1959
- Hoppe, Hans-Hermann, "Banking, Nation States and International Politics: A Sociological Reconstruction of the Present Economic Order," in *The Economics and Ethics of Private Property*, Boston: Kluwer, 1993
- Hoppe, Hans-Hermann, Jorg Guido Hulsmann, and Walter Block "Against Fiduciary Media," *Quarterly Journal of Austrian Economics*, Vol. 1, No. 1, 1998, pp. 19-50
- Krueger, Anne, "The Political Economy of the Rent-Seeking Society," *American Economic Review*, June, 1974, Vol. 64, pp. 291-303
- McGee, Robert, 1987, "The Place of Ludwig von Mises in the History of Monetary Thought," *The Asian Economic Review*, Vol. 29, No. 3, December, pp. 62-82
- McGee, Robert, 1988, "The Case for Privatizing Money," *The Asian Economic Review*, Vol. 30, No. 2, August, pp. 258-273
- Menger, Carl, *Principles of Economics*, editors and translators, James Dingwall and Bert F. Hoselitz, Glencoe, IL: Free Press, 1950
- Mises, Ludwig von, *Human Action*, Chicago: Regnery, 1966.
- Mises, Ludwig von, *The Theory of Money and Credit*, New York: The Foundation for Economic Education, 1971, 1912
- Mundell, Robert, "Optimal Currency Areas," *American Economic Review*, Vol. 51, Sept., 1961, pp. 657-664
- Parks, Lawrence M., "Creating Money Out of Nothing," New York: Foundation for the Advancement of Money, FAME FedWatch Report #1, 1998
- Patinkin, Don, *Money, Interest and Prices: An Integration of Monetary and Value Theory*, New York: Harper & Row, 1965

- Paul, Ron, and Lehrman, Lewis, *The Case for Gold*, Washington D.C.: Cato, 1982
- Posner, Richard, "The Social Cost of Monopoly and Regulation," *Journal of Political Economy*, August 1975, Vol. 83, pp. 807-827
- Radford, R. A., "The Economic Organization of a P.O.W. Camp," *Economica*, Vol. 12, 1945
- Rothbard, Murray N., *Man, Economy and State*, Los Angeles, Nash, 1962.
- Rothbard, Murray N., *America's Great Depression*, Kansas City, Sheed and Ward, 1975
- Rothbard, Murray N., "Hayek's Denationalized Money," *The Libertarian Forum*, Vol. XV, No. 5-6, August 1981-January 1982, p. 9.
- Rothbard, Murray N., *The Mystery of Banking*, New York: Richardson and Snyder, 1983
- Rothbard, Murray, "Alan Greenspan: A Minority Report on the New Fed Chairman," *The Free Market*, August 1987
- Rothbard, Murray N., *The Case for a 100 Per Cent Gold Dollar*, Auburn, AL: The Mises Institute, 1991
- Samuelson, Paul A., *Economics*, New York: McGraw Hill, 8th ed., 1970
- Simons, Henry, "Rules vs. Authority in Monetary Policy," *Journal of Political Economy*, Vol. XLIV, 1936; reprinted in his *Economic Policy for a Free Society*, Chicago: University of Chicago Press, 1948
- Tullock, Gordon, "The Welfare Cost of Tariffs, Monopolies and Theft," *Western Economic Journal* (now *Economic Inquiry*) June 1967, Vol. 5, pp. 224-232
- Tullock, Gordon, "Efficient Rent Seeking," in J.M. Buchanan, R.D. Tollison and G. Tullock, eds, *Towards a Theory of the Rent Seeking Society*, College Station: Texas A&M University Press, 1980, pp. 51-70.

CENTRUL DE ECONOMIE POLITICĂ ȘI AFACERI
MURRAY ROTHBARD
UNIVERSITATEA ROMÂNNO-AMERICANĂ

Nu este o crimă să fii ignorant în economie, o disciplină specializată și care este, la urma-urmei, considerată de mulți „știința sumbră”. Dar este un semn de totală irresponsabilitate să îți exprimi opinia vociferând pe teme economice câtă vreme ai rămas în această stare de ignoranță.

Murray Rothbard

Centrul de Economie Politică și Afaceri „Murray Rothbard” își propune să furnizeze servicii educaționale și de cercetare în domeniile economiei și politicilor publice din perspectiva Școlii Austriece de Economie.

Scopul Centrului este cultivarea unui climat intelectual propice liberei inițiative și creșterii bunăstării generale. În acest sens, Centrul încurajează dezvoltarea cercetării economice în scopul apărării economiei de piață, proprietății private și monedei sănătoase.

Bd. Expoziției nr. 1B, sector 1, București

Telefon: 0372.120.265

E-mail: office@rothbard.rau.ro

Web: www.rothbard.rau.ro

Institutul *Ludwig von Mises* - România (<http://mises.ro>) a fost fondat în anul 2001 pentru cercetarea comparativă a aranjamentelor instituționale din perspectiva filosofiei politice și economice a proprietății private și a valorilor și tradițiilor libertății.

Institutul urmărește dezvoltarea conceptelor de cooperare și armonie socială, libertate, prosperitate, dreptate, la nivelul evoluției actuale a acestor concepte în Școala austriacă de drept și economie.

Prin studierea și promovarea paradigmei praxeologice, care se împletește în mod firesc cu etica proprietății private, Institutul sugerează un aranjament social care s-ar putea numi „liberalismul coerent”. În această „ordine a proprietății private” maniera etatistă de a face lucrurile este înlăturată din sfera sănătății, educației, monedei, transporturilor, comerțului și activităților economice în general, dar și din domeniul protecției sau al justiției.

În cadrul institutului se țin cursuri educative (*Cărți mici, idei mari*) și seminarii de cercetare avansată (*Seminarul Mises*), se fac traduceri după texte fundamentale (*Acțiunea umană*) sau articole și se răspândesc rezultatele prin mijloace online (Publicația *Ordinea proprietății private*) și tipărite (Colecția *Praxeologie și societate*).

TITLURI PUBLICATE DE
INSTITUTUL LUDWIG VON MISES ROMÂNIA

Murray N. Rothbard

Ce le-a făcut Statul banilor noștri?

(2005)

Ce le-a făcut Statul banilor noștri? este fără îndoială cea mai bună carte de introducere în problematica monedei scrisă vreodată. Ce sunt banii? Cum apar ei și la ce sunt utili? Ce sunt și cum funcționează băncile? Care-i rolul Băncii Centrale? Și mai ales care-i rolul Statului în toată această afacere? sunt doar câteva dintre întrebările la care Murray Rothbard răspunde magistral – atât pe gustul celui mai exigent specialist, cât și pe înțelesul oricărui om inteligent, dispus să-și pună mintea la contribuție pentru a înțelege realitățile care îl înconjoară. Și răspunsurile nu sunt – garantat – parte a locurilor comune, îmbâcsite, neclare și fals sofisticate ale discuțiilor monetare (și economice, în general) cu care cititorul român este obișnuit. Că moneda este o marfă ca toate celelalte și nu „simbol”, „convenție socială” sau „atribut al suveranității naționale”; că, prin urmare, ea ar putea fi furnizată la fel de bine în același regim cu roșiile, ciocolata și guma de mestecat – la piață; că băncile operează cu „rezerve fracționare” – nu fac distincția între depozite și credite, dând cu împrumut inclusiv resursele pe care ar trebui să le țină „la vedere” – fiind prin aceasta inerent falimentare; că Banca Centrală nu este altceva decât temelia acestui deloc onorabil aranjament etatist-bancar; că în plus, ea nu facilitează decât exproprierea unei mari părți a populației prin taxa ascunsă a inflației, în beneficiul statului și al clientelei acestuia; că, atât istoric cât și teoretic, cel mai viabil sistem monetar a fost, și rămâne, etalonul aur clasic – toate acestea, și multe altele, devin clare după lectura micului tratat rothbardian.

Postfața lui Jörg Guido Hülsmann completează fericit analiza, satisfăcând și curiozitatea doritorilor de analiză aplicată la realitățile recente. Sistemul Monetar European și Euro sunt evaluate, prelungind perspectiva rothbardiană, și sunt descoperite a fi deficitare.

Ludwig von Mises

*Birocrația și imposibilitatea planificării raționale în
regim socialist*

(2007)

Imposibilitatea calculelor de rentabilitate în cadrul monopolurilor coercitive condamnă la haos economic atât socialismul global, cât și presupusele întreprinderi legitime ale statului minimal sau limitat, începând cu “protecția” etatistă a proprietății. În ciuda eforturilor lui Mises de a salva ceva din onorabilitatea și perspectivele unor insule de birocrație statală de taifunul propriului său argument, îndreptat inițial doar împotriva socialismului de tip sovietic, cititorul atent al acestei cărți va desprinde singur concluzia ineluctabilă la care aveau să ajungă cercetătorii critici ai logicii acțiunii politice, începând de la Murray N. Rothbard și Antony de Jasay: orice stat presupune ordinea proprietății private, pe care tinde să o paraziteze până la pulverizarea ei în cel mai abject război legalizat al tuturor împotriva tuturor.

DAN CRISTIAN COMĂNESCU

Deși *Birocrația* (1944) a fost pentru Mises prilejul unei completări a discuției inițiate în articolul din 1920 despre calculul economic în societatea socialistă și expandate ulterior în *Socialismul. O analiză sociologică* (1922), ea poate la fel de bine sluji ca punct de pornire în această discuție. Mai ales că, în prezent, realitatea istorică pune înaintea observatorului nu atât cazuri de socialism sau capitalism cât mai apropiate de forma pură, cât, cu precădere, sisteme intervenționiste, îmbâcsite tocmai de spiritul birocratic, magistral evocat de Mises în rândurile acestei lucrări.

MIHAI VLADIMIR TOPAN

Jesús Huerta de Soto

Moneda, creditul bancar și ciclurile economice

(2010)

Apariția în limba română a tratatului de economie „Moneda, creditul bancar și ciclurile economice” scris de Jesús Huerta de Soto este un eveniment științific de excepție pentru publicul academic și pentru publicul larg din România. Lucrarea se poziționează în tradiția Școlii austriece de drept și economie și abordează magistral problemele fundamentale ale teoriei economice și monetare. Putem găsi în cele aproape nouă sute de pagini ale lucrării analiza juridică a confuziei dintre instituția depozitului la vedere și a împrumutului la termen, istoria activității bancare încă din antichitate, operațiunile complexe implicate de activitățile bancare de depozitare și de intermediere financiară, expunerea teoriei capitalului și a dobânzii și bineînțeles, expunerea teoriei austriece a ciclului economic. De asemenea, lucrarea cuprinde critica teoriilor monetariste și keynesiste, iar la final avansează o propunere de reformă a sistemului monetar-bancar.

Tratatul lui Jesús Huerta de Soto este necesar oricui dorește să își clădească o cultură economică sănătoasă. Iar acum, mai mult decât oricând, efortul remarcabil al profesorului Jesús Huerta de Soto dă roade: cartea se dovedește un ghid foarte util al crizei actuale.

Ludwig von Mises
Economia în șapte lecții
(2010)

Cartea conține în primul rând cele șase prelegeri susținute de Mises la Buenos Aires în 1958 și publicate postum în limba engleză, în anul 1979, sub titlul *Economic Policy. Thoughts for today and Tomorrow*. Prelegerile erau adresate unui public începător și, de aceea, sunt ideale pentru un prim contact cu modul de gândire al lui Mises și al Școlii austriece. Aceste lecții argentiniene sunt însoțite de memoriul despre ciclul economic pe care Mises l-a pregătit în 1946 în calitate de consultant pentru un grup de oameni de afaceri.

Cele șapte lecții misesiene sunt completate de o concentrată biografie intelectuală a autorului, publicată inițial de Rothbard în 1973. Prin căldură, strălucire și luciditate, această scurtă lucrare clasică e depășită doar de exhaustiva biografie misesiană a lui J.G. Hülsmann. Profunzimea istorică și accentul pus pe praxeologie și pe metoda marginalistă, aplicate îndeosebi la teoria monetară, recomandă eseul ca pe o necesară lectură timpurie pentru toți începătorii de orientare misesiană.

Astfel rotunjit, acest volum este important și pentru că tratează simplu chestiuni esențiale pentru conviețuirea oamenilor în societate. Înțelegerea lor sau schimbarea punctului de vedere asupra lor în direcția sugerată de Mises și Rothbard, se aseamănă unei schimbări bruște de mediu, unei treceri subite de la întuneric la lumină.

Hans-Hermann Hoppe
Teoria socialismului și a capitalismului
(2010)

„Alături de *Manifestul liberal* al lui Murray Rothbard, această carte încapsulează ce ar trebui să știe orice bacalaureat despre teoria comparată a sistemelor politico-economice moderne. Printre științele omului căzut din har, economia și etica proprietății private tot mai contrafactice și ale agresiunii instituționalizate tot mai actuale își dovedesc la superlativ aptitudinea de a explica dinamica devolutivă a competiției pentru materie și putere. Sesizând ordinea proprietății private exclusiv în ipostaza ei progresiv capitalistă, profesorul Hoppe demonstrează fără dificultate superioritatea economică și etică relativă a acestui tip ideal, față de sistemele alternative, ideale sau existente, compatibile cu orientarea programatică pământescă și (deci) consumeristă a omului recent. Paradoxul creșterii sufocante a statului, în ciuda iraționalității sale sociale, ține însă de o quasi-implacabilă logică a stimulentei și efectelor socio-psihologice perverse asociate dinamicii sale interne, care probabil nu pot fi depășite de sugestii strategice care nu „sparg” și cutia presupuzițiilor teo-antropologice scolastice-nihiliste ale autorului.”

DAN CRISTIAN COMĂNESCU

„Volumul de față conține una dintre cele mai importante lucrări ale lui Hans-Hermann Hoppe – *Teoria socialismului și a capitalismului* – o analiză comparativă a sistemelor sociale nu doar din punct de vedere economic, ci și filosofic, etic și sociologic.”

IONELA BĂLȚĂTESCU

„O carte extrem de reușită din multe puncte de vedere. În afara faptului că sintetizează foarte bine și explică într-o manieră facilă perspectiva economică austriacă, Hoppe reușește să îmbine plăcut teoria mai mult sau mai puțin aridă cu exemple empirice bine alese și ușor de înțeles.”

ALEXANDRU PĂTRUȚI

Murray N. Rothbard
Liberalismul: adevărat și fals
(2011)

Există multe tipuri de liberalism în lumea de azi, dar rothbardianismul rămâne centrul său gravitațional, primă inspirație și conștiință, miezul strategic și moral, punctul focal al dezbaterilor, chiar și atunci când numele său este ținut sub tăcere. Motivul? Murray Rothbard este creatorul liberalismului modern, ideologie și sistem politic în care se propune evadarea, o dată pentru totdeauna, din capcanele stângii și ale drepteii, cu ale lor planificări centrale ale felului în care trebuie utilizată puterea statului. Liberalismul este alternativa radicală care arată că puterea statului este imposibilă și imorală.

„Mr. Libertarian” i se spunea lui Murray N. Rothbard, și i se mai spunea „Cel mai mare inamic în viață al Statului”. Așa a și rămas până în ziua de azi. Sigur, a avut mulți predecesori pe care s-a sprijinit: tradiția liberalismului clasic, Școala austriacă de economie, tradiția americană anti-război și tradiția drepturilor naturale. Însă el a fost cel care a strâns împreună aceste părți, într-un sistem unitar care, la o primă vedere, pare lipsit de plauzibilitate, dar care, odată definit și apărat de Rothbard, se dovedește a fi de neocolit.

LEW ROCKWELL

Murray N. Rothbard este cel care a pus cel mai bine în evidență – urmând linia lui Molinari - teribilul *non-sequitur* al liberalismului clasic conform căruia piața, deși este în general cea mai bună modalitate de soluționare a problemelor economice ale producției de bunuri și servicii, ea eșuează când e vorba de furnizarea legii și serviciilor de protecție.

De asemenea, tot el a recuperat adecvat tradiția dreptului natural, punând bazele unei discipline științifice a eticii având ca nucleu conceptul de proprietate privată – central atât în economie cât și în drept.

Analiza rothbardiană marcată de intransigență logică, metodologică și morală pune în lumină – spre bucuria celor ce mai cred în posibilitatea și viabilitatea cumsecădeniei – justețea și eficiența, realismul și fezabilitatea ordinii proprietății private – acel sistem din care agresiunea instituționalizată a fost integral extirpată. În ultimă instanță e vorba de o respingere decisivă a teoriilor ce au în centru „fecunditatea răului” – făcut cu măsură și de către cei chemați – ca soluție la problemele pe care le ridică – și le-a ridicat dintotdeauna – cooperarea socială. În mod fericit, teoria rothbardiană consună cu aspirațiile Sfinților Părinți ai Bisericii, lămurind cadrul instituțional exterior compatibil (singurul, de altfel) cu strădaniile pe calea împlinirii întregii virtuți.

MIHAI VLADIMIR TOPAN

În această carte au fost cuprinse șase texte, în două calupuri de câte trei, ca înfruntare între adevăr și minciună, între ceea ce este liberalismul autentic și ceea ce este considerat, din păcate prea adesea, a fi. Primele trei texte, „triada liberală”, sunt capitole din Manifestul liberal, despre cele mai importante domenii cu care ar trebui să înceapă reconstrucția libertății: educația, moneda și protecția. Următoarele trei sunt critici atât de devastatoare cum numai Rothbard știa să le facă, la adresa unor exponenți notorii ai conservatorismului, monetarism-keynesismului și neoclasicismului. Rothbard arată că războiul nu este liberal, o bună parte din propunerile lui Friedman nu sunt liberale și ideea unei eficiențe care face abstracție de persoană și de proprietatea sa, nu este nici ea liberală. Prin căutările sale recente, Cristian Comănescu sugerează că liberalismul în varianta sa rothbardiană autentică, ca și această carte, nu este suficient pentru înțelegerea naturii umane și a complexităților sociale care izvorăsc din ea, dar este mai necesar ca niciodată.

TUDOR SMIRNA

TITLURI ÎN CURS DE APARIȚIE LA
INSTITUTUL LUDWIG VON MISES ROMÂNIA

Ludwig von Mises

Acțiunea umană

Murray N. Rothbard

Etica libertății

Hans-Hermann Hoppe

Democrația: idolul cu picioare de lut

